

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MECMUA-İ EBÜZZİYA (1897-1912)
72-159. SAYILAR
İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST, SEÇİLMİŞ YAZILAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Ali YILDIZ**

**Hazırlayan
Abdurrahman HANCIOĞLU**

İstanbul - 2006

ÖZET

Abdurrahman HANCIOĞLU

Tanzimat devri, Osmanlı medeniyetinin bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde hemen her alanda büyük bir değişim gözlenir. Dönemin aydınları batılılaşma şeklinde ortaya çıkan değişiklikleri yaymak için edebiyat, sanat, basın ve yayın gibi zamanın tüm imkanlarını kullanmışlardır. Bu dönemin aydınlatılması için dönemin süreli yayınlarının iyice taranmasının gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Tanzimat döneminin basın ve yayın alanındaki en önemli isimlerinden biri de şüphesiz ki Ebuzziya Tevfik'tir. Çünkü onun yayınladığı gazete ve dergiler dönemin kültür, sanat, edebiyat ve siyasi hayatına ait birçok bilgi bulunmaktadır.

Bu çalışmada Ebuzziya Tevfik tarafından 1880-1912 yılları arasında – kesintilere uğramakla birlikte- 159 sayı halinde çıkarılmış olan Mecmua-i Ebuzziya adlı derginin 72-159 arasındaki sayıları incelenmiştir.

Birinci bölümde Tanzimat dönemi basın-yayın hayatı ve özellikle dergiciliği üzerinde durulmuştur. Mecmua-i Ebuzziya'nın şekil özelliklerinden, çıkarılış amacından, sürekliliğinden, muhtevasından ve yazar kadrosundan bahsedilmiştir.

İkinci bölümde yazar adlarına göre fihrist yapılmıştır. Üçüncü bölümde konularına göre fihrist yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise Mecmua-i Ebuzziya'dan seçilmiş yazılara yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümü çalışma sırasında faydalanılan kaynakları gösteren ayrıntılı bir kaynakçaya ayrılmıştır.

ABSTRACT

Abdurrahman HANCIOĞLU

The era of Tanzimat is considered a turning point within Ottoman civilization. It is possible to observe significant changes in nearly all aspects of society. The intellectuals of the period had used all the means the era offered such as literature, art and press and publication in order to disseminate the changes that came about in the form of westernization. Thus the need to thoroughly scan all the periodicals of this era in shedding light upon the period comes as a natural requirement.

One of the most important figures engaged in the field of press and publication in the Tanzimat era is doublets Ebuzziya Tevfik. This is due to the fact that the newspapers and journals he has published include much information on the culture, art, literature and politics of the era.

This study examines the journal Mecmua-i Ebuzziya published by Ebuzziya Tevfik between the years 1880 and 1912- though intermittent- in 159 issues. Here the issue numbers 72 through 159 are looked into.

The first chapter focuses on press and publication life and especially on the publication of journals in the Tanzimat era. It reviews Mecmua-i Ebuzziya's form characteristics, purpose of publication, its continuity, content and author staff.

The second chapter lists an index by author names. The third chapter lists an index by topic. The fourth chapter includes translated writings and the fifth chapter, anonymous writings. Finally, writings chosen from Mecmua-i Ebuzziya are found in the last chapter.

The final part of the study contains a detailed bibliography showing the sources employed throughout the study.

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix
1. MECMUA-İ EBÜZZİYA’NIN İNCELENMESİ	1
1.1. GİRİŞ	1
1.2. TANZİMAT DÖNEMİNDE BASIN YAYIN	1
1.3. MECMUA-İ EBUZZİYA VE DİĞER DERGİLER	3
1.4. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	4
1.5. ÇIKARILIŞ AMACI	4
1.6. SÜREKLİLİĞİ	5
1.7. MUHTEVASI	5
1.8. MECMUA-İ EBUZZİYA’NIN 72-159. SAYILARININ ÇIKARILIŞ TARİHLERİ TABLOSU	15
1.9. MECMUA-İ EBUZZİYA’NIN YAZAR KADROSU	18
2. YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST	37
3. KONULARINA GÖRE FİHRİST	73
4. MECMUA-İ EBUZZİYA’DAN SEÇİLMİŞ YAZILAR	105
4.1. DİL VE EDEBİYAT	
4.1.1. DİL	
Sade Yazalım	106
4.1.2. EDEBİYAT	
Ahmet Şakir Paşa	111
Süleyman Nazif Beyefendi’nin Basra’dan Bir Mektubu	115

Süleyman Nazif Beyefendiye	118
Süleyman Nazif Beyefendiye	126
Süleyman Nazif Beyefendi'nin Âsâr-ı Kemal'e Dair Bir Mektubu	131
Süleyman Nazif Beyefendi'nin Âsâr-ı Kemal'e Dair Bir Mektubu	138
Süleyman Nazif Beyefendiye	145
Anadolu Mektupları	150
Sadullah Paşa'dan Tevfik Bey'e Mektup	153
Oğlum Mûnis'e	155
Mersiye Bir Müntehireye	156
Zavallı İhtiyar	158
Rûznâme-i Hayatımdan Bazı Sahâif	161
Balzak İle Bir Kahvaltı	167
Cenap Şehabettin Bey'in "Yalan"ı	171
Kahvehaneler	172
Makâme-i Tevkîfiye	177
Defter-i Hâtıramdan Bazı Durûb-ı Emsâlin Şerhi	183
Namık Kemal'e Âit	187
Namık Kemal Bey Merhûma Âit	189
Şair Arzusu	191
Şinasi'nin Vefatı	192

4.2. DİN

Kalender ve Kalenderlik	200
Tesettür Meselesi	202
İtalyan Farmason Locaları ve Siyonizm	206
Tanassur Etmiş Bir Müslüman	211

4.3. COĞRAFYA

Selanik Nüfusunda Bir Hata	212
---	------------

4.4. SOSYOLOJİ

Fransa'da Mesâî-i Nisvân	212
---------------------------------------	------------

KAYNAKÇA	220
-----------------------	------------

EK	222
-----------------	------------

KISALTMALAR

bsk.	baskı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
c.	Cilt
ç.	Çeviri
İst.	İstanbul
s.	sayfa
Matb.	Matbaası
Nu.	Numarası
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
YKY	Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık

ÖNSÖZ

Tanzimat'ın ilanından sonra siyasal, toplumsal ve askeri alanlarda birçok değişiklikler olduğu gibi edebiyat alanında da köklü değişimler yaşanmıştır. Tiyatro, roman gibi birçok yeni tür ile farklı anlatım tarzları edebiyatımızda görülmeye başlamıştır. Şiir ve nesir alandındaki anlayışlar klasik çizgiden yavaş yavaş ayrılmaya başlamıştır. Ancak bu dönemin başlarında basının fazla önemli olmadığı görülmektedir. Resmi bir gazete olan Takvim-i Vekayi ve yarı resmi gazete olan Ceride-i Havadis bu dönemin en önemli iki gazetesiydi. Bunlar çok geniş ölçüde olmamakla birlikte dönemlerinde önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Ancak 1860'tan sonra özel basın hızla gelişmiştir. Tercüman-ı Ahvâl, Tasvir-i Efkâr, Muhibir, İbret, Vakit, Sabah ve 1873'te Ebuzziya'nın çıkardığı Hadîka bu dönemin gazeteleridir. Böylece Tanzimat'ın ilanı ile başlamış olan Batıya doğru değişim hızlanmıştır. Bu dönemin gazete ve dergilerinde Batı edebiyatındaki türlerin örnekleri, Batı edebiyatını, özellikle Fransız edebiyatını tanıtan yazılar, tercümeler yer almıştır. Dolayısıyla bu dönem basının yeni Türk edebiyatının kurulmasında önemli etkileri olmuştur. Bu yüzden bu devir basınının araştırılması Türk edebiyatı tarihinin bu dönemine ışık tutması açısından çok önemlidir.

Bu çalışmada Ebuzziya Tevfik'in Mecmua-i Ebuzziya adlı dergisi incelenmiştir. Şinasi ve Namık Kemal çizgisinden gelen Ebuzziya Tevfik'in faaliyetleri Tanzimat dönemini anlamak için büyük önem taşımaktadır. Bugün o dönemle ilgili bilinenlerin çoğu Ebuzziya sayesinde ortaya çıkmıştır.

Önceleri on beş günde bir çıkarılan Mecmua-i Ebuzziya 4 Mayıs 1911'den sonra haftalık hale getirilmiştir. 159 sayıdan oluşan bu mecmua, şüphesiz ki Abdülhamit döneminin en önemli vesikalarındandır. Ancak bu önemli vesikanın şimdiye kadar yeterince incelenmemiş olması edebiyat, kültür ve tarihimiz açısından önemli bir eksikliktir. Mecmua'nın yetmiş ikinci sayıya kadar olan kısmı daha önce

incelenmişti.¹ Bu çalışmada da Mecmua-i Ebuzziya'nın 72-159 arası sayıları incelenmiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Mecmua-i Ebuzziya'nın bu Türk dergiciliğindeki yeri üzerinde durulmuş, derginin şekil ve içerik özellikleri ile yazar kadrosu incelenmiştir.

İkinci bölümü “Yazar Adlarına Göre Fihrist” oluşturmaktadır. Yazarlar alfabetik sıraya göre dizildikten sonra yazılar o yazarların isimleri altında gösterilmiştir. Yazarı belli olmayan yazılar ise “imzasız” başlığı altında bir araya getirilmiştir.

Üçüncü bölüm “Konularına Göre Fihrist”tir. İncelenen dergideki yazılar konu ve türlere göre gruplandırılmıştır.

Dördüncü bölümde Mecmua-i Ebuzziya'dan seçilmiş metinler yer almaktadır. Çeşitli konularla ilgili yazıların yanında daha ağırlıklı olarak edebiyatla ilgili metinlere yer verilmiştir.

Bu tezin hazırlanmasının her safhasında yardımlarını esirgemeyen hocam Yard. Doç. Dr. Ali Yıldız'a öncelikle teşekkür ederim. Bölüm başkanımız Prof. Dr. Cihan Okuyucu'ya da teşvikleri için şükranlarımı sunarım. Uzun süren bu çalışmanın her anında desteklerini gördüğüm ailemi de anmadan geçemeyeceğim. Hepsine candan teşekkür ederim.

Abdurrahman HANCIOĞLU
İstanbul - 2006

¹ ORDU, Fatih 2004, *Mecmua-i Ebuzziya 1-71. sayılar – İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçilmiş Yazılar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul:Fatih Üniversitesi

1. MECMUA-İ EBUZZİYA’NIN İNCELENMESİ

1.1. GİRİŞ

Osmanlı medeniyetinin her alanında birçok yenilik ve değişiklikler olmaya başladığı Tanzimat döneminde diğer alanlarda olduğu gibi edebiyat alanında da birçok değişiklikler meydana gelmiştir. Edebiyatımızda roman, tiyatro gibi yeni türler ortaya çıkmıştır. Klasik edebiyat anlayışı yerini hızla Batılı edebiyat anlayışına bırakmaya başlamıştır. Bu değişimlerin gerçekleşmesinde şüphesiz ki basın ve yayının oldukça önemli işlevleri vardır. Tanzimat’ın ilk yıllarından itibaren devrin gazetelerinde hemen her gün Avrupa’daki modalarla ilgili reklam ilanları görmek mümkündür. Osmanlı devlet adamları arasında batıya bakış tarzı değişmeye başlamış, özellikle İstanbul’da müslüman halk Beyoğlu ve Galata gibi batıyı temsil eden semtlere daha sık gider olmuştur. Hatta bu durum daha sonraları romanlara ve hikayelere konu olmuştur. Piyanonun haremelerde kızlara öğretilmesi, boğazda mehtap safaları, musiki alemleri hızla yaygınlaşır. Saray kadınları aşırı bir şekilde moda ve lüks düşkünü olurlar.

Bu tür değişimler yaşanırken aydınlar arasında da ciddi fikir ayrılıkları ortaya çıkar. Ülkenin aydınları bu değişimi anlamaya, tahlil etmeye ve doğru amaçlara yönlendirmeye çalışırlar. Eski yeni, alaturka alafranga gibi ayrılıklardan daha sık söz edilmeye başlanır.

Tanzimat’la beraber, daha önce de belirttiğimiz gibi, Batı edebiyatlarında gördüğümüz edebi türlerin edebiyatımıza girdiği görülür. Bunda en önemli etken basın yayındır. Tiyatro, roman, makale, tenkit, deneme gibi türlerin -tercüme ve telif- ilk örnekleri buralarda yayımlanmıştır. Politika, günlük meseleler, edebiyat ve fikir tartışmaları basın yayın sayesinde topluma inebilmiştir. Ancak Batı edebiyatı dendiğinde o dönemde daha çok Fransız edebiyatının anlaşıldığı unutulmamalıdır.

1.2. TANZİMAT DÖNEMİNDE BASIN YAYIN

Ülkedeki yenileşme ve değişimde, daha önce de belirttiğimiz gibi, gazeteciliğin oldukça önemli rolü vardır. Resmi bir gazete olan Takvim-i Vekayi, yarı resmi bir gazete olan Ceride-i Havadis bu dönemin ilk gazeteleridir. Bunların resmi gazete olması dolayısıyla ufku dardı. Ancak Ceride-i Havadis'in bazı piyes özetleri, tiyatro türleri hakkında bilgi vermesi, Avrupa gazetelerinden bazı tercüme haberleri yayınlamasıyla alanının biraz daha genişlemiş olduğu söylenebilir. Tanpınar, Tanzimat'ın ilk yıllarında devlet adamlarının hiçbirinin memleket içinde basın yayının gücünden faydalanmayı düşünmediğini söyler. Ancak 1860'lı yıllardan sonra basın yayının ülke içindeki önemi ve gücü anlaşılmaya başlanmıştır.

Tanpınar (1941), gazeteciliğin 1860'tan sonraki devresini ayrı ele alır. Bu devreye Terceman-ı Ahval damgasını vurur. Terceman-ı Ahval bu dönemin fikir kürsüsü olur. Vatan, millet, insanlık, hürriyet, hak, adalet gibi mefhumların üzerinde çok duran Namık Kemal, toplumda hatırı sayılır bir etki oluşturmuştur. Tanpınar'ın ikinci dönem olarak ele aldığı bu dönem, I. Meşrutiyet ve ardından gelen Abdülhamid'in istibdat dönemidir. Bu devrede dergi, gazete kadar ön plandadır.

I. Meşrutiyet'ten sonraki istibdat döneminde sıkı bir sansür sistemi kurulmuş, birçok gazete ve dergi kapatılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde basın yayın hayatının oldukça sıkı bir dönemden geçtiğini söylemek yanlış olmaz. Ebuzziya'nın Şinasi'nin terekesinde devlet tarafından izin verilmediği için yayımlanmayan siyasi içerikli yazı müsveddelerinin bulunduğunu söylemesi bu konuyu daha iyi açıklar. Her ne kadar sansür, yasak ve kapatmalar olsa dahi, yukarda da belirttiğimiz gibi, Terceman-ı Ahval'in etkisi küçümsenemez. Osmanlı İmparatorluk yapısının sac ayakları olan padişah, ulema ve asker üçlüsünün dördüncüsü bu dönemde gazetecilik, yani basın ve yayındır. Bu yıllardan sonra basın ve yayının gücü herkes tarafından kabul edilmiştir.

Bu gerçeği gören dönemin aydınları çoğunlukla gazetecilikten yetişmiş, gazetecilikle iştigal etmişlerdir. Başta Şinasi ve Namık Kemal olmak üzere, Ziya Paşa, Ahmed Midhat Efendi, Ebuzziya Tevfik, Recaizade Ekrem ve Muallim Naci

gibi devrin en tanınmış şahsiyetlerinin gazetecilikle ilgilenmesi bu açıdan çok anlamlıdır.

Zaten bu dönem aydınları, özellikle Şinasi, gazeteyi toplum hayatı, insan ve insan hakları üzerindeki düşüncelerini halka anlatmak için bir araç olarak görüyordu. Şinasi ile başlayan yeni fikirler Namık Kemal ve diğer Tanzimat yazarları sayesinde daha etkili bir şekilde geniş halk kitlelerine ulaşmıştır.

Bu dönemde Şemseddin Sami'nin Sabah'ı, Ahmed Midhat'ın Tercüman-ı Hakikat'i, Ahmed Cevdet'in İkdam'ı, Murat Bey'in Mizan'ı belli başlı gazetelerdi. Bu çalışmaya konu olan Mecmua-i Ebuzziya, bir devre damgasını vurmuş Servet-i Fünun, Mahfil, Şark, Hazine-i Evrak ve Hafta gibi dergiler de dönemin önde gelen dergileridir.

1.3. MECMUA-İ EBÜZZİYA ve DİĞER DERGİLER

1849 yılında çıkmaya başlayan Vakayi-i Tıbbiye bilinen ilk dergidir. Ancak ilk ciddi dergi olarak Münif Paşa'nın çıkarmış olduğu Mecmua-i Fünun kabul edilmektedir. Aslında 1849-1908 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda çıkarılan dergilerin sayısı kesin olarak belli değildir. Dolap, Mecmua-i Nevadire-i Asar, Müteferrika, Revnak, Asar-ı Perakende gibi dergiler Mecmua-i Ebuzziya'dan önce çıkmış dergilerdir. Mecmua-i Ebuzziya ile aynı veya daha sonraki dönemlerde çıkmaya başlayan dergilerden bazıları ise Mecmua-i Asar-ı Edebiyye, Bağçe, Sümruh-i Edeb, Hazine-i Evrak, Mecmua-i Asar, Güneş, Gayret, Servet-i Fünun ve Uyanış'tır.

Şinasi ve Namık Kemal çizgisinden gelen Ebuzziya Tevfik'in ismine izafeten çıkardığı Mecmua-i Ebuzziya, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi dönemin önemli şahsiyetlerince kabul edilmekteydi. Zaten Mecmua-i Ebuzziya'nın diğer dergilerden en önemli farkı, dergide bu yazarların yazıları ile önemli edebi, tarihi ve sosyal içerikli yazıların tercümelerinin yer almasıdır. Bu durum derginin Avrupa'yı yakından takip ettiğini göstermektedir. Mecmua-i Ebuzziya'nın zaman zaman

kesintiye uğramasında Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın yazıları ile bu doğrultuda yazılmış yazıların etkili olduğu bilinmektedir.

Mecmua-i Ebuzziya Osmanlıcı bir dergi olarak bilinmektedir. Bunda Ebuzziya'nın Osmanlıcık'ı savunuyor olması en önemli etkidir. Halbuki Yeni Osmanlılar Cemiyeti içinde Osmanlıcı kişiler bulunduğu gibi Türkçü ve Batıcı kişiler de bulunmaktaydı. Bu yüzden Mecmua-i Ebuzziya'yı sadece Ebuzziya'ya bağlamak yerine çok yönlü değerlendirmek gerekir. Zaten dergide çıkan yazılar da bunu kanıtlamaktadır.

1.4. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

19,5 x 27 cm boyutlarında olan Mecmua-i Ebuzziya'nın fiyatı, şekil özellikleri ve estetiği hakkında birinci cildin sonunda yer alan Makame-i Şükran adlı yazıda bilgiler verilmektedir. Bu yazıda dergiye gösterilen ilgiden dolayı okuyuculara teşekkür edildikten sonra dergi çıkarmakta maddi kazanç peşinde olunmadığı ifade edilmektedir.

Derginin ilk cildinde derginin adı talik yazı ile yazılmıştır. Bu talik daha sonra yerini süslü kufi yazıya bırakır. Bu süslü kufi yazının hattat olan Ebuzziya tarafından yazılmış olduğu düşünülmektedir. Cilt kapağına ise çeşitli süslemeler konulmuştur. Bu süs çerçevesinin içindeki köşelere bir hadis-i şerifin kelimeleri yerleştirilmiş, bu kelimeler arasına İslam alimlerinin adları serpiştirilmiştir. Daha sonraları bu süslemelerin kaldırıldığı görülmektedir.

1.5. ÇIKARILIŞ AMACI

Mecmua-i Ebuzziya Abdülhamid döneminde çıkarılan bir dergidir. Bu dönemde siyasi yazı ve yayınlara karşı yasaklama varken siyasi olmayan yayın organlarına kolayca ruhsat verilmektedir. Ebuzziya da bilim ve eğitimden bahsedeceğini, siyaset ve politikayla ilgilenmeyeceğini belirten bir dilekçe ile Maarif Nezaretine başvurmuş ve derginin çıkması için izin almıştır. Aldığı resmi izin

yazısını da dergisinde yayımlamıştır. Bu yazıda derginin on beş günde bir çıkacağı da ifade edilmiştir.

Derginin 12. sayısında amacının maddi kazanç sağlamak olmadığını, ancak zarar da etmek istemediğini belirtir. Amacının “ihvan-ı vatan arasında neşr-i ma’rifet” olduğunu söyler. Zaten ilk nüshanın kapağındaki

Masiva şaibesinden dili tathire çalış

Pertev-i hikmet u irfan ile tenvire çalış

mısraları derginin amacını ifade etmektedir. Derginin ilk sayısındaki “Ashâb-ı Mutâlaaya” başlıklı yazısında da edebiyattan, hikemiyattan, matematikten, doğa bilimlerinden, siyasiyattan, sağlıktan, tarihten, lisandan, sanayi vb. her türlü faydalı konulardan bahsedileceğini belirtir. Buradaki asıl gayesinin halkın bilgisini artırmak olduğunu söyler.

1.6. SÜREKLİLİĞİ

1880 yılında Abdülhamid döneminde yayın sahasına atılan Mecmua-i Ebuzziya otuz bir yıllık bir dergidir. Ancak bu otuz bir yıllık yayın hayatı boyunca zaman zaman uzun ya da kısa süreli kesintilere uğramıştır. Toplam 159 sayı çıkan dergi 15 Ağustos 1912’de kapanmıştır. Bu tarihe kadarki cilt sayısı 15’tir.

Mecmua-i Ebuzziya toplam sekiz kere kapatılıp açılmış ve yaklaşık 26 yıl yayınına ara vermek zorunda kalmıştır. Kesinti süreleri yaklaşık olarak şöyledir: 1 yıl, 3 ay, 1,5 yıl, 1,5 yıl, 9 yıl 4,5 ay, 8 ay, 4 ay, 12 yıl.

1.7. MUHTEVASI

Ebuzziya’nın amacı halkı bilgilendirmek olduğu için dergisinde birçok şeyden bahsetmektedir. Bu itibarla Mecmua-i Ebuzziya ansiklopedik bir mahiyet taşır. Dergide edebiyat, ahlak, matbuat, coğrafya, çeşitli konular, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, tarih, çeşitli faydalı bilgiler, çeşitli milletlerin kültürleri, felsefe, istatistik gibi konularla ilgili yazılar görülebilmektedir. Yukarda da değindiğimiz gibi, derginin ilk sayısında “Ashâb-ı Mutâlaaya” başlıklı yazıda bu konulardan nasıl bahsedileceği anlatılmıştır.

Zaman içerisinde dergideki konu ve içerik çeşitliliği artmıştır. Diğer gazete ve dergideki yazar ve yazılara karşı yazılan yazılar, Batılı edebiyatçıların önemli makaleleri, biyografiler, eleştiriler, anılar da dergide yer alan konulardır. Bu yazılar telif olduğu gibi tercüme de olabilmektedir.

Takvim-i Ebuzziya'da Mecmua-i Ebuzziya'dan Batı'daki güzel romanların tercümesini, meşhur milletlerin hallerini, ibret alınması için tarihlerini, güzel örnek olması için felsefelerini yayımlayan bir dergi olarak söz edilir. Mecmua-i Ebuzziya'nın inandığı değerlerden asla vaz geçmeyeceğini de ekler.

Dil ve Edebiyat

Mecmua-i Ebuzziya'da dil ve edebiyat alanında yayınlanmış birçok yazıya rastlamak mümkündür. Bu alanda telif yazılar bulunduğu gibi tercüme yazılar da bulunmaktadır. Bu yönüyle mecmuanın Avrupa'daki edebi gelişmeleri ve Avrupa edebiyatını yakından takip ettiği, okuyucularını bu konularda yetiştirdiği söylenebilir. Ayrıca Namık Kemal, Şinasi, Muallim Naci gibi dönemin meşhur yazar ve şairlerinin tercüme eserler üzerinde yaptıkları eleştirileri de yayınlanmıştır. Süleyman Nazif, Namık Kemal ve Tevfik Beyin yazmış oldukları mektuplara da rastlanmaktadır.

Mecmua'da yerli ve yabancı ünlü şahısların hayatlarına da yer verilmekte, "Rical-i Siyasiyye-i Osmaniyye" adıyla devletin siyasetçileri hakkında yazılar da yazılmaktadır. Dilbilgisi, eleştiri, hikaye, gezi, edebi bilgiler, şiir, tartışma, mülakat, deneme, günlük, biyografi, söyleşi, mektup ve hatıra gibi hemen hemen bütün edebi türlerde yazılar yayınlanan dergide ilgi çekici çok çeşitli konulara değinilmiştir. Zamanına göre çok yeni bir tür sayılan günlük (günce) türünde Mahmut Sadık Beyin günlüğünden bazı alıntılarının yayınlandığı görülmektedir. İmla meselesi, sade yazmak gibi konuların ele alındığı yazıların yanında kelime tahlili yapan yazılar da dilbilgisi alanında yazılmış konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dil bilgisi

Bu alanda yazılan yazıların çoğunluğu kelimelerin kökeni (etimoloji) hakkındadır. "hemşehr" ve "hemşehrî" ile fil istilahı ve "der" gibi kelimeler köken

bakımından incelenmiştir. Bunun yanında imla, dilde sadeleşme ve alfabe meseleri üzerinde görüş bildiren yazılara rastlanmaktadır.

Eleştiri

Bu türde yazılan yazılara konu bakımından çeşitlilik göstermektedir. Ancak edebi eserlerin eleştirilerine daha fazla yer verildiği görülmektedir. Yerli ve yabancı sanatçıların eserlerinin değerlendirildiği yazılar yanında kadınlar hakkında yazılan mülâhazalar ve siyaset ya da siyasetçiler hakkında yazılan yazılara da rastlanmaktadır. Siyasi alanda Reşit Paşa, Mahmut Celaleddin Paşa gibi siyasetçilerden söz eden yazılar olduğu gibi İran'ın dünya siyasetindeki durumunu değerlendiren yazılar da vardır. Kadınlar ile ilgili değerlendirmelerin yapıldığı yazıların seri halde yayımlanması dikkati çekmektedir.

Hikaye

Mecmua-i Ebuzziya'nın incelediğimiz sayılarında “Bir Karıncanın Rûznâmesi” ve “Kaysar'ın Çömlekçibaşısı” adlı iki öyküye rastlanmıştır.

Gezi

Gezi türünde yazılmış yazılar Paris ve Londra gibi Avrupa şehirlerinden söz ettiği gibi Tunus gibi Afrika ülkelerinden de bahsetmektedir. Akdeniz ve civarının anlatıldığı gezi yazısı da mecmuada göze çarpmaktadır. Sayı bakımından az olmasına rağmen gezi yazılarının anlattığı coğrafyanın genişliği önemlidir.

Edebi Bilgiler

Namık Kemal, Şinasi ve Muallim Naci gibi meşhur şair ve yazarlarla ilgili bilgiler verildiği gibi şiir ve şair gibi edebiyatla ilgili bilgiler de verilmektedir. Bu bölümde sanatçıların eserleri ve hayatları ile ilgili özel bilgilerin verildiği de görülmektedir.

Şiir

Mecmua'da yer yer şiir de yayınlanmıştır. Bu şiirlerden kimi alelade şairlere ait olduğu gibi Namık Kemal gibi ünlü şairlerin bilinmeyen şiirlerine de yer verilmiştir. Bunun yanında az da olsa kim tarafından söylendiği belirtilmeyen, yani imzasız şiirlerin varlığı da görülmektedir.

Mülakat

Bu türde Ebuzziya Tevfik'in Şinasi ile yapmış olduğu bir mülakata rastlanmaktadır.

Deneme

Mecmua-i Ebuzziya'da bu türde yazılan yazılar diğer başka türlerdeki gibi çok çeşitli konuları içermektedir. Dilenciler, siyaset, Karaköy köprüsü, kahvehaneler, Şehremini'deki faaliyetler gibi günlük konularda yazılmış olan denemelerin çokluğu dikkati çekmektedir. Ayrıca “Şu Tufân-ı İhtilâfât Arasında Nasıl Kurtaracağız?” gibi Osmanlının içinde bulunduğu durumu ele alan önemli konularda yazılmış denemeler de Mecmua'da yer almaktadır.

Günlük

Bu türde Mahmut Sadık Beyin günlüğünden seri olarak yapılan alıntılar yer almaktadır.

“Bir Mahkumun Rûznamesi” adlı yazı Alman yazar Alfred Herman Firid tarafından yazılmış olan bir yazıdır. Bu yazıda bir mahkumun günlüğüne yer verilmiş, mahkumun his ve duygu dünyası anlatılmıştır. Bu yazıyı Almanca'dan dilimize Mehmed Rüştü çevirmiştir. Mehmet Rüştü'nün Almanya'dan yazmış olduğu başka bir yazı Muallim Naci'nin Sünbüle'sinden bahseder. Yazı Sünbüle'nin Almancaya tercüme edilmiş olması münasebetiyle yazılmıştır.

Biyografi

Mecmua'da biyografi türündeki yazılar az değildir. Barbaros Hayrettin gibi tarihi şahsiyetlerin hayatı anlatıldığı gibi Ahmed Şakir Paşa, Vezir Raif, Sadrazam Halid Ziya Bey gibi siyasetçilerin hayatları ile Almanak Degoto gibi yabancıların da hayatlarına yer verilmiştir.

Söyleşi

Bu türde yazılan yazı fazla değildir. “Bir Hasbihâl” başlıklı tek bir yazı vardır.

Mektup

Mecmua-i Ebuzziya'da mektup türündeki yazıların fazlalığı dikkati çekmektedir. Bu türde tanınmış birçok kişinin mektubuna yer verilmiştir. Bu mektuplar özel konulardan söz edebildiği gibi güncel ve siyasi konulardan da bahsedebilmektedir. Karşılıklı yazılan mektupların da yayımlandığı da görülmektedir. Süleyman Nazif, Namık Kemal ve Tevfik Beyin yazdıkları ya da onlara yazılan mektuplar bu türde yazılan mektupların çoğunluğunu oluşturmuştur. “Anadolu Mektupları”, “İran Mektupları” gibi yazıların bulunduğu bu alanda açık mektup örneklerine de rastlanmaktadır.

Seçtiğimiz yazılarda Ebuzziya'nın Şinasi ve Namık Kemal hakkında Süleyman Nazif Beye yazmış olduğu mektuplar en çok dikkati çekmektedir. Bu yazılarda Ebuzziya genel olarak Şinasi ve Namık Kemal'in edebiyat ve dilimizde meydana getirdiği köklü değişiklikler üzerinde durmakta, edebiyat ve dil tarihimizde oynamış oldukları çok mühim rolleri anlatmaktadır. Bu yazıların çoğu sohbet tarzında geçmektedir. Mesela “Süleyman Nazif Beyefendiye” adlı bir yazısında Şinasi'nin yazılarından örnekler verilerek onun dilimizde getirmiş olduğu yeniliklere değinilmektedir. Şinasi'nin eskilerin deyim ve terkiplerini bırakarak yeni terkipler ve deyimler oluşturduklarını, bu yüzden de fikr-i atik erbâbının ondan pek hoşlanmadıklarını söylemektedir.

Süleyman Nazif, Namık Kemal'in “hatâyâ-yı edebiyye” içinde bulunduğunu, Şinasi'nin de az eser verdiği için halkın gözünü ve fikrini doyuramadığını, buna karşılık Akif Paşa'nın lisanın tecdidine hizmet ettiğini söyler. Ebuzziya 1908 yılında Konya'da iken Süleyman Nazif'e bu eleştirilerine karşı yazmış olduğu cevabî bir mektupta Namık Kemal, Şinasi ve Akif Paşa hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Namık Kemal'in bu hatalarının görülmemesi gerektiğini ifade ettikten sonra Akif Paşa'nın lisanın tecdidine hizmetinin zaten herkes tarafından kabul edildiğini söyler. Şinasi'nin ise kemmiyet olarak az eser vermesine rağmen çok etkili olduğunu “... Şinasi, birkaç asırdan beri şarkın abadân-ı ihfada intikal ede ede bir tiryâk-ı münevvin gibi zihinleri uyuşturmuş olan nazariyyât-ı siyasiyye ve ictimâiyyesini ancak bu yoldaki münbihât-ı ceyyidesiyle ikaz ve şifâ-yâb edebilirdi. O zamanı idrak edemeyenler, o zamanın erbâb-ı fikret ve siyaseti hakkında tariz ve takdirlerinde isabet edemezler: Çünkü asrın temayülâtı ile

halkın me'luf olduğu hâlât arasındaki bu'du ölçek mikyâsa mâlik değildirler.” sözleriyle anlatır.

Ebüzziya bu süreli yazılarının devamında yine Süleyman Nazif'e yazmış olduğu başka bir yazıda Namık Kemal ve eserleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durur. Süleyman Nazif'in birçok konuda yöneltmiş olduğu eleştirileri cevaplamaya çalışır. Bu eleştirilerin birçoğuna da karşılık verir. Ancak “Kemal'in her kavlini nekâyıstan tenzih mi edeceğiz? Her fikrinde isabet, her tasavvurunda muktezâ-yı hâle mutâbakat...” aramayacak mıyız? sorusunu da sormadan geçemez. Hatta vasf-ı terkibî hakkında Namık Kemal'in yazmış olduğu bazı mektupların birçok hatayı içinde barındırdığını, izah etmeye çalıştıkça daha da anlaşılmaz bir hal aldığını kabul eder. Bu hatayı ise Namık Kemal'in “vakt-i kerâhette imâte-i vakt kabîlinden şuna buna imlâ ettiğı şeylerden” olmasına bağlar. Çünkü Ebüzziya'ya göre bu kadar gülünç sözler ancak böyle bir durumda söylenebilir. Böylece herşeye rağmen Namık Kemal'in tenzih etmeye çalışır.

Hatıra

Bu türde yazılmış yazıların çoğunluğu Ebuzziya'nın kendisine aittir. “Makâme-i Tefikiyye” adıyla yayımlanmış olduğu yazılar bir seri halinde yayımlanmıştır.

İmla

Ebüzziya devrinde tartışılmış birçok konu ve olayı yazılarına aksettirmiş bir aydındır. Onun yazıları dönemin edebiyat, kültür ve siyaset gibi alanlara ışık tutacak mahiyettedir. Çünkü o hemen hemen her konuda düşüncelerini ifade etmiş, karşıt düşünceleri eleştirmiştir. “Sade Yazalım” başlıklı yazıda sadeleşme üzerinde Ahmet Rasim'in bir makalesine yer verilmiş, akabinde de Ebüzziya kendi değerlendirmesini yapmıştır.

“İmla Meselesi” adlı yazıda da Ahmed Midhat'ın makalesine yer verilmiştir. Ebüzziya, Ahmed Midhat Efendinin bu konudaki düşünceleri aynen

yayınladıktan sonra yazı ve konuyla ilgili düşünce, eleştiri ve yorumlarını yazmıştır. Bu yazıda gençlerin imla konusundaki tavırları eleştirilmiştir.

Mecmua-i Ebuzziya’da Başka Alanlarda Yazılmış Yazılar

Mecmua sadece dil ve edebiyat alanında yazılardan oluşmamaktadır. Aksine Mecmua-i Ebuzziya’da yayımlanan yazıların konu çeşitliliği dikkati çekmektedir. Tarih, askeriye, haber, iç ve dış siyaset, derleme, ekonomi, ilan, din, sosyoloji, felsefe, ahlak, tekzip, coğrafya, hukuk, basın, sağlık, eğitim, teknoloji, istatistik, anekdot, fen bilimleri, metafizik mecmuada yayımlanan konu başlıklarıdır. Bu türlerin kiminde bir veya birkaç yazı bulunurken bazılarında daha fazla yazılar bulunmaktadır. Bunların bazıları da seri halinde yayımlanmıştır. Bu yazılar yerel konulardan söz ettiği gibi Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarındaki gelişmeleri de ele almaktadır.

Tarih

Bu alanda yazılmış yazılar “Osmanlı Tarihi”, “İslam Tarihi”, “Türk Tarihi” ve “Avrupa Tarihi” olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Osmanlı Tarihi alanında biri Enderun’dan, diğeri Saltanattan bahseden iki yazı bulunmaktadır. İslam Tarihi’nde çeşitli konulardan söz edilmektedir. Türk Tarihi’nde de Türkler ile Tatarlar ele alınmaktadır. Avrupa Tarihi’nde ise Fransa ve Arnavut tarihlerine değinilmektedir.

Askeriye

Bu alandaki tek yazı İtalyan Deniz Kuvvetleri’nden bahsetmektedir.

Haber

Bu türde yazılan birçok yazı vardır. Bu yazıların çoğu anekdot şeklindedir, denilebilir. Burada çeşitli konularla ilgili haberler bulmak mümkündür. Şinasi’nin vefatı, çeşitli zamanlarda olmuş yangın olayları, Siyonist kongresi gibi ülke ve dünyanın siyasi ve edebi gündemiyle ilgili haberlere rastlanmaktadır.

Siyaset

Bu alanda yazılan yazılar “İç Siyaset” ve “Dış Siyaset” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İç siyasette ülke içindeki siyasi olayları hakkındaki yazılar vardır.

Trablus meselesi, Meclisi-i Mebusan'ın durumu gibi konular bu bölümde ele alınmıştır. Alman, İtalyan, İngiliz, Çin, Rusya, Bulgaristan gibi Asya ve Avrupa'daki büyük ülkelerin siyasi ve askeri alanlardaki yazılar dış siyaset bölümünde değerlendirilmiştir. Buradaki yazıların dünya devletlerinin siyasetleri ile ilgili olması Mecmua'nın dünya siyasetiyle çok fazla ilgilendiğini göstermektedir.

Derleme

Mecmua-i Ebuzziya'da türlü konularda yapılan derlemelere de rastlanır. İncelediğimiz sayılarda "Muktatafât" başlıklı seri yazıların çokluğu dikkati çekmektedir.

Ekonomi

"Milâd-ı İsa ve Re's-i Seneye Mûteallik Matbûât Ve Bunun Sanâyi ve Ticâret Olan Dahli" başlıklı yazı bu alandaki tek yazıdır.

İlan

Burada özellikle ölüm ilanları yer almaktadır. Matbuat alemiyle ilgili ilanlara da rastlanmıştır.

Din

Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilikle ilgili konular ile birlikte Siyonizm, Farmasonluk ve Masonluk gibi konularda yazılmış yazıların çokluğu dikkati çekmektedir. Siyonizm, Farmasonluk, Masonluk ve tesettür gibi konularda yazılan yazıların çokluğu Mecmua'nın bu konulara özel bir önem vermekte olduğunu göstermektedir. Bu konuda yazmış olduğu yazılar vardır. "Dünyada Ne Kadar Yahudi Vardır?" başlıklı yazısında **Alem-i benî-İsrail** gazetesinin dünyadaki Yahudi nüfusu hakkındaki bilgileri aktarır. Yahudiler'in kıtalar, ülkeler ve şehirler bazındaki nüfuslarını tek tek sıralar. Bu yazıya göre Avrupa-yı Osmani'de 282,277 adet Yahudi bulunmaktadır. Ancak Ebuzziya bu rakamın abartıldığını düşünmektedir. Yine "Siyonistler Teşebbüste" adlı başka bir yazıda birkısım Yahudiler'in Grant Otel'de toplanıp bazı önemli konuları görüştüklerini söyler. Burada toplanan Siyonistler Trablusgarp ve Bingazi'nin İtalya'ya verilmesi için Osmanlı'ya ne kadar para teklif edileceğini tartışmaktadırlar. Ebuzziya bunlara oldukça sert bir çıkışta bulunarak

devlet-i Osmaniye'nin topraklarından bir cüzü bugün sanki satılığa mı çıkmıştır ki bunlar fiyat takdiri konusunda tartışmaktadırlar? der. Bunların bu cür'eti nereden aldıkları da sorulmuştur. Ebüzziya'ya göre tüm bu olayların altında Selanikli Yahudilerden Meter Sâlem adlı bir adam vardır. Bu adam aslında İtalya tebaiyeti altında olmasına rağmen Osmanlı Devleti içinde oldukça etkili bir kişidir.

Sosyoloji

Bu alanda daha çok toplumsal konular ele alınmaktadır. Avrupa sosyal hayatını ele alan yazılar olduğu gibi “nisaiyyun ve feminizm”, “Türklük ve Araplık” gibi konular da ele alınmaktadır. Avrupa'da özellikle Fransa'nın sosyal hayatı ile ilgili yazıların çokluğu Fransa ile olan ilişkilerimizin diğer Avrupa devletlerine nazaran daha çok olduğunu göstermektedir.

Felsefe ve Ahlak

Ayrı ayrı da değerlendirilebilecek bu alanlarda yazılmış olan yazılar oldukça azdır. “Hak ve Hakikat Uğruna” adlı yazı dizisi “ahlak” bölümünde gösterilmiştir.

Tekzip

Mecmua'da çıkan haber veya yayınlarla ilgili tekzip yazıları da ayrı bir konu başlığı olarak ele alınmıştır. Eski sadrazamlardan Hüseyin Hilmi Paşanın Ebuzziya'ya hitaben yazılmış olan tekzibi dikkati çekmektedir.

Coğrafya

Bu bölümde değerlendirilen tek yazı Büyük Britanya İmparatorluğu'nun özellikle nüfusu üzerinde durulmaktadır.

Hukuk

Hukukla ilgili yazılar da oldukça azdır. Bu alanda “İdâre-i Örfiye Hakkında Muhâkeme” ve “Divan-ı Âli” adlı iki yazı bulunmaktadır.

Basın

Bu alanda matbaacılık ve yayıncılığın tarihi üzerinde durulmuştur. Basındaki serbestlik ve özgürlük konularından da söz edilmiştir.

Sağlık

Mecmua’da sağlık alanında o devirde çok kullanılan bir ilaç olan enfiye kutularından söz eden tek bir yazı vardır.

Eğitim

Bu alanda Fransız lise mekteplerinden bahseden bir yazı ile açık okullardan söz eden başka bir yazı vardır. İncelediğimiz kadarıyla bu alanda mecmuada fazla yazı yoktur.

Teknoloji

İnsanlık tarihinin en önemli teknolojik buluşlarından biri olan uçak teknolojisi üzerinde yazılan yazılar yer almıştır.

İstatistik

Ticaret ve petrol üretimiyle ilgili istatistik bilgileri bu alanda yazılan iki yazının konusudur.

Anekdöt

Mecmua’da “Herşeyden Biraz”, “Gordiyom Düğümü”, “Volter ve Satranç” ve “Diyojen’in Bazı Letâif-i Akvâli” gibi yazılar vardır.

Metafizik

Alem-i menamda görülen bir olayın anlatıldığı bu alanda tek bir yazı yer almaktadır.

Fen Bilimleri

Genel olarak fen bilimlerinden bahseden sadece bir yazı bulunmaktadır.

**1.8. MECMUA-İ EBUZZİYA’NIN 72-159. SAYILARININ ÇIKARILIŞ
TARİHLERİ TABLOSU**

CİLT	SAYI	SAYFA	HİCRÎ TARİH	MİLADÎ TARİH	DÜŞÜNCELER
8	72	1217-1264	15 C.Ahir 1315	10 Kasım 1897	
8	73	1265-1312	Gurre-i Recep 1315	3 Aralık 1897	
KESİNTİ					23 GÜN
8	74	1313-1360	15 Recep 1315	10 Aralık 1897	
8	75	1361-1408	Gurre-i Şaban 1315	25 Aralık 1897	
8	76	1409-1456	15 Şaban 1315	8 Ocak 1898	
8	77	1457-1459	1316	1898	
8	78	1505-1552	1316	1898	
8	79	1553-1598	1316	1898	
9	80	1601-1648	1316	1898	
9	81	1649-1696	1316	1898	
9	82	1697-1744	1316	1898	
9	83	1745-1792	1316	1898	
9	84	1-48	1317	1899	
9	85	49-96	1317	1899	
9	86	97-144	1317	1899	
9	87	147-192	1317	1899	
9	88	193-240	1317	1899	
9	89	241-288	1317	1899	
9	90	289-334	1317	1899	
9	91	337-384	1317	1899	
9	92	385-432	1317	1899	
9	93	433-480	1317	1899	
KESİNTİ					12 YIL
9	94	481-512	5 C.Evvel 1329	4 Mayıs 1911	
9	95	513-544	12 C.Evvel 1329	11 Mayıs 1911	
10	96	545-576	19 C.Evvel 1329	18 Mayıs 1911	
10	97	577-608	26 C.Evvel 1329	25 Mayıs 1911	
10	98	609-640	4 C.Ahir 1329	2 Haziran 1911	

10	99	641-672	11 C.Ahir 1329	9 Haziran 1911	
10	100	673-704	18 C.Ahir 1329	16 Haziran 1911	
10	101	705-736	25 C.Ahir 1329	23 Haziran 1911	
10	102	737-768	3 Recep 1329	30 Haziran 1911	
10	103	769-800	10 Recep 1329	7 Temmuz 1911	
10	104	801-832	17 Recep 1329	14 Temmuz 1911	
10	105	833-864	24 Recep 1329	21 Temmuz 1911	
11	106	865-896	1 Şaban 1329	27 Temmuz 1911	
11	107	896-927	8 Şaban 1329	3 Ağustos 1911	
11	108	929-960	15 Şaban 1329	10 Ağustos 1911	
11	109	961-992	23 Şaban 1329	18 Ağustos 1911	
11	110	993-1024	29 Şaban 1329	24 Ağustos 1911	
11	111	1025-1056	7 Ramazan 1329	1 Eylül 1911	
11	112	1057-1088	14 Ramazan 1329	8 Eylül 1911	
11	113	1089-1120	21 Ramazan 1329	15 Eylül 1911	
11	114	1121-1152	28 Ramazan 1329	22 Eylül 1911	
11	115	1153-1184	12 Şevval 1329	5 Ekim 1911	
11	116	1185-1216	19 Şevval 1329	12 Ekim 1911	
12	117	1-32	26 Şevval 1329	19 Ekim 1911	
12	118	33-64	4 Zilkade 1329	27 Ekim 1911	
12	119	65-96	11 Zilkade 1329	3 Kasım 1911	
12	120	97-128	18 Zilkade 1329	10 Kasım 1911	
12	121	129-160	25 Zilkade 1329	17 Kasım 1911	
12	122	161-192	2 Zilhicce 1329	23 Kasım 1911	
12	123	193-224	9 Zilhicce 1329	30 Kasım 1911	
12	124	225-256	16 Zilhicce 1329	7 Aralık 1911	
12	125	257-288	23 Zilhicce 1329	14 Aralık 1911	
12	126	289-320	30 Zilhicce 1329	21 Aralık 1911	
12	127	321-352	7 Muharrem 1330	28 Aralık 1911	
12	128	353-384	14 Muharrem 1330	4 Ocak 1912	

13	129	1-32	21 Muharrem 1330	11 Ocak 1912	
13	130	33-63	28 Muharrem 1330	18 Ocak 1912	
13	131	65-96	5 Safer 1330	25 Ocak 1912	
13	132	97-128	12 Safer 1330	1 Şubat 1912	
13	133	129-160	26 Safer 1330	15 Şubat 1912	
13	134	161-192	4 R.Evvel 1330	23 Şubat 1912	
13	135	193-224	11 R.Evvel 1330	1 Mart 1912	
13	136	225-256	18 R.Evvel 1330	8 Mart 1912	
13	137	257-288	25 R.Evvel 1330	15 Mart 1912	
13	138	289-320	2 R.Ahir 1330	21 Mart 1912	
13	139	321-352	9 R.Ahir 1330	28 Mart 1912	
13	140	353-384	16 R.Ahir 1330	4 Nisan 1912	
14	141	1-32	23 R.Ahir 1330	11 Nisan 1912	
14	142	33-64	1 C.Evvel 1330	19 Nisan 1912	
14	143	65-96	8 C.Evvel 1330	26 Nisan 1912	
14	144	97-128	15 C.Evvel 1330	3 Mayıs 1912	
14	145	129-155	22 C.Evvel 1330	10 Mayıs 1912	
14	146	161-192	28 C.Evvel 1330	16 Mayıs 1912	
14	147	193-224	6 C.Ahir 1330	23 Mayıs 1912	
14	148	225-256	13 C.Ahir 1330	30 Mayıs 1912	
14	149	257-287	20 C.Ahir 1330	6 Haziran 1912	
14	150	288-320	27 C.Ahir 1330	13 Haziran 1912	
14	151	321-352	5 Recep 1330	21 Haziran 1912	
14	152	353-384	12 Recep 1330	28 Haziran 1912	
15	153	1-32	19 Recep 1330	5 Temmuz 1912	
15	154	33-64	26 Recep 1330	12 Temmuz 1912	
15	155	65-96	3 Şaban 1330	18 Temmuz 1912	
15	156	97-128	10 Şaban 1330	25 Temmuz 1912	
15	157	129-160	17 Şaban 1330	1 Ağustos 1912	
15	158	161-192	24 Şaban 1330	8 Ağustos 1912	
15	159	193-224	2 Ramazan 1330	15 Ağustos 1912	

1.9. MECMUA-İ EBUZZİYA’NIN YAZAR KADROSU

1. Abdullah Cevdet
2. Abdulgani Seniy
3. Abdulhamit Ziya
4. Abdullah Cevdet
5. Abdurrahman Velid
6. Ahmet Midhat Efendi
7. Ahmet Rasim
8. Ahmet Refik
9. Ali Kemal
10. Ali Nusret
11. Andriya Kupas
12. Cevat Sami
13. Ebuzziya Tevfik
14. Esad Cemil
15. Faik Ali
16. Haydar Zafer
17. Hüseyin Hilmi
18. Hüseyin Siret
19. İsmail Hakkı
20. İsmail Safa
21. Kemalpaşazade Said Bey
22. Mahmut Sadık
23. Mehmed Rüştü
24. Mehmet Galib
25. Osman Nuri
26. Rami Ömer
27. Sadullah Paşa
28. Salih Zeki
29. Selim Sakıt
30. Süleyman Nazif

31. Tahir Münif

32. Tahir Yusuf

33. Yunus Nadi

34. Yusuf Rasih

A

ABDULLAH CEVDET**(1869-1932)**

İlk ve orta öğrenimini Elaziz’de tamamladı. İstanbul mekteb-i Tıbbiye ve Mülkiye’de okudu. Askeri Tıbbiye’yi bitirdi. Abdülhamid aleyhtarı gizli örgüt faaliyetlerinden dolayı Batı Trablus Merkez Hastanesi’ne sürüldü. Birkaç ay sonra Fizan’a sürgün edileceğini öğrenince Tunus üzerinden Avrupa’ya kaçtı (1897). Cenevre’de Jön Türkler’in faaliyetlerine katıldı. İshak Sukuti ile birlikte Osmanlı adlı gazeteyi çıkardı. Ancak Abdülhamit’e gizli mesajlar göndererek Jön Türkler’i jurnalleme karşılığında Abdülhamit’ten para aldığı da iddia edilmiştir. Viyana Elçiliği’nde doktorluk görevinden sonra yeniden Abdülhamit aleyhinde çalışmaya başlayınca hakkında gıyabî tutuklama kararı alındı. 1903’te Cenevre’ye geçerek burada İctihad dergisini çıkardı (1908). İsviçre’den sınır dışı edildikten sonra dergisinin yayını Kahire’de sürdürmek istedi. Bunu başaramayınca 1911’de İstanbul’a döndü. Müşteşrik Duzi’nin İslâmiyet aleyhinde yazdığı Tarih-i İslâmiyet adlı eseri Türkçe’ye çevirdi, bu kitaba yazdığı önsöz tepkiyle karşılandı ve kitap yasaklandı. İctihad dergisi birkaç kez kapatıldı, değişik adlarla yayını sürdü. Damat Ferit’in sadrazamlığı sırasında Bahailikle ilgili bir yazısında peygambere hakaret ettiği iddiasıyla yargılandı. Abdullah Cevdet, şiir yazmışsa da mensur eserleri ve çevirileriyle adından söz ettirmiştir. Nasyonalizmin ünlü isimlerinden Gustave Le Bon’dan yaptığı çevirilerle Türkiye’de milliyetçilik akımının gelişmesinde etkili oldu. İngiliz Muhipler Cemiyeti desteklemesi siyasi tutarsızlıklarının bir göstergesi olarak kabul edildi. Süleyman Nazif’le fikrî mücadelesi ve bu mücadele ile ilgili fıkralar ünlüdür. (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi)

ABDURRAHMAN VELİD EBUZZİYA**(1881- 1945)**

Ebüzzıyya Tevfik'in küçük oğludur. İlkokulu Bakırköy Taş Mektep'te bitirdi. Galatasaray Lisesi 9. sınıf öğrencisi iken babasının Konya'ya sürülmesi üzerine bu öğrenimi yarım kaldı (1893). Önceleri papazlarından gizlice ders aldığı Fransız Frerler okuluna devam ederek buradan mezun oldu (1908). Mekteb-i Hukuk'u da yarıda bırakarak gönderildiği Paris'te Hukuk ve Siyasal Bilgiler öğrenimi gördü. 1912'de Türkiye'ye dönerek ağabeyi Talha Ebüzzıyya ile Yeni Tasvîr-i Efkâr'ı çıkardı. Gazetesi Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında birçok kere kapatıldığı için Tasvîr-i Efkâr, İntibâh-ı Efkâr gibi değişik isimlerle çıktı.

1919'un işgal altındaki İstanbul'unda ağabeyi ve arkadaşları ile M.M. Grubu adlı bir gizli örgüt kurdu. Anadolu'ya gönderdikleri belgelerin ele geçmesi üzerine İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü (1920). Sürgün dönüşü (1921) çıkardığı Tevhid-i Efkâr gazetesi kısa zamanda Millî Mücadelenin bel kemiği halini aldı. İstanbul'da işgal kuvvetlerinin kontrolü altında bulunan Osmanlı ordusunun silah depolarını soyarak Anadolu'ya silah ve cephane göndertti. Başarıları dolayısıyla İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi (1922). 1934'te Zaman, 1940'da yeniden Tasvîr-i Efkâr gazetelerini çıkardıysa da sık sık kapatılmaları ve rahatsızlığı yüzünden son yıllarında matbaasını kitap basımında kullandı. Bakırköy aile mezarlığına gömülüdür. Hilafetin muhafazasını savunan görüşleriyle tanınmıştır. Hüseyin Cahid ve diğer Latin harfleri yanlısı yazarlarla kalem kavgaları olmuştu. (Ziyad Ebüzzıyya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.11)

ABDÜLGANİ SENİY YURTMAN

(1871-1951)

Dava vekili Osman Nuri Bey'in oğludur. Rüştîye öğrenimini ağabeyinin memur olarak bulunduğu Akkâ'da yaptı. Çeşitli memurluklarda bulunduktan sonra 1890'da İstanbul'a giderek Mülkiye Mektebi'nin idâdî ve 1898'de yüksek kısmından mezun oldu. Maarif Nezâreti'nde çalıştı. Selanik mâiyet memurluğu, Gevgili (1902), Karaferye (1904) kaymakamlığı görevlerinde bulundu. 1908'de Selânik Hukuk Mektebi'nde müdür vekilliği yaptı; devletler hukuku ve idare hukuku dersleri verdi. Yemen, Adana, Beyrut vilayetleri mektupçuluğuna atandı. Beyrut'ta vali vekilliği ve

belediye başkan vekilliğinde bulundu. 1916'da Lazkiye mutasarrıfı oldu. Son olarak Hariciye'de çalıştı; şifre kalemi müdürlüğü ve müsteşar vekilliği yaptı. Buradan 1935'de yaş haddinden emekliye ayrıldı. Emekli olduktan sonra da aynı yerde Arapça çevirmeni olarak çalıştı. 1940'ta getirildiği Polis Enstitüsü Arapça hocalığından 1947'de ayrıldı.

Yurtman çeşitli konularda kaleme aldığı makalelerini Hazîne-i Fünûn, Mecmua-ı Ebüzziya, Mizan, İleri gibi çok sayıda dergi ve gazetede yayımladı. Şiirlerini bir kitapta toplamadı. (Şerif Aktaş, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, c.1)

ABDÜLHAMİT ZİYA

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

AHMED MİDHAT EFENDİ

(1844 - 1912)

1344 yılında İstanbul'da doğdu. 6 yaşında babasız kaldı. Mısır Çarşısı'na bir aktarın yanına çırak verdiler. Okuma yazmayı burada öğrendi. Galata'da bir yabancından Fransızca dersi aldı. 1861'de Niş vilayetinde Kaza Voyvodası görevinde bulunan kardeşi Hâfız İbrahim Efendi'nin yanına gitti.

20 Haziran 1868'de "Tuna" gazetesine yazar olarak girdi. Matbaacılık tekniğini kısa bir zamanda kavradı ve gazetenin başyazarı oldu. Midhat Paşa, Bağdat Valisi olunca, Ahmed Midhat'ı da Bağdat'a götürdü. Kendisine, bir matbaa kurmak ve ikinci gazetesini çıkarmak görevini verdi. Çıkardığı ve bütün yazılarını yazdığı gazetenin adı, "Zerva"dır.

Tahtakale'de kiraladığı bir evde bir matbaa kurarak basın işine girişti. Namık Kemal'in yayınlamaya başladığı "İbret" gazetesinin sürekli yazarları arasına girdi. "Devir" ve "Bedir" adlı gazeteleri çıkardı ve batırdı. "Vatan yahut Silistre" piyesinin olaylara yol açması üzerine, Namık Kemal ve arkadaşları ile birlikte sürgüne gönderildi.

Abdülaziz'den sonra, İstanbul'a döndü (1876). "İttihat" gazetesini çıkardı. "Takvim-i Vekâyi" müdürlüğüne getirildi. "Üssü İnkılâp" adı ile bir kitap yayınlarak padişahın gözüne girdi. Türk basın tarihinde önemli bir yeri olan "Tercümân-ı Hakikat" gazetesini çıkardı.

1908 Meşrutiyet inkılâbından sonra emekli oldu. Fakat bakanlar kurulu kararı ile üniversiteye felsefe, tarih ve din tarihi kürsüsüne profesör atandı. Ayrıca, Kız Öğretmen okulu'nda tarih ve pedagoji okutuyordu. Ahmed Midhat Efendi, 1912 yılında, son dersini ve son nefesini, Darüşşafaka Mektebi kürsüsünde verdi. (Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.2)

AHMET RASİM

(1865 - 1932)

Ahmet Rasim, İstanbul'da doğmuştur. Menteşoğulları'ndan Kıbrıslı Bahâeddin Efendi adlı birinin oğludur. Daha ana karnında iken babası annesinden ayrıldığından, Ahmet Rasim annesi tarafından yetiştirilmiştir. Çeşitli mahalle mekteplerinde ve ilkokullarda okuduktan sonra Darüşşafaka'ya yazılmış (1876), orada basın ve edebiyatla ilgilenmeğe başlamış, Darüşşafaka'yı birincilikle bitirince (1883) Posta Telgraf Nâzırlığı fen kalemine memur olarak girmiş, telgraphânede çalışırken bir yandan da Ahmed Midhat'ın çıkardığı Tercümân-ı Hakikat gazetesinde ilk yazılarını yayınlamıştır. Önce Cerîde-i Havâdis ve Tercümân-ı Hakikat'te çalışan (1885-1888) Ahmet Rasim memurluktan ayrılıp basın hayatına atılarak İkdâm (1894), Malûmât (1895), Sabah adlı gazetelerle çeşitli dergilerde, Meşrutiyet'ten sonra Tasvîr-i Efkâr, Yenigün, Akşam, Zaman, Vakit, Cumhuriyet vb. gazeteleriyle birçok dergilerde çalışmış, bunlarda fıkra, makale, gezi mektubu, anı gibi çeşitli türlerde pek çok yazı yayımlamıştır.

Hayatının son yıllarında milletvekili seçilmiş (1927), İstanbul'da Heybeliada'da ölmüştür. (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi)

AHMET REFİK (Altınay)

(1880 - 1937)

Kuleli İdâdisi ve Harbiye Mektebi mezunudur. Askerî okullarda öğretmenlik yaptı. Balkan Savaşı sırasında orduda görev aldı. Balkan Savaşı'ndan sonra emekli olduğu halde yeniden yüzbaşı rütbesiyle orduya katılarak ordu arşivini düzenlemekle görevlendirildi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Darülfünûn'da tarih dersleri verdi. Profesörlüğe yükseldi. Abdurrahman Şeref'in ölümü üzerine Târih-i Osmanî Encümeni Başkanlığına getirildi (1924)

İkdâm, Yeni Mecmua ve Tarih Encümeni Mecmuası gibi yayın organlarında yazdı. Bazı eserleri gazetelerde tefrika edildi. Halka tarih zevkini aşıl原因an üslupta eserler vermiş olması başlıca özelliğidir. Çoğu bestelenmiş birçok şarkısı vardır. Demirbaş Şarl adlı eserinden dolayı İsveç hükümeti tarafından kendisine bir nişan verilmiştir (1918). Eserlerinin sayısı yüzden fazladır. (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi)

ALİ KEMAL

(1867 - 1922)

Asıl adı Ali Rızadır. Gazeteci ve siyaset adamı olmasıyla tanınır. Mülkiye mektebinin dördüncü sınıfındayken (1887) Fransızcasını ilerletmek için dokuz ay kadar Paris ve Cenevre'de kaldı. Dönüşünde Mülkiye'deki öğrenimini sürdürdü (1888) Cenevre'de gördüğü öğrenci derneklerinin bir benzerini kurmaya girişmesi sonucu kovuşturmayaya uğradı. Halep'e vilayet mâiyetine memur olarak sürüldü (1889). Beş yıl sonra yeniden Avrupa'ya gitti (1894).

Paris'de Siyasal Bilimler okulunda öğrenimini tamamladı (1896 – 1899). Bir süre sonra İkdâm'da yazılarının çıkması saray tarafından yasaklandı. Buna karşı Brüksel elçiliği kâtip kadrosunda görünerek ödenek almayı sürdürdü.

Mısır'da iken Kahire'de Türk dergisini yayımladı. İkinci Meşrutiyet'in ilanından (1908) sonra İkdâm gazetesinde başyazar oldu. İttihat ve Terakki'ye yönelttiği sert eleştiriler dolayısıyla 31 Mart'tan sonra Paris'e kaçtı. Yönetimin değişmesi ve genel af çıkması üzerine Türkiye'ye döndü (1912). İkdâm'da yeniden

başyazarlık yaptı. Peyâm gazetesini yayımlamaya başladı. Ancak, bir süre sonra gazetesi kapatıldığı gibi yazı yazılması da yasaklandı (1914).

Hükümetteki görevinden ayrıldıktan sonra Peyâm gazetesini Sabah gazetesiyle birleştirerek Peyâm-ı Sabah'ı çıkardı. Gazeteye İttihat ve Terakki'nin bir uzantısı olarak gördüğü Kuvâ-yı Milliye'nin ve Kurtuluş Savaşı'nın aleyhine yazılar yazdı. Mudanya Mütarekesinden sonra yargılanmak için Ankara'ya götürülürken İzmit'te Nurettin Paşa tarafından linç ettirildi (18 Kasım 1922). (Mustafa Uzun, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)

ALİ NUSRET

(1874 - 1912)

Yazar Yenişehir'de doğdu. Şair Cenab Şehabeddin'in kardeşidir. 1891'de askerî okulları istihkâm teğmeni olarak bitirdi. Öğretmenlik yaptı. Yarbayken 1908'de emekliye ayrıldı. İstanbul'da öldü. (Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi)

ANDRİYA KUPAS

Şuray-ı Devlet Mülkiye Dairesi Az'asından

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

C

CEVAT SAMİ

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

E

EBUZZİYA TEVFİK

(1849 - 1913)

İstanbul'da doğmuştur. Düzenli bir öğrenim görmeden memurluğa başladı. 1866'da Yeni Osmanlılar derneğine katıldı. Tasvîr-i Efkâr ve Terakkî gibi devrinin önemli gazetelerinde yazılar yazmaya başladı. Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre piyesinin oynanmasından sonra yazdığı bir yazı nedeniyle tutuklanarak Rodos'a sürüldü (1873). Yazmaya ve yazdıklarını gazetelerde yayınlamaya devam etti. Ebüzziya takma adını kullanmak zorunda kullandı. Birinci Meşrutiyetin ilânından sonra Bosna mektupçuluğuna gönderildi ise de bir yıl sonra istifa ederek İstanbul'a döndü (1878). Sultanahmet Sanat Mektebi'nin müdürü oldu. Şûrâ-yı Devlet Bidâyet Mahkemesi (Danıştay Birinci Derece Mahkemesi) üyeliğine getirildi. Hakkında yapılan jurnaller üzerine oğlu ile birlikte Konya'ya sürgün gönderildi, matbaası kapatıldı. Ancak İkinci Meşrutiyet'in ilânı üzerine İstanbul'a dönebildi. Ebüzziya Matbaası'nı yeniden açtı ve günlük Yeni Tasvîr-i Efkâr gazetesini yayımladı. Birkaç kez kapatılan bu gazeteyi en son 1913'te yeniden yayımladı. (Ziyad Ebüzziya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.11)

ESAD CEMİL

Erkân-ı Harbiye Zâbitlerinden

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

F

FÂİK ÂLİ

(1876 - 1950)

Edebiyât hayâtına Servet-i Fünûn yıllarında atılan diğer bir şâir de Fâik Âli'dir. Fâik Ali, Diyarbekir'li şâir Said Paşa'nın oğlu ve Süleyman Nazif'in kardeşidir. Diyarbekir'de doğmuş, İstanbul'da Mülkiye Mektebi'ni bitirmiş, muhtelif

devlet memuriyetlerinde bulunmuş, mutasarrıf olmuş, Dâhiliye vekâleti müsteşarlığında bulunmuş, Mülkiye mektebinde Fransızca hocalığı yapmıştır. Edebiyat sahasında Abdühak Hâmid'in yolunda yürümüş, muntazam bir nazım lisanıyla şiirler yazmış, zaman zaman gerçekten “yüksek” şiirler terennüm ettiği görülmüştür. Ancak Fâik Ali, “Hâmidâne” şiir söylemek hevesiyle ekseriyâ çok külfetli bir lisan kullanmış, manzumelerinde Arapça, Farsça kelimelere ve terkiplere geniş yer vermiştir. Okuyanları durmaksızın renkli ve zengin hayâl âlemlerine sürükleyen ulvî şiirler söylemek merakı, bu kudretli şâiri zaman zaman tabîlikten uzaklaştırmıştır. (İsmail Parlatır, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)

H

HAYDAR ZAFER

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

HÜSEYİN HİLMİ PAŞA

(1855-1923)

Midilli adasının Sarlıca köyünde doğdu. Hüseyin Hilmi ilk memuriyete Midilli Tahrirât Kalemî'nde başladı. Bu sırada Midilli'de göz hapsinde tutulan Namık Kemal ile tanıştı. Namık Kemal'in hürriyetçi düşüncelerinden etkilendi. Hüseyin Hilmi, memuriyet hayatının dokuz yılını doğduğu adada geçirdikten sonra 1883'te terfi ederek Aydın vilâyeti mektupçuluğuna ve 1885'te Suriye vilayeti mektupçuluğuna tayin edildi. Mektupçuluktan istifa ettikten sonra (1891) geçici olarak padişahın Burdur sancağındaki çiftliklerinin idareciliğine getirildi. Adana valiliğine tayin edildi(1897). Zararlı faaliyetleri tespit edilen Avusturya'nın Mersin konsolosunun yurt dışına çıkarılması sırasında meydana gelen olaylar yüzünden Avusturya'dan özür dilemediği için azledildi. II.Abdülamid Hüseyin Hilmi'yi Yemen valiliğine gönderdi. Daha sonra Rumeli genel müfettişliğine tayin edildi. Altı yıl bu görevde kalan Hüseyin Hilmi memuriyet hayatının en parlak ve en faydalı hizmetlerini yaptı. II.Meşrtiyet'in ilanından sonra Rumeli genel müfettişliği kaldırıldığı için Hüseyin

Hilmi Paşa'nın da görevi sona erdi. İttihatçılara karşı oluşan muhaliflerin şiddetli saldırısına uğradı. Meşrutiyet kurallarına bağlı olan hükümetin iftiracılara karşı tedbir alamaması yüzünden Otuzbir Mart Vak'ası patlak verdi. Böylece bir ay yirmi yedi gün devam eden bu ilk sadâreti son bulmuş oldu. Ayan Meclisi azalığına devam eden Hüseyin Hilmi Paşa, mâli işlerin düzeltilmesinde ve israfın önlenmesinde önemli rol oynadı. I.Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı sefaretlarının ilgâsına kadar Viyana sefirliği görevini sürdürdü.Viyana civarında kiraladığı bir köşkte ailesiyle birlikte oturmaya devam etti.3 Nisan 1923'te burada vefat etti. (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)

HÜSEYİN SİRET (Özsever)

(1872 - 1959)

Kadıköy Frerler Fransız Mektebi ve Mülkiye'nin idâdi bölümü mezunudur. Hâriciye ve Nâfia Nezâretlerinde memurluk yaptı. II. Abdülhamid döneminde Malatya'nın bir ilçesine kâtip olarak sürgün edildi. Bunun üzerine Avrupa'ya kaçtı. Paris'te toplanan Jön Türk Kongresi'ne katıldı (1902). II. Meşrutiyet'ten sonra Bursa mektupçuluğu, Matbuât Umûm Müdürlüğü, Darüşşafaka Lisesi'nde uzun yıllar edebiyat öğretmenliği yaptı. Aşk, kadın, tabiat, gurbet temalarını işlediği şiirlerinde Tevfik Fikret'in etkisi görülür. Şiirlerinin bir bölümü kitaplaşmadı. Mezarı Zincirlikuyu'dadır. (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi)

İ

İSMAİL HAKKI (BABANZÂDE)

(1876 – 1913)

Siyaset ve ilim adamı, yazar ve hatip olarak tanınır. Bağdat'ta doğdu. Son devir tanınmış ilim ve idare adamlarından Babanzâde Mustafa Zihnî Paşa'nın oğludur. Ahmed Naîm ve Şükrü Paşa'nın kardeşidir. Galatasaray Sultanîsi'ni bitirdikten sonra Mülkiye Mektebi'nde okudu. Dış siyasetle ilgili yazıları İkdâm ve

Tanîn gazetelerinde yayımlandı. Meşrutiyetle birlikte siyasete atıldı. 1908 yılında Bağdat Mebusu seçildi. Meclisteki konuşmalarıyla tanındı. 1910 yılında Maarif Nâzırı oldu. Hukuk ve Mülkiye mekteplerinde anayasa hukuku derslerini verdi. İstanbul'ta mektepte vazifesi başında vefat etti. Bayezid Cami avlusuna gömüldü. (G. Gürdal, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, c.2)

İSMAİL SAFA

(1867 - 1901)

Romancı Peyami Safa'nın babasıdır. Hicaz mektupçusu görevindeki babası Behçet Efendi'nin ölümü (1878) üzerine kardeşleri Ahmed Vefâ ve Ali Kâmi (Akyüz) ile birlikte İstanbul'a geldi. İkinci sınıfına sınavla girdiği Darüşşafaka'yı bitirdi. Evkaf Nezâreti ile Telgraf Nezâreti Muhâbere kaleminde memurluk Mülkiye İdadisi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Hükümet aleyhinde gizli toplantılara katıldığı gerekçesiyle Abdülhamit tarafından İstanbul dışına dağıtılanlar arasında yer aldı. Önceden yakalandığı verem hastalığı sürgüne gönderildiği (1900) Sivas'ta daha kötüleşti, bir yıl sonra öldü. Sivas'ta Garipler Mezarlığı'na gömüldü. Başyazarlığını yaptığı Mirsad gazetesi, Kâmil mahlasıyla yazdığı bir gazelindeki telmihler nedeniyle kapatılmıştır. Muallim Nâci'nin 'Şair-i mâderzad' (anadan doğma şair) dediği İsmail Safa içli şiirleriyle tanındı ve Tanzimattan Servet-i Fünûn dönemine geçiş dönemi şairlerinden sayıldı. (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi)

K

KEMALPAŞAZADE SAİD MEHMED BEY

(Kemâlpaşazâde – Lastik Said)

Ahmet Kemâl Paşa'nın oğludur. İyi bir öğrenim gördü. Hâriciye Mektubî Kalemi'nde memuriyete başladı ve çeşitli görevlerde bulundu.

Arapça, Farsça, Almanca ve Fransızca'yı iyi bilen Sâdi Bey Tasvîr-i Efkar gazetesinde gazeteciliğe başlamış, Vakit ve Tarîk gazetelerinde başyazarlık yapmış, Şark adlı bir gazete çıkarmıştır. Özellikle dış politika konusundaki yazılarıyla dikkati çekmektedir. Jurnal de Costantinople'de Fransızca makaleler yazarak dış basında Osmanlı aleyhine çıkan yazılara cevap vermiştir. 1899'da Yemen'e sürülmüş ve Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a dönmüştür.

Şiirlerinin çoğu ahlâkî, içtimaî ve felsefidir. Mizahî şiirleri de oldukça fazladır. Bunların bazılarında Hevâî takma adını kullanmaktadır. (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi)

M

MAHMUT SADIK

(? - 1930)

Meşhur muharrir ve ediplerimizdendir. İstanbul'da doğdu. Mülkiyede okuduktan sonra hükümet tarafından ziraat tahsili için Almanya'ya gönderilmişti. 1885'te Almanya'dan döndü. Cerîde-i Havâdis, Tarîk, Sabah, Saadet, İkdâm, Tercümân-ı Hakikat gazeteleri ile haftalık Servet-i Fünûn'da birçok çeşitli yazılar neşretti. Bunlardan bir kısmını kendi imzası ile bazısını da Osman Galip ve Kadrî müsteâr ile yazmıştır. Bu sıralarda bir aralık Hariciye ve Maliyede memurluk da yapmıştır. Fakat devam etmeyerek Beşiktaş'ta Feyziye mektebinde hocalıkla ve Babiâli caddesinde roman tercümesi ile meşgul olmuş ve aynı zamanda Osmanlı hanedanından birine de Fransızca okutmuştur. Mâbeyn kâtiplerinden Tevfik Bey Kudüs Mutasarrıfı olması üzerine onu Tahrirat müdürlüğüne tayin ettirmişti.

Mahmut Sâdik, siyasî ve içtimaî mahiyetteki yazılarından başka fennî yazılar da neşretmiştir. "Karagöz"de mizahî yazılar yazmıştır. Son zamanlarda "Devlet Demiryolları Mecmuası"nın başmuharirliğini yapıyordu. 1916'da "Matbuat Cemiyeti"nin ilk reisi seçilmişti. "Rüşvet, Seveda, Kalb-i Şeydâ, Tekâmül" adlarını taşıyan romanları ile gerek imzası ile, gerek müsteâr adlarla neşredilmiş birçok tercüme romanları vardır. Yalnız gazeteci değil, kültürlü kuvvetli bir edip ve bir

romancı idi. Öldüğü zaman yaşayan muharirlerimizin en eskisi bulunuyordu. (Alâaddin Gövsa, Türk Meşhurları Ansiklopedisi)

MEHMED GALİP BEY

(1863-1935)

Dâhiliye Nezâreti'nde ilk görevi 28 Haziran 1898'de tayin edildiği Kastamonu vali muavinliği oldu. II.Meşrutiyet'in ilanı üzerine 21 Ağustos 1909'da görevinden uzaklaştırıldı.Temmuz 1912'de Gazi Ahmed Muhtar Paşa kabinesi kurulduktan sonra yeniden göreve döndü ve önce Beyoğlu mutasarrıflığına getirildi, ardından o sırada İttihatçılar'la Hürriyet ve İ'tilâfçılar'ın birbirine girdiği, kendisinin daha önce vali muavini olduğu için mevcut karışıklıkları giderebileceğine inanıldığı Kastamonu'ya vali vekili olarak gönderildi (Eylül 1912). Balkan Savaşı'nın en kritik günlerinde İttihatçılar tarafından düzenlenen Babiâli Baskını ile (23 Ocak 1913) Mahmud Şevket Paşa'nın sadarete geçmesi üzerine Kastamonu valiliğinden ayrılmak zorunda kaldı (Haziran 1913). Mayıs 1915'te emekli oldu. (Ali Birinci, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)

MEHMET RÜŞTÜ

(1811-1882)

Abdülmecit, Abdülaziz, Beşinci Murat ve İkinci Abdülhamit zamanlarında beş defa Sadrazamlıkla, beş defa da Seraskerlikte bulunmuş Müşir ve Vezirlerdendir.

Tarabya karakolunda memur iken Sadrazam Hüsrev Paşa tarafından İkinci Mahmud'a tanıtılarak Namık Paşa ile birlikte Fransızcadan askerî nizâmnâmeleri tercümeyle memur edilmişti. Ona Mütercim lakabının verilmesi bu sıralardadır.1859'da ilk defa Sadrazamlığa getirilmiştir.Gözlerini tedavi ettirmek üzere Berlin'e giderek Paris ve şair bazı Avrupa şehirlerini gezdikten sonra dönüşünde ve Abdülaziz'in ilk saltanat yılında Mecâlis-i Âliye Reis ve azalıklarında bulunduktan sonra 1866 da ikinci defa Sadrazam oldu.1867 de Sırbistan meselesi ve Girit ihtilâli gibi güç ve karışık siyasi işlerden sıyrılmak üzere istifa etmiş. Tanzimatçılar halk arasında alafranga sayıldığı için Mütercim Rüştü Paşa onlara

karşı sofular partisinin elebaşlılığı vaziyetini takınır. (Alâaddin Gövsa, Türk Meşhurları Ansiklopedisi)

O

OSMAN NURİ BEY (Yüzbaşı)

(1875 - 1911)

Harbokulu'nda okudu. Subay oldu. Aynı mektepte Almanca öğretmenliği yaptı. Tercümân-ı Hakikat, Sabah ve Servet-i Fünûn gibi yayın organlarında yazdı. Bursalı Tahir'in Kırım müellifleri'nde belirttiğine göre lisan bilen, tarihle ilgilenen bir zat imiş. (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi)

RAMİ ÖMER

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

S

SADULLAH PAŞA

(1838-1890)

Edebiyatımızın yenileşmeğe başladığı devirlerin en değerli kalem sahiplerindendir. Nazırlıklarda, Elçiliklerde bulunmuştur. Şair ve Vezir Esat Muhis Paşa'nın oğludur. Erzurum'da doğdu. İstanbul'da Darülmaârif'te okumuş, Babiâli Tercüme Odası'ndan yetişerek Divanı Hümayun tercümanı, Maârif Müsteşarı ve Beşinci Murad'ın saltanatında Mâbeyn Başkâtibi olmuştur. İkinci Abdülhamit tahta geçince onu önce Berlin Büyük Elçiliğine göndermiş, daha sonra da Viyana Elçiliğine naklederek İstanbul'a gelmesine hiç mücadele etmemiştir. Berlin Sulh kongresinde murahhas olarak bulundu. "On Dokuzuncu Asır" isimli meşhur manzûmesi, Lamartine'den tercüme ettiği **Göl** şiiri gibi özlü ve kuvvetli manzum yazıları da varsa da Sadullah Paşa Tanzimat devri edebiyatına mensup zevât arasında

bilhassa nesirlerinin kuvveti ile tanınır. Terakkiyi sevdiği gibi memleketi de pek seven, gayet iyi tercüme yapan, irfânı gibi karakteri de kuvvetli bir insan olarak tanınmıştır.

Ebüzziya'nın "Numûne-i Edebiyât"ında neşrolunan mensur parçaları edebiyattaki kudretini göstermeye kâfidir. İstanbul'a dönmesine mücade edilmemesinden ileri geldiği tahmin edilen bir melankoli neticesinde Viyana'da Elçilik binasının banyo dairesinde hava gazı ile intihar etmiş ve cesedi İstanbul'a getirilip Sultan Mahmut türbesinin bahçesine gömülmüştür. (Alâaddin Gövsa, Türk Meşhurları Ansiklopedisi)

SALİH ZEKİ

(1864 - 1921)

Matematikçi Salih Zeki Bey İstanbul'da mütevâzi bir aileden doğdu. Darüşşafaka'da okudu. 1882'de mezun olduktan sonra Posta Telgraf Nezâreti'nde çalıştı. Burada çalışırken bakanlığın bursu ile 1883'de yüksek öğrenimini tamamlamak üzere Paris'e gönderildi. 1887'de elektrik mühendisi olarak yurda döndü. 1895'de Rasathane müdürlüğüne tayin edildi. 1908 inkılabından sonra Maârif Meclisi üyesi, 1910'da Tevfik Fikret'in basında hayli yankı uyandıran istifasının ardından Galatasaray Sultanisi'ne müdür oldu. 1912'de Maârif Müsteşarı, bir yıl sonra da Darülfünûn Umûm Müdürü (rektör) oldu. 1921'de öldü. Fatih Camii bahçesinde yatmaktadır. (Alâaddin Gövsa, Türk Meşhurları Ansiklopedisi)

SELİM SAKIT

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

SÜLEYMAN NAZİF

(1870 - 1927)

Tarihçi Sait Paşa'nın oğludur. Özel öğrenim görerek yetişti. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Babasının ölümünden sonra Diyarbakır il meclisine kâtip

olarak girdi. Vilâyet matbaası müdürlüğü ve vilayet gazetesi başyazarlığı yaptı. Döneminde yaşayan bir çok aydın gibi Paris'e kaçtı (1897). Paris'te Ahmet Rıza'nın Meşveret gazetesinde yönetime karşı yazılar yazdı. Aynı yıl içinde İstanbul'a döndüğünde vilayet mektupçusu görevi verilerek Bursa'da zorunlu oturmaya tâbi tutuldu (1897-1908). Meşrutiyetin ilanı üzerine İstanbul'a gelerek Ebüzziya Tevfik ile Tasvîr-i Efkâr gazetesini çıkardı (1908). Daha sonra Basra (1909), Kastamonu (1910), Trabzon (1911), Musul (1913) ve Bağdat (1914) valiliklerinde bulundu 1915 yılında devlet memurluğundan ayrılarak tüm zamanını yazarlığa ayırdı.

İstanbul'un İ'tilaf Devletlerince işgalinin (23 Kasım 1918) ertesi günü Hâdisât gazetesinde yayımladığı Kara Bir Gün adlı yazısıyla işgali korkusuzca proteste eden ilk aydınımız oldu. İki ay sonra (23 ocak 1919) üniversite konferans salonunda düzenlenen Pierre Loti'yi anma toplantısında yaptığı konuşmada işgal kuvvetlerine karşı sert bir dil kullanmaktan çekinmedi. Bu yazı ve konuşmayı hazmedemeyen İngiliz işgal kuvvetleri komutanlarınca Malta adasını sürülerek orada 20 ay kaldı. Dönüşünde bir süre daha yazarlığını sürdürdü. Zatürreden öldü. Edirnekapı Mezarlığı'na gömülüdür. (İhsan Işık, Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi)

T

TAHİR MÜNİF (1830-1910)

Gaziantep'te doğdu. Memleketinde, Mısır'da ve Şam'da iyi bir Doğu kültürü aldıktan sonra, 1854'te Elçilik İkinci Kâtibi sıfatıyla üç yıl kadar Berlin'de bulunarak üniversitede fizik, felsefe ve hukuk bahislerini okumuştur.

1862'de Bâbîâli Birinci Mütercimi oldu. Bir taraftan da o zamanın gazete ve mecmualarına makale yazıyordu. O sıralarda Fuat Paşa'nın yardımı ile Cemiyet-i İlmiye-i Osmâniye adlı bir cemiyet kurdu. Cemiyet bir müddet sonra Sultan Abdülaziz'in vehmine dokunarak kaldırılmış, pek ciddi ve o zamana göre gayet faydalı bir ilim mecmuası olan Mecmua-i Fünûn da iki sene sonra kapanmıştır.

1879 da Vezir rütbesini aldı. Münif Paşa 1882'de Mecmua-i Fünûn'u tekrar çıkarmışsa da bir makalesinde "yıldız böceği" kelimesini yazmasından dolayı Yıldız

Sarayı'nda oturan İkinci Abdülhamit tarafından mecmua kapatılmış ve Münif Paşa sorguya çekilmişti.1895'te İran Şahı Nâsırüddin Şah'ın ellinci cülûs yılını kutlamak üzere Tahran'a gönderilmişti.Yolda iken Şah bir sûikaste uğramış ve yerine Muzafferüddin Şah geçmişti. Abdülhamit de Münif Paşa'nın vazifesini Elçiliğe tahvîl etti ve Münif Paşa'yı bu suretle memleketten uzaklaştırmış oldu. Erenköyü'nde otururken seksen yaşında öldü. (Alâaddin Gövsa, Türk Meşhurları Ansiklopedisi)

TAHİR YUSUF

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

Y

YUNUS NADİ ABALIOĞLU

(1880-1945)

Meşhur muharrir ve gazetecilerimizdendir. Fethiye'de doğdu. Abalızâde Hacı Halil Efendinin oğludur. İlk tahsilini memleketinde görmüş, ondan sonra Rodos'ta o zamana göre yeni ve ileri bir müessese olan Medrese-i Süleymâniye'de okumuştur. İstanbul'a geldikten sonra bir müddet Galatasaray'a, bir zaman da Hukuk Mektebine devam etti.Yirmi yaşında iken "Malumât" gazetesi muharrirliğine başladı. Bir yıl kadar sonra yani 1901'de istibdat aleyhine gizli bir cemiyet kuranlar arasında bulunmak suçu ile üç yıl hapse mahkum edilerek Midilli kalesine gönderildi ve ceza müddetini bitirdikten sonra memleketine döndü. 1908 İnkılâbı'ndan sonra İstanbul'a gelerek "İkdâm" ve "Tasvîr-i Efkâr" gazetelerinde muharrirlik yaptı.1910'da Selânik'te "İttihat ve Terrakî" organı olan "Rumeli" gazetesinin başmuharriri oldu. İstanbul Meclisinin ikinci seçim devresinde Aydın Milletvekili olmuş ve yine "Tasvîr-i Efkâr"da yazı işleri müdürü ve başmuharrir olarak çalışmıştır.1918'de Yeni Gün gazetesini kurdu ve mütâreke devrinin kötü cereyanları ile mücadele etti.1920'de gazeteyi kapamaya mecbur kalarak İstanbul'dan kaçıp matbaası ile birlikte Ankara'ya gelmiş ve Büyük Millet Meclisi'nin birinci devresinde Muğla milletvekili seçilmişti.Yeni Gün ve Ankara'da çıkarmakla beraber 1924 Mayıs'ında

İstanbul'da şimdi oğullarının yaşattığı Cumhuriyet gazetesini kurdu. Büyük Millet Meclisi'nin altıncı devresi sonuna kadar Muğla milletvekilliğinde bulunmuştu. "29 Saat Zeplinle Seyahat" adlı bir eseri ile 31 Mart - 14 Nisan hâdiselerine ait bir kitabı vardır. Tedavi için gittiği İsviçre'de ölmüş, cenazesi İstanbul'a getirilmiştir. (Alâaddin Gövsa, Türk Meşhurları Ansiklopedisi)

YUSUF RASİH

Yazar hakkında bilgi bulunamamıştır.

2. YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST

2.1.

Abdulgani Seniy

Türklük Araplık Meselesi Var mı Yok mu?	(Sosyoloji)	c. 10.Nu.105 s.842-850 c. 11 Nu.106 s.875-883
Hak ve Hakikât Uğruna	(Ahlak)	c. 8 Nu.110, s.1018-1022 c. 8 Nu.111 s.1041-1045

Şu Tûfân-i İhtilafât Arasında

Nasıl Kurtulacağız?	(Deneme)	c. 8 Nu.131 s.71-77
---------------------	----------	---------------------

Abdulhamit Ziya

Jan Jac Russo İle Emil Zola Hakkında	(Edebi Bilgi)	c. 8 Nu.144 s.104-110
Ziya Paşa'nın Mülâhazası		

Abdullah Cevdet

Fransa'da Mesâî-i Nisvan	(Sosyoloji)	c. 8 Nu.99 s. 668-669
Namık Kemal Bey'e Âid	(Edebi Bilgi)	c. 8 Nu.101 s.728-730

Abdurrahman Velid

Fransa Devr-i Hâzır Tarihine Bir Nazar	(A. Tarihi)	c. 11 Nu.110 s.1009-1017 c.11 Nu.111 s.1033-1040 c.11 Nu.112 s.1065-1074
Şark Meselesinin Bugünkü Safhası (ç)	(Siyaset).	c.11 Nu.113 s.1097-1104
Boğazlar Meselesi(ç)	(Siyaset)	c. 11 Nu.116 s.1208-1216 c.11 Nu.117 s.13-25
Mısır Matbûâtının Âlem-i İslâma Hizmeti	(İç. Siyaset)	c. 11 Nu.116 s.1185-1191
Bir Mülâhaza	(Deneme)	c. 11 Nu.116 s.1192-1194

Mısırlı Mustafa Kâmil Paşa	(Biyografi)	c.11 Nu.118 s.33-37
İtalya'nın Hezîmetleri ve Habeşistan	(Dış Siyaset)	c.11 Nu.119 s.73-78
Mağlûbiyeti		c.11 Nu.120 s.109-117
Yeni Kuyruklu Yıldız	(İç Siyaset)	c.11 Nu.119 s.93-96
Tayyareler Ehemmiyeti, Envâi Mazisi,	(Teknoloji)	c.11 Nu.120 s.122-128
Terakkiyât-ı Hâzırası İstikbâli		c.11 Nu.121 s.148-152
		c.11 Nu.122 s.178-183
		c.11 Nu.124 s.244-249
Çin'in Nüfûs-ı Umûmiyesi	(İstatistik)	c.11 Nu.122 s.188-190
Tayyarecilik, Tayyar Sefinelerin	(İlan)	c.11 Nu.125 s.288
Tarihçesi-Terakkiyât Hâzırası		
İran Acaba Yeni Bir Lehistan mı Olacaktır?	(Eleştiri)	c.11 Nu.126 s.296-297
		c.12 Nu.127 s.334-337
		c.12 Nu.128 s.364-367
İtalya Kralına Sûikast ve Hükümdar Katilleri	(D.Siyaset)	c.11 Nu.141 s.24-31
Memleketi		
Rusya Şarkta Ne Maksat Takip Ediyor?	(D.Siyaset)	c.11 Nu.146 s.168-176
Rusya'nın Karadeniz Kuvâ-yı Bahriyesinin	(D.Siyaset)	c.11 Nu.147 s.200-206
Mikdarı		
Selim Sâlis Zamanında İngilizlerin İstanbul'a	(Askeriye)	c.14 Nu.142, s.59-64
Hücûmu		c.14 Nu.143 s.76-80
		c.14 Nu.147 s.207-214
		c.14 Nu.148 s.242-247
		c.14 Nu.149 s.264-270
		c.14 Nu.150 s.300-307

		c.14 Nu.151 s.347-352
		c.14 Nu.153 s.25-29
		c.14 Nu.154 s.48-54
Napolyon Bonapart'ın Akvâl-i Müntehabesi (ç) (Derleme)		c.14 Nu.143 s.88-89
Jan Jak Russo'nun Tedkîk-i Meslek ve Âsârı (Eleştiri)		c.15 Nu.158 s.161-173
Sukût-ı Avâlim (Fıkra)		c.15 Nu.158 181-188

Ahmed Midhat Efendi

İmlâ Meselesi (Dil Bilgisi)	c.8 Nu.77 s.1468-1473
Biz Nasıl Çalışıyoruz, Başkaları Nasıl Çalışıyor? (Polemik)	c.8 Nu.79 s.16-17

Ahmet Rasim

Tiyatro: Tahlili Edebî (Eleştiri)	c.8 Nu. 76 s.1417-1415
Ebnâ-yı Şiir ve Edebiyat (Edebi Bilgi)	c.8 Nu. 76 s.1453-1456
Felsefe: Tahlîl-i Hikemi (ç) (Felsefe)	c.8 Nu.77 s.1461-1467
Sade Yazalım (Dil Bilgisi)	c.8 Nu. 82 s.1697-1700
Akdeniz'de (Gezi)	c.11 Nu.155 s.95-96

Ahmet Refik

Sent-Elent'de Napolyon (ç) (Biyografi)	c.8. Nu.86 s.132-137
Sedan Vakası(ç) (Siyaset)	c.8. Nu.86 s.125-131
Prens Bismark'a Ziyaret (ç) (Söyleşi)	c.8. Nu.87 s.168-179
Prens Bismark'a Dair Bir Sual (ç) (Söyleşi)	c.8. Nu.87 s.180-181
Berlin Kongresi'nde Wilhelm-i Sâni Hz. (ç) (Biyografi)	c.8. Nu.88 s.201-208
	c.8 Nu.89 s.250-261

Yanâ Muhârebese (ç)	(Siyaset)	c.8. Nu.89 s.266-271
Kayâsırâ-i İsna Aşer (ç)	(R.Tarihi)	c.8. Nu.91 s.341-347
		c.8 Nu.92 s.389-396
		c.8 Nu.93 s.465-469
Balzak İle Bir Kahvaltı (ç)	(Söyleşi)	c.8. Nu.92 s.385-388
Kraliçe Viktorya Hazretlerinin Romanı (ç)	(Mektup)	c.8. Nu.93 s.460-464

Ali Kemal

Seyâhat Hatıraları: Tunus'tan Tunca'ya	(Hatıra)	c.8. Nu.93 s.449-459
Meperizon Tercümesi Hakkında Kemal'in		
Mülâhazâtı	(Eleştiri)	c.13. Nu.134 s.168-175
Kemal'in İki Mektubu (1. Mektup)	(Mektup)	c.11. Nu.153 s.14-18
(2. Mektup)	(Mektup)	c.11 Nu.154 s.39-43
		c.11 Nu.155 s.75-81
		c.11 Nu.156 s.272-274
		c.11 Nu.157 s.136-141

Ali Nusret

Şiir-i Tabiat (ç)	(Şiir)	c.11 Nu. 109, s.969-979
Hüsn ve Fâide (ç)	(Deneme)	c.11 Nu.124 s.234-243

Andriya Kupas

Girit'in Ahvâl-i Umûmiyesi ve Târihiyesi	(O.Tarihi)	c.8 Nu.72 s.1241-1248
		c.8 Nu.74 s.1344-1348
		c.8 Nu.75 s.1398-1403
		c.8 Nu.76 s.1424-1435

c.8 Nu.77 s.1489-1493

c.8 Nu.78 s.1543-1548

c.8 Nu.79 s.1577-1584

c.8 Nu.81 s.1687-1693

c.8 Nu.83 s.1782-1786

c.9 Nu.88 s.219-221

c.9 Nu.90, s.326-333

c.9 Nu.92 s.418-427

Cevad Sami

Feminizim Meselesi

(Sosyoloji)

c.14 Nu. 150 s.294-296

Mülâhazamız

(Eleştiri)

c.14 Nu.150 s.296-299

Ebuzziya TefikMuâhaze ve Tenkit Kelimelerine
Ait İzahat

(Dilbilgisi)

c.8 Nu.72 s.1256-1259

Mülâhaza-i Tâbi

(Eleştiri)

c.8 Nu.75, s.1366-1367

Paris'ten Londra'ya ve Otel Metropol

(Gezi)

c.8 Nu.72 s.1260-1264

c.8 Nu.73 s.1299-1303

c.8 Nu.75, s.1405-1408

c.8 Nu.79, s.1589-1592

Îlave-i Tâbi

(Dilbilgisi)

c.8 Nu.77, s.1473-1481

İmparatoriçe Elizabet'in Mürettepliği

(Biyografi)

c.8 Nu.77, s.1483-1488

Mevâddı-ı Settâ (Nerd-Tavla)

(Dilbilgisi)

c.s Nu.77, s.1494-1498

Muâraza, Kadı, Cevab-ı Mesket, Diğer

(İ.Tarihi)

c.8 Nu.77 s.1499

Cevâb-ı Mesket Asla Okumayınız, Meşagil,		c.8 Nu.78, s.1505-1510
Güzerân-ı Umur ve Duvar Takvimleri		
Terk-i Teslîhat		
Biz Nasıl Çalışıyoruz, Başkaları Nasıl		
Çalışıyor?	(Eleştiri)	c.8 Nu.79, s.16-17
Şinasi İle Mülakatım	(Mülakatım)	c.8 Nu.80, s.1601-1615
Hurûf-ı Arabiyyenin Tebâate Tatbiki	(Dilbilgisi)	c.8 Nu.81, s.1669-1680
Hakkında Tettebbuât-ı		
Mülâhaza-i Mahsûsa	(Eleştiri)	c.9 Nu.82, s.1700-1702
Harhara ve Farfara	(Eleştiri)	c.9 Nu.84, s.17-20
Londra Kulüpleri	(Haber)	c.9 Nu.85, s.69-74
Ahmet Şakir Paşa	(Biyografi)	c.9 Nu.88, s.225-229
British Museum ve Gazete Koleksiyonları	(Haber)	c.9 Nu.89, s.241-249
Milâd-ı İsa ve Re's-i Seneye Mûtealik Matbûât ve (Ekonomi)		c.9 Nu.89-s.262-265
Bunun Sanâyi		
Ticârete Olan Dahli		
Almanak Degoto	(Biyografi)	c.9 Nu.89, s.272-274
İstiklâl-i Saltanat-ı Osmâniyye'nin 600. Sene-i	(O.Tarihi)	c.9 Nu.90 s.289-293
Sahîhası, İçinde Bulunduğumuz 1900.		
Sene-i Milâdiyyeye Tesâdüf Ediyor		
Müktetefât	(Haber)	c.9 Nu.90 s.321-325
		c.9 Nu.91 s.373-376
		c.9 Nu.93 s.477-480
Kayâsıra-i İsnâ Aşer (ç)	(Biyografi)	c.9 Nu.91 s.337-338
Top Kralı Yahut Alfred Kurup ve Fabrikası (ç)	(Haber)	c.9 Nu.91 s.348-362

Vefiyât ve İrtihâl İlanları	(İlan)	c.9 Nu.92 s.414-417
Ricâl-i Mensiye	(Deneme)	c.9 Nu.93 s.443-448
Bir Hasbihâl	(Söyleşi)	c.9 Nu.94 s.481-482
Türklük ve Tatarlık Bahsi	(T.Tarihi)	c.9 Nu.94 s.483-488
Lâhika	(T.Tarihi)	c.9 Nu.94 s.488-492
Tashih ve Red	(Eleştiri)	c.9 Nu.94 s.491-492
Maymun ve Vesâik-i Resmiye	(Biyografi)	c.9 Nu.94 s.493-497
Makâlât-ı Siyasiye-i Kemal'de Müsâmahât	(Eleştiri)	c.9 Nu.94 s.506-509
Şuûn-ı Esbûiye	(Haber)	c.9 Nu.94 s.510-511 c.9 Nu.95 s.543-544 c.9 Nu.96 s.575-576 c.9 Nu.97 s.607-608 c.9 Nu.98 s.638-640
Encümen-i Hamuşân	(Din)	c.10 Nu.96 s.555-556
Siyonizm	(Din)	c.9 Nu.95 s.513-520
Süleyman Nazif Beyefendi'ye	(Mektup)	c.9 Nu.96 s.545-549 c.9 Nu.97 s.557-582 c.9 Nu.98, s.609-614 c.9 Nu.99 s.657-659 c.9 Nu,101 s.705-713
Bir Yevm-i Mes'ûdda Menhûs Bir Manzara	(Deneme)	c.9 Nu.97 s.598-600
Gordiyom Düğümü	(Anekdote)	c.9 Nu.98 s.635-636
Fransa'da aile ve Evlad	(Sosyoloji)	c.9 Nu.98 s.637
Farmasonluk	(Din)	c.9 Nu.100 s.673-682
Osmanlı Posta Pulları	(İlan)	c.9 Nu.100 s.692-697

Farmasonluk Hakkında Tetimme-i İzâhât	(Din)	c.9 Nu.102 s.737-745
Karbonari-Karbonarizm	(Din)	c.9 Nu.103 s.769-779
Karadağ ve Malisorlar	(D.Siyaset)	c.9 Nu.103 s.797-800
Şinasi'nin Eyyâm-ı Ahîre-i Hayatı ve Vefâtı	(Biyografi)	c.9 Nu.105 s.833-841
Şâyân-ı İbret Bir Vicdan Vergisi	(Deneme)	c.9 Nu.105 s.851-852
Şinasi'nin Vefâtı	(Haber)	c.11 Nu.106 s.865-874
Matbûa-i Ebuzziya	(İlan)	c.11 Nu.106 s.896
10 Temmuz Harîki ve Vesâit-i İtfâiye	(Haber)	c.11 Nu.106 s.884-891
Rüfekâ-yı Tahrîr	(Haber)	c.11 Nu.107 s.896
Muhallefât-ı Şinasi ve Ahvâl-i Husûsiyesi	(Edebi Bilgi)	c.11 Nu.107 s.897-907
Seele	(Deneme)	c.11 Nu.108 s.929-934
Makâme-i Tevkîfiye	(Hatıra)	c.11 Nu.107 s.961-968
		c.11 Nu.109 s.961-968
		c.11 Nu.110 s.993-1000
		c.11 Nu.111 s.1025-1032
		c.11 Nu.112 s.1057-1067
		c.11 Nu.113 s.1089-1096
		c.11 Nu.114 s.1141-1148
		c.12 Nu.118 s.47-51
		c.12 Nu.119 s.88-92
		c.12 Nu.120 s.118-121
		c.12 Nu.122 s.173-174
		c.12 Nu.123 s.220-223
		c.12 Nu.127 s.345-347
Haber	(Haber)	c.11 Nu.109 s.984-987

Tesettür Meselesi	(Din)	c.11 Nu.112 s.1075-1079
20.Asır Ehl-i Salîbi Trablus Ne Olacak?	(D.Siyaset)	c.11 Nu.115 s.1153-1159
Biz Kehanette Bulunmadık Beyân-ı	(D.Siyaset)	c.12 Nu.117 s.1-7
Hakikât Eyledik		
Alman ve İngiliz Politikası	(D.Siyaset)	c.12 Nu.117 s.8-12
Russo'nun Akvâl-i Hikemiyesinden	(Felsefe)	c.12 Nu.118 s.43-44
Muhâkeme ve Divân-ı Âli	(Eleştiri)	c.12 Nu.119 s.65-72
Reşit Paşa Hakkında	(Eleştiri)	c.12 Nu.120 s.97-105
İtalyan Farmason Locaları ve Siyonizm	(Din)	c.12 Nu.121 s.129-134
Ayân, Sadrazam, Halid Ziya Bey	(Biyografi)	c.12 Nu.122 s.161-167
Sultan Mahmud-ı Sâîn Vâlideşi	(T.Tarihi)	c.12 Nu.122 s.170-172
Bir Mukâyesecek	(D.Siyaset)	c.12 Nu.123, s.193-197
İspanya Kralının Halası ve Kralın Muâmelesi(ç)	(Biyografi)	c.12 Nu.125 s.1270-273
Defter-i Hâtıramdan Bazı Durûb-ı Emsâlin Şerhi (Hatıra)		c.12 Nu.125 s.284-287
Siyâset	(Deneme)	c.12 Nu.126 s.289-295
Ricâl-i Siyasî Osmâniye	(Eleştiri)	c.12 Nu.128 s.353-360
		c.13 Nu.129 s.1-7
		c.13 Nu.130 s.33-36
		c.13 Nu.132 s.97-101
		c.13 Nu.133 s.144-148
36 Punto hurûf ve Haçik Kigorkiyan Efendi	(Dilbilgisi)	c.13 Nu.128 s.368-373
Kahvehaneler	(Deneme)	c.13 Nu.129 s.21-25
		c.13 Nu.130 s.65-70
Almanya'nın 1910 Senesindeki Kitap İhracatı	(Ekonomi)	c.13 Nu.132 s.109-113
Kalender ve Kalenderlik	(Din)	c.13 Nu.132 s.120-122

Cem-i Kur'ân	(Din)	c.13 Nu.133 s.129-139
Makâme-i San'âiye (Çeviri)	(Gezi)	c.13 Nu.133 s.154-160
Enfiye Kutuları	(Sağlık)	c.13 Nu.134 s.176-181
Fransa Lise İsimleri	(Eğitim)	c.13 Nu.135 s.193-198
Sait Beyefendi'ye	(Mektup)	c.13 Nu. 35 s.207-210
İ'yâdü'l Müslimîn ve Mevlidü'n-Nebi	(Din)	c.11 Nu 136 s.225-230
İngiltere'de Amele-i Maâdin	(Sosyal Hayat)	c.13 Nu.137 s.278-287
Zamanımıza Ait Hayvan Bahçesi	(Zooloji)	c.13 Nu.138 s.289-294 c.14 Nu.143 s.65-75
Zamanımız Tarihine Hâdim-i Hâtırât	(Mülakat)	c.13 Nu.138 s.289-294 c.13 Nu.139 s.321-329 c.13.Nu.140 s.353-362 c.14 Nu.143 s.65-75
Ermenice Tabaâtın 400. Sene-i İhtirâmı	(Basın)	c.13 Nu.140 s.382-383
Fransa'da İç Donunun 100. Senesi	(İcat)	c.14 Nu.141 s.20-23
Mahmud Celaleddin Paşa'nın Mir'âtı Hâkikâtı	(Eleştiri)	c.14 Nu.142 s.33-46
Teyyareler: Ahd-i Sabâvete Ait Bir Hatıra (ç)	(Hatıra)	c.14 Nu.143 s.81-83
Karaköy Köprüsü	(Deneme)	c.14 Nu.144 s.118-123
El Hakk Ya'lû Velâ Yu'lâ Aleyh	(Din)	c.14 Nu.144 s.118-123
Hür Endişe ve Hürriyet-i Geftâr	(Polemik)	c.14 Nu.145 s.129-133
Nasıl Yürüyeceğiz ve Şehremânetinin Faaliyeti	(Deneme)	c.14 Nu.146 s.161-167
Sinn-i İzdivaç	(Sosyoloji)	c.14 Nu.147 s.193-199
Nisâiyyûn Hakkında	(Sosyoloji)	c.14 Nu.148 s.225-236
Pâyitahtın Hâli	(İ.siyaset)	c.14 Nu.149 s.257-263- c.15 Nu.150 s.289-293

		c.15 Nu.151 s.321-325
Açık Mekâtibe	(Mektup)	c.14 Nu.149 s.288
Muz'ic Sıcaklar	(Fen Bilimleri)	c.15 Nu.151 s.332-336
Meclis-i Meb'ûsân Divan Riyâseti	(İç Siyaset)	c.15 Nu.152 s.353-360
Jan Jak Russo'nun İki Yüzüncü Sene-i Velâdeti (Biyografi)		c.15 Nu.153 s.1-7
		c.15 Nu.154 s.33-38
1171/1213-1330 Si'ni-i Hicriyeleri	(İ.Tarihi)	c.15 Nu.155 s.82-85
Ahmet Rasim Bey'e	(Mektup)	c.15 Nu.156 s.97-102
Erkâm-ı Mudhişe	(Deneme)	c.15 Nu.157 s.129-135

Esad Cemil

Von Der Goldz'dan "Yena" Hezimet	(Eleştiri)	c.9 Nu.85, s.75-82
Dair Mütâlaât-ı Umûmiye (ç)		
Von Der Goltz'dan (1806 Ordusu) (ç)	(Askeri)	c.9 Nu.86, s.132-137
		c.9 Nu.88, s.193-200
		c.9 Nu.90, s.294-303
Açık Muhâvere	(Deneme)	c.11 Nu.141 s.32

Fâik Ali

Âbide-i Hürriyet	(Şiir)	c.11 Nu.105 s.863
Oğlum Mûnis'e	(Şiir)	c.11 Nu.107 s.926-927

Haydar Zafer

Felsefe-i Asriye (ç)	(Felsefe)	c.8 Nu.78 s.176-181
Muteveffa İmparatoriçe Elizabet'in (ç)	(Biyografi)	c.8 Nu.82 s.176-181

Ahvâl-i Husûsiyesinden

Hüseyin Hilmi

Ayân-ı Kirâmdan Sadr-ı Sâbık Hüseyin	(Tekzip)	c.11 Nu.111 s.1054-1055
Hilmi Paşa Hazretlerinden Vârid Olmuştur		
Ebuzziya Tevfik Beyefendiye		

Hüseyin Siret

Anadolu Mektupları	(Mektup)	c.10 Nu.102 s.457-757
--------------------	----------	-----------------------

İsmail Hakkı

Mevâdd-ı Şettâ	(Dil Bilgisi)	c.8 Nu.72 s.1249-1255
		c.8 Nu.74 s.1338-1343
		c.8 Nu.76 s.1445-1452
		c.8 Nu.77 s.1494-1498
Fiil İstılâhı ve “der” kelimesi	(Dil Bilgisi)	c.9 Nu. 84 s.33-43
Kur’ânı Mecîd Hakkında Bir Tecrübe	(Tartışma)	c.11 Nu.108 s.935-937
Edebiyattan bir Parça: Temsiliye	(E.Bilgi)	c.12 Nu.118 s.41-42
Temlih		c.12 Nu.121 s.140-142
Muhâvere		c.12 Nu.120 s.106-108
Halife Mansur (ç)	(Biyografi)	c.14 Nu.149 s.271-275

İsmail Safa

Zavallı İhtiyar	(Şiir)	c.8 Nu. 81 s.1694-1696
Mektep	(Şiir)	c.8 Nu. 83 s.1790-1792

Kemalpaşazade Said Bey

Said Bey Efendi'nin Cevapnâmesi	(Mektup)	c.13 Nu.137 s.257-260
Mektûb-ı Siyasî (Çeviri)	(Mektup)	c.14 Nu.147 s.215-217

Mahmut Sâdık

Mahmut Sâdık Beyin Evrâk-ı Takvîmiyesinden (Günlük)		c.10 Nu.99 s.672
998. Yaprak		
1005. Yaprak		c.10 Nu.100 s.705
1134. Yaprak		c.10 Nu.105 s.864
1050. Yaprak		c.11 Nu.107 s.928
1178. Yaprak		c.12 Nu.125 s.288
1190. ve 1191. Yaprak		c.12 Nu.127 s.351-352
1205. Yaprak		c.12 Nu.128 s.383-384
Rûznâme-i Hayatımdan Bazı Sahâif		c.11 Nu.112 s.1084-1088
		c.11 Nu.113 s.1105-1112

Mehmed Galip

Şark-ı Kâdîmin Turûk-ı İhtilâyesi (ç)	(M.Tarihi)	c.8 Nu.73 s.1228-1230
		c.8 Nu.74 s.1278-1290
		c.8 Nu 75 s.1386-1387
Karadağ ve Malisorler Meselesinde	(D.Siyaset)	c.9 Nu. 95 s.521-526
Kralın Nüfûzu (ç)		
Fransa'da Restarasyon Hükümetinin		
Rusya İle İttifâkı (ç)	(Siyaset)	c.10 Nu. 96 s.563-567

		c.10 Nu. 97 s.583-587
		c.10 Nu. 98 s.615-622
Japonya’da Fenn-i Mimârî (Çeviri)	(Mimari)	c.10 Nu. 99 s.641-644
Mehmed Rüştü		
Askerî Casusluğu	(Askeriye)	c.8 Nu.72 s.1226-1240
Serdarlık Yahut Asker Kahramanlığı(ç)	(Askeriye)	c.8 Nu.73 s.1265-1275
Bir Karıncanın Ruznâmesi	(Hikâye)	c.8 Nu.73 s.1291-1298
		c.8 Nu.74 s.1329-1337
İsâbet-i Ayn (ç)	(Deneme)	c.8 Nu.75 s.1361-1366
Bir Mahkûmun Ruznamesi (ç)	(Günlük)	c.8 Nu.75 s.1368-1378
		c.8 Nu.76 s.1436-1444
		c.8 Nu.77 s.1499-1504
		c.8 Nu.78 s.1549-1552
		c.8 Nu.79 s.1593-1598
		c.8 Nu.82 s.1731-1741
		c.8 Nu.83, s.1787-1789
		c.9 Nu.84 s.44-48
		c.9 Nu.85 s.87-96
		c.9 Nu.86 s.141-144
		c.9 Nu.87 s.182-189
		c.9 Nu.88 s.230-237
		c.9 Nu.89 s.275-283
Bernardn Dö Sen Piyer (ç)	(Biyografi)	c.8 Nu.73 s.1312-1318
		c.8 Nu.76 s.1419-1423

		c.8 Nu.80, s.1609-1615
		c.8 Nu.82 s.1707-1710
Gambeta'nın Bismark Hakkındaki Fikri (ç)	(Eleştiri)	c.8 Nu.78 s.1519-1530
Muallim Nâci: Sünbüle	(E.Bilgi)	c.8 Nu.78 s.1539-1542
Çarın Terk-i Teslîhât Teklifi (ç)	(Siyaset)	c.8 Nu.79 s.1553-1567
Fransuva Kupa'yı Ziyaret (ç)	(Gezi)	c.8 Nu.79 s.1568-1576
Müstakbelde Bir Muhâkeme (ç)	(Eleştiri)	c.8 Nu.79 s.1588
Andre Avdet Edecek mi? (ç)	(Haber)	c.8 Nu.80 s.1625-1639
Vaterlo'dan Bir Gün evvel (ç)	(A.Tarihi)	c.8 Nu.81 s.1649-1658
Kukalen Kada'yı Ziyaret (ç)	(Hatıra)	c.8 Nu.81 s.1659-1668
Milel-i Kadîme Nasıl Hesap Ediyordu? (ç)	(Eleştiri)	c.8 Nu.81 s.1681-1686
Ümitsizlik ve Askerlik (ç)	(Deneme)	c.8 Nu.83 s.1745-1754
Napolyon'un Son Saatleri (ç)	(Biyografi)	c.8 Nu.83 s.1755-1762
Görmek Gözden Daha Kadîmdir	(Deneme)	c.8 Nu.83 s.1768-1781
Fransız Edebiyatında Emil Zola'nın		
Mevkii (ç)	(E. Bilgi)	c.8 Nu.84 s.6-16
Moltke'nin Muhâberât-ı Askeriyesi (ç)	(Siyaset)	c.9 Nu.84 s.21-28
		c.9 Nu.85 s.49-57
		c.9 Nu.86 s.97-105
		c.9 Nu.87 s.148-155
Emile Zola: Fransız Edebiyatında (ç)	(Edebi Bilgi)	c.9 Nu.84 s.6-16
Emil Zola'nın Mevkii		c.9 Nu.85 s.58-68
		c.9 Nu.86 s.106-115
		c.9 Nu.87 s.156-167
		c.9 Nu.88 s.121-218

		c.9 Nu.89 s.284-288
		c.9 Nu.90 s.304-309
		c.9 Nu.91 s.377-384
		c.9 Nu.92 s.407-713
		c.9 Nu.93 s.420-476
		c.10 Nu.103 s.792-796
		c.10 Nu.104s.343-350
		c.13 Nu.140, s.378-381
		c.14 Nu.141 s.15-19
		c.14 Nu.143 s.84-87
		c.14 Nu.144 s.111-117
		c.14 Nu.145 s.141-148
		c.14 Nu.146 s.185-191
Harbin Hayât-ı İctimâ, Sanayi ve Maarif	(Askeriye)	c.9 Nu.90, s.310-318
Olan Münasebeti (ç)		
Müşkil bir Vazife (ç)	(Hikaye)	c.10 Nu.96, s.557-562
		c.10 Nu.97, s.60-606
		c.10 Nu.98, s.631-634
Muhârebe Güvercinleri (ç)	(Askeriye)	c.10 Nu.102, s.746-753
Garâib-i Medeniye (ç)	(Teknoloji)	c.10 Nu.104, s.853-856
		c.10 Nu.105, s.853-856
		c.11 Nu.107, s.910-915
		c.11 Nu.108 s.945-952
		c.11 Nu.109 s.988-990
Bir Katrenin Sergüzeşti	(Coğrafya)	c.11 Nu.108 s.988-990

Letâtif-i Nisvân (ç)	(Sosyoloji)	c.12 Nu.125, s.274-280
Deniz Süvârisi (ç)	(Hikaye)	c.12 Nu.126, s.311-316 c.12 Nu.127, s.338-344
Müstakbel Harbinden Bir	(Fıkra)	c.12 Nu.127, s.327-333
Manzara-i Mutasavvere(ç)		c.12 Nu.128, s.374-376 c.13 Nu.129, s.22-29 c.13 Nu.130, s.56-63
Harp ve Medeniyet-i Hâzıra (ç)	(Siyaset)	c.13 Nu.131 s.78-79 c.13 Nu.132, s.102-108
Kaybedilmiş Zannedilen Meydan	(Askeriye)	c.13 Nu.133 s.135-143
Muhârebeleri (ç)		
Büyük Frederik'in Serdârlığı (ç)	(Siyaset)	c.13 Nu.135, s.199-206 c.13 Nu.136, s.234-241
Envâ-i Muhtelif-i Harp	(Siyaset)	c.13 Nu.137, s.261-272 c.13 Nu.138, s.313-319 c.13 Nu.139, s.343-350 c.13 Nu.140, s.378-381 c.14 Nu.141, s.15-19 c.14 Nu.143, s.84-87 c.14 Nu.144, s.111-117 c.14 Nu.145, s.141-148 c.14 Nu.146, s.185-191
Jojo san, Alfred, Dumose, Dr. (Hatıra)		c.13 Nu.138 s.295-303
Pajello, Hatırat-ı Şahsiye (ç)		c.13 Nu.139 s.330-338

		c.13 Nu.140 s.369-374
		c.13 Nu.141 s.8-14
		c.14 Nu.142 s.53-58
Üçüncü Napolyon ve Genarelleri (ç)	(Anekdot)	c.14 Nu.144 s.124-128
		c.14 Nu.145 s.134-140
		c.14 Nu.146 s.177-184
		c.14 Nu.147 s.218-224
Torpil ve İnşâât-ı Bahriyeye Olan Tesiri (ç)	(Askeriye)	c.15 Nu.156 s.120-123
		c.15 Nu.157 s.147-151
		c.15 Nu.158 s.189-192
Osman Nuri		
Mebâhis-i Fenniye	(Fen Bil.)	c.15 Nu.1 s.308-314
Rami Ömer		
Cenap Şahabbettin Bey'in "Yalan"ı	(Eleştiri)	c.10 Nu.99 s.666-667
Kafetgû-yı Rûhânî	(Mektup)	c.11 Nu.110 s.1001-1008
Şair Arzusu	(Edebi Bilgi)	c.11 Nu.113 s.1118-1119
Hanri Hayne'nin İşârı	(Edebi Bilgi)	c.11 Nu.115 s.1179-1184
		c.12 Nu.117 s.26-32
Korfu Mektubu	(Mektup)	c.11 Nu.116 s.1198-1200
		c.12 Nu.124 s.225-229
Cevâb-ı İntikâdâtâ Mukâbele	(Eleştiri)	c.12 Nu.121 s.143-147
Evvel ve Âhir (ç)	(Deneme)	c.12 Nu.123 s.214-1-219
Berlin Kongresi (ç)	(Siyaset)	c.12 Nu.125 s.257-261
		c.12 Nu.126 s.301-306

Jojo san, Alfred Dumose, Dr. Pajello,

Hatırat-ı Şahsiye (ç)

(Hatıra)

c.13 Nu.139 s.330-338

c.13 Nu.140 s.369-374

Mühim Zamanlara Üç Ferd:

(Biyografi)

c.15 Nu.151 s.337-346

Rişliyo, Kremvel, Bismark (ç)

c.15 Nu.152 s.361-370

Sadullah Paşa

Sadullah Paşadan Tevfik Beye Mektup

(Mektup)

c.10 Nu.105 s.857-858

c.11 Nu.114 s.1144-1151

Said Bey

Said Beyefendinin Cevabnâmesi Ebuzziya

(Mektup)

c.13 Nu.137 s.257-260

Tevfik Beyefendiye

Salih Zeki

Skolastik

(Din)

c.14 Nu.149 s.276-284

Selim Sâkıt

İsviçre'den Mektup

(Mektup)

c.14 Nu.114 s.1130-1133

Süleyman Nazif

Ebuzziya Tevfik Efendiye

(Mektup)

c.9 Nu.94 s.498-505

Süleyman Nazif Bey Efendinin Âsar-ı

(Mektup)

c.9 Nu.95 s.527-534

Kemal'e Dair Bir Mektubu

Namık Kemal Bey Merhuma Ait

(Edebi Bilgi)

c.10 Nu.100 s.698-699

Bazı Satırlar

c.10 Nu.101 s.728-730

Süleyman Paşa Mahrûma Aid Bir Vesika	(Biyografi)	c.11 Nu.104 s.817-818
İnkâdâtâ Cevap	(Mektup)	c.12 Nu.119 s.79-83
Süleyman Nazif Bey'den Biraderine Mektup	(Mektup)	c.12 Nu.125, s.281-283
Viktor Hügo'nun Bir Mektubu (ç)	(Mektup)	c.15 Nu.151 s.326-331
Süleyman Nazif Bey'in Basra'dan Bir Mektubu	(Mektup)	c.15 Nu.154 s.44-47

Tahir Münif

İran Mektupları	(Mektup)	c.11 Nu.104 s.814-816
-----------------	----------	-----------------------

Tahir Yusuf

Kâinat İçinde Bir Seyâhat-ı Muhayyele	(Fen Bil.)	c.8 Nu.73 s.1304-1312
		c.8 Nu. 74 s.1356-1360

Yunus Nadi

Tevâzün-i Kavî Meselesi Buhrân-ı İçtimâî	(Sosyoloji)	c.15 Nu.159 s.204-212
--	-------------	-----------------------

Yusuf Rasih

Fransa Tarihinden Bir Yaprak	(A.Tarihi)	c.12 Nu.123 s.198-208
İmparator 1. Napolyon ve İmparatoriçe		
Mari Leviz	(Biyografi)	c.13 Nu.130 s.50

Mecmua-İ Ebuzziya'daki İmzasız Yazılar

Muâhaze	(Haber)	c.8 Nu.76 s.1409-1411 c.8 Nu.77 s.1454-1459
Efkâr-ı Muâhazeyn	(Eleştiri)	c.8 Nu.77 s.1459
Muktatafât	(Derleme)	c.8 Nu.79 s.1599-1600 c.9 Nu.88 s.222-224 c.9 Nu.90 s.321-325 c.9 Nu.91 s.373-376 c.9 Nu.93 s.477-480 c.12 Nu.127 s.348-350 c.12 Nu.128 s.381-383 c.13 Nu.131 s.95-96 c.13 Nu.132 s.126-128 c.13 Nu.135 s.215-219 c.13 Nu.136 s.251-253
Napolyon'un Husûsiyeti	(Biyografi)	c.8 Nu.80 s.1639-1645 c.8 Nu.82 s.1719-1730 c.9 Nu.85 s.83-86 c.9 Nu.91 s.373-376 c.9 Nu.92 s.397-406
Sâlib-i Ahmer ve Cenova Muâhedesi	(Dış Siyaset)	c.8 Nu.82 s.1716-1718
Üdebâ-yı Kastamonu	(Edebi Bilgi)	c.8 Nu.83 s.1763-1765
İngilizce'den Mütercem Mülâhâzât-ı	(Edebi Bilgi)	c.9 Nu.86 s.138-140
Hikemiye		
Nisvâna Mûteallik Letâif-i Mülâhâzât	(Sosyoloji)	c.9 Nu.87 s.190-192

		c.9 Nu.88 s.238-240
		c.9 Nu.90 s.334-336
		c.9 Nu.92 s.428-432
1900 Senesi Mebdâ-i Asır mı Muntehâ-yı (Polemik)		c.9 Nu.90 s.319-320
Asır Mı		
Matbuât-ı Cedîde	(İlan)	c.9 Nu.94 s.512
Pelotark'tan Bir Makale	(Deneme)	c.10 Nu.96 s.550-554
Encümen-i Hamuşân	(Din)	c.10 Nu.96 s.555-556
Lisân-ı Arabî Talimine Dair Kemal'in	(Mektup)	c.10 Nu.97 s.588-591
Bir Mektûbu		
Sent Bou'un Ahvâl-i Husûsiyesi	(Biyografi)	c.10 Nu.97 s.592-597
		c.10 Nu.99 s.651-656
		c.10 Nu.100 s.700-702
		c.10 Nu.101 s.714-721
Akâid-i Hıristiyâniye ve Mübtenî Olduğu (Tarih)		c.10 Nu.98 s.623-630
Ekânim'i Selese Hakkında Fatih		
Devrine Ait Mühim Bir Vesîka		
Dağın Öbür Tarafı	(Hikâye)	c.10 Nu.99 s.660-665
		c.10 Nu.100 s.687-691
		c.10 Nu.102 s.762-766
		c.10 Nu.103 s.785-791
Herşeyden Biraz	(Anekdote)	c.10 Nu.99 s.670-672
		c.10 Nu.100 s.703-704
Leyl-i Ebedî İçinde	(Deneme)	c.10 Nu.100 s.683-686
		c.10 Nu.101 s.722-727
Tarassudât Unvanıyla Belçika'dan	(Mektup)	c.10 Nu.101 s.731-734

Bir Zâtın Gönderdiği Mektup

Kont İzak Kamondü (Biyografi) c.10 Nu.101 s.735-736

Politika: Bir Filozofun Politika

Hakkındaki Mülâhâzâtı (Deneme) c.10 Nu.102 s.758-761

Vezir Râif ve Ferik Şevket Paşalar (Biyografi) c.10 Nu.104 s.830-831

Zola'nın Son Romanı "Fecondite/Tenâsül, (Eleştiri) c.11 Nu.107 s.908-910

Bereket" Hakkında Bir Fransız Gazete

Muhabirinin Müşârün İleyh'ten

İstîzâhı

Hem-şehr ve Hemşehrî (Dilbilgisi) c.11 Nu.107 s.923-925

Arnavutların Bin Sene Evvel Bir Hileleri (A.Tarihi) c.11 Nu.108 s.953-954

Sen Pertelmi (Din) c.11 Nu.108 s.955-957

10-11 Temmuz Harîkleriyle Sigortaları (Haber) c.11 Nu.108 s.958-959

Times Muhabirleri (Haber) c.11 Nu.109 s.980-982

Kaysar'ın Çömlekçibaşısı (Hikaye) c.11 Nu.109 s.991-992

Parvenolar: Les Parvenus (Dilbilgisi) c.11 Nu.110 s.1023

Kaynatılmış Su ve Neron (Fen Bilimleri) c.11 Nu.110 s.1024

Dünyada Ne Kadar Yahudi Vardır? (Sosyoloji) c.11 Nu.111 s.1051-1053

Papanın İntilâl-i Şuûru (Din) c.11 Nu.111 s.1056

Rûznâme-i Hayâtımdan Bazı Sahâif (Günlük) c.11 Nu.112 s.1084-1088

c.11 Nu.113 s.1105-1112

Kaysar Sarfıyonunun Fevkinde Değildir (Anekdote) c.11 Nu.113 s.1120

Anonim Şirket-i İstibdâdiyesi (Siyaset) c.11 Nu.113 s.1120

Çin'de İslamın Terakkiyâtı, Nüfûs-ı (Din) c.11 Nu.114 s.1121-1125

İslamiyenin Kesreti, İslamların

Nüfuz ve Ehemmiyeti

1300 Sene Evvel Yazılmış İki Mektup	(Din)	c.11 Nu.114 s.1152
20. Asrın Ehl-i Salibi	(Din)	c.11 Nu.115 s.1153-1156
Büyük Britanya İmparatorluğu'nun Nüfus-ı Umûmiyesi, Bu Nüfusu Teşkil Eden Ensâl ve Akvâm-ı Muhtelifi	(Coğrafya)	c.11 Nu.115 s.1160-1165
Siyonistler Teşebbüsâtta	(Din)	c.11 Nu.116 s.1195-1197
Jojo Brandes ve Alman Edebiyatı	(Edebi Bilgi)	c.11 Nu.116 s.1201-1204
Japonların Eş'ârı	(Deneme)	c.11 Nu.116 s.1205-1207
İdâre-i Örfiye Hakkında	(Hukuk)	c.12 Nu.118 s.38-40
Russo'nun Akvâl-i Hikemiyesinden	(Felsefe)	c.12 Nu.118 s.43-44
İtalya Kuvâ-yı Bahriyesi	(Askeriye)	c.12 Nu.118 s.59-64
Muktatafât-ı Tarîhiye	(Hatıra)	c.12 Nu.119 s.84-87
Çin İhtilâli: Esbâbı Şekl-i Hâzırı	(Dış Siyaset)	c.12 Nu.121 s.135-139
Zevce	(Eleştiri)	c.12 Nu.121 s.153-155
Terâcim-i Ahvâl: İngiltere'nin Mısır Komiserleri	(Dış Siyaset)	c.12 Nu.121 s.156-160
Trablusgarp:Turgut Reis'ten İstimdâd	(Şiir)	c.12 Nu.121 s.184-187
Büyüka'da Mukîme E.N Hanımefendiye	(Mektup)	c.12 Nu.122 s.191-192
Diojen'in Bazı Letâif-i Akvâli	(Anekdote)	c.12 Nu.123 s.224
Kâğıttan Neler Yapılmıyor?	(Fıkra)	c.12 Nu.124 s.250-252
Milel-i Muhtelif Mecâlis-i Mebusânın İsimleri	(Dış Siyaset)	c.12 Nu.126 s.317-319
Lüzûmsuz Şiddetler	(Eleştiri)	c.12 Nu.127 s.321-325
Zamîme	(Eleştiri)	c.12 Nu.127 s.325-326
Hükûmât-ı Muazzamadan Başlıcalarının	(Askeriye)	c.13 Nu.132 s.123-125

Mesârif-i Bahriyesi

Tetebbuât ve Yegâne Hayırlı Vatandaş	(Basın	c.13 Nu.134 s.161-167
Bir Fransız Seyyahı İstanbul'da On	(Gezi)	c.13 Nu.134 s.182-185
Bir Gün		c.13 Nu.135 s.211-214
		c.13 Nu.136 s.242-246
		c.13 Nu.137 s.273-277
İstatistik:Girit'in Nüfusu ve Ahvâl-i	(İstatistik)	c.13 Nu.134 s.186-191
Ticâriyesi		
İzmid	(Dilbilgisi)	c.13. Nu.134 s.192
Ecânib-i Dehrden Bir Vak'a	(Avrupa Tarihi)	c.13 Nu.135 s.220-222
Amerikan Vesbuçi	(Biyografi)	c.13 Nu.135 s.223-224
Dünyanın En Bahtiyar Adamın	(Biyografi)	c.13 Nu.136 s.231-233
Milyarder Karneci ve Teberruâtı		
Tayyare ile Saatte 159 Kilometro	(Teknoloji)	c.13 Nu.136 s.247-248
Tayyarecilikte Diğer Bir Muvaffakiyet:	(Teknoloji)	c.13 Nu.136 s.248-250
İstanbul'dan Edirne'ye İki Saatte		
Petrol İstihsâlât-ı Umûmiyesi	(İstatistik)	c.13 Nu.136 s.254-255
Safâin-i Ticâriye-i Âlem	(İstatistik)	c.13 Nu.136 s.255-256
Prusya'da Tasarruf Sandıkları	(Ekonomi)	c.13 Nu.137 s.285-287
Nâşinide Hatrât-ı Şahsiye		c.13 Nu.139 s.333-338
Hak!	(Haber)	c.13 Nu.138 s.304-306
Burunlarının Azametiyle Meşhur Olanlar	(Anekdote)	c.13 Nu.138 s.307-312
Selânik Nüfusunda Bir Hata	(Coğrafya)	c.13 Nu.138 s.320
Volter ve Satranç	(Anekdote)	c.13 Nu.139 s.339-342
Açık Mekâtibe	(Eğitim)	c.13 Nu.139 s.351-352
Balistik Musâhabesi	(İstatistik)	c.13 Nu.140 s.363-368

“Kartaj” ve Manuba Sefinelerine İtalyanlar’ın Tecâvüzüne Musâbe Bir Vak’a-i Târihiye	(Haber)	c.13 Nu.140 s.375-377
Açık Muhâbere	(Mektup)	c.13 Nu.140 s.384
Terafalgar-Çuşima: Nelson Tugo	(Askeriye)	c.14 Nu.141 s.1-7
Âlem-i Menâm Havâdisinden Bir Vak’a	(Metafizik)	c.14 Nu.146 s.192
Bulgaristan’ın Ne Miktar Askeri Vardır?	(Dış Siyaset)	c.14 Nu.148 s.237-241
Napolyon Bonapart’ın Akvâl-i Müntehâbesi	(Biyografi)	c.14 Nu.148 s.252-256 c.14 Nu.150 s.325-318 c.15 Nu.157 s.152-157
Yeni Köprüye Tarih	(Haber)	c.14 Nu.149 s.285-287
Napolyon’un Sukûtu	(Sohbet)	c.14 Nu.150 s.319-320
Çîn-i Kadîmin Lirik Şiirleri	(Şiir)	c.14 Nu.152 s.371-381
Aleksader Dumazâde’nin Bazı Mülâhazâtı	(Eleştiri)	c.14 Nu.152 s.382-384
Barbaros Hayreddin	(Biyografi)	c.14 Nu.153 s.19-24 c.15 Nu.154 s.55-590 c.15 Nu.155 s.86-89 c.15 Nu.156 s.113-119 c.15 Nu.158 s.174-180 c.15 Nu.159 s.218-224
Hepsi Bitti Lâkin Örtüsü Kaldı	(Tekzip)	c.15 Nu.153 s.30-32
Tenassur Etmiş Bir Müslüman	(Din)	c.15 Nu.155 s.65-72
Gurre-i Receb’e Dâir	(Mektup)	c.15 Nu.156 s.109-112
Kral Birinci Vilhelm Versay’da	(Anekdote)	c.15 Nu.156 s.124-128 c.15 Nu.157 s.142-146
Herkesin Bir Derdi Var; Değirmencinin	(Deneme)	c.15 Nu.157 s.158-160

De Su

Serbestî-i Kelâm ile Serbestî-i Matbuât (Basın) c.15 Nu.159 s.193-203
ve Bizdeki Tarz-ı Tatbîkâtı

2.2. TERCÜME YAZILAR

Alfred Herman Fırid

Bir Mahkûmunun	(Günlük)	c.8 Nu.75, ç. Mehmed Rüştü, s.1368-1378
Rûznâmesi		c.8 Nu.76, ç. Mehmed Rüştü, s:1436-1444
		c.8 Nu.77, ç. Mehmed Rüştü, s:1499-1504
		c.8 Nu.78, ç. Mehmed Rüştü, s:1549-1552
		c.8 Nu.79, ç. Mehmed Rüştü, s:1593-1598
		c.8 Nu.82, ç. Mehmed Rüştü, s:1731-1741
		c.8 Nu.83, ç. Mehmed Rüştü, s.1787-1789
		c.9 Nu.84, ç. Mehmed Rüştü, s:44-48
		c.9 Nu.85, ç. Mehmed Rüştü, s:87-96
		c.9 Nu.86, ç. Mehmed Rüştü, s:141-144
		c.9 Nu.87, ç. Mehmed Rüştü, s:182-189
		c.9 Nu.88, ç. Mehmed Rüştü, s:230-237
		c.9 Nu.89, ç. Mehmed Rüştü, s.275-283

Anatol Frans

Kırangebîl (Granqebille)	(Eleştiri)	c.10 Nu.96, s.568-574
Meselesi Yâhut İşi		
Munsıf Hâkim Le bon juge	(Eleştiri)	c.14 Nu.145, s.149-154

Benjamin Franklin

Franklin'in Bir Mektûbu	(Mektup)	c.10 Nu.102, s.767-768
-------------------------	----------	------------------------

Deryol

Şark Meselesinin	(Siyaset)	c.11 Nu.113, ç. Abdurrahman Velid, s.1097-1104
Bugünkü Safhası		
Selim Sâlis Zamanında	(Askeriye)	c.14 Nu.142, ç. Abdurrahman Velid, s.59-64

İngilizlerin İstanbul'a	c.14 Nu.143, ç. Abdurrahman Velid, s.76-80
Hücûmu	c.14 Nu.147, ç. Abdurrahman Velid, s.207-214
	c.14 Nu.148, ç. Abdurrahman Velid, s.242-247
	c.14 Nu.149, ç. Abdurrahman Velid, s.264-270
	c.14 Nu.150, ç. Abdurrahman Velid, s.300-307
	c.14 Nu.151, ç. Abdurrahman Velid, s.347-352
	c.15 Nu.153, ç. Abdurrahman Velid, s.25-29
	c.15 Nu.154, ç. Abdurrahman Velid, s.48-54
Emile Faguet	
Fransa Devr-i Hâzır Tarihine (A.Tarihi)	c.11 Nu.110, ç. Abdurrahman Velid, s.1009-1017
Bir Nazar	c.11 Nu.111, ç. Abdurrahman Velid, s.1033-1040
	c.11 Nu.112, ç. Abdurrahman Velid, s.1065-1074
Jan Jak Russo'nun Tedkîk-i (Eleştiri)	c.15 Nu.158, ç. Abdurrahman Velid, s.161-173
Meslek ve Âsârı	
Forzinetti	
Şerş-midi Hapishanesinde (Haber)	c.8 Nu.80, s.1616-1624
Yüzbaşı Dreyfus	
Gabriel Hanoto	
Boğazlar Meselesi (Siyaset)	c.11 Nu.116, ç. Abdurrahman Velid, s.1208-1216
	c.12 Nu.117, ç. Abdurrahman Velid, s.13-24
General Verdi dö Vernuva	c.9 Nu.84, ç. Mehmed Rüştü, s.21-28
Moltke'nin Muhâberât-ı (Siyaset)	c.9 Nu.85, ç. Mehmed Rüştü, s.49-57
Askeriyesi	c.9 Nu.86, ç. Mehmed Rüştü, s.97-105
	c.9 Nu.87, ç. Mehmed Rüştü, s.148-155
General Von Bogoslaveski	

Çarın Terk-i Teslîhât Teklifi (Siyaset)	c.8 Nu.79, ç. Mehmed Rüştü, s.1553-1567
Harbin Hayât-ı İctimâ, (Askeriye)	c.9 Nu:90, ç. Mehmed Rüştü, s.310-318
Sanayi ve Maârif Olan Münâsebeti	
Harbin Envâ-i Muhtelifesi (Askeriye)	c.13 Nu.131, s.78-79
Harp ve Medeniyet-i Hâzıra (Askeriye)	c.13 Nu.132, ç. Mehmed Rüştü, s.102-108
Envâ-i Muhtelifi-i Harp (Askeriye)	c.13 Nu.137, ç. Mehmed Rüştü, s.261-272
	c.13 Nu.138, ç. Mehmed Rüştü, s.313-319
	c.13 Nu.139, ç. Mehmed Rüştü, s.343-350
	c.13 Nu.140, ç. Mehmed Rüştü, s.378-381
	c.14 Nu.141, ç. Mehmed Rüştü, s.15-19
	c.14 Nu.143, ç. Mehmed Rüştü, s.84-87
	c.14 Nu.144, ç. Mehmed Rüştü, s.111-117
	c.14 Nu.145, ç. Mehmed Rüştü, s.141-148
	c.14 Nu.146, ç. Mehmed Rüştü, s.185-191

H. Kaste

Şair Biyografi-Tercüme-i (Biyografi) c.8 Nu.76, s.1415-1416

Hâl Madam Akkerman

Haçık Topuzyan

Linotip âleti: “Linotip (Teknoloji) c.15 Nu.154, s.60-64

Makinesi”

Jak Norman

Tiyatro:Tahlili Edebî (Eleştiri) c.8 Nu.76, ç. Ahmet Rasim, s.1417-1418

Jan Jak Russo

Ulûm-ı Ruhâniye ve (Felsefe) c.9 Nu.84, s.1-5

Mezhebiye

Hakkında Russo'nun Mülâhazâtı Musâvât-ı Beşeriyye	(Felsefe)	c.14 Nu.145, s.155-158
Jan Jack Russo'nun Bazı Mülâhazâtı	(Eleştiri)	c.11 Nu.114 s.1126-1129
Jojo San		
Jojo San'ın Bir Mektubu	(Mektup)	c.10 Nu.103, s.781-784
Jul Simon		
Berlin Kongresi'nde Wilhelm-i Sâni Hz.	(Biyografi)	c.9 Nu:88, ç. Ahmet Refik, s:201-208 c.9 Nu:89, ç. Ahmet Refik, s:250-261
Koraspundaş Doryan		
Rusya Müslümanları	(Mektup)	c.13 Nu.137, s.288
Kraliçe Viktorya		
Kraliçe Viktorya Hazretlerinin Romanı	(Mektup)	c.9 Nu.93, ç. Ahmet Refik, s.460-464
Mösyö Ernest Renan		
Felsefe :Tahlîl-i Hikemi	(Felsefe)	c.8 Nu.77, ç. Ahmet Rasim, s.1461-1467
Napolyon Bonapart		
Yanâ Muhârebesi	(Siyaset)	c.8 Nu:89, ç. Ahmet Refik, s:266-271
P. J. Perudon		
Birinci Napolyon Hakkında Muâhaze	(Anekdöt)	c.15 Nu.153, s.8-13
Pol Adam		
İrk-ı Asfer Tehlikesi	(Sosyoloji)	c.12 Nu.122, s.165-169
Prens Dö Bismark		
Sedan Vakası	(Siyaset)	c.8 Nu.86, ç. Ahmet Refik, s.125-131

Prens Gorçakof Şovalom

Muktatafât-ı Târihiye (Derleme) c.12 Nu.119, s.84-87

Süeton

Kayâsırâ-i İsnâ Aşer (Roma Tarihi) c.9 Nu:91, ç. Ahmet Refik, s:341-347
c.9 Nu:92, ç. Ahmet Refik, s:389-396
c.9 Nu:93, ç. Ahmet Refik, s:465-469

Teofil Gotye

Balzak İle Bir Kahvaltı (Söyleşi) c.9 Nu:92, ç. Ahmet Refik, s:385-388

Teofil Moro

Sukût-ı Avâlim (Fıkra) c.15 Nu.158, ç. Abdurrahman Velid, s.181-188

Viktor Hugo

Viktor Hugo'nun Bir Mektûbu (Mektup) c.14 Nu.151, ç. Süleyman Nazif, s.326-331

Von der Goltz

“Yena” Hezimetine Dair (Eleştiri) c.9 Nu.85, ç. Esad Cemil, s.75-82

Mütâlaât-ı Umûmiye

Von Der Goltz ‘dan (Askeriye) c.9 Nu.86, ç. Esad Cemil, s.132-137
(1806 Ordusu) c.9 Nu.88, ç. Esad Cemil, s.193-200
c.9 Nu.90, ç. Esad Cemil, s.294-303

Dağın Öbür Tarafı (Deneme) c.10 Nu.99, s.660-665
c.10 Nu.100, s.687-691
c.10 Nu.102, s.762-766
c.10 Nu.103, s.785-791

Z. Novikof

Ümitsizlik ve Askerlik (Deneme) c.8 Nu.83, ç. Mehmed Rüştü, s.1745-1754

İmzasız Tercüme Eserler

Şark-ı Kadîmin	(M.Tarihi)	c.8 Nu.73, ç. Mehmed Galib, s.1278-1290
Turûk-ı İhtilâtiyesi		c.8 Nu.74, ç. Mehmed Galib, s.1329-1337
		c.8 Nu.75, ç. Mehmed Galib, s.1386-1387
İsâbet-i Ayn	(Deneme)	c.8 Nu.75, ç. Mehmed Rüştü, s.1361-1366
Bernard Zösn Piyer	(Biyografi)	c.8 Nu.76, ç. Mehmed Rüştü, s.1419-1423
		c.8 Nu.80, ç. Mehmed Rüştü, s.1609-1615
		c.8 Nu.82, ç. Mehmed Rüştü, s.1707-1710
Müstakbelde Bir Muhâkeme	(Eleştiri)	c.8 Nu.79, ç. Mehmed Rüştü, s.1585-1588
Fransuva Kupa'yı Ziyaret	(Gezi)	c.8 Nu.79, ç. Mehmed Rüştü, s.1568-1576
Andre Avdet Edecek mi	(Haber)	c.8 Nu.80, ç. Mehmed Rüştü, s.1625-1632
Vaterlo'dan Bir Gün Evvel	(A.Tarihi)	c.8 Nu.81, ç. Mehmed Rüştü, s.1649-1658
Kukalen Kada'yı Ziyaret	(Hatıra)	c.8 Nu.81, ç. Mehmed Rüştü, s.1659-1668
Milel-i Kadîme Nasıl Hesap	(Eleştiri)	c.8 Nu.81, ç. Mehmed Rüştü, s.1681-1686
Ediyordu ?		
Napolyon'un Son Saatleri	(Biyografi)	c.8 Nu.83, ç. Mehmed Rüştü, s.1755-1762
Emil Zola: Fransız	(E.Bilgi)	c.9 Nu.84, ç. Mehmed Rüştü, s.6-16
Edebiyatında Emil		c.9 Nu.85, ç. Mehmed Rüştü, s.58-68
Zola'nın Mevkii		c.9 Nu.86, ç. Mehmed Rüştü, s.106-115
		c.9 Nu.87, ç. Mehmed Rüştü, s.156-167
		c.9 Nu.88, ç. Mehmed Rüştü, s.121-218
		c.9 Nu.89, ç. Mehmed Rüştü, s.284-288
		c.9 Nu.90, ç. Mehmed Rüştü, s.304-309
		c.9 Nu.91, ç. Mehmed Rüştü, s.377-384
		c.9 Nu.92, ç. Mehmed Rüştü, s.407-413

		c.9 Nu.93, ç. Mehmed Rüştü, s.420-476
		c.10 Nu.103, ç. Mehmed Rüştü, s.792-796
		c.10 Nu.104, ç. Mehmed Rüştü, s.821-825
		c.10 Nu.105, ç. Mehmed Rüştü, s.859-862
		c.11 Nu.106, ç. Mehmed Rüştü, s.892-896
		c.11 Nu.107, ç. Mehmed Rüştü, s.916-922
		c.11 Nu.108, ç. Mehmed Rüştü, s.945-952
		c.11 Nu.111, ç. Mehmed Rüştü, s.1046-1050
		c.11 Nu.114, ç. Mehmed Rüştü, s.1134-1140
		c.11 Nu.115, ç. Mehmed Rüştü, s.1172-1178
Sent-Elent'de Napolyon	(Biyografi)	c.8 Nu.86, ç. Ahmet Refik, s.132-137
Prens Bismark' Ziyaret	(Söyleşi)	c:9 Nu:87, ç. Ahmet Refik, s:168-179
Prens Bismark'a	(Söyleşi)	c.9 Nu:87, ç. Ahmet Refik, s:180-181
Dâir Bir Sual		
Fransa'da Restarasyon	(Siyaset)	c.10 Nu.96, ç. Mehmed Galib, s.563-567
Hükümetinin Rusya İle İttifâkı		c.10 Nu.97, ç. Mehmed Galib, s.583-587
		c.10 Nu.98, ç. Mehmed Galib, s.615-622
Müşkil Bir Vazife	(Hikâye)	c.10 Nu.96, ç. Mehmed Rüştü, s.557-562
		c.10 Nu.97, ç. Mehmed Rüştü, s.601-606
Japonyo'da Fenn-i Mimârî	(Mimarî)	c.10 Nu.99, ç. Mehmed Galib, s.641-650
Muhâbere Güvercinleri	(Askeriye)	c.10 Nu.102, ç. Mehmed Rüştü, s.746-753
Garâib-i Medeniye	(Teknoloji)	c.10 Nu.104, ç. Mehmed Rüştü, s.853-856
		c.10 Nu.105, ç. Mehmed Rüştü, s.853-856
		c.11 Nu.107, ç. Mehmed Rüştü, s.910-915
		c.11 Nu.108, ç. Mehmed Rüştü, s.945-952
		c.11 Nu.109, ç. Mehmed Rüştü, s.988-990

Bir Katrenin Sergüzeşti	(Coğrafya)	c.11 Nu.108, ç. Mehmed Rüştü, s.941-944
Evvel ve Âhir	(Deneme)	c.12 Nu.123, ç. Ramî Ömer, s.214-219
Berlin Kongresi	(Siyaset)	c.12 Nu.125, ç. Ramî Ömer, s.257-261 c.12 Nu.126, ç. Ramî Ömer, s.301-306
Letâfet-i Nisvân	(Sosyoloji)	c.12 Nu.125, ç. Mehmed Rüştü, s.274-280 c.12 Nu.126, ç. Mehmed Rüştü, s.311-316
Deniz Suvârisi	(Hikâye)	c.12 Nu.126, ç. Mehmed Rüştü, s.307-310 c.12 Nu.127, ç. Mehmed Rüştü, s.338-344
Müstakbel Harbinden Bir	(Fıkra)	c.12 Nu.127, ç. Mehmed Rüştü, s.327-333
Manzara-i Mutasavvere		c.12 Nu.128, ç. Mehmed Rüştü, s.374-376 c.13 Nu.129, ç. Mehmed Rüştü, s.22-29 c.13 Nu.130, ç. Mehmed Rüştü, s.56-63
Kaybedilmiş Zannedilen Meydân	(Askeriye)	c.13 Nu.133, ç. Mehmed Rüştü, s.135-143
Muharebeleri		
Büyük Frederik'in Serdârlığı	(Siyaset)	c.13 Nu.135, ç. Mehmed Rüştü, s.199-206 c.13 Nu.136, ç. Mehmed Rüştü, s.234-241
JoJo San, Alfred, Dumose, Dr.	(Hatıra)	c.13 Nu.138, ç. Mehmed Rüştü, s.295-303
Pajello, Hatırât-ı Şahsiye		c.13 Nu.139, ç. Mehmed Rüştü, s.330-338 c.13 Nu.140, ç. Mehmed Rüştü, s.369-374 c.14 Nu.141, ç. Mehmed Rüştü, s.8-14 c.14 Nu.142, ç. Mehmed Rüştü, s.53-58
Napolyon Bonapart'ın	(Derleme)	c.14 Nu.143, ç. Abdurrahman Velid, s.88-90
Akvâl-i Müntehâbesi		
Üçüncü Napolyon	(Anekdot)	c.14 Nu.144, ç. Mehmed Rüştü, s.124-128
ve Generalleri		c.14 Nu.145, ç. Mehmed Rüştü, s.134-140 c.14 Nu.146, ç. Mehmed Rüştü, s.177-184

		c.14 Nu.147, . Mehmed Rüştü, s.218-224
Mektûb-ı Siyasî	(Mektup)	c.14 Nu.147, . Kemalpaşazade Said Bey, s.215-217
Hâlife Mansur	(Biyografi)	c.14 Nu.149, . İsmail Hakkı, s.271-275
Çîn-i Kadîmin Lirik Şiirleri	(Şiir)	c.14 Nu.152, .371-381
Torpil ve İnşâât-ı Bahriyeye	(Askeriye)	c.15 Nu.156, . Mehmed Rüştü, s.120-123
Olan Tesiri		c.15 Nu.157, . Mehmed Rüştü, s.147-151
		c.15 Nu.158, . Mehmed Rüştü, s.189-192

4. MECMUA-İ EBUZZİYA'DAN SEÇİLMİŞ YAZILAR

4.1. DİL VE EDEBİYAT

4.1.1. DİLBİLİM

4.1.2. EDEBİYAT

4.1.2.1. Edebî Türler

a-Atasözü

b-Biyografi

c-Mektup

ç-Şiir

d-Günlük

e-Söyleşi

f-Eleştiri

g-Deneme

h-Hatıra

ı-Edebî Bilgiler

4.2. DİN

4.3.COĞRAFYA

4.4.SOSYOLOJİ

4.5. TERCÜME

4.5.1. Söyleşi

3. KONULARINA GÖRE FİHRİST

3.1. DİL VE EDEBİYAT

3.1.1. Dilbilgisi

Ahmed Midhat

İmlâ Meselesi c.8 Nu.77 s.1468-1473

Ahmet Rasim

Sade Yazalım c.8 Nu.82 s.1697-1700

Ebuzziya Tevfik

Muâheze ve Tenkit Kelimelerine c.8 Nu.72 s.1256-1259

Âit İzahât

İlâve-i Tâbi c.8 Nu.77 s.1473-1481

Hurûf-i Arabiyenin Tebâate Tatbîki c.8 Nu.81 s.1669-1680

Hakkında Tetebbuât-ı Tarihiye

İmzasız

Hemşehr ve Hemşehrî c.11 Nu.107 s.923-925

Parvenolar:Les Parvenus c.11 Nu.110 s.1023

İzmid c.13 Nu.134 s.192

İsmail Hakkı

Mevâdd-ı Şettâ c.8 Nu. 72 s.1249-1255

c.8 Nu.74 s.1338-1343

c.8 Nu.76 s.1445-1452

c.8 Nu.77 s.1494-1498

Fil istilâhı ve “der” kelimesi c.9 Nu.84 s.33-43

3.1.1.2. Edebiyat

3.1.1.2.1. Edebi Türler

a-Şiir

Fâik Ali

Âbide-i Hürriyet İçin

c.10 Nu.105 s.863

Oğlum Mûnis'e

c.11 Nu.107 s.926-927

İmzasız

Trablusgarb:Turgut Reis'ten İstimdât

c.12 Nu.122 s.184-187

Kemal'in Kırk Sene Evvel Söylediği Bir Kıt'a

c.13 Nu.137 s.283-284

İsmail Safa

Zavallı İhtiyar

c.8 Nu.81 s.1694-1696

Mektep

c.8 Nu.83 s.1790-1792

b-Hikâye

İmzasız

Kayser'in Çömlekçibaşısı

c.11 Nu.109 s.991-992

Mehmet Rüştü

Bir Karıncanın Rûznâmesi

c.8 Nu. 73 s.1291-1298

c.8 Nu.74 s.1329-1337

İmzasız

Dağın Öbür Tarafı

c.10 Nu.99 s.660-665

c.10 Nu.100 s.687-691

c.10 Nu.102 s.762-766

c.10 Nu.103 s.785-791

c-Gezi

Ahmet Rasim

Akdeniz'de

c.15 Nu.155 s.95-96

Ali Kemal

Seyâhat Hatıraları:(Tunus'tan Tanca'ya) c.9 Nu.93 s.449-459

Ebuzziya Tefik

Paris'ten Londra'ya Otel Metropol c.8 Nu. 72 s.1260-1264
 c. 8 Nu. 73 s.1299-1303
 c.8 Nu.75 s.1405-1458
 c.8 Nu.79 s.1589-1592

İmzasız

Bir Fransız Seyyâhı İstanbul'da On c.13 Nu.134 s.182-185
 Bir Gün c.13 Nu.135 s.211-214
 c.13 Nu.136 s.242-246
 c.13 Nu.137 s.273-277

ç-Söyleşi**Ebuzziya Tefik**

Bir Hasbihâl c.9 Nu.94 s.481-482

d-Deneme**Abdulgani Seniy**

Şu Tufân-ı İhtilâfât Arasında Nasıl Kurtaracağız? c.13 Nu.131 s.71-77

Abdurrahman Velid

Bir Mülâhaza c.11 Nu.116 s.1192-1197

Ebuzziya Tefik

Ricâl-i Münsiye c.9 Nu.93 s:443-448
 Bir Yevm-i Mes'ûdda Menhûs Bir Manzara c.10 Nu.97 s.598-600
 Şayân-ı İbret: Bir Vicdan Vergisi c.10 Nu.105 s.851-852
 Seele c.11 Nu.108 s.929-934
 Siyâset c.12 Nu.126 s.289-295

Karaköy Köprüsü	c.14 Nu.144 s.97-103
Nasıl Yürüyeceğiz ve Şehremânetinin Faaliyeti	c.14 Nu.146 s.161-167
Erkân-ı Müdhişe	c.15 Nu.157 s.129-135

Esad Cemil

Açık Muhâvere	c.14 Nu.141 s.32
---------------	------------------

İmzasız

Pelotark'tan Bir Makale	c.10 Nu.96 s.550-554
Politika: Bir Filozofun Politika	c.10 Nu.102 s.758-761
Hakkındaki Mülâhâzâtı	
Japonların Eş'ârı	c.11 Nu.116 s.1205-1207
Kahvehaneler	c.13 Nu.129 s.25-21
	c.13 Nu.130 s.44-49
	c.13 Nu.131 s.65-70
Herkesin Bir Derdi Var; Değirmencinin De Su	c.15 Nu.157 s.158-160

Mehmet Rüştü

Görmek, Gözden Daha Kadîmdir	c.8 Nu.83 s.1768-1781
------------------------------	-----------------------

e-Mülâkat

Ebuzziya Tevfik

Şinasi ile Bir Mülâkâtım	c.8 Nu.80 s.1601-1608
Zamanımız Tarihine Hâdim-i Hatırât	c.13. Nu.139 s.321-329
	c.13. Nu.140 s.353-362
	c.14 Nu.143 s.65-75

f-Eleştiri

Abdurrahman Velid

İran Acaba Yeni Bir Lehistan Olacak Mı?	c.12 Nu.126 s.296-297
	c.12 Nu.127 s.334-337

	c.12 Nu.128 s.364-367
Cevat Sami	
Mülâhazamız	c.14 Nu.150 s.296-299
Ebuzziya Tevfik	
Mülâhaza-i Tabi	c.8 Nu.75 s.1366-1367
Mülâhaza-i Mahsûsa	c.8 Nu.82 s.1700-1702
Harhara ve Farfara	c.9 Nu.84 s.17-20
Makâlât-ı Siyâsiye-i Kemal’de Mûsâmahât	c.9 Nu.94 s.506-509
Muhâkeme ve Divân-ı Âlî	c.12 Nu.119 s.65-72
Reşid Paşa Hakkında	c.12 Nu.120 s.97-105
Ricâl-i Siyasiye-i Osmaniye	c.12 Nu.128 s.353-360
	c.13 Nu.129 s.1-7
	c.13 Nu.130 s.33-36
	c.13 Nu.132 s.97-101
	c.13 Nu.133 s.144-148
Mahmut Celâleddin Paşanın “Mir’ât-ı Hakikat”i	c.14 Nu.142 s.33-46
İmzasız	
Efkâr-ı Muâhazeyn	c.8 Nu.77 s.1459
Nisvâna Mûteallik Letâif-i Mülâhazât	c.9 Nu.87 s.190-192
	c.9 Nu.88 s.238-240
	c.9 Nu.90 s.334-336
	c.9 Nu.92 s.428-432
Zola’nın Son Romanı “Fecondite/Tenâsül, Bereket” Hakkında Bir Fransız Gazete	c.11 Nu.107 s.908-910
Muhâbirinin Mûşârün İleyh’ten	
İstîzâhı	
Zevce	c.12 Nu.121 s.153-155

Lüzumsuz Şiddetler	c.12 Nu.127 s.321-325
Zamîme	c.12 Nu.127 s.325-326
Meperizon Tercümesi Hakkında Kemal'in	c.13 Nu.129 s.8-14
Mülâhazâtı	c.13 Nu.130 s.37-43
	c.13 Nu.131 s.91-94
	c.13 Nu.132 s.114-119
	c.13 Nu.133 s.199-153
	c.13 Nu.134 s.168-175
Aleksander Dumazâde'nin Bazı Mülâhazâtı	c.14 Nu.152 s.382-384
Rami Ömer	
Cenap Şahabeddin Bey'in "Yalan" Adlı Piyesi	c10 Nu.99 s.666-665
Hakkında	
Cevâb-ı İntikâdâta Mukâbele	c.12 Nu.121 s.143-147

g-Hatıra

Ebuzziya Tevfik

Makâme-i Tevkîfiye	c.11 Nu.109 s.961-968
	c.11 Nu.110 s.993-1000
	c.11 Nu.111 s.1025-1032
	c.11 Nu.112 s.1057-1064
	c.11 Nu.113 s.89-96
	c.11 Nu.114 s.1141-1148
	c.12 Nu.118 s.47-51
	c.12 Nu.119 s.89-92
	c.12 Nu.120 s.118-120
	c.12 Nu.122 s.173-177
	c.12 Nu.123 s.222-223

	c.12 Nu.127 s.345-347
Zamanımız Tarihine Ait Hatırât	c.13 Nu.138 s.289-294
	c.13 Nu.139 s.321-329
	c.13.Nu.140 s.353-362
	c.14 Nu.143 s.65-75

İmzasız

Nâşinide Hatırât-ı Şahsiye	c.13 Nu.139 s.333-338
----------------------------	-----------------------

h-Günlük

Mahmut Sâdık

Mahmut Sâdık Beyin Evrâk-ı Takvîmîyesinden	c.10 Nu.99 s.672
998. Yaprak	
1005. Yaprak	c.10 Nu.100 s.705
1134. Yaprak	c.10 Nu.105 s.864
1050. Yaprak	c.11 Nu.107 s.928
1178. Yaprak	c.12 Nu.125 s.288
1190. ve 1191. Yaprak	c.12 Nu.127 s.351-352
1205. Yaprak	c.12 Nu.128 s.383-384
Rûznâme-i Hayatımdan Bazı Sahâif	c.11 Nu.112 s.1084-1088
	c.11 Nu.113 s.1105-1112

ı-Biyografi

Abdurrahman Velid

Mısırlı Mustafa Kâmil Paşa	c.12 Nu.118 s.33-37
----------------------------	---------------------

Ebuzziya Tevfik

Ahmed Şakir Paşa	c.9 Nu.88 s.225-229
Almanak Degoto	c.9 Nu.89 s.272-274

Maymun ve Vesâik-i Resmiye	c.9 Nu.94 s.493-497
Şinasi'nin Eyyâm-ı Âhire-i Hayatı ve Vefâtı	c.10 Nu.105 s.833-841
Ayân, Sadrazam Halid Ziya Bey	c.12 Nu.122 s.161-164
İmzasız	
Napolyon'un Husûsiyeti	c.8 Nu.80 s.1639-1645
	c.8 Nu.82 s.1719-1730
	c.9 Nu.85 s.83-86
	c.9 Nu.91 s.373-376
	c.9 Nu.92 s.397-406
Sent Bou'un Ahvâl-i Husûsiyesi	c.10 Nu.97 s.592-597
	c.10 Nu.99 s.651-656
	c.10 Nu.100 s.700-702
	c.10 Nu.101 s.714-721
Kont İzak Kamondu	c.10 Nu.101 s.735-736
Vezir Râif ve Ferik Şevket Paşalar	c.10 Nu.104 s.830-831
Amerikan Vesbuçi	c.13 Nu.135 s.223-224
Dünyanın En Bahtiyar Adamın	c.13 Nu.136 s.231-233
Milyarder Karneci ve Teberruâtı	
Napolyon Bonapart'ın Akvâl-i	c.14 Nu.148 s.252-256
Müntehâbesi	c.14 Nu.150 s.325-318
	c.15 Nu.157 s.152-157
Napolyon'un Sukûtu	c.14 Nu.150 s.319-320
Barbaros Hayreddin	c.15 Nu.154 s.55-590
	c.15 Nu.155 s.86-89
	c.15 Nu.156 s.113-119
	c.15 Nu.158 s.174-180

c.15 Nu.159 s.218-224

Süleyman Nazif

Süleyman Paşa Merhûma Ait Bir Vesîka

c.10 Nu.104 s.817-818

i-Mektup

Ebuzziya Tevfik

Süleyman Nazif Beyefendiye

c.10 Nu.96 s.545-549

c.10 Nu.97 s.557-582

c.10 Nu.98 s.609-614

c.10 nu.99 s.657-659

c.10 s.101 s.705-713

c.10 Nu.104 s.819

Said Beyefendiye

c.13 Nu.135 s.207-210

Ahmet Rasim Bey'e

c.15 Nu.156 s.97-102

Hüseyin Sîret

Anadolu Mektupları

c.10 Nu.102 s.754-757

İmzasız

Lisân-ı Arabî Talimine Dair Kemal'in

c.10 Nu.97 s.588-591

Bir Mektubu

Tarassudât Unvanıyla Belçika'dan

c.10 Nu.101 s.731-734

Bir Zâtın Gönderdiği Mektup

Büyükada'da Mukîme E.N Hanımefendiye

c.12 Nu.122 s.191-192

Açık Muhâbere

c.13 Nu.140 s.384

Kemal'in İki Mektubu

c.15 Nu.153 s.14-18

c.15 Nu.154 s.39-43

c.15 Nu.155 s.75-81

c.15 Nu.156 s.103-108

	c.15 Nu.157 s.136-141
Gurre-i Receb'e Dair	c.15 Nu.156 s.109-112
Rami Ömer	
Kafetgu-yı Rûhanî	c.11 Nu.110 s.1001-1008
Korfu Mektubu	c.11 Nu.116 s.1198-1200
	c.12 Nu.124 s.225-229
Sadullah Paşa	
Sadullah Paşadan Tevfik Beye Mektup	c.10 Nu.105 s.857-858
	c.11 Nu.114 s.1144-1151
Said Bey	
Said Beyefendinin Cevabnâmesi Ebuzziya	c.13 Nu.137 s.257-260
Tevfik Beyefendiye	
Süleyman Nazif	
Süleyman Nazif Beyden Birâderine Bir Mektup	c.12 Nu.125 s.281-283
Süleyman Nazif Beyin Basra'dan Bir Mektubu	c.15 Nu.154 s.44-47
Süleyman Nazif Beyin Âsâr-ı Kemâl'e	c.9 Nu.94 s.498-505
Dâir Bir Mektubu	c.10 Nu.95 s.527-534
Tahir Münif	
İran Mektupları	c.10 Nu.104 s.814-816
j-Polemik	
Ahmet Midhat Efendi	
Biz Nasıl Çalışıyoruz, Başkaları Nasıl	c.8 Nu.79 s.1599-1601
Çalışıyor?	
Ebuzziya Tevfik	
Hür Endişe ve Hürriyet-i Güftâr	c.14 Nu.145 s.129-133
İmzasız	

1900 Senesi Mebde-i Asır mı Muntehâ-yı c.9 Nu.90 s.319-320

Asır Mı

İsmail Hakkı

Kur'ân-ı Mecîd Hakkında Bir Tecrübe c.11 Nu.108 s.935-937

Süleyman Nazif

İntikadâta Cevap c.12 Nu.119 s.79-83

k-Atasözü

İmzasız

Defter-i Hâtıramdan Bazı Durûb-ı Emsâlin Şerhi c.12 Nu.124 s.253-256

c.12 Nu.125 s.284-287

l-Edebi Bilgiler

Ahmet Rasim

Ebnâ-yı Şiir ve Edeb c.8 Nu.76 s.1453-1456

Ebuzziya Tefik

Muhallefât-ı Şinasi ve Ahvâl-i Husûsiyesi c.11 Nu.107 s.897-907

İsmail Hakkı

Edebiyattan Bir Parça:Temsiliye c.12 Nu.118 s.41-42

Muhâvere c.12 Nu.120 s.106-108

Temlih c.12 Nu.121 s.140-142

Mehmet Rüştü

Muallim Naci (Sümbüle) c.8 Nu.78 s.1539-1542

Rami Ömer

Şair Arzusu c.11 Nu.113 s.1118-1119

Süleyman Nazif

Namık Kemal Bey Merhûma Âit c.10 Nu.100 s.698-699

Bazı Satırlar	c.10 Nu.101 s.728-730
İmzasız	
Üdebâ-yı Kastamonu	c.8 Nu.83 s.1763-1765
İngilizce'den Mütercem Mülâhâzât-ı	c.9 Nu.86 s.138-140
Hikemiye	
Jojo Brandes ve Alman Edebiyatı	c.11 Nu.116 s.1201-1204

3.2. TARİH

3.2.1. Türk Tarihi

Ebuzziya Tefvîk

Türklük ve Tatarlık Bahsi	c.9 Nu.94 s.483-488
Lâhika	c.9 Nu.94 s.488-492
Sultan Mahmud-ı Sâni'nin Validesi	c.12 Nu.122 s.170-172

3.2.2. Osmanlı Tarihi

Andriya Kupas

Girit'in Ahvâl-i Umûmiyesi ve Târihiyesi	c.8 Nu.72 s.1241-1248
	c.8 Nu.74 s.1344-1348
	c.8 Nu.75 s.1398-1403
	c.8 Nu.76 s.1424-1435
	c.8 Nu.77 s.1489-1493
	c.8 Nu.78 s.1543-1548
	c.8 Nu.79 s.1577-1584
	c.8 Nu.81 s.1687-1693
	c.8 Nu.83 s.1782-1786
	c.9 Nu.88 s.219-221
	c.9 Nu.90, s.326-333
	c.9 Nu.92 s.418-427

Ebuzziya Tevfik

İstiklâl-i Saltanat-ı Osmaniye'nin Altı	c.9 Nu.90 s.289-293
Yüzüncü Sene-i Sahîhası İçinde Bulun-	
duğumuz 1900. Sene-i Milâdiyeye	
Tesadüf Ediyor	

İmzasız

Enderun Tarihine Dair Bir Takrîz	c.9 Nu.87 s.145-147
Akâid-i Hristiyanîye ve Mübtenî Olduğu	c.10 Nu.98 s.623-630
Ekânim'i Selâse Hakkında Fatih	
Devrine Ait Mühim Bir Vesîka	

3.2.3. İslam Tarihi**Ebuzziya Tevfik**

Muaraza, Kadı, Cevâb-ı Mesket, Diğer	c.8 Nu.77 s.1499
Bir Cevâb-ı Mesket, Asla Okumayınız,	
Meşâgil, Güzerân-ı Umûr ve Duvar	
Takvimleri	
1171-1213-1330 Sinn-i Hicriyeleri	c.15 Nu.155 s.82-85

3.2.4. Avrupa Tarihi**İmzasız**

Arnavutların Bin Sene Evvel Bir Hileleri	c.11 Nu.108 s.953-954
Ecânib-i Dehrden Bir Vak'a	c.13 Nu.135 s.220-222
"Kartaj" ve Manuba Sefinelerine	c.13 Nu.140 s.375-377
İtalyanlar'ın Tecavüzüne Musâbe	
Bir Vaka-i Tarîhiye	

Yusuf Râsih

Fransa Tarihinden Bir Yaprak	c.12 Nu.123 s.198-208
------------------------------	-----------------------

3.3. SOSYOLOJİ

Abdullah Cevdet

Fransa’da Mesâî-i Nisvan c.10 Nu.99 s.668-669

Cevat Sami

Feminizm Meselesi c.14 Nu.150 s.294-296

Ebuzziya Tevfik

Fransa’da Aile Ve Evlâd c.10 Nu.98 s.637

Sinn-i İzdivâc c.14 Nu.147 s.193-199

Nisâiyyûn Hakkında c.14 Nu.148 s.225-236

İmzasız

Nisvâna Mûteallik Letâif-i Mülâhâzât c.9 Nu.87 s.190-192

c.9 Nu.88 s.238-240

c.9 Nu.90 s.334-336

c.9 Nu.92 s.428-432

Türklük Araplık Meselesi Var mı Yok mu? c.10 Nu.105 s.842-850

c.11 Nu.106 s.875-883

Dünyada Ne Kadar Yahudi Vardır? c.11 Nu.111 s.1051-1053

Leyl-i Ebedî İçinde c.10 Nu.100 s.683-686

c.10 Nu.101 s.722-727

Yunus Nadi

Tevâzün-i Kavî Meselesi Buhrân-ı İçtimâî c.15 Nu.159 s.204-212

3.4. SİYASET

3.4.1. İç Siyaset

Abdurrahman Velid

Yeni Kuyruklu Yıldız c.12 Nu.119 s.93-96

Ebuzziya Tevfik

Trablus Ne Olacak	c.11 Nu.115 s.1157-1159
Payitahtın Hâli	c.14 Nu.149 s.257-263
	c.14 Nu.150 s.289-293
	c.14 Nu.151 s.321-325
Meclis-i Mebusân Divân Riyâseti	c.14 Nu.152 s.353-360

İmzasız

Anonim Şirket-i İstibdâdiyesi	c.11 Nu.113 s.1120
-------------------------------	--------------------

3.4.2. Dış Siyaset

Abdurrahman Velid

İtalyan'ın Hezimetleri Ve Habeşistan Mağlubiyeti	c.12 Nu.119 s.73-78
	c.12 Nu.120 s.109-117
Rusya Şarkta Ne Maksat Takip Ediyor?	c.14 Nu.146 s.168-176
Rusya'nın Karadeniz Kuvâ-yı Bahriyesinin	c.14 Nu.147 s.200-206
Miktar Ve Ehemmiyeti	

Ebuzziya Tefrik

Terk-i Teslihât	c.8 Nu.78 s.1505-1510
Biz Kehânette Bulunmadık, Beyân-ı	c.12 Nu.117 s.1-7
Hakikat Eyledik	
Alman ve İngiliz Politikası	c.12 Nu.117 s.8-12
Bir Mukâyesicik	c.12 Nu.123 s.193-197

İmzasız

Sâlib-i Ahmer ve Cenova Muâhedesi	c.8 Nu.82 s.1716-1718
Çin İhtilali:Esbâbı, Şekl-i Hâzırı	c.12 Nu.121 s.135-139
Milel-i Muhtelif Mecâlis-i Meb'ûsânın İsimleri	c.12 Nu.126 s.317-319
Bulgaristan'ın Ne Miktar Askeri Vardır?	c.14 Nu.148 s.237-241

3.5. DİN

Ebuzziya Tevfik

Siyonizim	c.10 Nu.95 s.513-520
Encümen-i Hamuşân	c.10 Nu.96 s.555-556
Farmasonluk	c.10 Nu.100 s.673-682
Farmasonluk Hakkında Tetimme-i İzahât	c.10 Nu.102 s.737-745
Karbonari-Karbonarizm	c.10 Nu.103 s.769-779
Tesettür Meselesi	c.11 Nu.112 s.1075-1079
20. Asrın Ehl-i Salibi	c.11 Nu.115 s.1153-1156
İtalyan Farmason Locaları ve Siyonizm	c.12 Nu.121 s.129-134
Kalender ve Kalenderlik	c.13 Nu.132 s.120-122
Cem’-i Kur’an	c.13 Nu.133 s.129-134
İyâdü’l-Müslimîn ve Müvlidü’n-Nebi	c.13 Nu.136 s.225-230
Elhakku Ya’lû velâ Yu’la Aleyh	c.14 Nu.144 s.124-128

İmzasız

Sen Pertelmi	c.11 Nu.108 s.955-957
Papanın İnihilâl-i Şuûru	c.11 Nu.111 s.1056
Çin’de İslamın Terakkiyâtı, Nüfûs-ı	c.11 Nu.114 s.1121-1125
İslamiyenin Kesreti, İslamların	
Nüfuz ve Ehemmiyeti	
1300 Sene Evvel Yazılmış İki Mektup	c.11 Nu.114 s.1152
20. Asrın Ehl-i Sâlibi	c.11 Nu.115 s.1153-1156
Siyonistler Teşebbüsâtta	c.11 Nu.116 s.1195-1197
Tenassur Etmiş Bir Müslüman	c.15 Nu.155 s.65-72

Salih Zeki

Skolastik	c.14 Nu.149 s.276-284
-----------	-----------------------

3.6. FELSEFE

Ebuzziya Tevfik

Mülâhaza c.12 Nu.118 s.45-46

Russo'nun Akvâl-i Hikemiyesinden c.12 Nu.118 s.43-44

3.7. AHLÂK

Abdulgani Seniy

Hak ve Hakikat Uğruna c.11 Nu.110 s.1018-1022

c.11 Nu.111 s.1041-1045

c.11 Nu.112 s.1080-1083

3.8. COĞRAFYA

İmzasız

Büyük Britanya İmparatorluğu'nun c.11 Nu.115 s.1160-1165

Nüfûs-ı Umûmiyesi, Bu Nüfusu

Teşkil Eden Ensâl ve Akvâm-ı

Muhtelif

Selanik Nüfusunda Bir Hata c.13 Nu.138 s.320

3.9. EKONOMİ

Ebuzziya Tevfik

Milâd-ı İsa ve Re's-i Seneye Mûteallik Matbûât c.9 Nu.89 s.262-265

Ve Bunun Sanâyi ve Ticârete Olan Dahli

İmzasız

Prusya'da Tasarruf Sandıkları c.13 Nu.137 s.285-287

3.10. HUKUK

İmzasız

İdâre-i Örfiye Hakkında c.12 Nu.118 s.38-40

3.11. HABER

Ebuzziya Tevfik

Londra Kulupleri	c.9 Nu.85 s.69-74
British Museum Gazete Koleksiyonları ve Abraham Ferhofen	c.9 Nu.89 s.241-249
Top Kralı Yahut Alfred Kurup ve Fabrikası	c.9 Nu.91 s.348-362
Şuûn-ı Esbûiye	c.9 Nu.94, s.510-511 c.9 Nu.95, s.543-544 c.9 Nu.96, s.575-576 c.9 Nu.97, s.607-608 c.9 Nu.98, s.638-640
Şinasi'nin Vefâtı	c.11 Nu.106 s.861-874
10 Temmuz Harîki ve Vesâit-i İtfaiye	c.11 Nu.106 s.884-891
Rüfekâ-i Tahrîr	c.11 Nu.107 s.896
İmzasız	
Muâhaze	c.8 Nu.76 s.1409-1411 c.8 Nu.77 s.1454-1459
10 ve 11 Temmuz Harîkleri ve Sigortaları	c.11 Nu.108 s.958-959
Times Muhabirleri	c.11 Nu.109 s.980-982
Siyonist Kongresi	c.11 Nu.109 s.893
Terâcim-i Ahvâl:İngiltere'nin Mısır Komiserleri	c.12 Nu.121 s.156-160
Hak!	c.13 Nu.138 s.304-306
Yeni Köprüye Tarih	c.14 Nu.149 s.285-287
Jan Jack Russo'nun İki Yüzüncü Sene-i Velâdeti	c.15 Nu.153 s.1-7 c.15 Nu.154 s.33-38

3.12. DERLEME

İmzasız

Muktatafât	c.8 Nu.79 s.1599 c.8 Nu.80 s.1633-1638
------------	---

- c.9 Nu.88 s.222-224
 c.9 Nu.90 s.321-325
 c.9 Nu.91 s.373-376
 c.9 Nu.93 s.477-480
 c.12 Nu.127 s.348-350
 c.12 Nu.128 s.381-383
 c.13 Nu.131 s.95-96
 c.13 Nu.132 s.126-128
 c.13 Nu.135 s.215-219
 c.14 Nu.143 s.91-96
 c.14 Nu.145 s.159-160
 c.12 Nu.119 s.84-87
 c.11 Nu.113 s.1120

Muktatafât-ı Târîhiye

Kayser Sarfıyonun Fevkinde Değildir

3.13. TEKZİP

Hüseyin Hilmi

Ayân-ı Kirâmdan Sadr-ı Sâbık Hüseyin Hilmi Paşa c.11 Nu.111 s.1054-1055

Hazretlerinden Vârid Olmuştur. Ebuzziya Tevfik

Beyefendi Hazretlerine

İmzasız

Hepsi Bitti Lâkin Örtüsü Kaldı c.15 Nu.153 s.30-32

3.14. SAĞLIK

Ebuzziya Tevfik

Enfiye Kutuları c.13 Nu.134 s.176-181

3.15. ASKERİYE

İmzasız

İtalya Kuvâ-yı Bahriyesi c.12 Nu.118 s.59-64

Hükûmât-ı Muazzamadan Başlıcalarının c.13 Nu.132 s.123-125

Mesârif-i Bahriyesi

Terafgar-Çuşima: Nelson Tugo c.14 Nu.141 s.1-7

Mehmed Rüştü

Askerî Casusluğu c.8 Nu.72 s.1226-1240

3.16. BASIN

Ebuzziya Tevfik

Ermenice Tabaatın 400. Sene-i İhtirâmı c.13 Nu.140 s.382-383

İmzasız

Tettebbuât ve Yegâne Hayırlı Vatandaş c.13 Nu.134 s.161-167

Serbestî-i Kelâm ile Serbestî-i Matbuât ve Bizdeki c.15 Nu.159 s.193-203

Tarz-ı Tatbikâtı

3.17. EĞİTİM

Ebuzziya Tevfik

Fransa'da Lise İsimleri c.13 Nu.135 s.193-198

İmzasız

Açık Mekâtibe c.13 Nu.139 s.351-352

c.14 Nu.149 s.288

3.18. TEKNOLOJİ

Abdurrahman Velid

Tayyareler:Ehemmiyeti, Envâı, Mâzisi, c.12 Nu.120 s.122-128

Terakkiyât-ı Hâzırası, İstikbâli c.12 Nu.121 s.148-152

c.12 Nu.122 s.178-183

c.12 Nu.124 s.244-249

İmzasız

Tayyare ile Saatte 159 Kilometro c.13 Nu.136 s.247-248

Tayyarecilikte Diğer Bir Muvaffakiyet: c.13 Nu.136 s.248-250

Kâğıttan Neler Yapılmıyor? c.12 Nu.124 s.250-252

3.19. İSTATİSTİK

İmzasız

İstatistik:Girit'in Nüfusu ve Ahvâl-i c.13 Nu.134 s.186-191

Ticâriyesi

Petrol İstihsâlât-ı Umûmiyesi c.13 Nu.136 s.254-255

Safâin-i Ticâriye-i Âlem c.13 Nu.136 s.255-256

Balistik Musahabesi c.13 Nu.140 s.363-368

3.20. ANEKDOT

Ebuzziya Tevfik

Gordiyom Düğümü c.9 Nu.98, s.635-636

İmzasız

Herşeyden Biraz c.10 Nu.99 s.670-672

c.10 Nu.100 s.703-704

Diojen'in Bazı Letâif-i Akvâli c.12 Nu.123 s.224

Burunlarının Azametiyle Meşhur Olanlar c.13 Nu.138 s.307-312

Volter ve Satranç c.13 Nu.139 s.339-342

Kral Birinci Vilhelm Versay'da c.15 Nu.156 s.124-128

c.15 Nu.157 s.142-146

3.21. METAFİZİK

İmzasız

Âlem-i Menâm Havâdisinden Bir Vak'a c.14 Nu.146 s.192

3.22. FEN BİLİMLERİ

Ebuzziya Tevfik

Müz'îc Sıcaklar c.14 Nu.151 s.332-336

İmzasız

Parvenolar:Les Parvenus

c.11 Nu.110 s.1023

Osman Nuri

Mebâhis-i Fenniye

c.14 Nu.150 s.308-314

Tahir Yusuf

Kâinat İçinde Bir Seyâhat-ı Muhayyele

c.8 Nu.73 s.1304-1312

c.8 Nu. 74 s.1356-1360

3.23. ZOOLOJİ

Zamanımıza Ait Hayvan Bahçesi

c.13 Nu.138 s.289-294

c.14 Nu.143 s.65-75

3.24. İLAN

Ebuzziya Tevfik

Vefeyât ve İrtihâl İlanları

c.9 Nu.92 s.414-417

Matbûa-i Ebuzziya

c.11 Nu.106 s.896

İmzasız

Matbûât-ı Cedide

c.9 Nu.94 s.512

Osmanlı Posta Pulları

c.10 Nu.100 s.692-697

Abdurrahman Velid

Tayyarecilik:Tayyar Sefinelerin Tarihçesi-

c.12 Nu.125 s.288

Terakkiyât-ı Hâzırası

3.25. TERCÜME YAZILAR

3.25.1. EDEBİYAT

3.25.1.1. Edebî Türler

a-Şiir

İmzasız

Çîn-i Kadîmin Lirik Şiirleri

c.14 Nu.152, .371-381

b-Hikâye

İmzasız

Müşkil Bir Vazife	c.10 Nu.96, ç. Mehmed Rüştü, s.557-562
	c.10 Nu.97, ç. Mehmed Rüştü, s.601-606
Deniz Süvârisi	c.12 Nu.126, ç. Mehmed Rüştü, s.307-310
	c.12 Nu.127, ç. Mehmed Rüştü, s.338-344

c-Gezi**İmzasız**

Fransuva Kupa'yı Ziyaret	c.8 Nu.79, ç. Mehmed Rüştü, s.1568-1576
Andre Avdet Edecek mi (?)	c.8 Nu.80, ç. Mehmed Rüştü, s.1625-1632

ç-Söyleşi**İmzasız**

Prens Bismark' Ziyaret	c:9 Nu:87, ç. Ahmet Refik, s:168-179
Prens Bismark'a Dair Bir Sual	c.9 Nu:87, ç. Ahmet Refik, s:180-181

Teofil Gotye

Balzak İle Bir Kahvaltı	c.9 Nu:92, ç. Ahmet Refik, s:385-388
-------------------------	--------------------------------------

d-Deneme**İmzasız**

İsâbet-i Ayn	c.8 Nu.75, ç. Mehmed Rüştü, s.1361-1366
Evvel ve Âhir	c.12 Nu.123, ç. Ramî Ömer, s.214-219

Von der Goltz

Dağın Öbür Tarafı	c.10 Nu.99, s.660-665
	c.10 Nu.100, s.687-691
	c.10 Nu.102, s.762-766
	c.10 Nu.103, s.785-791

Z. Novikof

Ümitsizlik ve Askerlik	c.8 Nu.83, ç. Mehmed Rüştü, s.1745-1754
------------------------	---

e- Eleştiri

Anatol Frans

Kırangebil (Grançebille) Meselesi c.10 Nu.96, s.568-574

Yahut İşi

Munsıf Hakim Le bon juge c.14 Nu.145, s.149-154

Emile Faguet

Jan Jak Russo'nun Tedkik-i c.15 Nu.158, ç. Abdurrahman Velid, s.161-173

Meslek ve Asârı

İmzasız

Mustakbelde Bir Muhâkeme c.8 Nu.79, ç. Mehmed Rüştü, s.1585-1588

Milel-i Kadîme Nasıl Hesap c.8 Nu.81, ç. Mehmed Rüştü, s.1681-1686

Ediyordu ?

Jak Norman

Tiyatro:Tahlili Edebî c.8 Nu.76, ç. Ahmet Rasim, s.1417-1418

Von der Goltz

“Yena” Hezimetine Dair c.9 Nu.85, ç. Esad Cemil, s.75-82

Mütâlaât-ı Umûmiye

f-Hatıra

İmzasız

Kukalen Kada'yı Ziyaret c.8 Nu.81, ç. Mehmed Rüştü, s.1659-1668

JoJo San, Alfred, Dumose, Dr. c.13 Nu.138, ç. Mehmed Rüştü, s.295-303

Pajello, Hatırât-ı Şahsiye c.13 Nu.139, ç. Mehmed Rüştü, s.330-338

c.13 Nu.140, ç. Mehmed Rüştü, s.369-374

c.14 Nu.141, ç. Mehmed Rüştü, s.8-14

c.14 Nu.142, ç. Mehmed Rüştü, s.53-58

g-Günlük

Alfred Herman Fırid

Bir Mahkûmunun Ruznâmesi	c.8 Nu.74, ç. Mehmed Rüştü, s.1349-1355
	c.8 Nu.75, ç. Mehmed Rüştü, s.1368-1378
	c.8 Nu.76, ç. Mehmed Rüştü, s:1436-1444
	c.8 Nu.77, ç. Mehmed Rüştü, s:1499-1504
	c.8 Nu.78, ç. Mehmed Rüştü, s:1549-1552
	c.8 Nu.79, ç. Mehmed Rüştü, s:1593-1598
	c.8 Nu.82, ç. Mehmed Rüştü, s:1731-1741
	c.8 Nu.83, ç. Mehmed Rüştü, s.1787-1789
	c.9 Nu.84, ç. Mehmed Rüştü, s:44-48
	c.9 Nu.85, ç. Mehmed Rüştü, s:87-96
	c.9 Nu.86, ç. Mehmed Rüştü, s:141-144
	c.9 Nu.87, ç. Mehmed Rüştü, s:182-189
	c.9 Nu.88, ç. Mehmed Rüştü, s:230-237
	c.9 Nu.89, ç. Mehmed Rüştü, s.275-283

h-Biyografi

H. Kaste

Şair Biyografi-Tercüme-i	c.8 Nu.76, s.1415-1416
--------------------------	------------------------

Hâl Madam Akkerman

İmzasız

Bernardn Dö Sen Piyer	c.8 Nu.73, ç. Mehmed Rüştü, s.1312-1318
	c.8 Nu.76, ç. Mehmed Rüştü, s.1419-1423
	c.8 Nu.80, ç. Mehmed Rüştü, s.1609-1615
	c.8 Nu.82, ç. Mehmed Rüştü, s.1707-1710
Napolyon'un Son Saatleri	c.8 Nu.83, ç. Mehmed Rüştü, s.1755-1762
Sent-Elent'de Napolyon	c.8 Nu.86, ç. Ahmet Refik, s.132-137

Halîfe Mansûr c.14 Nu.149, ç. İsmail Hakkı, s.271-275

Jul Simon

Berlin Kongresi'nde Wilhelm-i c.9 Nu:88, ç. Ahmet Refik, s:201-208

Sânî Hz. c.9 Nu:89, ç. Ahmet Refik, s:250-261

ı-Mektup

Benjamin Franklin

Franklin'in Bir Mektûbu c.10 Nu.102, s.767-768

İmzasız

Mektûb-ı Siyâsi c.14 Nu.147, ç. Kemalpaşazade Said Bey, s.215-217

Jojo San

Jojo San'ın Bir Mektûbu c.10 Nu.103, s.781-784

Kraliçe Viktorya

Kraliçe Viktorya Hazretlerinin c.9 Nu.93, ç. Ahmet Refik, s.460-464

Romanı

Viktor Hugo

Viktor Hugo'nun Bir c.14 Nu.151, ç. Süleyman Nazif, s.326-331

Mektûbu

i-Fıkra

İmzasız

Müstakbel Harbinden Bir c.12 Nu.127, ç. Mehmed Rüştü, s.327-333

Manzara-i Mutasavvere c.12 Nu.128, ç. Mehmed Rüştü, s.374-376

c.13 Nu.129, ç. Mehmed Rüştü, s.22-29

c.13 Nu.130, ç. Mehmed Rüştü, s.56-63

Teofil Moro

Sukût-ı Avâlim c.15 Nu.158, ç. Abdurrahman Velid, s.181-188

j-Edebî Bilgi

İmzasız

Emil Zola: Fransız Edebiyatında	c.9 Nu.84, ç. Mehmed Rüştü, s.6-16
Emil Zola'nın Mevkii	c.9 Nu.85, ç. Mehmed Rüştü, s.58-68
	c.9 Nu.86, ç. Mehmed Rüştü, s.106-115
	c.9 Nu.87, ç. Mehmed Rüştü, s.156-167
	c.9 Nu.88, ç. Mehmed Rüştü, s.121-218
	c.9 Nu.89, ç. Mehmed Rüştü, s.284-288
	c.9 Nu.90, ç. Mehmed Rüştü, s.304-309
	c.9 Nu.91, ç. Mehmed Rüştü, s.377-384
	c.9 Nu.92, ç. Mehmed Rüştü, s.407-413
	c.9 Nu.93, ç. Mehmed Rüştü, s.420-476
	c.10 Nu.103, ç. Mehmed Rüştü, s.792-796
	c.10 Nu.104, ç. Mehmed Rüştü, s.821-825
	c.10 Nu.105, ç. Mehmed Rüştü, s.859-862
	c.11 Nu.106, ç. Mehmed Rüştü, s.892-896
	c.11 Nu.107, ç. Mehmed Rüştü, s.916-922
	c.11 Nu.108, ç. Mehmed Rüştü, s.945-952
	c.11 Nu.111, ç. Mehmed Rüştü, s.1046-1050
	c.11 Nu.114, ç. Mehmed Rüştü, s.1134-1140
	c.11 Nu.115, ç. Mehmed Rüştü, s.1172-1178

3.25.2. TARİH

3.25.2.1. Medeniyet Tarihi

İmzasız

Şark-ı Kadîmin Turûk-ı İhtilâtiyesi	c.8 Nu.73, ç. Mehmed Galib, s.1278-1290
	c.8 Nu.74, ç. Mehmed Galib, s.1329-1337

c.8 Nu.75, ç. Mehmed Galib, s.1386-1387

3.25.2.2. Avrupa Tarihi

Emile Faguet

- Fransa Devr-i Hâzır Tarihine c.11 Nu.110, ç. Abdurrahman Velid, s.1009-1017
- Bir Nazar c.11 Nu.111, ç. Abdurrahman Velid, s.1033-1040
- c.11 Nu.112, ç. Abdurrahman Velid, s.1065-1074

İmzasız

- Vaterlo'dan Bir Gün Evvel c.8 Nu.81, ç. Mehmed Rüştü, s.1649-1658

3.25.2.3. Roma Tarihi

Süeton

- Kayâsırâ-i İsnâ Aşer c.9 Nu:91, ç. Ahmet Refik, s:341-347
- c.9 Nu:92, ç. Ahmet Refik, s:389-396
- c.9 Nu:93, ç. Ahmet Refik, s:465-469

3.25.3. SOSYOLOJİ

İmzasız

- Letâfet-i Nisvân c.12 Nu.125, ç. Mehmed Rüştü, s.274-280
- c.12 Nu.126, ç. Mehmed Rüştü, s.311-316

Pol Adam

- İrk-ı Asfer Tehlikesi c.12 Nu.122, s.165-169

3.25.4. SİYASET

Deryol

- Şark Meselesinin Bugünkü Safhası c.11 Nu.113, ç. Abdurrahman Velid, s.1097-1104

Gabriel Hanoto

- Boğazlar Meselesi c.11 Nu.116, ç. Abdurrahman Velid, s.1208-1216
- c.12 Nu.117, ç. Abdurrahman Velid, s.13-24

General Verdi dö Vernuva

Moltke'nin Muhâberât-ı	c.9 Nu.84, ç.Mehmed Rüştü, s.21-28
Askeriyesi	c.9 Nu.85, ç.Mehmed Rüştü, s.49-57
	c.9 Nu.86, ç.Mehmed Rüştü, s.97-105
	c.9 Nu.87, ç.Mehmed Rüştü, s.148-155

General Von Bogoslaveski

Serdarlık Yahut Asker Kahramanlığı	c.8 Nu.73, ç.Mehmed Rüştü, s.1265-1275
Çarın Terk-i Teslîhât Teklifi	c.8 Nu.79, ç.Mehmed Rüştü, s.1553-1567

İmzasız

Fransa'da Restarasyon Hükümetinin	c.10 Nu.96, ç. Mehmed Galib, s.563-567
Rusya İle İttifâkı	c.10 Nu.97, ç. Mehmed Galib, s.583-587
	c.10 Nu.98, ç. Mehmed Galib, s.615-622
Berlin Kongresi	c.12 Nu.125, ç. Ramî Ömer, s.257-261
	c.12 Nu.126, ç. Ramî Ömer, s.301-306
Büyük Frederik'in Serdârlığı	c.13 Nu.135, ç.Mehmed Rüştü, s.199-206
	c.13 Nu.136, ç.Mehmed Rüştü, s.234-241

Koraspundaş Doryan

Rusya Müslümanları	c.13 Nu.137, s.288
--------------------	--------------------

Napolyon Bonapart

Yanâ Muhârebesi	c.8 Nu:89, ç. Ahmet Refik, s:266-271
-----------------	--------------------------------------

Prens Dö Bismark

Sedan Vakası	c.8 Nu.86, ç. Ahmet Refik, s.125-131
--------------	--------------------------------------

3.25.5. FELSEFE

Goldini

Jan Jak Russo ile Mülâkat	c.8 Nu.72 s.1217-1225
---------------------------	-----------------------

Jan Jak Russo

Ulûm-ı Rûhâniye ve Mezhebiye	c.9 Nu.84, s.1-5
------------------------------	------------------

Hakkında Russo'nun Mülâhazâtı c.14 Nu.145, s.155-158

Musâvât-ı Beşeriyye

Jan Jack Russo'nun Bazı c.11 Nu.114 s.1126-1129

Mülâhazâtı

Mösyö Ernest Renan

Felsefe :Tahlîl-i Hikemi c.8 Nu.77, ç. Ahmet Rasim, s.1461-1467

3.25.6. COĞRAFYA

İmzasız

Bir Katrenin Sergüzeşti c.11 Nu.108, ç. Mehmed Rüştü, s.941-944

Torpil ve İnşâât-ı Bahriyeye c.15 Nu.156, ç. Mehmed Rüştü, s.120-123

Olan Tesiri c.15 Nu.157, ç. Mehmed Rüştü, s.147-151

c.15 Nu.158, ç. Mehmed Rüştü, s.189-192

3.25.7. HABER

Forzinetti

Şerş-midi Hapishanesinde c.8 Nu.80, s.1616-1624

Yüzbaşı Dreyfus

Andre Avdet Edecek mi c.8 Nu.80, ç. Mehmed Rüştü, s.1625-1632

3.25.8. DERLEME

İmzasız

Napolyon Bonapart'ın c.14 Nu.143, ç. Abdurrahman Velid, s.88-90

Akvâl-i Müntehâbesi

Prens Gorçakof Şovalom

Muktatafât-ı Târihiyye c.12 Nu.119, s.84-87

3.25.9. ASKERİYE

Deryol

Selim-i Sâlis Zamanında İngilizlerin c.14 Nu.142, ç. Abdurrahman Velid, s.59-64

İstanbul'a Hucumu	c.14 Nu.143, ç. Abdurrahman Velid, s.76-80
	c.14 Nu.147, ç. Abdurrahman Velid, s.207-214
	c.14 Nu.148, ç. Abdurrahman Velid, s.242-247
	c.14 Nu.149, ç. Abdurrahman Velid, s.264-270
	c.14 Nu.150, ç. Abdurrahman Velid, s.300-307
	c.14 Nu.151, ç. Abdurrahman Velid, s.347-352
	c.15 Nu.153, ç. Abdurrahman Velid, s.25-29
	c.15 Nu.154, ç. Abdurrahman Velid, s.48-54

General Von Bogoslaveski

Harbin Hayât-ı İctimâ, Sanayi ve Maârif Olan Münâsebeti	c.9 Nu:90, ç. Mehmed Rüştü, s.310-318
Harbin Enva-i Muhtelifesi	c.13 Nu.131, s.78-79
Harp ve Medeniyet-i Hâzıra	c.13 Nu.132, ç. Mehmed Rüştü, s.102-108
Envâ-i Muhtelif-i Harp	c.13 Nu.137, ç. Mehmed Rüştü, s.261-272
	c.13 Nu.138, ç. Mehmed Rüştü, s.313-319
	c.13 Nu.139, ç. Mehmed Rüştü, s.343-350
	c.13 Nu.140, ç. Mehmed Rüştü, s.378-381
	c.14 Nu.141, ç. Mehmed Rüştü, s.15-19
	c.14 Nu.143, ç. Mehmed Rüştü, s.84-87
	c.14 Nu.144, ç. Mehmed Rüştü, s.111-117
	c.14 Nu.145, ç. Mehmed Rüştü, s.141-148
	c.14 Nu.146, ç. Mehmed Rüştü, s.185-191

İmzasız

Muhâbere Güvercinleri	c.10 Nu.102, ç. Mehmed Rüştü, s.746-753
Kaybedilmiş Zannedilen Meydan Muhârebeleri	c.13 Nu.133, ç. Mehmed Rüştü, s.135-143

Von Der Goltz

Von Der Goltz ‘dan (1806 Ordusu) c.9 Nu.86, ç. Esad Cemil, s.132-137

c.9 Nu.88, ç. Esad Cemil, s.193-200

c.9 Nu.90, ç. Esad Cemil, s.294-303

3.25.10. TEKNOLOJİ

Haçik Topuzyan

Linotip âleti: “Linotip Makinesi” c.15 Nu.154, s.60-64

İmzasız

Garâib-i Medeniye c.10 Nu.104, ç. Mehmed Rüştü, s.853-856

c.10 Nu.105, ç. Mehmed Rüştü, s.853-856

c.11 Nu.107, ç. Mehmed Rüştü, s.910-915

c.11 Nu.108, ç. Mehmed Rüştü, s.945-952

c.11 Nu.109, ç. Mehmed Rüştü, s.988-990

3.25.11. ANEKDOT

İmzasız

Üçüncü Napolyon ve Generalleri c.14 Nu.144, ç. Mehmed Rüştü, s.124-128

c.14 Nu.145, ç. Mehmed Rüştü, s.134-140

c.14 Nu.146, ç. Mehmed Rüştü, s.177-184

c.14 Nu.147, ç. Mehmed Rüştü, s.218-224

P. J. Perudon

Birinci Napolyon Hakkında c.15 Nu.153, s.8-13

Muâhaze

3.25.12. MİMARİ

İmzasız

Japonya’da Fenn-i Mimârî c.10 Nu.99, ç. Mehmed Galib, s.641-650

Sade Yazalım

Sade yazalım! Peki. Fakat bu temennînin natık olduğu müşkilatı def etmek için biraz derince düşünelim. Ümmetin beş altı asırdan beri hissiyât ve ihtirasâtına tercüman ettiği kelimâta, nezâhet-i üslûb ve ifade denilen meziyet-i edibâneyi i'lâ için uğraşıp bulduğu sanayi-i lafziye ve ma'neviyeye, kelâmın his ve vicdan üzerinde hasıl ettiği te'sirât-ı hârikayı idâme edecek vesâit-i iknâiyyeye mukâbil kelimât, üslûb ve sanayi ve vesâit bularak sade yazalım! Evvel emirde şu nokta-i mühimmeyi ele alalım ki lisanda her kelime mana-yı hakikîsi itibariyle müsta'mel değildir. Öyle kelimeler vardır ki meanî-i mecâziyesi delâletiyle dahil olduğu terkib veya cümlede başka bir vazife, başka bir şîve ile isbât-ı vücûd ederek ezhân-ı kârîde başka bir mana tevlîd eder. Meselâ his kelimesi her zaman duygu demek değildir. Bu kelime üzerine in'itâf edip kalan nazar-ı irfân, onu her cümlede, her terkîbde başka bir edâ, başka bir his ile muhât görür. Maneviyât-ı beşeriyede anlamak ve duymak dediğimiz hâssaların kâffesi yazı, kelime, terkîb, cümle ile âşikâr olaydı, insanlar sûret-i mütenevvia-i üslûba ihtiyaç görmezlerdi. Onun içindir ki kelâmı aksâm-ı âdideye ayıran erbâb-ı edeb, o kısımların ihtivâ edeceği üslûb-ı beyân ve tarz-ı ifâdeyi dahi tarif etmişlerdir. Bu imtiyaz, bizim sade yazalım diye ortaya atılan sâde-dilân-ı üdebâmızın müddeiyyât-ı hod-furûşânesiyle tessüs etmemiştir. İhtiyaç ile meydana gelmiştir.

&

Her lisan için sadelik bir meziyyettir. Bir meziyyet-ı makbûledir. Fakat sadelikten maksat lisanları teşkil eden kelimâtın avam ağzında yıpranmış olanlarını vâsita-i ifâde etmek değildir. Her sanatın tabi olduğu kavâid, usûl, tarz ve ıstilahât olduğu gibi, sanat-ı edebiyeye dahi kavâid-i mahsûsa, usûl, tarz ve ıstilahât ile tezeyyün etmiştir. Bundan maada lisânın esas teşekkülünde hâiz olduğu kuvveti kaybetmemesi için bir zâbıta-i marifetle muhafaza edilmiştir ki o da şivedir. Şive hangi kanuna, hangi nizâm ve âdete tâbi ise lisân o kanunu, o nizâmı, o âdeti tanır.

Ona itaat eder. Kavanîn-i sâirede câri olan usûl-i mefsûhiyet ve mensûhiyet bu zâbitanın kanununda da câridir. Fakat fesh ve nesh edilecek maddeler üdebâ ve lisân-şinâsân-ı zamânın re'y ve tasvîbiyle ortadan kaldırılır. Yerine başkaları ikâme edilir. Bakın, Şinasi merhûm asrın ihtiyacâtını kendinden evvel zuhûr eden Akif Paşa, Reşit Paşa gibi esâtize-i erbâb-ı kalemin meylettikleri vadide hissederek, cümleler arasındaki zincir-i teselsülden birkaç halka kırdığı gibi terkîb ve teşkîl-i cümle dahi asıldan ayrılmamak üzere bir parça, bir zerre eser-i ıslah gösterebilmiştir. Bunlardan sonra gelen bazı dehât-ı üdebâ eser-i Şinasi'ye sûreten ittiba ettiğini ve fakat tebliğ-i his ve tebyîn-i ifâdede üslûb-ı müzeyyen ve ihtişam-ı kelimâta riâyet ederek ümmetin nazar ve vicdanında yenilik denilen fikr-i terakki-perverâneiyi uyandırdığını teslim ederler. Hâmid, evvelkilerin riâyet ettiği tarza bedel kelimâtı hissiyâtına tâbiyyette âdetâ muztarr bırakarak Ekrem Bey gibi zavâbit-i lisâniyeye âgâh bir edîb-i hassas, edebiyât-ı Osmaniye'nin ihtiyâc-ı hâzırını tehvîne, Naci gibi bir lisân-şinâs tenkîhine, sâir kirâm-ı üdebâ ile yetişmiş, yetişecek erbâb-ı şebâb dahi fenn-i edebde meşhûd olan bu cereyân-ı tekâmül arasında şive ve esas lisânı tahkîme birer muavin-i zî-kudret kesilmişlerdir. Bir sahife-i edebiyede görülen en ufak bir eser-i inhirâfın sütunlar dolusu itirazâta mahal açması bu cereyân-ı tekâmülün icab ettiği şaşkınlıklara benzer. Lisan nedir, ne sûretle tekamül eyler, ne sûretle mazhar-ı terakkî olur. Kelime, his, hüsn-i ifâde nedir, tabiat-ı beyân ve sâdegî-i elfâzın ifade üzerindeki tahakkümü ne derecededir, lisanın kavâidi ne yolda olmalıdır. Türkçe dediğimiz bu lisan nelere muhtaçtır. Islahât-ı lisâniyenin tâbi olduğu makâsıd ne türlü mânialarla husûl-pezîr olamaz, ne türlü mülâhazât ve tetebbuât ile meydana gelir? Buralarını bilmeyen, hatta anlamayan avâmın celb-i teveccühü için (moda) çıkarmak ve lisanı üryân, perişan, akraba ve hîşânından dûr, müzeyyenât-ı edebiyeye ve lafziyyesinden mahrum bırakmak cereyân-ı evvele zıt ve muâriz ikinci bir seyl-i terakkî-şikenâne açmak demektir.

Mûlahazât-ı mesrûde-i âcizânemden avâm bir şey okumasın gibi bir fikir çıkarılmasın. Onlar için ne kadar çalışılıyorsa terakkiyât-ı dâhilemize o kadar hizmet edilmiş olur. Hatta Ahmet Midhat Efendi Hazretlerinin onlara mahsus müellefât-ı makbûle yetiştirerek dâire-i vukûf ve ittılâlarını tevsi' etmeğe çalıştıkları rub'-ı asırdan beri, bu meslek-i münferide sâlik olanlarımız dahi çoğaldı. Bu himmet-i âliye semeresiyedir ki heves-i kıraat gönülden gönüle geçerek maarif-i umûmiyyenin neşr ve ta'miminden cümlece maksud olan fikr-i terakkiyi karîben isbat edecek neticelere dest-res olmak ihtimali kesb-i kuvvet etti. Edebiyât-ı Osmanıyyede şubeler açıldı. Türkçe şiirler, Türkçe yazmak, kavâid-i Osmanıyeyi değiştirmek, lisânı terâkib-i nahviye-i arabiye ve fârisiyeden kurtarmak, meselâ eğlenmek manasına (yanşamak), koltuk verme manasına şâtâf gibi kelimeler kullanmak, ben geldim yerine (özüm) geldi demek, mâziye (geçmiş), hâle (geçiyor), âtiye (ileri), denize (koca yalak) mukâbillerini bulmak gibi bid'atlar zuhûr etti. Fakat fikr-i ticâret ve ziraatı mülhem, İslamiyet ve Türklüğü mübeyyin, maîşet-i beytiyyeyi muarref, izdivâc ve tenâsülde mündemic-i hükm-i ictimâiyyeyi müfessir, örf ve âdet ve kanun ve nizâmı nâtıka, zâif-i ictimâiyye ve İslamiyyeyi hâki, Türklüğün ne türlü bir meziyyet-i kavmiyyeye alem olduğunu muvazzıh, sanat ve marifetin bir milleti servet ve saadetin hangi derecesine is'âd edeceğini müş'ir ve daha sair levâzım-ı medeniyyeyi şâmil eserler henüz lâıykıyla görünmedi. Maamâfih bu nevâkısın ikmâl edileceğinde ümidimiz ber-kemâldir. Zamanımız çok, biraz daha bekleyiverelim. Ne olur? Hem şiir ve edeb-i avâm biraz feyz alsın.

Ahmet Rasim

Mûlâhaza-i Mahsusa

Gerek bu bahse ve gerek biraz vakitten beri erbâb-ı dikkate hande-fermâ-yı istihzâ olacak eşkâl-i garîbeye sokulan imlâ bahsine karışmak, karışıp da merâm anlatmak kâbil olamadığını görerek me'yûs olmaktan elbette hayırlıdır. Fakat bir adama ve bir çok adamın bir araya gelmesiyle teşekkül etmiş bir kavme “Sen şöyle

düşün böyle söyle! Veya şimdiye kadar düşündüğünüzü unutmakla beraber tavr-ı beyânınızı değiştirin!” demek kabîlinden tekliflerde bulunanlara insan ne nazarla bakacağını bilememektedir.

Sade yazalım! deniyor! Ahmet Rasim’in dediği gibi bizde bu teklife (peki) diyelim. Lakin sadeliği geriye atf-ı nazarla hükmü geçmiş ve hatta kavm-i Osmanî arasında hiçbir vakit hüküm ve te’sir gösterememiş olan elfâzı ihyâda arar isek lisanımızı Özbek Türkçesine çevirmiş oluruz. Bizim bildiğimize göre terakki geriye dönmek değil ileriye gitmektir. Zannımıza kalırsa her lisanda kelimeler ifham edilecek manalar için intihab olunur. Yoksa milletin nâtikiyetini tevsî’ ve tezyîn ile lisânına azûbet ve beyânına özge bir halâvet vermiş ve altı yüz seneden beri ünsiyet hâsıl olmuş olan kelimâtı ve üslûb-i ifâdâtı başka kelimeler, başka üslublarla tebâdül terakkî değil, tedennîdir.

Yazdığımız yazılardan halk bir şey anlamıyor mı denilecek? Eğer maksat yazdığımızı anlatmak ise onun çaresini kelimât ve üslubu tahvilde değil, halkı okutmakta halka, usûl-i tefehhümü anlatmakta aramalıdır.

Kastamonu’da havuca (çökünder) Sivas’ta pancara (dip) Kütahya’da lahanaya (kelim) Rumeli’nde patataya (kumpir) ve bilmem nerede cevize (koz) yumurtaya (narak) dedikleri için lisan ekseriyeti (diyalekt Dialecte) denilen şive ve lugat ekalliyete tabi’ tutmağa hangi kavim cevâz vermiştir ki biz de bu misâle imtisâl edelim?

Arabî için (Kureyş) ne ise bugünkü Türkçe için de İstanbul odur. Hâl böyle iken utanmadan bize Kırım’da çıkan Tercüman gazetesinin lisânı, sadeğî-i beyân için numûne tutulmak teklifinde bulunuluyor.

Bir vakitler Kırım’da iştihar-ârâ-yı kemâl olan füzelâ, Osmanlı şivesiyle yazı yazmağı, Osmanlı şivesiyle şiir söylemeğı medâr-ı temâyüz addederlerdi. Boğa Gaziler, Halimgiraylar, Devletgiraylar, Şahingiraylar bu kavlimizin birer şahidi, şâhid-i bülend-iştihâridir.

Şimdi biz, henüz Arabî’den, Farisî’den kullandığı kelimelerin şekl-i imlâsını, velev sırf Türkçe olsun, istimâl ettiği lisânın nahvini bilmeyen Kırım’daki Tercüman gazetesini meşakk-ı taklid ittihaz edeceğiz de fahhârâne ilan

edegeldiğimiz kavmiyet-i Osmaniye'mizi Tatar şîve-i beyânına müftekir göstermeği ecl-i marifet sayacağız öyle mi? Benim elimde olsa böyle bir teklifte bulunan sersem'in azamet-i kavmiye-i Osmaniye namına Hüda'nın birliği hakkı için dilini keserdim.

Henüz manasından bile haber-dâr olmadıkları halde bize (yanaşık) (şâtâf) gibi kelimelerin istimâlini tavsiye ediyorlar.

İnsan söyleyeceği sözde daima nezih ve zarif görünmeğe ve cümel-i kelâmiyeyi mûnis ve latif terkiplerle ifâya mecbur iken eczâ-yı kelâmiyede galiz ve sakîl ve hele gayr-i me'nûs kelimeler intihâbına kalkışmak anlayamayacağımız zarâfetlerdendir.

(Yanşamak) Türkçede eğlenmek değil değil sırnaşmak, herze-gûlukta bulunmak, can sıkacak surette yılışıp musallat olmak, zevzeklenmek demektir. (şâtâf) ise müdâhene manasına musta'meldir. Bugün yılışık veya sırnaşık veya müdâhin kelimeleri mi ziyâde şâyi' ve müsta'meldir; yoksa (yanaşık) ve (şâtâf) lafızları mı? Farz edelim ki bunları da isti'mal edenler bulunsun. Halka mücerred bunu kullan, şunu kullanma! demek salâhiyeti kime verilmiştir?

Bugün her kelime-i Arabiye yerine bir kelime-i Türkiye ikâme etmek isteyenler düşünmüyorlar mı ki böyle bir teşebbüs bizim için din, mezhep, iman, namus, hamiyet, gayret, iffet, ismet gibi sıfatın cümlesinden tecerrüd etmedikçe mümkün değildir. Çünkü şu sıfâtın yerine konacak kelimeler o medih ve ittirasıyla ayyûka çıkardıkları eski Türkçede bulunmak ihtimali var mıdır?

Şimdi Lâ ilâhe illa'l-lâh kelime-i tevhîdine (yoktur tapacak çalaptır ancak) ibâre-i rekîke ve galizası nasıl mukâbil tutulabilir? Hele şu (çalap) lafzıyla lafza-i celâlenin tebâdülüne insan nasıl cevâz verir? Ta aksâ-yı Çin'den muntehâ-yı garba kadar kâffe-i efrad-ı müslimîn (Allahu Ekber) diye lisan-cenân ile tekbir-hûn olurken (ulu çalap) lafzını yâddan ne haz duymak ihtimali vardır?

Birtakım ta'birat ve terakkiyât-ı lisâniye vardır ki mukâbillerini hiçbir vakit hiçbir sûretle Türkçede aramağa imkân yoktur. Mesela şu: İsti'zâm-ı namus, istisğâr-ı hayat, istihkâr-ı mesâib, meveddet-i hem-cinsi, himâyet-i zuafâ, meyl-i meâli, imtinâ'-ı tezellül, hulûs-ı vicdan, sıdk-ı mekâl, sebât-ı azm, hıfz-ı meslek, istikamet-i

dindârâne, fitrat-ı civân-merdâne, şecâat-ı fedakârane, meyl-i intizâm, sevdâ-yı mesâî, itimad-ı nefis, metânet-i kalb, arzû-yı rüçhân, cüst-cû-yı terakkî, hıfz-ı hak, redd-i bâtil terkiplerine muâdil, hatta muvâfık ve hatta mukârin birer terkip bulmak kâbil midir?

Evet! Bu tabirlerden bazılarını tercüme tarîkıyle ifhâm kâbildir. (sıdk-ı mekâl) makâmında (doğru söz) meyl-i meâli yerine (yükselmeğe yeltenmek) cüst-cû-yı terakkî makâmında (ilerlemeği araştırmak) gibi. Fakat insaf olunsun bu tabirlerle bâlâdaki terkipler arasında letâfet ve uzûbetçe bir mülâyemet ve hatta hâiz olduğu kuvvet itibariyle manasına mukârenet mutasavver midir?

Biz bugün çarık yerine (potin) giymekteyiz. Çakşıra bedel de pantolon iktisâb ediyoruz. Şimdi dünya bir araya gelse onları çıkaramayız. Fakat çarık giyenleri, çakşır isti'mal edenleri de hakîr görmeyiz. Ne vakit bizi terk-i nefâis ve bedâyia icbâr ederlerse o zaman biz de onlara sefâletlerini göstermekte kusur etmeyiz.

Ebuzziya

Ahmet Şakir Paşa

1254 tarihinde Dersaadet'te tevellüd etmiştir. Pederi Çoban-zâdelerden Ömer Hulusi Efendi idi.

1274 tarihinde mekteb-i harbiye yüzbaşılığıyla çıkarak bir sene sonra mütevaffâ Nusret Paşanın mir-livâlıkla Köstence taraflarında iskân-ı mühacirîne memuriyetinde refakatine tayin olunmuş idi.

Muahharen 1281 sene-i hicriyyesinde Tuna vilayetinin teşkilinde Rusçuk'a naklederek vilâyet-i mezkûrenin idaresince olan intizamâtın husûl ve devamını temin eden zevâtın biri de kendisi olmuştur. Hatta kolağası bulunduğu halde Rusçuk beldesi müdüriyetine memur olmasıyla merkez-i vilayet tanzimât-ı sâiresince ibrâz etmiş olduğu müessir-i fetânet, cennet-mekân Sultan Abdulaziz Han Hazretlerinin

Avrupa'dan avdet-i hümâyunlarında fevkalâde takdir-i şâhâneyi mucip olmakla uhdesine binbaşılık tevcih ve bir kıta nişân-ı Mecidi ile taltif buyurulmuştur.

Bir sene sonra, yani 1285 senesi Şevval'inde sınıf-ı askeriyeden hizmet-i mülkiyeye tahvil-i meslek ederek idâre-i nehriye riyâseti inzimâmıyla Rusçuk sancağı merkez mutasarrıflığına tayin edilmiş ve kırk gün sonra ki 28 Zilkaide'ye musâdiftir; rütbe-i evveli sınıf-ı sânisî ile Bağdat vilayeti merkez mutasarrıflığına ve iki sene sonra dahi vilayet-i müşarûn ileyhâ vâli muavinliğine nakl-i memuriyet ederek 1289 senesinde infisâl ile Dersaadet'e avdet etmiştir.

O aralık Bulgaristan'da zuhûr eden bazı mesâil-i mühimmenin rû'yeti için mütevaffâ Ali Saib Paşanın riyâseti tahtında teşekkül eden komisyon âzâsından olarak Sofya'ya azîmet ve iki buçuk ay sonra ikmâl-i memuriyet eylemiştir.

Bu memuriyet-i muvakkatayı müteâkip o tarihte nâfia nezâreti marifetiyle inşâ edilmekte olan Anadolu Demiryolları inşaat-ı umumiyesi riyâsetine ve biraz sonra inşaat meclisi riyâsetine ve birkaç gün mürûrunda Haydarpaşa Demiryolları İşletme İdaresi'nce görülen lüzum üzerine idâre-i mezkre müdürlüğüne ve bir ay sonra dahi (17 Recep 1290)da Hersek sancağı mutasarrıflığına tahvil-i memuriyyet ve sancağın vilayete tahvili üzerine infisâl ve avdet etmiştir.

O aralık yine bazı husûsâtın tesviyesi zımnında memuren Bulgaristan'a azimetle ifâ-yı memuriyet ederek avdet eylemiştir. Bir buçuk ay imtidâd eden bu memuriyetten üç buçuk sene sonra 1293 Receb'inde rütbe-i mülkiyeyi terk ile yine menşe-i aslîsi olan hizmet-i askeriye ric'at eylemiş ve mir-livâlık ile Hersek erkân-ı harbiyesi riyâsetine ve bir sene sonra feriklik ile (Kara Pınar) kumandanlığına ve iki ay mürûrunda Orhaniye ciheti kumandanlığına ve 93 Şevval'inde Orhaniye başkumandanlığına memur buyurulmuştur.

Hitâm-ı muhârebede Dersaadet'e avdetinde Divân-ı Harp ve tensikât-ı askeriye meclisleri âzâlığı inzimâmıyla umum erkân-ı harbiye riyâsetine memur olduğu gibi (fi 2 Cemâdiyelûlâ 1295)de rütbe-i sâmiye-i müşiriyet ile Petersburg sefaretine tayin buyurularak 12 sene bilâ-fâsıla ifâ-yı sefâret ettiği halde 1306 senesi

Zilhiccesi'nde Girit vilayeti fevkalâde kumandanlığıyla vali vekâletine memur edilmekle on bir mâh kadar o hizmet-i mu'tenabihâda ibrâz-ı müessir kifayet etmiş ve Dersaadet'e avdetinde yâver-i ekremlik unvan-ı âlîsiyle şeref-yâb olmakla beraber mâbeyn-i hümâyun-ı mülukânede hususât-ı mühimme-i askeriye ve bâhusus mevadd-ı tensikıyeye müteallik umur-ı âliyenin tedkikine memur olmuş ve Hamidiye alaylarının Rusya Kazak süvarileri usûlüne tevfikân teşkil ve tanzimine sa'y u himmet etmiştir.

Muahharen Anadolu kıtasının cihât-ı şarkiyesini teftişe memur buyurulmakla dört sene kadar o havâliyi devrederek muhtaç olduğu vesâil-i ıslah ve umran hakkındaki meşhudât ve tecârübini peyderpey cânib-i bâb-ı âliye arz ile meşgul olduğu halde bu defa Sinop'ta illet-i kalbiyeden müteessiren irtihâl eylemiştir.

*

Şu icmâlden münfehim olacağı üzere müşarun ileyh otuz sekiz sene zarfında askerlikten diplomatlığa kadar şubât-ı idârenin muhtelif kısımlarında mütenevvi memuriyetler vermiştir.

Vâkıâ bu gibi hidemât-ı idârede muntazam tahsil görmüş olmanın dahli münker değilse de, bu hususta en büyük tesir, bahşâyiş-i fitrat olan zeka ve fetanetindedir. Çünkü dünyada idarenin en müşkül ciheti muamelât-ı hariciyedir. Bir diplomat bir ser-asger gibi fenn-i harbin eser-i hakikatında veya heyet-i vükelâ gibi maarif-i siyâsiyenin meslek-i necâtında yürümekle değil, keşf-i zamir ve keşf-i istikbal, ve ketm-i fikir ve ketm-i hâl ile nüfuz ve menfaatçe daima birbirine rekâbetten hâlî olmayan devletlerin her temâyülünde istifade etmek ve kendi devletinin bulunabileceği müşkülâtın nezdinde bulunduğu devleti istifade ettirmemek gibi birtakım havass-ı fevkalâde izharıyla mükelleftir.

*

Diplomatlığın bir de umûmi ciheti vardır ki ona da (politesi) yani zarafet ve nezahet deniyor. Çünkü müsamerelerde her türlü mesâil-i siyâsiye ciddiyâtın tearrî

ederek o meclis-i ülfetle mütenâsip bir kisveye bürünür. Binaenaleyh öyle yerlerde yalnız terbiyeli bulunmak veya diplomat olmak kifayet etmez. Zarif bulunmalıdır. Çünkü zarafet merâsime lüzum göstermez, terbiye ise merâsim-perverlikten ibarettir.

Bir zarif-i nükte-perver meclis-i ülfette bir fıkra-i lâife veya bahis ve zemine muvafık bir mazmun ile en büyük satvet sahibi olan bir devletin elçisini mebhut edecek veya devletiyle arası açık bir devletin elçisiyle bir muhabbet-i samimiyeye sebep olabilecek nükte-perdâzlıkta bulunabilir. Böyle meclislerin hakimleri ise nisvândır. Nisvana hoş görünmek yalnız hüsn ü ân veya servet ü sâ mân ile müyesser olmaz. Pek çehre züğürdü adamlar olur ki iki kelime-i zarifâne ile dünyanın en güzel kadınlarını kendilerine meftûn ederler.

Petersburg sefâretinin diplomatlıkça ne kadar büyük bir iktidara ihtiyaç gösterdiği muhtac-ı izah değildir. Petersburg'un encümen-i şübbâneleri ise envâ-i vesâil-i ziynet ve zarafeti ve bâhusus birçok nisvan-ı sahib-i melahatı cami olmak itibariyle diplomatlığı kadar muhataralıdır. Öyle bir imtihan-ı zarafette muvaffak çıkmak bir mesele-i siyâsiyede galebe etmek kadar müşküldür. Çünkü o meclislere dahil olan ricâl için menfur olmamak kafi olmayıp belki makbul ve mahbub olmak lazımdır. Şakir Paşa merhum ise o hulâsatü'l-hulâsa-i fetanet ve zarafet olan müsamerelerde kendisini rical ve nisvana beğendirmiş ve mehafil-i siyâsiyede ise fitratında merkur olan sirişt-i merdânegî haysiyetiyle kimseyi aldatmamış ise de fetanetinin yardımıyla kimseye de aldanmamıştır.

On iki sene imtidad eden müddet-i sefaretinde Rusya'nın iki hükümdarı indinde daire-i samimiyeti kabul olunmak gibi gerçekten fevkalâde bir hürmet ve muhabbete mazhar olmuş ve mecâlis-i ülfetin herhangisinde Şakir Paşa bulunmaz ise o encümen-i şübbânın revnaksızlığına, hüküm olunagelmıştır.

Ma-hasal Şakir Paşa velinimetimiz padişahımız efendimiz hazretlerinin câmî-i seyf ve siyaset bir bende-i sahib-i hamiyeti idi ki bidâyet-i neş'etinden beri memur olduğu hidemâtın küçüğünde büyüğünde müessir-i dirâyet ve kifâyetini ibraz etmiş ve hiçbir işte meslek-i istikametten ayrılmamıştır.

Müşarün ileyh kalemen dahi ashâbı-ı iktidardan olarak tiyatroya müteallik birkaç tercümesiyle sene-i şemsiye-i hicriye hakkında üç kıta mektub-ı mufasssalı ve iki takvimi tab' ve neşrolunmuştur.

Ebuzziya Tevfik

Süleyman Nazif Beyin Basra'dan Bir Mektubu

Ebuzziya Tevfik Beyefendiye

Şatratü'l-Müntefik, 2 Temmuz 1910

....

Kaç gündür Müntefik çöllerinde sürünüyoruz. Berri, bahri ne kadar vesâit-i nakliye varsa –bi't-tabi' eşkâl-i ibtidâiyede hepsinden istiâne ede ede Basra'dan (Müntefik) sancağının merkez-i idâresi olan (Nâsırıyye) kasabasına, Nâsırıye'den de Şatratü'l-Müntefike'ye geldik. Şatra'nın harabîsini iki ay evvelki bir i'tişâş tezyid etmiş. Elimizde hiçbir vasıta olmadığı halde bin müşkille çâre-sâz-ı def' u ta'dil olmağa çalışıyoruz. Yalandan başka müessir bir silah ve tedbirimiz yoktur. Allah Şeyh Sa'di'ye bin kere rahmet etsin, ki (durûğ-ı maslahat-âmîz)in fetevâ-yı mübâhiyetini altı yüz bu kadar sene evvel i'ta etmiş. Bugün biz bu sayede vicdanımızı azab ve hicâbtan kurtarmağa çalışıyoruz.

Tasvir-i Efkar'ın ihtiyar-ı ta'til ettiğini Bağdat'ta haber aldım. Hatta bunun için zât-ı âlîleriyle birer telgrafnâme de teâtî etmiştik. Her şems-i garib için bir tulu' mukadder veya mübeşşer olduğunu haber veren Arapça bir mısraın müfâd-ı teselliyât-sâzından istimdad ile idâme-i ümid etmek istiyordunuz. Heyhat!.. ne kadar şumûus-i hakîkiye ve maneviye müebbeden ufûl etti. Ve hala sönüyor!.. Siz sırf hayalden tesliyyet ümid etmişsiniz. İnşallah Tasvir-i Efkar'ınız tekrar tâlî' olur. Olmazsa en nefis bir gazetenin mâye-i devamını ihzâr edemeyen bu halka ve bu memlekete milyonlarca hayf ve esef!..

Fakat ben size bu hem elemli, hem lüzumsuz şeyleri söylemeyecektim. Sizinle tarihi bir hasbihâl etmek isterim. Bu hasbihâlin bu mahal ile münâsebet-i kaviyesi vardır. Bana öyle geliyor, ki Basra'ya te'hir edilirse kıymeti kalmaz.

Bilirsiniz, ki Haccâc'ın icrâ-yı hükümet ettiği mahall (Bâsıt) kasabasıdır. Ve bu (Bâsıt) bugün kasaba ma'zulü bir karyedir. Müntefik sancağı muzafatından (Hay) kasabası dahilinde bulunuyor. Şimdi bulunduğum mahal ile (Bâsıt) mevkiinin arası, meşâ-huyûl ile altı saat imiş. Bu mevsimde Ceziretü'l-Arap güneşinin bî-emânlığı olmasaydı oraya kadar giderdim.

Haccac'ı ziyaret etmekle hazz-ı vicdanî hissederim. Çünkü kanaat-ı umûmiye ne kadar hiddet ederse etsin, ben o merhûmu fevkalâde sevenlerden ve takdir edenlerdenim. Halifeler, padişahlar da dahil olduğu halde, hitta-i Irakiyye'ye tarih-i İslamca tanındığı günden beri gelen zaman-dârân-ı umûrun en âkılı ve müdebbiri Haccac'tır. Ondan sonra Midhat Paşa gelir.

Hatıramda kaldığına göre Haccac otuz beş sene bu kızgın çöllerde hükümet etmiş. Ve Hindistan'ı buralardan fethettirmiş. Haccac gibi hakim ve cihân-bîn bir adam elbette zamanı için en lüzumlu bir şekl-i idâreyi ittihâz etmişti. Zaruretler, mahzurâtı ibâha eder. Bununla beraber Haccac'a isnad olunan ef'al-i mezâlîmenin yüzde doksan beşi eser-i garaz, iftira, mübalağa, yalandır. Eşher-i şühedâsı i'lan olunan Said bin Habir'in bile mes'ele-i katli bî-tarafâne tedkik olursa Haccac'ın berâeti tezâhür eder. Ömer bin Abdulaziz radiyallahu anhu efendimiz de olsaydı, o zamanda ve mekânda Haccac'ın hareket-i zarûriyesini ihtiyar veya saltanat-ı dünyeviyesine müebbeden veda ederdi!..

Devlet-i Emeviye'nin sukûutunu icab etmiş olan kıyamın tahaddüsünü Haccac ancak bu tarz-ı idâre ile te'hir etmişti. Abbasiler Emevilerin makamına geçmekle sanki insaniyet ve islamiyet bir şey mi kazandı?.. Halife Abdulmelik namına mezun olduğu emr-i kazâyı yine halife aleyhinde istimâle teşebbüs etmiş olmasından dolayı müstehak-ı nekal görülmüş olan esirü'l-asl Said bin Habir'i idam etmekle, Kur'an'a mahluk demediği için halife-i Abbasi Me'mun'un emriyle dayak altında ifnâ edilmiş olan zavallı İmam Hanbel'in şehadeti arasında bir fark varsa bu fark Haccac'ın aleyhinde değil, lehindedir.

Fakat ben bu hakâyık-ı samîniyeyi kimseye söyleyemem. Söylemek istesem bile kimse dinlemek ve inanmak istemez. Haccac'ın (Bâsıt)teki ikâmetgâhından hâlâ nişâneler mevcut imiş. Burada nâmına bir eser-i tezkâr vücûda getirmeyi tasavvur ettim. Basra eşrafından ve hamîyyet-i vicdaniyeyi tevkîr ettiğim zevâtın Abdulvehhabü'l-Kartas Paşa nesâyih-i hayr-hâhânesiyle bu emelin hayyiz-ı husûle vüsûlünü işkâl etti. Abdulvehhab Paşa'nın fikir ve kavline göre ben böyle şey yaparsam efkâr-ı umumiye sû-i teessür edermiş. Ve efkâr-ı umumiyenin bu suretle mütessir olması muvaffakiyyetimi işkâl eylermiş.

Avâmın temayülâtına havassın cizye-güzâr olması bizde kesirü'l-vukû'dur. Herkes, halkın meyl ve zehâbını –batıl da olsa- nazar-ı itibara alıyor. Hatta ne kurşundan, ne kanundan korkan Talat Bey gibi kabadayı bir dahiliye nazırı bile avâm denilen kitle-i müteneffise önünde ara sıra rızâ-cûyâne bir şekl ü vaz' almaktadır.

Bu sözümden Talat Beyi takdir etmediğim anlaşılmasın, o bu zaman ve mekan için emsalsiz bir dahiliye nâzırıdır.

Hatırımdadır: bir gün babamın yanında Haccac'ı senâ eder gibi olmuşum (Mir'atü'l-İber) müellifi, ictihadımdaki hatayı –eğer varsa- izahât-ı müdellele ve muknâ ile tashih edecek yerde, (alemin teferrüt ettiği öyle bir herif hakkında hüsn-i niyet ve hüsn-i şehadet göstermeye mezun değilsin. Çık dışarı!) emriyle sözümü boğazıma ve kanaatımı vicdanıma tıkadı.

Halbuki babam mesâil-i ilmiyede halîm ve hamul bir adamdı. Ve bazan bir mesele için saatlerce izahât vermekten üşenmezdi. Demek ki Haccac'ın dastân-ı muhayyel-i mezâlimi herkes gibi babamın da vicdanında bir şu'le-i kîn ikad etmişti. Bunun şeyn ve ârı Haccac'tan ziyade, bize ve hepimize râci' olmak iktiza eder.

Siz (Kitap-hâne-i Meşâhir) meyânında Haccac'ın da tercüme-i hâlini yazacağınızı vad ve ilan etmiştiniz. Bilmem, incâz-ı vad ettiniz mi?..

Hamid Vehbi Efendi (Meşâhir-i İslâm) sırasında Haccac için bir cüz neşretmişse de müverrihin-i kadîmenin kıl u kalini bir kere daha hûlâsa ve tekrar etmekten başka bir eser-i teceddüd ve eser-i insaf göstermemiş. Sizden ve himmet ve faziletinizden bilhassa rica ederim, ki (Kitap-hâne-i Meşâhir)in bu noksanını hemen ikmal ediniz. Haccac'ın hukûk-ı ma'sube-i tarihiyesini iade etmek kadar bir müverrih

için sevab ve savab olabilecek bir şey yoktur. Nâme-i a'mâlinize bu hayrı tescil etmekten nefsinizi mahrum buyurmayınız.

Bu çöllerde müebbeden kalmak mukadderâtımızdan değilse bir iki güne kadar Basra'ya avdet makarrarâtımızdandır. Tazimât ve tehassürât-ı mala-nihâyemi bir kerre daha varak-pâre huzûr-ı sâminize iblâğ etsin. Bâkî...

Süleyman Nazif

Süleyman Nazif Beyefendiye

(Ma-ba'd-i an-cüz 99)

Viktor Sardo ile kendisi arasında mukâyese te'sis etmek isteyen Rus muntekidine Kemal'in hiddet etmesi pek tabii idi. Zira Rus muharriri Kemal'in iktidâr-ı kalemine değil, -çünkü onun derecesini bilemez- hiss-i vatan-perverânesine taarruz ediyor, bir Türk ile vatan-perverlik hissi arasında münâsebet tasavvur edemiyordu. İtimad buyurulsun ki bu böyledir. Ruslar pertev-i maârifle ne kadar tenvîr-nigâh-ı ihtisâr etseler yine kazaklığa mahsûs olan gurûr-ı vahşiyânenen kurtulamazlar. Çarlarının meftûn-ı debdebe ve ihtişamı olan bu kavim indinde her şey-i ulvî ve manevî hiçtir. Altın yaldızlara gark olunmamış olan tasâvir-i eizzeyi bile kiliselerine lâyük-ı talik görmeyen bir milletin, başkalarındaki hiss-i ulvî-i vatan-perverâneyi takdir veya tasdik etmesine nasıl ihtimâl verilir?

Hatta bakınız muntekit cenâpları: "Kim me'mûl ederdi ki Türklerde de Avrupa milleti gibi vatan namına yazılmış tiyatrolar, eserler bulunsun." kavliyle başladığı intikadâta: "Kemal ile Viktorin Sardo arasında koca bir Avrupa var." cümlesiyle nihâyet veriyor.

Rus muharririnin bu mukâyesede bulunması Sardo'nun da vatan namında bir tiyatrosu bulunmasından ileri geldiği halbuki her iki vatanın mevzûu tamamıyla yekdiğerinin zıttı olduğu mülâhaza olunursa, Kemal'in bu mukâyeseye hiddet etmiş olmasındaki hakkını teslim etmek muvâfık-ı insâf olur.

Kemal'in“Sardo'nun Silistre kadar oynanmış hiçbir eseri olmadığına, mu'teriz cenaplarını, ne türlü isterse temin edebilirim.” iddiâsı onun oynadığı zaman idrâk etmemiş olanlara garip görünebilir. Halbuki bu bir hakîkattir.

Silistre oyunu, tiyatro sanatına ait havass ve mezâyâdan isterse bin defa hariç, yüz bin fersah baîd bulunsun, fakat tasvîr-i necdet gibi, istihkâr-ı mevt gibi havass-ı hamâset ve recûliyetten olan secâyâyı ve husûsan milletin hissiyât-ı vatan-perverânesini tercüme eden o eser, mevzû-ı temâşaya konduğu geceden itibaren iki ay zarfında kırk yedi defa tekrar olunmuş ve İstanbul'dan ib'âdımızdan sonra Sultan Abdulaziz bile bir iki kere huzurunda icrâ ettirdiği gibi İzmir'de, Selanik'te ta Sultan Murad'ın cülûsuna kadar üç sene zarfında belki beş yüz kere oynamış ve üç aydan ibaret bulunan ahd-i Murad-Hanîde ise iki üç günde bir defa kuru ve Bağlarbaşı ve haftada lâ-ekall üç gece Gedikpaşa ve Konkordiya tiyatrolarında icrâ edilmiş olmasına nazaran elbette Sardo'nun tiyatrolarından çok oynanmıştır. Bu cihetle Kemal Beyin bu fahri nâ-sezâ olmasa gerektir.

Viktorin Sardo'nun muktezeyâtı, san'atı, rağbet-i nâsı celb etmek maksadına fedâ ettiğini **Gostav Lanson**'un bir kusur olarak zikretmesini Kemal ihtimal ki bilmiyordu. Fakat Kemal, bu tiyatrosunda muktezeyât-ı sanatı değil, fikr-i hamâseti tahrik ve îkâz edecek hâleti maksat edinmiş olduğundan onu bilse de Sardo için bir nâkisa addetmezdi. Çünkü kendisi o noktadan pek çok ayrılmış idi. Hâsılı Kemal'in Silistresi o zamanın bir lâzıme-i muktezası olmasına nazaran ne kadar medholunsa şâyeste ve hele Ruslar tarafından ne rütbe sezâ-vâr-ı düşnâm edilse o kadar medâr-ı mefharettir; itikadındayım.

&

Tahrîb-i Harabât için “Aslından daha uzun bir intikâd yazılmadıkça tamiri kâbil olmayacak bir muâhaze-nâmedir.” buyuruluyor. Evet! Tahrîb-i Harabât Magosa zindanının تنها bir köşesinde hemen on on iki saat zarfında yazılmış bir eserdir ki aynıyla şir-i der-i zincirin pîş-i iştihâsına atılmış bir kuzu başını evirip

çevirerek eğlenmesine ve teskîn-i heves ettikten sonra fırlatıp atmış olmasına teşbîh olunabilir. Onda:

Nâvek-i fikrim eder tîğ-i kaza gibi güzer

Olsa bulâd-ı Dımışkîden eğer heft-ecrâm

beytini de şâyân-ı istikrâh görürse mazûr tutulur. Çünkü nâvek-i arzusu zindanının köhne kapısını bile delip geçemeyecek bir mahbus, bâhusus Kemal Bey gibi tabiriniz vechile “Meâlî-şikâr-ı edeb” olan bir anka-meşrep kafes-i ihtibâsında çırpınıp durduğu bir zamanda bir şairin tîr-i kazaya teşbîh ettiği nâvek-i fikri çekemez. Onun çekememesi gibi, bizler dahi o üstâd-ı irfânımızı bu türlü küçüklüklerini – büyüklüğüne hürmeten- ilelebed çekmeğe mecbûruz, hatta mahkûmuz.

Firederik’in şu kavlini tahattur edelim: Muâhaze kolay fakat icad müşküldür.

Kemal’in her kavlini nekâyıstan tenzih mi edeceğiz? Her fikrinde isabet, her tasavvurunda muktezâ-yı hâle mutâbakat arayacak kadar müşkil-pesend olup da Cürcânî gibi:

Key bud tebbet yeda mânendi ya arz-ı ebla’î

demeğe cesaret mi edeceğiz?

“Ziya Paşa gibi muhterem bir büyük kardeşini bu kadar haksız ta’n ve takbîh etmesini hiçbir sebep meşrû’ ve mübâh kılmaz.” diyorsunuz.

Müntehabât-ı Harâbât dolayısıyla ara sıra hetk edilen perde-i esrârın mâverasında müstetir ve müsekkîn halâta nazar-ı itlâ’ımız vâsıl olabilse idi, bu ta’n ve takbîhlerin esbâbını meşrû’ ve mübâh bulmakta Kemal’in en ileri giden arkadaşlarına da takaddüm ederdiniz, yalnız size bilmünasebe Tahrib’de tahakkümen irâd edilmiş olan şu beyti ihtâr ederim:

Mâbeyninde dün üçüncü kâtip

Bir günde mukarrib ve müsâhip!

Kemal’in bu beytiyle merhûma neler demek istediğini Ziya Paşa bilir; birazını da bizler gibi rûfekâ-yı hâssı bilirler. Fakat daha ziyade söylemeği münâsip

görmezler. Bu da tarihin hayal meyâl vâsıl-ı ittılâ olan hafâyâ gibi varsın keşf-i nikâb-i şekk ü gümân etmeyi versin. Kıyamet kopmaz a.

İrfan Paşanın:

Kabul etmez uluvv-i kadr u şânın şeyn-i red asla

Dâhil-i dergehin gamdan emîndir ya rasûlallâh

beytini, bendeniz de rabtsız görenlerdenim. Siz aksini iddiâ buyurursanız, bu takdirinizle varsın İrfan Paşanın ruhu şâd olsun.

Ebülûlâ'ya “habîs” sıfatını isnâd değil lâayık görmesinde Kemal'in hakkını sizin de tasdik etmeniz iktiza ederken nasılsa fikr-i tefelsûf galebe eylemiş de çirkin görmüşsünüz.

Malûm-ı âlînidir ki Kemal Maarî'yi şu:

kıtasından dolayı habîs-i lafzıyla tavsîfe layık görmüştü. Ebnâ-yı beşeri unsûr-ı zinâdan şümâr etmek edeb-i insâniyet ve ireb-i diyânete muvâfık mıdır, ki kâili şâyeste-i takdîr görülsün.

Fezâil ve fevâzıl bahsinde Cevdet Paşanın istihzâsına hedef oluşu Kemal'in karâin-i lafziyeden ileri gelme bir dikkatsizliğinden başka bir şey değildir, ben zannederim ki Kemal fevâzılı, efâzıl gibi telakki eylemiş de: Devlet adamlarının efâzılından ise fezâilinden bahs olunmak evlâdır, demek istemiş. Bu bir eser-i zuhûl veya galat-ı tasavvur addolunabilir. Her halde Cevdet Paşanın Kemal'e fevâzıl ve fezâil hakkında ders vermeğe kalkışması Kemal'in hatasında fâhiş bir nezâhetsizlik addolunur. Hele bu izâhât, istihzâ şeklinde olursa Cevdet Paşa gibi bir fâzıla hiç de yakıştırılmaz.

Rifat Bey merhûmun hukûkuna olan itirazı, hakikati gerek zât-ı âlîlerince ve gerek sâir pek çok zevâtça mechûl olan bir hikmet-i hukûka mebnî idi. Fakat ondaki itirazının en mühim cihetleri Rifat Beye değil hocası Pradye Fodra'ya ait

olduğundan, bahis bütün bütün zannınızın hilâfıdır. Yanımda muharrir nüshaları bulunsa idi isbât-ı müddeâ edecek bir hayli fıkralar işhâd edebilirdim.

Vasf-ı terkîbi hakkında Kemal'in yazdığı mektupları bendeniz de Bedâyiü'l-İnşâ'da görmüş ve tabii hiçbir şey ifham edemeyen ve îzâh ettikçe bilakis ibhâmı artan sözlerine hayrette kalmıştım. Bana kalırsa o mektuplar Kemal'in vakt-i kerâhette imâte-i vakt kabîlinden şuna buna imlâ ettiği şeylerden olsa gerektir. Çünkü bu kadar gülünç sözler, ancak öyle bir sırada söylenebilir.

Bundan yirmi beş sene mukaddem zât-ı Hümâyun-ı şâhâneye takdim ettiğim bir cülûsiyede bilmünâsebe Sami'nin:

Zamân-ı devletinin meddi, medd-i lâzımdır

Budur esahh-ı nükûl-i eimme-i tecvîd

beytini iktisâben irâd eylemiştim. O günlerde İstanbul'dan Midilli'ye gitmiş olan fazılân bir zât ile Kemal arasında bu beyit epeyce mudhik bir şekil almış, Kemal mısra-i¹ sâniyi muttasıl:

Budur esahh-ı nükûl-i mücevvidân-ı ukûl

sûretinde okurmuş. Beriki zât: -A canım öyle değil! Evvela Hamid lafzı ilcâsıyla söylenmiş olduğundan mısra' bu şekli alınca kafiye kalmıyor. Sâniyen mücevvidân-ı ukûlda mana yok bari mücevvidân-ı fuhûl olsa ne ise ne!- dermiş. Kemal ise: Böyledir. Onu Tevfik değiştirmiş, der dururmuş.

İşte Mustafa Rüştü Beye olan mektuplardaki vasf-ı terkîbi tarifâtı da bu beyit hakkındaki zehâb ve ısrarı kabilindendir ki hata onu yazanda değil –hiçbir fikr-i sakîme tabi' olmaksızın- neşredendedir. Her kimin olursa olsun hâlet-i sahve nisbetle hâl-i istiğrak addolunabilen âlem-i âb hengâmındaki akvâliyle istişhâd ve onu herhangi bahiste sened-i müddeâ sûretinde îrâd, kâilinden ziyâde müsteşhidini techîl edeceğine şüphe yoktur.

&

¹ *Rüfêkâ-yı muhtermeden Aydın meb'ûsu Abdullah Efendi Hazretleri.*

Tarih-i edebiyat-ı akvâm tettebbû' olunacak olursa her milletin üdebâsı, husûsan vesâil-i neşriyât mebzûl olan yerlerde yetişen ezkiyâsı arasında mücadelât-ı edebiye ilcâsıyla sâdır olmuş birtakım nâ-sezâ akvâl ve isnadâta tesadûf olunur. Hele şuarâ arasında bu hâlet, bir illet-i sâriye hükmündedir. Ta eski vakitlerde de pek çok emsaline tesâdüf olunur. Nefî'nin Sihâm-ı Kazası, Surûrî'nin Hezeliyâtı, Hevâî'nin, Tarsî'nin, küfrü, Bahaî'nin divanları birer şâhid-i nâtıktır.

Biz de matbuât âlemi başladıktan sonra polemik denilen mücadelât-ı kalemiye gazeteler için epeyce mühim bir devr-i küşâd eylemiştir ki onun mebhûsun-anha mübâhasesi ilk safhasını teşkil eder. Ondan sonra Kemal ile Siret Efendi, yine Kemal ile Kemalpaşazâde Said Bey arasında cereyân etmiş olan mübahasât o kadar ithamât o derece techilât yıldırımlarını ihtivâ etmişti ki her bahsinde hükümetin âdâb-ı umûmiye namına vâki olan müdahelâtı bir siper-i sâika sûretinde imdada yetişirdi.

Tasvîr-i Efkâr ile İbret, Hakâyiku'l-Vekâyî, Ruznâme, Şark, Basîret gazeteleri karıştırılacak olursa her birinde bu yolda pek çok şeylere tesadûf edilir.

Bu mukaddemecikten şu neticeye intikal etmek istiyorum ki: Kemal'in şahsiyât ile uğraşması, Kemal'e mahsûs hâlât-ı seyyieden değildir; belki her yerde olduğu gibi bizde dahi matbuâtın havass-ı tabiiyyesinden mütevellid bir veled-i mader-bîhatâ-yı fikr u meslekten başka bir şey değildir. Onun için kimse kimseyi ithâm etmemelidir.

Halbuki Kemal durup dururken hiç kimseye musallat olmamıştır. Mutlaka vâki olan tarizâtı, gördüğü taarruzât ilcâsiyledir. Fakat zann-ı âlîiniz gibi Ayetullah Bey merhûm ile Kemal arasında hiçbir macerâ-yı şahsî geçmemiştir. Ve tabir-i âlîiniz vecihle “yavaş yavaş ebb u ceddine teşmil edecek kadar gayz u garaz da” beslememiştir.

Hatta Kemal ile beraber umum rûfekâsı Ayetullah Bey merhûm ile kat-ı münâsebet ettikten sonra sonra, gerek İstanbul'da ve gerek Avrupa'daki vesâit-i neşriyeden hiçbirinde Ayetullah Bey nâmı zikrolunmamıştır. Binâenaleyh Kemal Ayetullah'ı bir macera-yı şahsî sebebiyle sevmediğini nasıl bir senede bina ettiğinizi ve kimden işittiğinizi bilemem, onu bilirim ki senediniz de, râvîiniz de medâr-ı istinad ve i'timâd değildir. Çünkü Kemal ile Ayetullah arasında değil, Ayetullah ile umûm

yeni Osmanlılar Cemiyeti arasında bir vak'a-i gayr-i marziye geçmiştir ki onu ne size ne de kimseye izâh edebilirim. O bir sırdır ki maksadla beraber fevt olmuş ve artık kâle almağa değeri kalmamıştır.

Kemal'in Subhi ve Sami Paşa merhûmlara kadar teşmil-i gayz ve garaz ettiğine Numune-i Edebiyatta neşredilen mektubundan istidlâl ediyorsanız cidden irfân ve zekânıza nisbet kabul etmeyecek bir garîbe-i zanniye göstermiş oluyorsunuz. O mektupta Yusuf Kamil Paşa, ve Ahmet Vefik Paşa merhûmların lisân-ı beyânı dahi ale't-tarîkü'l-istihzâ taklit olunmuştur. Halbuki bu iki zât ile Kemal arasında hiçbir şey geçmemiştir.

Hakikat-ı hâlde ise o mektup, Hamid Beyin mektubuna cevaptır ki Hamid bu dört zattan telakki edegeldiği vesâyâ ve mevâzı onların üslûb-ı beyânını takliden yazmış ve işte Kemal de yine o tarzı taklit ederek cevap vermiştir.

Edhem Pertev Paşa merhûmun, birâderi Ali Kemal Paşa mektubuna şerh yazması dahi bunun nev-i diğeri değil midir?

Hele Kemal'in şair Avni Bey hakkında Ha gerçek unuttum, zamanımızda Avni Bey de şairdir. demesini Avni Bey, Sami Paşa kethüdâsı Bekir Paşazâde oluşundan dolayı muarrız-ı tahkîrde zikretmesine kâil olmak, eğer tabirime itiraz buyurulmazsa bedâyî-i ittihamâttan addolunmağa lâıyk bir hükümdür.

Bana itimâd buyurulursa şu izahcıkta bulunayım: Subhi Paşa merhûm, Ayetullah Bey ile Kemal arasında hiçbir macera geçtiğinden haberdâr değildi. Kemal ve Kemal kabilinden olan ezkiyâ-yı erbâb-ı şebbânî ise sulb-ı evlâdı gibi sever ve her yerde onlar hakkında izhâr-ı sahâbet ve re'fette bulunurdu. Hepimiz Sami ve Subhi Paşalar nezdinde birer evlâd ve ahfad-ı maneviye kıymetinde idik.

&

Mektûb-ı âlîlerinin bundan sonraki mebâhisinde bendeniz de fikr-i âlîlerine müşareket ederim, ihtimal ki merhûm sağ olsa idi o da Nefî ve Nedim eş'ârıyla

ittihâd-ı islam hayalâtı hakkındaki isnadât ve mücahedâtından dolayı beyân-ı nedâmet ederdi. Yahut pek çok şeylerde görüldüğü üzere fikrinde sabit kalırdı.

Bendenizin uhde-i zimmetine tevdi buyurduğunuz vazife, ekseriyet üzere tarihin kalem-rev-i ve ittılâma dahil olmamış husûsâta taalluk eylediğinden mümkün olduğu kadar onu îfâ eyledi. Yalnız sözlerimi âsâr ile tevsik edemediğime müteessifim. Onda da kabahat benim değil, zaman ve mekânın icâbâtından olan adem-i imkânındır. Bâkî zevâl-ı nâ-pezîr olan hürmet-i kalbiyeme ara sıra taltifât-ı muhabbet âyât-ı âliyyeleriyle mükâfat buyurulmasını temennî ederim efendimiz.

Ebuzziya

Bu mektubun sergüzeşti:

Bu mektup 1908 senesi efrenci Mayısının yirmi birinde itmâm olunarak müsvedde hâlinde kalmış idi. Yine o gün idi ki olunan davet üzerine daire-i hükûmete giderek vâli-i velâyet ile mülâkî olmuş ve Yıldız'dan gelen bir şifrede, bana sezdirmeyerek ikâmetgâhımın taharrîsi emredildiğini öğrenmiş idim. Vâli, Cevat Beyefendi idi. Hilâf-ı âdet olarak bu emr-i hafiyi bana ifşâ ediyor ve teessürâtına lisân-ı hâli tercümân oluyordu. Benim ise her ihtimale karşı pek büyük ihtiyâtım vardı. Evvela ikâmetgâhımda medâr-ı töhmet olacak hiçbir şey bulundurmuyordum. Yazdıklarımı öyle bir dest-i metin-i itimâda tevdî etmişim ki ondan nez'ine imkân mutasavver değildi. hatta not defterlerim bile evde bulunmuyordu.

Vali Cevat Beyin bu muâmele-i lütufkârânesi üzerine derhal cebimden anahtarları çıkarıp teslim ile beraber “Bende-hânenizde Yıldız’ın endişesini mucip olacak bir varak-pâre bile yoktur. Bu anahtarlar yazıhanemle kitap dolaplarıdır. Kim gidecekse veriniz. İstedikleri gibi taharrî etsinler, fakat karıştırdıkları şeyleri yine yerli yerine koysunlar. Sofada yazı yazdığım yerde müsvedde halinde beş on yaprak kâğıt vardır. musavver bir mecmua-i mimâriye arasındadır. Beraberinde Hüdâvendigâr mektupçusu Süleyman Nazif Beyden aldığım bir mektub-ı mufassal bulunacaktır. Onları alıp zât-ı âlîlerine getirsinler, lutfen mutâlaa buyurunuz. Mühim

bulursanız, gönderiniz. Bulmazsanız meâlinden bahsediniz. Evde ise hizmetçilerden başka kimse yoktur. Oğlum yapıdadır. Kim gidecek ise beraber alsın. Vazifelerini itmâm edinceye kadar bendeniz nezd-i âlînizde kalırım.” dedim. Cevad Beyefendi bu izâhât-ı safvetkârânemden dolayı fevkalâde mahzûz oldu. Ashâb-ı hamîyyetten ve şayân-ı itimâd zevâtta maarif müdürü Hulusi Bey ile vicdan ve namusu muhtâc-ı tezkiye olmayacak surette metin olan velâet komiseri Hasan Efendiyi celb ile benim yanımda, benim dediklerimi aynen kendilerine söyleyerek ve oğlumu birlikte almalarını tenbih ederek gönderdi. Yarım saat sürmeyen bir zaman zarfında taharriyat icra ve raporlarını tanzim eylediler. Ben de hâneme avdet eyledim. Taharri memurlarının raporu üzerine, şifre ile yazılan telgrafnâmede edebiyata dair bazı izâhât-ı târihiyeyi şâmil Süleyman Nazif Beye yazılmak üzere nâ-tamam bir müsveddeden maada şayân-ı dikkat bir şey bulunmadığını ve emir buyurulduğu halde müsveddât-ı mebhûsa takdim edileceği bildirilmiş idi. On beş gün kadar bir zaman geçtiği halde hiçbir emir zuhûr etmemesine mebnî Cevat Beyefendi müsveddâtı aynen iade buyurdular ise de, ben tebyîz ve irsâline vakit bulamamıştım. Meğer bu zamanda neşri mukadder imiş. Binâenaleyh mecmûama olduğu gibi nakleyledim. Çünkü o bâdire vâkî olmamış olsa idi bu müsveddât aynen tebyîz ve irsâl olunacak idi.

Cevat Beyefendinin bu meselede gösterdiği muâmele-i âlîcenabâne bana mahsûs ve munhasır zannolunmasın! Müşârûn ileyh meftur olduğu necâbet-i ahlâkiye ilcâsıyla umûm muğteribin-i siyâsiyeyi himâye etmekte idiler ki bu hâdisâta o cümlelerin bir enmûzec-i musağğarı addolunabilir.

Süleyman Nazif Beyefendiye

(Ma-ba'd an-cüz' 96)

Takdirinizdeki isabeti tasdik ederim. Kemal-i fevkalade seriü'l-infiâll idi. Bâhusûs ahd-i reyeânında bu sür'at-i infiali adeta fezâzet derecesine vardırmıştı. Onun hiçbir şeyine itiraz olunamazdı. Nefsine taallük eden itirazata karşı ra'd u berk kadar gürültülü, patırtılı, cevval ve ateşin bir lisan-ı gadab u kin ile mukabelede

bulunur, hasmını ezecek, şaşırtacak kelimeler bulur, terkipler icad eder, hâsılı meydân-ı ma'rekesi olan sahâif-i matbuâta zehirlere mustağrak, (şarapnel)lerle mücehhez bir kahraman-ı hasm-efken gibi atılırdı. Ve her mübâhasede de mutlaka galip kendisi kalırdı. Eğer Konya'da Tasvîr-i Efkar veya İbret koleksiyonlarından biri bulunmuş olsa idi, size isbât-ı müddeâ edecek bir hayli misal gösterebilirdim.

Fakat Kemal bu halleriyle beraber katiyyen zebûn-keş değildi. Hilkatene mekârim-i ahlâk ile mecbûl olduğundan, acze karşı asla hücumu vâki olmamıştır. Meğer ki hasmı hem âciz hem arsız ola. O halde dahi mukâbelelerinde nefret ve tahkirden başka bir şey görülemezdi.

Kemâl'in Nevres Efendi hakkındaki tavsîfinde ne dereceye kadar muhakk olduğunu bilemem, hatta onun saikini da düşünemem. Yalnız onu bilirim ki Kemal, temyîz-i eş'arda zamanî şuarâsının cümlesine fâik idi. Harabat'taki müntehebâtın ise Kemal'in değil, biraz zevk-âşina-yı mekâl olanların bile intifâdını celbedecek kadar mütenezzilâne yâhud musâmahakârâne olduğunu zannederim, sizce de kabul ve tasdik buyrulur. Bu halde Nevres hakkındaki tarizi çok görülmemelidir. Amma:

Bir ehl-i kemal eliyle heyhat

Bir har ola dâhil-i harâbât

beytiyle mertebe-i ademiyyetten dereke-i hayvaniyyete tenzil insafsızlık olmaz mı? buyuruluyor ise ona da hakkü'l-insaf bu itirazınız muhakkikânedir derim. Çünkü Harâbât'ta Nevresle nisbet-i kabul etmeyecek derecede adi o kadar şuarâ cây-ı kabul bulmuştur ki onlarla mukâyese lazım gelse Nevres'in eşek değil, belki müzeyyenât-ı fazl u irfanıyla infirad-nüma-yı kemal olması bî-şektir.

Kemal'in teşbih ve istiâreyi erbâb-ı mutâlaayı yoracak derecede sû-i istimal etmiş olduğunu iddia edenlere bihakkın diyebilirsiniz ki: Kemal teşbih ve istiârede ne kadar ifrat etmiş olsa, yine kudemaya nisbetle teşbihlerini, istiârelerini mâvera-yı makûlâta sevk edecek raddede sû-i istimâl etmemiştir. O itirazda bulunanlar, edebiyatımızın Şinasi ile başlayan, Kemal'in kalemiyle kisve-pezîr-i letâfet olan devr-i teceddüdünden evvelki halini bir kerre nazar-ı im'ana almak külfetinde bulunsalar, o hali Kemal için nakîse değil, bir lâzime-i tekamül addederlerdi. Çünkü o zamana kadar bizde yazı yazmak fikirden ziyade lafza müftekar bulunurdu. Süslü

bir ibare, bir cümle-i müzeyyene her türlü müzeyyenât-ı fikriyyeye tercih olduğundan, teşbihlerde, istiarelerde, mecazlarda, kinayelerde ne rütbe iltizam-i semâhat olunursa bir bahsin letâfet ve mükemmeliyeti, bâhusus münşisinin kudret-i kalemiyyesiyle fazl ve meziyyeti erbab-ı mutâlaa indinde o kadar teâlî ederdi.

*

1278 senesi nefes-i vâpesinini itmâm ettiği bir günde bize bir devr-i cedîd küşâd etmişti, yani salh-ı zilhicceye musâdif bir Perşembe günü Tasvir-i Efkâr intişâra ibtida eyliyordu. Kemal'in hakkıyla söylediği üzere: “Bir lisana sesini dünyanın her köşesinden işittirmeye, ve bir kaleme bir anda yüzbinlerce erbab-ı mutâlaaya ihbar-ı merâm etmeye kudret bahş eden matbûatın” ehemmiyeti Tasvîr-i Efkâr'ın zuhûruna kadar Osmanlılar indinde meçhul idi. Hatta o tarihe kadar medeniyet-i hâzıra ve maârif-i cedîde temayülat ve ilcaâtından olan siyasiyât-ı garbiyyeden ibret-bîn olup da hey'et-i ictimâiyyemizi müstefid edecek telâhık-ı efkar ve onun neticesi olan fikr-i terakki dahi bundan dolayı millette henüz vücud bulmamıştı.

“Edebiyatsız millet, dilsiz insan kabilinden olur.” kavli ne derece muvafık-ı hakikat olduğunu idrak için o zamanda yaşayanların fitraten değilse de bi't-tevârüs mahkûm oldukları ebkemiyet-i mutlakayı görmek kifayet ederdi.

Evet! Bir lisan-ı edebimiz yani inşamız, ve birçok üdebamız, yani münşîlerimiz vardı. Fakat mesela Pol Borje veya Emil Zola'nın romanlarıyla (Binbir Gece) ve (Tutiname) hikayelerini mukayese caiz ise, o münşîlerimiz, o üslûb-ı inşamızla şimdiki asar-ı edebiye ve üdebaya mukayese edilebilirdi.

Binaenaleyh Tasvir-i Efkâr sahhârâne vafına şâyân bir lisan-ı lutf-ı beyân ile ilk nüshasından itibaren milletin dört beş yüz yıldan beri ülfet edip geldiği üslûb-ı tahrîre ilan-ı harb eylediği gibi, bir fikr-i metnin efkâr-ı zaîfe üzerine derkar olan galebesiyle ahrâz-ı zafer husûsundaki itimâdını azmine rehber edinmiştir.

Benim şimdiki fikrime göre, afyon istimâline me'lûf bir terakkiye en a'la nev'inden bir kadeh şampanya verildiği halde ne tesir hasıl ederse, kudemâ-i erbab-ı kalem üzerinde de Tasvir-i Efkâr'ın lisanı o tesiri göstermiştir.

Ashab-ı kalem, beyne'l-inkar ve't-tasdik bir tavır aldılar. Tabii o zamana kadar o tarz-ı ifade ile ülfet etmemiş, tabir-i âherle şarkın birkaç asırdan beri yuvarlanıp gelen tabirât-ı garâbet-nüma-yı münşiyânesiyle ünsiyet eylemiş olanlara adeta hiçbir mefhum ifhâm edilmeyen bu lisan, fakat çehre-i erbab-ı inşada bir çin-i işmiz'âz hasıl etmişti.

*

İstidrad

22 sene imtidâd etmiş olan devr-i sefâhat, reculiyet-i kavmi nev'-i zîbâ ile hem-ayar bir halet-i nâkiseye tahvil etmişti.

Reşid Paşa'nın azmi, terakki-perverliği, mücahedât-ı siyasiyyesi, ne kadar ıttirâ edilirse kendisi o kadar küçültülmüş olur.

Bu zat yapmak istediği şeyin nasıl yapılmak lazım geleceğini ya bilmiyordu, yahud yaptığı şeyler, bir maksad-ı şahsiyyeye müstenid idi; denecek kadar muallil-i bi'l-a'râzdır. Her nasıl olsa, ef'âlinin netâyicindeki ikâmete nazaran milletin o zamanki halet-i ictimaiyyesiyle kâbil-i te'lif olamayacak teşebbüsâtta bulunmuş olduğu meydandadır.

Bunlar birtakım amâl-i nefsanîyeden mütevellid şeylerdir ki arzû-yı teâli-i memleket levn-i kazibiyle setrolunurlar. Vâkıâ bir zaman için enzâr-ı hakâyık-binândan mestûr kalabilirlerse de her şeyin mahiyet-i asliyyesini meydana çıkarmakta sâbir ve fakat mahir olan istikbal, istitâr ettiği ridâ-yı müsteârî âkıbet ref'eyler.

Reşid Paşa adam yetiştiriyordu. Fakat yetiştirdiği adamlarda itimad-ı nefis hâssası inbisât bulduğunu derk eder etmez onların hasmı oluyordu. Şüphe yoktur ki büyük adamların ekserinde hod-perestlik hâssası havâss-ı sâiresine galiptir. Lakin Reşid Paşa gibi başladığı işin hüsn-i neticeye incirârına hâdim ettiği vesait-i âliye-yi cemadat gibi hissiz addedip de her türlü fezâili nefsine hasretmek isteyenler azdır.

Vâkıâ kimse kimsenin kalbini yarıp veya dimağını çıkarıp da hakikat-ı maksadını teşrîh ve keşfedemez, bunu olsa olsa ma'neviyatın tasvir-i zi-hayâtı hükmünde olan ef'âlinde görür.

İşte biz de 22 sene imtidad eden devr-i sefâhetimizdeki ef'âle bakacak olursak, çünkü bu devrin 19 senesi Reşid Paşa'ya munhasır olduğundan, isbât-ı müddeaya medar olacak pek çok hâlâta tesadüf eyleriz: 1255 senesi 26 Şabanından 1274 senesi 26 Cemaziyelevvelisine kadar istediği vakit mevki-i iktidâra geçen, ve istemediği zaman sayfiyesine çekilircesine mevkiini terk eden bu (büyük!) adam, bizi yaşadığımız asrın temayülâtından haberdar edip de bulunduğumuz asra ihrâz-ı liyâkat edebilecek evsâfa takrîb değil, bir asırda kat' olunamayacak kadar baid bir mevkide terk etmiştir.

Size ufak bir misâlini arz edeyim: İstanbul'daki adliye ve evkaf nezaretlerinin bulunduğu bina-yı cesîmi bilirsiniz. İşte o binanın nâm-ı kadimi (Darulfünun) idi. Rivayete nazaran tarih-i tesîsi 1262'dir. Hala mekatib ibtidaîyyesi için teşebbüsât-ı ciddiyede bulunmayan ve her türlü evsafını cami olmak üzere, fakat bir mekteb-i ibtidaîsi bulunmayan bir mülkte bundan 24 sene evvvel darülfünûn inşasına kalkışmak ve sonra onu itmâma bile muvaffak olamamak, sırf Avrupa'ya karşı terakkiyat-ı medeniyye hâdimliğinde iştihâr maksadından başka neye hamlolunabilir?

(Bu binayı yapmak için İtalya'nın Milano şehrinden (Kosati) namında bir de mimar celbeylemiş, bunda mazûr görelim. Fakat Sinyor Kosati'ye mâdame'l-hayat 100 lira maaş tahsîsini de taahhüd-i resmiye rabt etmiş. Milletin bahtsızlığı eseri olarak mimar da yakın zamana kadar yaşamıştır.)

Sultan Abdulmecid devri, Reşid Paşa devri demek idi. O istemiş olsa idi, biz şimdi düştüğümüz hazîz-i mezellette değil, tahayyülünden aciz olduğumuz evc-i a'lâ-yı rif'atte bulunur idik. Dikkat buyurunuz! Bir kavmin izzet ve zilletini bir şahsın yed-i iktidarında farz etmek, o kavmi adeta tahkîr etmek demektir. Halbuki bu tahkiri reva gören ben değilim, halkın kendi liyâkâtıdır. Tevarih-i muasırın de bize gösterir ki bir zamanki Fransızlarla Almanlar'ın dahi ikbal ve idbârları veya rif'at ve zilletleri birer şahsın keyf-i idaresine tabi olmaktan kurtulamamıştır.

Bugün yetmiş milyona takrip etmiş ve fazail ve maarifteki kemâlleriyle cihan-ı medeniyyete şan vermiş olan Alman kavmi bile 1892 senesine kadar Bismark'ın tahakkümât-ı siyasiyyesine serfurûdan kendini alamamış idi. Bu tabii bir

haldir. İnsanların temin-i rahat ve asayişleri için icad ettikleri eşhas bilahare selb-i rahat ve hürriyetlerini icâb edegelmişlerdir.

Hod-peresti ile vazife-peresti mizan-ı takdire alınmak lazım gelse kefe-i hod-perestinin pak ağır bastığı zahir olur. Binaenaleyh Avrupa'nın bugünkü âlem-i ictimaisi için bence mebde-i hakîkî olan Romalıların devr-i şevketinden itibaren yüzlerle mütegalibe tarafından gasbedilen hakimeyet-i ahâli 1789'dan beri ona izhâr-ı liyakat eden akvâm tarafından bile tamamıyla istirdâd olunamamıştır.

*

Bahsi edebiyata nakletmek için hususat-ı ictimaiyyeye taalluk ettirmek ve bir kavmin hususat-ı ictimaiyyesiyle edebiyat arasında bir karabet aramak zarurî görünüyor.

(Ma-ba'di gelecek nüshada)

Ebuzziya

Süleyman Nazif Beyefendinin Âsâr-ı Kemal'e Dair Bir Mektubu

(Mâ-ba'd an-cüz 94)

Fezâil ve fevâzıl meselesi hakkında Cevdet Paşa'nın bir istihzâ-yı muhikkini celb ve davet edecek sûrette tedkiksiz, tahkîksiz bir mektup yazması da bittabi hoş görülmez.

Kâni Paşazâde Rifat Bey merhûmun nev'i meyânında bugün bile güzîde ve belki yegâne bir kitap olan Hukuk'una dair –galiba Muharrer mecmuasında görmüş olduğum- bir muâhaze-nâme-yi akl-ı kâsırım hakk u insâfa pek de muvâfık bulmamıştı.

Kemal Bey merhûm bu kavmin lisân ve efkârını tecdîd ve ikmâle müvekkel veya meb'ûs ve mürsel olduğundan temayülât-ı atîka ashabının bâzû-yı lerziş-dâr-ı mukâvemetini kırmak için bezl-i mâ-hasal-i tüvân etmesi zarûrî ve hatta lâzım görülür. Fakat bu mücâdelâtı yine kendisinin zâde-i tab'-ı hamâset-perveri olan,

Bâis-i şekvâ-yı bükâ hüzn-i umûmîdir Kemal

Kendi derdi gönlümün billâhi gelmez yâdıma

beytiyle tarif ettiği daire dahilinde, yani şahsiyâttan katiyyen tecrid ve tenzîh eder surette ihtiyar etseydi mezâhımı daha meşkûr olurdu. Halbuki şahsiyât bazan efkâr ve ictihadâtına da galebe ediyor. Misâl olarak Ayetullah Bey'i arz edeceğim:

Ayetullah Bey zamanının mefhar-i şebbânı iken bir macera-yı şahsî¹ sebebiyle Kemal Bey bu zâtı sevmez imiş. Gayz u garazını yavaş yavaş eb u cedit Subhi ve Sami Paşalara kadar teşmîl ve maarif-i Osmâniye'ye pek çok hizmetleri mesbûk olan şu iki zât-ı muhtereme senelerce ve nezâhet-i edebiye ile nâ-kâbil-i telif bir lisan ile tariz etmesi ve hatta mağbûtu'l-akrân bir şair olan Avni Beyi –mahzâ Sami Paşanın kethüdâsı Bekir Paşanın mahdûmu olduğu için- ha gerçek, unuttum, zamanımızda Avni Bey de şairdir gibi bir istihkâra lâıyk görmesi, Kemal Bey merhûmca telakkiyât-ı vicdâniyenin takdirât-ı husûsiyeye tabi tutulmuş olduğunu maatteessüf isbât etmez mi?...

Halbuki Subhi Paşa merhûm mesâil-i vicdaniyede şahsiyâta tebâiyetten müteâli ve mert bir adam olduğunu yine Kemal Bey hakkında iktihâm-ı mehâlik edercesine ittihâz etmiş olduğu meslek-i metin ile isbât ve Kemal Bey gibi ferzend-mânde bir muhasımı kahramanâne bir uluvv-i cenâb etmek sûretiyle tahcîl ve iskat etmiştir. Paşa'nın vefatından sonra biraderi Halim Beye Rodos'tan yazmış olduğu fi 4 Şubat sene 301 tarihli bir mektupta Kemal Bey hicâb ve şükranını şu satır-ı belîğa ve samimiye ile ifade ediyor:

“Taziyetden ağır bir vazife bilmiyorum. Ağır değil, âdeta münâsebetsizdir. Çünkü o yolda ne söylense ihtâr-ı elemnden başka bir tesiri olmaz. Maamâfih birkaç lakırdı söylemekten kendimi alamayacağım. Hânedân-ı âlîleri âzâsından kâffesi bendenizi sevmiş ve hatta muhabbetlerini birçok münasebetsizliğimi çekmek derecesine kadar tevsî' etmiş olduğundan ayrı ayrı hepsinin minnetdâr-ı talattufâtıyım. Fakat Subhi Paşa merhûm Mahmut Celaleddin Paşa'nın pençe-i zulmünden hürriyetimi tahlîs ederek bana bir nev'i veli nimetlik etmiş ve bu lafzı da

¹ Hayır! Bir sebeb-i siyâsî ile.

sâir eltâfına munazzım olmuştu. İrtihâli o mertebe mûcib-i teessür oldu ki tarifine muktedir değilim. Hala kendime tesliyet veremedim. Teselli yolunda zât-ı âlîlerine ne yazacağım ilh...”

Henüz neşrolunmamış olan şu mektubun –ki fotoğrafıyla istinsâh edilmiş olan bir sûretini ihtirâm ve ihtimâm ile hıfz etmekteyim. İntişârı yine Kemal Beyin şeref-i hatırâtı nâmına vâcibdir.

Kemal Bey müzeyyenât-ı şiir ve sanatına dâima senâ-hân olduğu Nedim ile âhenk-i beyânını ekseriyâ meşk-i taklîd etmek takdîrkârlığından bulunduğu Neff arasında mutantan bir mukâyese-i teşbîh tesîs ettikten sonra:

“Nedim’in Divânı ise anadan doğma soyunmuş bir güzel kız resmine müşâbihtir. Eğerçi erbâb-ı mezâk bir nazarda letâfet-i hüsn ü ânına meftûn olur; lâkin müfsîd-i ahlâk olduğu için Nedim’i efkâr etmek câiz değildir.” diyor.

Bu mutâlaadaki isabetsizliği Kemal Bey’in şahs-ı mağfûrundan ziyade, zamanının kanaat-ı edebîyesine irca’ etmek daha muhik olur. Bugün bile bizde ve belki her yerde bir kısım ashâb-ı edeb –hem de bir kısım-ı mümtâz- ahlâk ile edebiyat arasında bir münâsebet tevehhüm etmektedir.

Malum-ı fâzılâneleridir ki sanat yalnız sanat için, yani fitrat-ı beşerdeki ihtiyâc-ı bedayî’-perestîyi tatmin maksadıyla vücuda getirilir. Bunun ahlak ile doğrudan doğruya hiçbir münasebeti yoktur. Bir dūşîze-i ma’sumun humret-i hicâbıyla bir âlufte-i meş’ûmun gaze-i nazara hırâşını tasvir eden fırçanın kudret ve muvaffakiyeti levhanın mevzu-ı ahlakîsiyle değil, mehâret-i ibdâm derece-i feyziyle takdir olunur. Mûsikide, şiirde, hâsılı sanayi-i nefsiyenin bütün mezâhirinde böyledir. Bir neşîde-i garâmın nağamât-ı ihtirâsıyla br ilahinin elhân-ı zühdü arasında gūş-ı sanat- muvaffakiyet-i ifadeden başka- hiçbir fark işitmez ve aramaz. Sanat, ticaret veya memuriyet değildir ki ahlak onun başlıca evsâf-ı lâzimesinden olsun!..

Ulvî bir mebhas, fena tasvir olunduğu takdirde nasıl celb-i takdir edemezse, iyi görülmüş, iyi tutulmuş ve iyi ifâde olunmuş bir mevzûda –velev en korkunç veya şenî’ elvâh ve safahat irâe etsin- harîm-i samîm-i şiir ve sanatına kabul olunmakta öyle tereddüd gösterilemez.

Nedim hiç şüphe yoktur ki kabiliyet-i külliyei hâiz bir tabiat-ı fevkalâdeye mâlik idi. Bununla beraber, her büyük zekâ gibi sanatının avâmil ve müessirâtını yalnız muhîtinde aradı, ki en ziyade muvaffak olmasına sebep budur.

Tevfik Fikret'in Aveng-i Tesâvir'i meyânında Nedim'i tasvir, daha doğrusu irâe eden bir manzume vardır ki şairi belki muasırları bunun kadar tanıyamazlar. Ahlâkiyâtta herkesten ziyade nezâhet-perest olan Tevfik Fikret şu manzumesinde Nedim'in hayât-ı sanatına karşı gizli bir çîn-i îtâb olsun, hiçbir nişâne-i ta'yib izhâr etmiyor; bilakis şahıs ve muhîtinin ahvâl ve menâzırını, zabt edemediği bir galeyân-ı şevk ve meftuniyetle ve Nedim'in rûh-ı şûhunu raksan edecek bir âhenk-i tarabla tecsîm ve ihyâ ediyor ki aşk-ı sanata yakışan da budur.

Nedim, Fuzuli gibi bir ömr-i me'yûsun enîn-i telehhüfâtını tesbit ve teyîd edecek nişâne-i girye ve teellüm terennüm etmedi, çünkü perî-i sanatı her sabah Dicle ve Fırat nehirlerinin feşâfeş-i külâli ve vadilerinde yaşayan sergerdân-ı hüzn ve bedâvetin elhân-ı melâliyle değil, Sadabad bülbüllerinin sürûd-ı eşvâkiyle uyanıyor.

Nefî gibi divanının her sahifesini bir gulgule-i vegâ ile ilelebed ihtizâz edecek kasâid-i cenk ve cidâl tanzim etmedi, çünkü Ahmed-i sâlis devrinin sükûn ve ezvâkı içinde pür-gaşy olan tâb-ı şûh ve neşve-perestî bir asır evvelki Ahmed-i evvel, Osman-ı sâni, Murad-ı râbi zamanlarının kerr u ferr-i hûnînini tasvir değil, tahatturdan incinirdi.

Mesela Fuzuli'yi arzû-serkeşte-i fikr-i muhal eyler¹ken, o bîçâre şair yalnız kendi nefesine değil, alelûmum insaniyete râci' bir zıll-i mahrûmiyetin evcâ' ve ıztırabâtını feryâd eder. Nedim ise yine bu serkeşteliğinin sebebini sâki-i mülâyim-

¹ Ben gedâ sen şaha yâr olmak yoh amma neyleyim

Arzu serkeşte-i fikr-i muhâl eyler beni,

Fuzuli

Gerd-i şen gördükçe sâkî mülâyim meşrebin

Arzu serkeşte-i fikr muhâl eyler beni

Nedim

meşrebin gerdişinde gösteriyor. İbrahim Paşa'nın Nedim huzûzâtından beklenen de budur ki ar ve noksanı var ise hilkate râcidir.

Nedim, Nefi kasâidinin bazan vezin ve kafiyesini de taklid veya tecdîd etmek ister. Mesela Nefi memdûhunu:

Ol şehsuvâr arsa-i şevket ki rahşânın

Dara tutar rikâbını, Hüsrev inân verir.

gibi muzaffer Roma kahramanlarının teriyoneflerinden daha büyük menâzırı ihtâr edecek surette tersîm ederken, Nedim

Tab'ım o bağbân-ı girân-mâyedir benim

Kim bir gül istesem bana bir gülistân verir.

tarz-ı dil-firîbinde yine kendi tab'-ı şûh ve şaikinin mehâsin-hân-ı ihsânı olmakla iktifâ ediyor.

Fuzuli, Nefi, Nedim, her üçü de gerçekten büyük şair idi. Ve her üçü de kendi zamanlarının temayülât-ı hakîkiyesine tercümân oldu ve gitti. Müfsid olan Nedim'in divanı değil, zamanıdır. Gerek siyâsetimizde gerek ahlâk ve temayülâtımızda âsâr-ı fesâd ve inhitât var ise esbâbını şuarâdan ziyâde vüzerânın divanlarında aramak icab eder.

Büyük zekâlar ara sıra bilmeyerek tağlît etseler bile hiçbir vakit ifsâd etmezler. Eserleri gördüklerinin, tuttuklarının, düşündüklerinin nâ-pezîr-i zevâl birer mir'ât-i in'itafıdır. Ve o aynalarda şahıslarıyla beraber zamanları da en ince ve nâ-merî hutût ve eşkâliyle mun'akis ve mürtesim olur. Makyavel bile eser-i meşhûruyla zemâmim-dârân-ı umûrdan ziyade bir peşt-i tahammül olanların husûl-i intibâhına hizmet ve a'sarın ithâmât-ı mütelâşiyânesinden bu sâyede tahlîs-i nefis ile tebriye-i zimmet etmiştir.

Hâsılı, latife-i Vehbi, Hayriye-i Nâbî gibi tenahhuh ve tenassuh-ı şiir değil, heyulâ-yı şiire ancak Nedim gibi tabayi-i mustağnî ashâbının eyâdî-i i'cazı şekil ve sûret verir. Ve bu şekil ve sûrete de yine o fevkalâde fitratların nefha-i feyyâzıyla öyle bir hayat-ı rengîn gelir ki bu hayat, bütün-ı âtiye ashâbı-i isti'dâdının fikir ve zekâsına intikal ede ede ve onları yaşata yaşata hayat-ı insâniyetle hem-devâm olur.

Kemal Bey merhûmun meslek-i siyâsiyesine gelince:

Bu kavimde kabiliyet-i tehassus ve tefekküre yeni bir istikamet-i meyelân tayin etmiş olan Namık Kemal Bey nâm-ı muhteremine ba'demâ terakkiyât-ı fikriyemiz namına ne kadar âsâr vücuda getirilecek olursa hepsinde sahâif-i tebcil ve şükrân ithâf olunmak tabiidir. Bu öyle bir vazifedir ki vücûb-ı ifâsına senelerin, asırların küfrân-ı nisyânı hükümden iskat edemez. Maamâfih siyasiyâtta da –yine o sür'at-i azîme-i infîâlin idlâliyle- hatîâtı vardır.

Pol Borje'nin Lamartin hakkında irâd ettiği,

“Daima ümide âmâde, mücâdelede nâ-kâbil-i galebe bir azm u faaliyete sâhib-i sermest-i daimî-i belâgat, bedihe-gû-yı âkıbet-nâ-bîn kendi kendisinin sözlerine¹ kapılır, lakin menfaat-cûluktan beri, âlicenâb, birçok erbâb-ı ihtiyâtın mûcib-i refâh ve mes'adeti olabilecek bir şey bezl ü isrâfıyla hercümerc etmeğe muktedir olmakla beraber, uluvv-i cenâba yakışmayacak tedâbir ve tertibâtı mürtekib-i ifâ olmaktan âciz, bî-sebât ve müteheyyic, perişan ve muhteşem...” tavsifâtına mefhar-i Osmaniyân olan Kemal Bey Lamartin'den ve herkesten ziyâde isbât-ı istihkâk eder zannederim.

Emin ol haşre sürmez hasret-i erbâb-ı istidâd

Biraz sabır ile dehr-i dündan almak dâd lazımsa!..

¹ Pol Borje'nin sözlerini harfîyen naklettim. Görünüyor ki yazarken bir dereceye kadar edeb-i kelâma müracaat etmiş. Ben de tercüme ederken o edebe riâyet ettim. Pol Borje neşriyât ve tekellüfâtı iltizâma lüzum görmeksizin hâtır-ı nâ-şinâs bir realist gibi fikrini açıktan açığa söylemek isteseydi belki

improvis ateur sans prevoyance

yerine, başka bir tabir bulur ve bittabi mütercim-i hakir de bu tabir-i bedîhe-gû-yı âkıbet nâ-bîn gibi şimdiye kadar işitilmemiş bir ibare terkîbine mecbûr ve bu mecbûriyet sebebiyle tariz ve istihkâfa ma'ruz olmayarak maksad-ı müellifi apaçık, dosdoğru, ağzına geleni söyler, tabir-i marûfuyla ifade ederdi.

gibi teminât-ı temenniyât-kârâneyi vezin ve kafiyyeye hürmeten ve yine ihtirâm ile bir tarafa bırakalım.

İttihad-ı İslâm gibi mümteni'ü'l-husûl olduğu aklen ve tarihen sâbit olan bir maksad-ı mev'hûmun taraftar-ı kanaatkârı olması, Kaşgarlılarla Faslıları livavülhamd-i İslamiyetten başka ikinci bir râyet-i siyâset altında birleştirmek hayâl-i muhâlîne dâima meclûb kalması ve bütün vukûfunu, belâgatını, tetebbuâtını bu gibi çıkmaz vadilerde dolaştırması, Ruslara Rus olmaktan ziyade müslüman olmadıkları için kızması, hâsılı bilumûm efkâr u âsâr-ı siyâsiyesine acib bir fikr-i sâbitin daima tahakküm etmesi, hayat-ı edebiyesini yazacak bir müverrihi düşündürecek ve acındıracak müessir-i fazl u hamiyettendir.

Bir kavmi hayalât arkasında koşturmak kadar hiçbir şey idrâr etmez. Bu hayalât hatır-firîbe bedel daha hakîkî ve makul vezâifi irâe ile iktifâ etseydi hidemâtı daha zararsız fâideler, ve daha esaslı neticeler temin ve tevlid ederdi. Bendenize öyle geliyor ki Kemal Bey daha az vatan-perver, daha mutedil bir gayret-keş-i İslam olsaydı –belki bu kadar popüler olmazdı; fakat- ufk-ı rü'yeti daha ziyade ittisa' eder ve daha umûmî ve insani olurdu. Fransızların bugünkü nasyonalistleri rüesâsından Pol dö Rold garazsız bir fedakâr olduğu için –evet fedâyiler de ekseriye garazkar olur!- düşmanlarına kadar herkesin mahbub ve muhteremidir. Bununla beraber maksadının mahdud bir noktaya saplanıp kalmış olmasına herkes acıdığından, müessir-i kahramanânesine karşı izhar olunan her hürmet-i muhabbette bir şemme-i telehhûf mevcut bulunur.

Üss-i inkılâbtaki mahud fikra-i tariziyeye cevaben Kemal Beyin yazmış olduğu iki mektûb-ı matbûuyu da okudum. Bunlarda –âtufetlu Ahmed Midhat Efendi Hazretlerinin herkesten daima işitmeğe müstehak olduğu şütüm ve azar istisna edilirse- tatmin-i vicdân edebilecek bir hakikat-ı sarîha, bir sarâhat-i muknia yoktur.

İşte zât-ı sâmi-i üstadânelerinden niyâz-ı muâvenet edişim henüz tarihin hûze-i ittılama intikal edememiş olan ma'lumât ve vesâikın mümkün olduğu kadar i'tâ buyurulması maksadına ve bu da merhûm-ı müşârün ileyhe râci' ve iman ve i'tikad derecesinde kolay olan hürmet-i vicdâniyemin her türlü esbâb-ı zaaf ve tezelzülde masun kalması emeline müsteniddir.

Kemal Beyin riyaset ettiği devr-i edebin efendimiz ecille-i erkânındansınız. Rica ederim bu hususta hakikati tevâzua fedâ etmeyiniz. Zira haksız tevâzular, lüzumsuz tefahhurlar kadar sevilmez. O devr-i feyyâzın ecille-i erkânından olduğunuz için enkâz-ı hatırât ve hayatınızın bizce pek çok kıymet ve ehemmiyeti vardır. çünkü bunlar bizzat tarihtir.

Kemal Beyi tenkid değil, takdirden bile âcizim. Böyle bir eser yazmak niyetinde bulunduğumu kendi kendime itirâf etmekten haya etmek lazım iken tasavvurumu zât-ı edibânelerine ne yüzle ve ne hadle arz etmekte olduğumu ben de bilmiyorum. Zoil adlı bir budala Homer’i, diğer birçok budalalar da Şekspir’i devr u dirâz-ı muâhaze ile zamanlarını beyhude işgal ve idrâr ve şahıslarını maskara-i rüzgâr etmişler. Ben de o kafiye-i gafileye ilhak edilirsem vay halime!...

Sözü lüzumundan pak ziyâde uzattım. Kusurumun affını dest-i faziletlerini takbîl ile niyâz ederim. Her halde fermân hazret-i veliyyü’l-irfânındır.

Süleyman Nazif

Süleyman Nazif Beyefendinin Âsâr-ı Kemal’e Dair Bir Mektubu¹

Bursa –27 Şubat 1323

Ebuzziya Tefik Beyefendiye

Üstad-ı meâli nihâdımız efendimiz hazretleri.

Fezâil-i mübeccelesini küçük yaşımdan beri takdîs ve hatâvat-ı mesâisini dikkat ve hürmetle takip ettiğim zat sâmi-i edibâneleriyle bir münâsebet-i samîmiyye te’sîsi bendelerince bir nuhbe-i âmal, bir **ideal** idi. Tenezzülen ihsâs buyurulan

¹ Bu mektubu Süleyman Nazif Beyefendi Konya’ya göndermişlerdir.

cevab-nâme-i lutf-i iştîmâl bir nimet-i muhayyilenin tahakkuk-ı husûlu kadar mes'adet-bahş-ı hüsn ve hayâl oldu. Minnettarâne arz-ı şükrân ederim.

Yazı yazmaktan gınâ ve nefret gelmiş olması pek tabiidir. Maşûkasını yâd ellerde zelilâne sürünüyor görmek kadar insanı hiçbir şey müteallim etmez. Bu hakikat-ı elîme ile beraber yazmak, melûl ve münşerih, her tab'-ı nezahetkâr için iskat-ı nâ-pezîr bir ihtiyâcdır. Husûsiyle tâliin her lûtfunu ve her kahrını bu yüzden görmüş olan Ebuzziya Tevfik Bey için.

Evet, birinci Leopold hakkında **Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr**'daki makalenin mebdetini efendimizden bi'l-vâsita sormuş ve cevabını aylarca beklemiştim. İtikadımca Kemal Bey merhûmun kudret-i dâhiyânesi ekser âsârından ziyâde şu birkaç satırda görünür. O zamana kadar memleketinden hârice çıkmamış, ve hatta henüz meslek-i edebiyesini bile tayin etmemiş olan yirmi altı, yirmi yedi yaşlarındaki bir sâhib-i kalemin o kadar ceyyid ü bülend-efkârı o kadar fevkalâde bir lisân ile (husûsiyle lisânımızın kırk bu kadar sene evvelki anâsır-ı beyânıyla) ifâde edebilmesi o kadar harikulâde bir muvaffakiyettir ki bu hâdise karşısında (en büyük dehâların bile zaman ve mekânına merbût bulunduğu) hakîkati hiç olmazsa bir müddet mebhût ve hayrân kalır. Eserin Şinasi Efendi merhuma ihtimâl-i âidiyeti bu sebeple hatıra tebâdür etmişti. İhtar-ı sâmilerine teşekkür eder ve kırk sene evvelki ahvâl-i edebiyemiz hakkında ihsan buyurulacağı lutfen vaad buyurulan malumât-ı müfideye şiddetle intizâr eylerim.

Kemal Bey bizde edebiyat ile siyaseti maharet ve muvaffakiyetle telif eden eâzım-ı erbâb-ı kemâlin en büyüğüdür. Akif Paşanın bir maksad-ı umûmiyeden ziyade gayz-ı husûsiyesine hâdim olan **Tabırası** efkârdan ziyâde lisanın teceddüdüne hizmet etmiş, Şinasi Efendi merhûmun makalât-ı güzîdesi ise kemmiyetçe halkın ne gözünü, ne fikrini doyurabilmiş. Kemal Bey, muasırîn ve hatta ahlâfının asab-ı harâbından bir cereyân-ı hayât geçirdi. Şecere-i yâbise-i edebe imdâd-ı feyyâzı öyle bir nesg-i nevîn oldu, ki hâlâ o sayede idâme-i berk ve ismâr ediyor. Edebiyât-ı Osmaniye'nin a'zam-ı evliyâ-yı nimetidir. Revan ve hatıratına rahmet ve hürmet olsun.

Leopold’a dair olan makalesi –yine itimâd-ı hakîrânemce- **Cezmi**’sine, **Celâl**’ine müreccah iken himmet-i intihâb-ı tahrirânelerine tesadüfle dirilmemiş olsaydı, bilküllüye gayyar-ı nisyâna inkılab eder, giderdi. Halbuki o birkaç satr-ı muhalles, muasirîn ve ahlâfının hâfıza-i tebcilinde müebbeden yaşamağa müstehaktır.

Kemal Beyin ehemmiyetçe Leopold makalesine muâdil olmayan birçok âsârı anlayan, anlamayan birçok adamların mahfûzu iken bu makalenin **Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkar** sahaifinden başka bir yerde görülmesi avâmın mâhiyet-i takdîrine güzel bir misâl olabilir. O takdîr-i avâm ki “avâmı memnun görüyorum, bir münasebetsizlik mi ettim?” diyen Fügiren psikolojisini iki bin bu kadar sene evvel icaz ve i’câz ile irâe etmiştir.

Kemal Bey merhûma dair uzunca bir eser tahlili yazmak öteden beri menvî-i vicdânımdır. Bu bâbda müteaddid esbâb-ı sâika ile yalnız bir mânia var; mani olan aczimdir. Sâiklere gelince: Bu meyânda, merhûmun hemen umûmuna karîb âsâr-ı münteşiresiyle birçok nâ-matbu’ eserlerini âdeta ezberlercesine okumuş olduğumu ve hayât-ı edebiyesine dair âcizâne, fakat samîmi birçok tettebbuâtım bulunduğunu arz edebilirim.

Fikr-i teşebbüste kudret derecesinde memdûhdur. Aczimi takip edecek olanlar hiç olmazsa cür’eti takdîr ederler. Fakat efendimiz gibi eviddâ-yı kirâmı ihzâr ve sâik buyurmazlarsa Kemal Bey gibi bir cihân-ı edebî tasvir ve îhatası mümkün olmaz. Husûsiyle benim gözüm ve husûsiyle benim idrâkimle!

Hazret-i Musa’nın Rabb-i izzete karşı (-----) demiş olması izzet-i rubûbiyete iras-ı hâlel edememiş olduğu gibi, Kemal Bey merhûmun bî-hadd ü aded olan büyüklükleri huzurunda bazı küçüklükleri de... Estağfirullâh!.. O dahî-yi bülende küçüklük isnâdıdır, yalnız hoş gitmeyen bazı büyüklükleri de... gösterilse ulüvv-i şânına hürmetsizlik addolunmaz ümidindeyim. Zaten böyle olmasa maksad-ı intikad mahrûm-ı istifâ kalır. Bu hoş gitmeyen büyüklüklere aklımın erdiği kadar bir iki misâl arz edeyim:

Bir kısım ashâb-ı edebî Kemal Beyin teşbih ve istiâreyi zevk-i kârii yoracak derecede su-i istimâl etmiş olduğunu nakîsa addediyor. Ve diyor ki bu teşbihlerin,

istiârelerin şa'saa-i sathiyesi altında istitâr etmek isteyen bazı fikir boşlukları vardır. Bu noktadan yürütülecek bir tenkid pek de kolaylıkla reddolunamaz. Fakat temyîz-i kemterânemce Kemal Beyin en büyük kusuru serû'l-infiâl olmasıdır. Gayz ve infiâlinin sevkiyle yazdığı şeylerde –şiddet-i vusûletle yükseklerde uçarken kanatlarını şâhikalara çarparak kıran kartallar gibi- ekseriyâ kendi kendisini cerîha-dâr ediyor.

Bir iki misâl arz edeyim:

Tahrîb-i Harâbat mukaddemesinde zavallı Nevres Efendiye bir vasf-ı gayr-i muhikk isnâd ediyor. Her ne olursa olsun, Nevres Efendi fazıl ve insaniyetten tecrid ve teb'îde nâ-müstehak bir insân-ı kâmil idi.

Emil Fage **Tedkikât-ı Edebiye**'sinin on dokuzuncu asra ait dördüncü cildinde Viktor Hugo'yı teşrih ederken ahlâkının evsâf-ı mümeyyizesinden olabilecek bazı menâkıb-ı husûsiyesini zikrediyor. Viktor Hugo kendisini kürsî-i hitâbette gülünç bulmuş olan Mösyö Vûyo'nun şetm-i galiz ile anasına sövmüş ve bazı eş'ârını beğenmemiş olan Mösyö Nizar'dan otuz sene sonra bi'l-münâsebe, daha doğrusu bilâ-münâsebe bahsederek **Mösyö Nizar'a benzeyen bir eşek anırıyor** demiştir.

Vâkıa büyük adamların her şeyleri gibi gayz ve gazezleri de büyük olur. Fakat Emil Fage bu menâkıbı Viktor Hugo'nun defter-i a'mâline hasenât şeklinde kaydetmiyor. Nevres Efendinin âsârını tenkid ile iktifâ etmiş olsaydı, Kemal Beyin mühacemâtı daha müessir olurdu. Halbuki Tahrîb ve Takîb'deki bir iki hücum, Nevres'in işret ve cinnetle zaten mütezazelzil olan hüviyet-i edebiyesini fazla sarsmayacak derecede hafîf ve sehlû'd-def'dir.

*

Mecmua-i âliyyelerinin elli ikinci nüshasındaki mektûbta **Viktorin Sardo** ile kendisi arasında bir mukâyese te'sis etmek isteyen bir Rus münekkidine fevkalâde hiddet ediyor. Ve bu hiddet arasında (Sardo'nun Silistre kadar oynanmış eseri

olmadığı dava-yı acîbini meydana koyuyor. Tahminimde yanılmıyorsam bizde Viktorin Sardo'dan en evvel **Salnâme-i Hadîka** ile efendimiz bahsetmiş idiniz, binaenaleyh herkesten iyi bilirsiniz ki hâlâ ber-hayât olan Viktorin Sardo¹ Kemal Beyden dokuz, on yaş büyük olduğu gibi piyesleri ve bilhassa mektûb-ı mebhûs-ı anhdâ mevzû-ı bahs olan **Patri**'si, Avrupa temâşâ-nüvîslerinin âsârı meyânında en çok oynanmış oyunlardandır. Bu husûsta Viktorin Sardo'ya muâdil bir bahtiyâr müellif, hatta Avrupa'da bile gösterilemez.

Gustav Lanson Edebiyât-ı Franseviye Tarihi'nde Viktorin Sardo'nun rağbet-i nâsı celb etmek maksadına mukteziyât-ı sanatı fedâ edecek derecede sahne-i temaşâdaki muvaffakiyetlere hâris olduğunu bir kusur olarak zikrediyoruz. İşte Kemal Bey merhûm serfû'l-infiâl olmasaydı orada bilâ-tahkîk bu sözü söylemeyecek ve binaenaleyh bugün haksız bir tefâhurda bulunmuş olmakla bi-hakkın muatib olmayacaktı.

*

Sevk-i infial ile vücuda getirdiği eserlerin birisi de **Tahrib-i Harabat**'tır ki serâpâ muhtâc-ı ta'mirdir. Kemal Bey'e olan hürmet ve şükran-ı tilmizâne muhâfaza ile ve yine hürmetle denebilir ki merhûm Tahrib'de bildiği mesâil kadar bilmediği mebâhis ile iştigâl ve âdeta Ziya Bey'i (Paşayı) muâhaze etmek isterken kendi nefs-i bülend mahiyetini hücum ve pâmâl ediyor.

Meselâ, **sekt-i melih** gibi muhassenât-ı nazmiyeye –**melih** sıfat-ı sarîhasından bitteami- **münasebetsizlik** nâmını vermesi ve **hâmûn** vezininde olan **kânûn** kelimesinin **cehlûn** vezninde istimâli arûzan kâbil olamayacağı yolunda gerek istidâd-ı fitrî veya meleke ile kelâm-ı manzûm inşâdına kadar gerek kavâid-i arûza vâkıf olup da inşâd-ı şiirde kasır olan bilumûm mütevaggilin özünü dûcâr-ı hayret edebilecek müddeiyât-ı gayr-i vakıfâninin der-meyân olunması pek gariptir.

*

¹ Viktorin Sardo tesadüfât-ı elîmeden olarak bu mektûbun vusûlü günlerinde vefat etmiştir. (1831-1908)

Merhûmun Mustafa Reşid Bey'e yazmış olduğu mektuplardan ikisini de burada mevzu-ı bahs etmekten men-i nefis edemeyeceğim. Bu mektuplar Kemal Beyin vefatından birkaç sene mukaddem **bedîü'l-inşân**ın birinci cüzüyle neşrolunmuş idi. Birincisinden şu satırları aynen naklediyorum:

“... Gelelim vasf-ı terkîbî bahsine: Kelimelerden pek de kolay anlayabilirsiniz ki vasf-ı terkîbî hakikatta iki ismi birbiriyle kalb ederek vasfiyete nakletmektir. Bu tarife göre mef'ûl gibi, sıfât-ı müşebbehe gibi, fâil gibi zaten vasıf olan şeylerin tekrar vasfiyete nakli için bir isim veya sıfatla terkibine ne ihtiyaç kalır?...

Benim Tahrib'de ism-i mef'ûllerden bahsedişim mevzu, davâ-yı ism-i mef'ûl olduğundan idi.”

Fehâmet-mevfâr nasıl câiz değilse **belâgat kâil** veya **mülâhaza-reşid** terkipleri de onun gibi manasızdır...”

Bu mektuptan on altı gün sonra yazılmış 26 Zilkâde 1294 tarihli ikinci bir iltifatnâmeden de şu satırları yine aynen naklediyorum:

“**Fehâmet-mevfâr** hakkında ne tuhaf şey soruyorsun. Bu yaşta ateh mi getirdin?...

Şöylece **fehâmet-mevfâr** yazılırsa evvelâ vasf-ı terkîbî olmaz. Terkîb-i izâfî olur. Sâniyen o terkîb-i izâfide de mana bulunmaz. Sâlisen mevfûr fehâmet vasıf olacak ise müennes olması iktiza eder. Râbian bir terkîb-i izâfî sıfat sûretinde kullanılamaz.ilh.....”

Bu satırları Kemal Bey merhûmun yazmış olduğundan şüphe yoktur. Başka birisi olsaydı vasf-ı terkiibinin hatta alelîtlak sıfatın, izâfetin sarftaki ism-i fâil ve ism-i mef'ûl sıfat-ı kıyasîsi ile nahve ait ve sıfat olmaları katiyyen gayr-i kâbil olan fâil ve mef'ûlün ne olduğundan bî-haber bir adam olduğuna hükmolunurdu. Bir i'dâdî mektebinin en gabî bir şâkirdi bu derecede vukûfsuzluk izhâr etse mektepten çıkarırlar.

Vâkıa Kemal Beyin meâli şikâr-ı edeb olan ankâ-yı dehâsı lisânın mesâil-i âdiyesiyle uğraşmağa tenezzül etmemekle makdûh değil, memdûh addolunur. Ve bu

takdirde fitratındaki kudret-i hârika-i ibdâ', halka daha ziyade îrâs-ı hayret eder. Zaten her lisanın kavâidi bir dereceye kadar tekemmül teşekkülünden sonra bülegâsının âsâr-ı tedkîk ve tahlîl ile tedvîn olunduğu ma'lûmdur. İhtimâl ki Şekspir'de o kadar harikalar göstermiş olduğu İngilizcenin kavâid-i sarf u nahvini bilmezdi. Fakat muallimlik etmeğe kalkışınca adamdan vukûf, malumât isterler. Husûsiyle –merhûmun kendi tabirince¹ adam olmağa istidâd gösteren Reşidcîk'in meselesi daha iyi anlaşılmış olduğu şu mektuplardan anlaşılıyor. Kemal Bey tağlit etmekte ısrar ediyor. Burada şâir-i a'zam Abdülhak Hamid Bey'in şu güzel sözü hatıra gelmemek kâbil değildir:

(Hatâyı tashîh için ne yapalım, ki en büyük hata musahhihden sâdır oluyor)

*

Tahrîb-i Harabât aslından daha uzun bir intikad yazılmadıkça tamiri kâbil olmayacak bir muâhaze-nâmedir. Cür'et-yâb-ı tahrîr olmak istediğimi arz ettiğim eser-i tahlîli de ber-tafsîl tedkik edilmek üzere burada yalnız bir fıkrasını daha nazar-ı insâfa arz ile Tahrîb bahsine hitâm vereceğim:

Nef'î'nin Harabât'ta münderic bir kasidesinden:

“Nâvek-i fikrim eder tîr-i kazâ gibi güzer

Olsa pûlâd-ı Dîmeşk'den eğer heft ecrâm”

beytini bî-rahmâne tenkîd ederken her türlü nezâhet-i edebiye dâiresini tecâvüzle **geçirmek kadar müstekreh** diyor. Bu doğru ve lâıyk mıdır?.. **nâvek-i fikri tîr-i kazâya** teşbîh eden bir beyt, fahriye tarzında olsa yine sevilir. Husûsiyle yalnız ecrâm-ı seb'ayı değil, bilumûm mükevvenâtı yarıp geçmek fikrin şânındandır.

Ziya Paşa gibi pek bir büyük kardeşini bu kadar haksız ta'n ve takbîh etmesini hiçbir sebep meşrû' ve mübâh kılmaz. Paşa'nın vefatından sonra tasvîr-i müşterekleri arkasına yazdığı kıt'a-i garrâ, o belâgat-ı azîme ve samîmiyesiyle beraber yine bir tarziye-i kâfiye değildir zannedirim.

*

¹ Bedayü'l-İnşa cüz' 1 sahife 21

İrfan Paşa'nın:

“Kabul etmez ulüvv-ı kadr u şânın şeyn-i red asla

Dâhil-i dergehin gamdan emîndir Yaresulallâh”

beyti lafzen, manen, mantıkan tamamıyla merbût iken Kemal Bey'in mektûb-ı meşhûrunda (iki mısraı yek-diğerine rabt etmek için zincîr mi taharrî edelim) demesi garip olduğu gibi, o mektuptaki haksız hücumlar yalnız şu bî-günâh beyte inhisâr etmekle de kalmıyor. Vâkıa İrfan Paşanın talihsiz bir bir mürsel-i ilâhi olduğu o mektuptan başka hüccet-i bekâ-yı nâmı olabilecek bir mazhariyeti yoktur. Fakat bir eserden muhâtabı değıl, muharriri mesul tutulur. Uluvv-i cenâbın en yükseğı, düşmanlara karşı izhâr olunandır.

*

Şarkın en büyük şâir-i hâkimi olan Ebu'l-âlâ Maarî'nin –söz aramızda kalsın- pek güzel bir kıtası Harabât'a dercolumasına mukâbil âteş-feşân-ı gayz ve tenfîr olduğu sırada, mehdde, lahde kadar hakim-i istiğnâ-kâr yaşamış olan o büyük şâire –hâşâ sümme haşa- **habîs** sıfatını isnâd ediyor. Bu tecâvüzü şâir-i müşârün ileyhın rûh-ı meâli-karîni affetse bile ervâh-ı zekıyye-i eslâf ve ahlâf çirkin bir hakk-ı nâ-şinâslık suretinde telakkî ve teessüfle ta'yîb edecektir.

Süleyman Nazif

(Ma-badi 95inci nüshada)

Süleyman Nazif Beyefendiye

Konya fi 21 Mayıs sene 1908

Aldığım mufassal mektuplarınızı fart-ı meserretle okudum. İtimat buyurulsun ki Kemal'in tarih-i vefatından beri 19 senedir bu mektup kadar zevk ve lezzetle bir şey okuduğumu tahattur edemiyorum. Daha ikinci sahifeye geçmeden latif ve ruh-nüvâz bir üslup ile serdedilen taltifât, âdeta nahvetimi okşadığından, kendimi bir şey zannettirecek kadar meshur-ı iltifât eyledi. Maamafih derhal kendimi topladım.

Mektubunuzu ibtidadan intihâya kadar bir kerre irkilmeksizin seve seve okuduktan sonra, ikinci defa da bazı fıkralarında tevakkuf ederek, muhtâc-ı ihtar ve tashih gördüğüm mülâhazât-ı aliyelerini tenvire medar olabilecek izahâtı zihnen istihzâr suretiyle bi'l-mülâhaza okudum. Binaenaleyh ileride mutalaâtımı işte bu nukât nazarından yürüteceğim.

Söyleyeceğim sözlerde şâibe-i şahsiye olmadığıнын temin ederim demeği zâid bulurum; çünkü öyle bir şey göremeyeceğinizden eminim.

Mektub-ı âlinizi külliyet itibariyle Kemal'e ve Kemal'in meslek-i tahririne tahsis buyurmuşsunuz. Ne çare ki Kemal'in meslek-i tahrîri hakkında söz söyleyebilmek için Şinasi'nin eser-i ictihadı olan üslub-ı beyâna ve onun sebeb-i ittihazına vukuf iktiza eder. Bu da ya o devirde bulunmakla veyahud o devirde yazılmış âsârı sûret-i mahsûsada tetebbu' etmekle müyesser olur.

Siz ne fikir ve mutâlaada bulunursanız bulununuz ben teceddüdât-ı edebiye hakkında sahib-i re'y olamam. Çünkü edebiyat ile münasebetim, âsâr-ı edebiyeye vasıta-i intişar olmaktan ibarettir. Bi'l-farz intisabıma mu'tekid olsam da böyle bir emr-i hatıra mübaderet ve müdahale münasebetsizliğinde bulunamam. Zira seredeceğim mülâhazât ile havassa arîza-i istihza ve avama hakkımda sitâyış-fermâ olmağı arzu edecek kadar saf-dil olmadığımı zannederim. Bununla beraber mübahaseden mütelezziz olduğumu da ketm edemem. Fakat muhavere ve muhâbere dairesinde kalmak ve mahremiyetten aleniyete çıkılmamak şartıyla, demek isterim ki zaman ve imkan müsait olup da aramızda cereyan edecek olan mebâhis, sahaif-i neşriyâta intikal etmek lazım gelse, bî-iştibâh o mebhasta ebkemiyeti ihtiyar ederdim.

*

Burada –Niçin?- diye vârid olabilecek suâle cevabım şudur:

Ben edebiyattan ziyade hey’et-i içtimaiyenin medâr-ı zinde-ganîsi olan siyasiyatı severim. Çünkü -----

-----*

Siz Kemal için bazı hatayâ-yı edebiye tayin ve tadâd ediyorsunuz. Ben ise o hataları hiç düşünmem. Asl-ı hata-----

-----*

Kemal beni şakird-i irfân edinmişti. Ben onun arzu ettiği istidâd-ı irfanı izhar edemedim. Fakat siyasiyâtta Şinasi’nin eserine iktifa eyledim. O büyük adamın ki, karn-ı ahir-i mütefekkirîn erbâb-ı şebâbının veliyyü’n-niam-ı hakîkisidir; üzerimde doğrudan doğruya hak talim ve telkini olmadığı halde onun metrûkât-ı kalemiyesinden, idrakimin müsaadesi nisbetinde fikir ve mesleğini keşif ve temyiz ederek yazı yazmağı, -yalnız şu gördüğünüz kadar- ifham-ı merâma alet olacak mertebeden ileri götürmemeye çalıştım. Çünkü istidadımın fevkine çıkmağa çalışmakla hiçbir şey kazanamayacağımı, fakat çok şey kaybedeceğimi olsun idrak edebildim, ve bu sayededir ki mefkûremi siyasiyâta hasreyledim.

Siz bana tevazua kalkışmayın, diyorsunuz. Ben tevazuyu sevmem, çünkü tasannuyu sevmem. Eğer tevazu fikrinde olsaydım, belki sizce hande-i istihzâyı davet etmesi muhtemel olan şu: (Müfekkiremi siyasiyâta hasreyledim.) sözünden ictinâb ederdim. Siz istediğiniz gibi düşünmekte muhtarsınız. Fakat ben ne isem yine oyum.

* Bu bölüm orijinal metinde de noktalı olarak belirtilmiştir.

* Bu bölüm orijinal metinde de noktalı olarak belirtilmiştir.

Size siyasiyâtta hatalarını bildirecek değilim. Varsın onu tarih arayıp bulsun. Fakat benden öğrenmesin, zaten nazar-ı tarihten hiçbir şey kurtulamaz. Ondan ihfâ-yı ef'alde bulunurum zannedenler; yalnız kendilerini aldatmış olurlar.

Mektubunuzun sonunda –Cevabını geciktirirseniz de haber vusûlünü bildiriniz- buyurmuş olduğunuzdan, bu arzıma ale'l-acele yazmağa mecbur oldum. Mektubunuzun muhteviyâtı munhasıran edebiyat-ı Kemal'e ait olduğundan, ve ben hiçbir zaman hüccetsiz vesikasız mübâhaseye girişmek itiyâdında olmadığımdan, suallerinizden bazısı cevapsız kalırsa kabahat bende değildir. Zaruriyât-ı hâl ve ibtilâdandır. Şu kadar ki efkâr ve mülâhazât-ı mahsûsama taalluk eden cihetlerinde sükût etmeyeceğim, lüzum gördüğüm fikraların cevabını vereceğim:

“Akif Paşanın bir maksad-ı umumîden ziyade gayz-ı husûsisine hâdim olan (Tabsırası) efkârdan ziyade lisanın tecdidine hizmet etmiş, Şinasi efendi merhumun makalât-ı güzîdesi ise kemiyyetçe halkın ne gözünü, ne fikrini doyurabilmiştir.” buyuruluyor.

Akif Paşa'nın Tabsırası lisânın teceddüdüne hizmet etmiş olduğu müsellemidir. O hizmetine mebnîdir ki nümüne-i edebiyata alınmıştır. Bununla beraber Akif Paşa'nın bu eseriyle fikirlere hizmet etmiş olduğu kâbil-i inkâr değildir. Hatta içinde, leyâl-i muzlîmede tayin-i veche-i maksuda medar olan şimşekler gibi, ara sıra tenvîr-i fikr edecek sözlere tesadûf olunur. Ezcümle şu: “Avrupaca rûh-ı vakt itlak olunan efkâr-ı âmme” tabiri gibi. O ana kadar bu tabire bir yerde tesadûf olunamaz. Bu tabir ise efkâr-ı umumiye denilen kumaş-ı bukalemun-ı elvânın târubûdu indinde meçhul olanlara hibçir şey ifham ve irâe edemeyeceği halde, hiç olmazsa o babta bir fikir edinmek hissini ikaz edeceğinden, yine matlub olan hizmet-i fikriye hasıl olmuş demektir.

Evvela şurasını izâh ve itiraf etmeliyiz ki Akif Paşa, efkâr-ı garbiyyeden bî-haber idi, bu cihetle bizlere mürşid-i efkâr olacak mülâhazât ve telkinatta bulunamaması şahsınca bir nakîsa addolunamaz. Bundaki noksanı zamanına, daha doğrusu me'haz-ı irfânına ait olmak lazım gelir. Şarkın efkâr ve ictihadiyle garbiyûna mahsus olan tefekkürât arasındaki fark ise ba'de'l-maşrikeyn

menzilesindedir. Peder-i âlileri Said Paşa merhum ile zât-ı âlîiniz ferzendle peder değil, hatta tev'em iki birader bulunmuş olasa idiniz, yek-diğerinizden temeyyüzü mucip olacak fark, terbiyye-i muktesebe-i şarkiyesini maarif-i garbiyye ile tevşih etmiş olanda, yanı, yine zât-ı âlîinizde münceli bulunacak idi. Bu da pek tabiidir.

Şinasi'nin âsârı filhakîka (Halkın gözünü doyuracak kadar) çok değildir. Fakat sünuhâtındaki cevdet ve bâhusus tasavvuratındaki kat'iyet, fikirlere ruşenayî bahşolacak mertebede şa'saa-dârdır. Hele kavâid-i külliye kuvvet ve meziyetinde birtakım sanihat ve mûlahazâtı vardır ki rûy-ı arzda Osmanlılar paydâr oldukça hafıza-i milleti tezyin edeceğine iştibah yoktur. Bundan kırk beş sene evvel bir mesele-i ictimaiyeden bahsederken: "Bir hükümet, re'yinde ne kadar mustail ise mâhasal-ı ef'âlini o kadar mütehammil olmak lazım gelir." demekle ne kadar ifham edilmek istenildiği şâyan-ı teemmüldür; yalnız bu kavliyle Şinasi'nin bir kitaplık söz söylemiş olduğunu siz de teslim buyurursunuz, bâhusus bir kazıyye-i siyasiye şekil ve kuvvetinde olan bu cümle, bir cümle-i âzâde olmakla beraber mübtedâsı olan şu: "Bir milletin hali, devletin mâhiyyet-i idaresi isbatına delil-i alenî değil midir? Hatta bunda şöyle bir mi'yar ittihaz olunur ki:....?" fıkrasını tefsir ve itmâm etmektir.

İşte Şinasi, birkaç asırdan beri şarkın abadan ahfâda intikal ede ede bir tiryâk-ı münevvim gibi zihinleri uyuşturmuş olan nazariyât-ı siyasiye ve ictimaiyesini ancak bu yoldaki münebbihât-ı ceydesiyle ikaz ve şifa-yâb edebilirdi. O zamanı idrak edemeyenler, o zamanın erbâb-ı fikret ve siyaseti hakkında tariz ve takdirlerinde isabet edemezler: Çünkü asrın temayülâtı ile halkın me'luf olduğu halât arasındaki bu'du ölçecek mikyasa malik değildirler.

Kemal'in birinci Leobold hakkındaki makalesi efkâr-ı siyasiyesinin cûşîş-i nuhustîni addolunsa sezâdır. Çünkü Şinasi'nin İstanbul'u terk ile Paris'e çekildiği tarihten o güne kadar bir seneden ziyade bir zaman geçmişken Tasvir-i Efkar'da ona benzer bir makalesi görülmek şöyle dursun, gazetenin ekser nüshaları devâir-i resmiye ilanatıyla doldurulur ve ara sıra Kemalpaşazade Said Beyin (Kozmos) namındaki mecmua-i mevkûteden tercüme ve derc eylediği müfid ve muhtasar fıkralar olmasa, Tasvir'in iflâsına hükmedilirdi.

(Ma-ba'di gelecek nüshada)

Ebuzziya

Anadolu Mektupları

Anadolu mektupları bugünkü üslûb-ı güzîn ve terâşide ile bezenmiş bir şükûfe-deste-i san'at değil, gelişi güzel ekin tarlalarından toplanmış bir başak demetidir. Üslubu bir köylü kıyafetine benzer, kaba, fakat millîdir. Şayet eserin bir meziyeti var ise o da samimiyetidir. On dokuz ay köylülerin manzara-i sefâlet-pûşidesine karşı sakın sakın dökülen sıcak göz yaşlarıyla yazılmıştır.

Bu mektuplar köylerin hâlini musavver, köylülere ait; o köylüler ki toprakların göğsünü tırmalaya tırmalaya toplayabildikleri mahsulâtıyla bizleri besliyor.

O köylüler ki misafirîn-i gurebâsını çoluk çocuklarının nafaka-i yevmiyesinden bir kısmını ifrâz ederek it'am ediyor. O köylüler ki düşmana karşı vatanın her kabza-hâkini o haşîn elleriyle müdâfaada bulunuyor.

Eserim köylülerin hâli gibi perişan, ruhu gibi giryândır. İhtimâl ki bazı me'murîn-i devlet muahezâtımdan dolayı bana adâvet edecekler. Varsın etsinler. Bu tufeyliyât-ı hükümet bir yıldız rûzgârının savurduğu menhûs çekirgelerdir ki köylülerin âfet-i hânumân-sûzudur.

Ey benim hâmîsiz, mütevekkil, mazlum köylülerim çalışın, birleşin ki bu şeb-i yeldâ-yı istibdâdın sonu bir şafak-ı gül-gûn-ı inkılâb olsun!...

2 Haziran sene 1318

Hüseyin Siret

Birinci Mektup

Anadolu'nun en ücra bir köşesindeyim. Gird-bad-ı istibdad ile ber u barı savrulmuş çıplak bir fidan gibi kimsesiz mütevekkilane yaşıyorum. Doğduğum yerden, ailemden, dostlarımdan uzak... Bu mahkumiyet-i inziva ruhumu sıkıyor.

Kasabanın havası vahimdir. Hıfzıssıhha doğalı bu yerlere ayak basmamış. Sokaklardan –kirlenmemek şöyle dursun- hiçbir sıhhiye memuru geçmemiş. Yazın sıcaklar basınca sarı bir göz hastalığı başlar. Bir iki ayda birkaç yüz kişiyi, hususiyle yeni doğmuş yavrucakları dünyayı görmeden kırların ebedî zulmetlerine mahkum eder. İstanbul'da kör olmağa lâıyk birçok gözler varken, bilmem bu körler memleketine beni teb'id etmekteki hikmet-i hafiye nedir?.. Bulunduğum yer bir kaza fakat benim için ecel-i kaza olmak üzere aranıp bulunmuş.

Bugün kaymakam efendiyi gördüm. Fukarâ sînelerinde hırz-ı cân edilmiş – bir senelik mahsul-i iktisat olan- kirli bulanık mecidiyeleri gözleye gözleye –silik çarık şeklinde bir nişane-i rüşvet gibi- bir gözünün akı kâmilten siyahını, kaplamış. İhtimal ki bu tek gözlü, şeytan bakışlı kaymakamın bu kasabaya tayini- körler memleketinde yek-çeşmler padişah olur.. hikmet-i hükümetine müsteniddir.

Me'murîn ile birkaç eşrâf-ı beldeden başka ahalî-i ma'sume yaz kış çırılçıplak dolaşırlar. Ensâl-i ebu'l-beşerden olduklarına üryânlıkları şehadet ediyor.

Bu kasabada her şey ibtidâi bir halde, asırlardan beri buraya gelip giden me'murîn-i devlet küçük bir eser-i mevcudiyet bile göstermemişler. Hayvan ölür semeri kalır, insan ölür eseri kalır. Bunların meydanda ne semerleri, ne de eserleri olduğundan, hayvan-ı nâhik mı yoksa hayvan-ı nâtık mı ne cins mahluk oldukları bilinmiyor.

Galiba dünya bir misafirhane, devlet me'muriyeti muvakkat bir güvercinliktir; diye mâsivadan el çekerek yalnız âsude-nişîn oldukları güvencinlikten dâne-cîn-i maâşet olmakla iktifa etmişler. İmar-ı belde gibi âsâr-ı kudretullâhı tashîha kalkışmak küstahlığında bulunmamışlar havza-i idârelerine geçen kasaba ve etrafındaki köyleri olduğu gibi haleflerine devr u teslim ettiklerinden, şân-ı islamiyete lââyık bu hareketlerini bütün kasaba lisân-ı haliyle söylüyor. Küme küme çamur yığıntısından mütehaccir birbirinin sine-i uryânına sığınmış kalplerin manzarası bir yangın harabesinden farksız. İçinde yaşayanlar hava, ziya yerine rutubet ve zulmet teneffüs ediyorlar. Bütün evler kaymakam efendinin dîde-i yekrevzeni gibi bir pencerelidir. Pencereleler bizim bildiğimiz gibi camlı, çerçeveli değil, ya beyaz bir astar parçasıyla veya kaba bir kağıtla sımsıkı örtülmüş; hariçle hiçbir münasebeti kalmamış. Evler kör, insanlar kör, yalnız ahaliyi soymak için memurlar açık gözlüdür. Sabahtan akşama kadar temmuz güneşleri altında didinerek toprak rengi bağlayan bu zavallıların yattıkları yer toprak. Girecekleri mezar toprak. Mahkum-ı turâb olan vücudlarının da topraktan yaradıldığına şüphe bırakmıyor. Bu fakîrâne kalplerin dahili bir meştâ, yazın damları bir sayfiye-i ferah-fezâdır. Bahar geldi mi damlar üzerine tahtlar kurarlar etrafını kaba Amerikan bezleriyle örterek çoluk çocuk uykuya dalarlar.

Kasabaya nisan ibtidâlarında gelmiştim. Bir akşam üstü sakın olduğum evin yanından biri sesleniyordu: “Efendi, ne vakit sana taht hazırlayacağız? Bu mevsimde içerde yatmak iyi değil. Sıcaktan insan bunalır. Tavandan akrep, yılan düşer. Dikkat etmeli.” Bu sadâ-yı rahim-i sıyânet o gece beni bir hayli düşündürmüştü: Acaba niçin bu taht kelime-i bedbahtını ezkiyâ-yı memurînden biri “Ahalinin hepsi taht-ı saltanat davasındadır.” diye hüsn-i tefsir ile bir jurnal tertip etmedi. Bir dakika içinde bîçarelerin serîr-i istirahatları olan tahtlarını hâk ile yeksân ettirir ve hizmet-i mucibü'l-mefharetine mükâfaten o memur-ı sâdıkın sîne-i sadakat defnesi şirpençe-i insaniyet olan bir kıt'a-i nişân-ı fûruğ-efşân ile ziynetlenirdi. Hele şu kirli çatık kaşlı, akrep kuyruğu gibi geç-nazar havale memurlarının taziyâne-i himmetiyle vücudu semenlenmiş mal müdürü efendi bu gibi hususâtta cerbeze-i kalemiye ashabındandır. Nasıl olmuş da bunu düşünememiş bilemem. Beyne'l-avâm “kara cehennem” talkib edilen geniş fesli, geniş yürekli bu müdîr-i pür-tedbir sağılmağa mahkum olan insan

sürülerinin yalnız sütünü değil, yağını da beraber sızdırıyordu. Kendisinin bir meziyeti varsa o da gayret-i dîniyesidir. Bu sayede bütün köylüler senenin on iki ayını bir sıyâm-ı daimî içinde geçiriyorlar.

Âh bu memur efendiler, bu eşkıyâ-yı ehliye bir kangreni kemiren haşarât-ı müstekrehedir ki devâm-ı hayatları o kangrenin vücûduyla kâimdir.

Sadullah Paşadan Tevfik Beye Mektup ¹

Bu defaki tahrirât-ı aliyeleri dahi vâsıl-ı dest-i meserret oldu. Hâvî olduğu tabirât ve dâdiye hissiyât-ı kalbiyelerinin reşehât-ı hâlisesi olduğundan maa-teşekkür telakkî edildi.

(Enflanca) istilâsı zamanında mahiyeti meşkûk olarak uğranılan bir keyfsizliğin şükürler olsun hafifçe geçirilmiş olduğuna memnun oldum. Kasvet-i mekân tevîd-i ârıza-i vücûdiyeye bir sebep olabilirse de, kuvve-i bedeniye nisbetinde mâlik oldukları kuvve-i maneviye meşâğil-i nâfia-i vatan-perverâneyi tesirât-ı mevkiiyeye siper-i mukâvemet edeceğinde şüphe etmem.

*

Müverrih-i güzînin memleketimiz hakkındaki fikrine dair fıkra, tarihçesinden istinsâh ile gönderilmiş, okudum. Bize müteallik Avrupa hükemâ ve müverrihlerinin telifâtına bu derece ehemmiyet verdiğinizde pek memnun oldum. Eğer bu itina hem-vatanlarımız ezkiyâsının ekserinde olacak olsa öyle su-i tefe'ülâta ve mütalaâta rehin-i butlân olurdu.

¹ Sâbikan Berlin sefîri Tevfik Paşaya Çetine sefâretinde iken yazılmıştır.

* Bu bölüm orijinal metinde de noktalı olarak belirtilmiştir.

Gizo, re'yini asrına hasr ile istikbali karıştırmamış bulunsa ve bir müşâhedeyi bir kaide şekline koymamış olsa idi, diyecek yok idi. Çünkü 1843 Türkistanıyla 1890 Türkistan'ı beyninde çok fark vardır. Gizo'nun asrında Hristiyan'ın şehadeti dinlenilmez, katili kısıstan kurtarılamaz, her yerde zelil ve mahkum ve bir yerde itibar ve hakimiyeti görülmez idi. Yalnız muamelât-ı resmîyede değil tabirât-ı inşâiyede bile. Hülâsa hukûk-ı adîye ve medeniye ve siyâsiyede harac-güzâr reâya tabiriyle tabaka-i tebaanın saff-ı neâlinde idi.

Gizo bu hallere bakmış da istediğini söylemiş ve bulunduğumuz mecbûriyet-i asriye ve mevkiyenin tehiyye eylediği tahavvülât-ı âiyeyi görmek istemiştir. Gizo idareye itiraz yerine kavme itiraz etmiş. Bence hatası esasen bu cihettedir. Bir memleketin bir vakitteki sû-i idaresiyle kavmin istidadına hüküm olunamaz. Me'muriyyet ve terakkilerine gıpta eylediğimiz milletlerin idare ve itikatça ne tavırlardan geçtikleri malumdur.

Bir zaman Rum ve Yunanlılar akvâm-ı sâireye barbar ve Araplar Acem dedikleri gibi mukallidin-i eslâf-ı mütemeddine olan şimdiki garbiler dahi Avrupa hudûd-ı mamuresi haricinde olan akvâmı kabiliyetsizlik şâibesiyle tezyif-i gururunda bulunduklarından, Gizo gibi hizmet-i siyâsiyede bulunan garazlı hükemanın cem'iyât-ı muhtelif-i beşeriye hakkında her söyledikleri sözlere mahz-ı hikmet nazarıyla bakılamaz.

Muhabberâtta asrımızın husûle getirdiği bedayi-i teshilât âyesinde arûs-ı medeniyet hilye-i istidâd ile mütehalli olan akvâmın nasib-i hacle-gâh-ı visâli olduğundan bakâya-yı akâyid-i kudemâ ile ne kadar mukâvemet olursa yine âkıbetü'l-emr meftûn-ı cemali ve hasret-keş-i lutf-ı ittisâli olunacağına tereddüd edilemez. Madem ki müstaid-i kemâliz bihakkın ümid-vâr-ı terakki-i ahvâliz.

İşte şu muhtasar ifâdât, Gizo'nun fikri hakkındaki mutalaâtımı anlatmağa kâfidir. Hükümet-i medeniyyeye dair böyle bir bahsi zât-ı devletleri gibi nûr-ı irfan ile tezyin-i vücûd etmiş bir muhibb-i hâlis ile uzatmak emelim idi. Ne fâide ki kağıt doldu. Bâki müştak teveccüh ve muhabbetinizim efendim.

21 Şubat 1890

Sadullah

Oğlum Munis'e

İşfak ve nevâzişle müzeyyen beşiğinde
 Timsal-i melaik gibi sen mâil-i hande
 Etrafa bakarken, yine pür-hande uyurken,
 Her haline bir başka tahassüsle bakıp ben
 Oldukça menâtık-rû ve iklim-i tahayyül,
 Yahud seni takbil için ettikçe temayül;
 Efkârımı, vîcdânımı lebrîz-i tesellî,
 Meřhûn-ı neřât eyleyen amal-i hayali
 Teşrih edeyim... kalb-i ebütedde nihan bu
 Âmâli gelir bir gün okursun o zaman... bu:
 Hâlimde bir eğlence, ya bir meřgale zevki,
 Şeyhûhât-ı ömrümde de müşfik ve hakiki
 Bir nazra-i tatyîb ile bir dest-i muâvin,
 En sonra bir encam-ı fena-yâb u elîmin
 Mahkûmu olan hilkate bir tâb-ı temadi
 Bulmak, ve müreffeh yařayıp ölmek ümidi,
 Billahi bu endişe, bu emniyyet değıldir.
 Ruhum sana baktıkça, olur umkunu zâir
 Şahsımdan uzak, başka temenniler, emeller;
 Gönlüm seni mader-i vatanın hâdimi ister...

Derdin bana, nef'in vatan-ı madere âid.
 Ey hilkat-i ma'sume bu amali, duâ et,
 Baht etmesin alude-i hüsrân u merâret
 Ey mihri veren ruhuma bir başka hararet
 Allahtan ümîdim ve dualarla niyazım,
 Senden de benim muntazır dûr u dırâzım
 En çok ve en evvel bu ki: ceddin gibi oğlum
 Her nevha-i me'yûse ve her nâliş-i mazlûm
 Kalbinde birer ma'kes-i bî-şâibe bulsun,
 Munis çocuğum kalb-i kerem hasletini olsun
 -Bî-fıkr-i ivaz, menfaat-âzâde samimi-
 Öksüzler için bir baba, bî-keslere hamî¹

Midilli 18 Haziran 1327

Fâik Âli

Mersiye . Bir Müntehireye

Hemşiresine

İle'l-ebed şu yeşil gölgelikte sen metrûk...
 Ne bir çiçek getiren var, ne bir ziyaret eden;
 Demek ki hal-i hayâtında kimsesizdin sen,

¹ Bu kelimenin fasihi vavsız (öksüz)dür. Çünkü (ök) sine ve sadr ve siz edat-ı selbtir.

Şu seng-pâreye nâmın nasılsa bak mahkûk.

Zavallı hâke gömülmüş felâket-i mektûm,
Fena dokundu bugün gönlüme şu kabır-i hazîn,
Başında saye salar bir dıraht-ı hulya-çin...
İle'l-ebed onun altında hâba sen mahkum.

Senin hayat u memâtında bir fecaat var;
Memâtı kalbine koydun hayata bî-minnet
Ki her sahife-i rûzunda bir felaket var,
Sedir-i nâzdan ettin şu toprağa rağbet.

İkiz kebuter mader-cüdânız nevmîd...
Şikeste-per-düşe kalmış zemîn-i hasrette;
Ne bir meded-res-i matem... ne bir ziya-yı ümid
Reh-ı hayat adem intihâ-yı hilkatte

Zavallı el ele birlikte kaldınız öyle.
Göründü subh-ı emelde kusûf-ı leyl-âver;
Figân-ı be-leb iki hemşire-i vefa-perver;
Bakardınız tek ü tenhâ bir ufk-ı mechûle:

Kenar-ı ufka çekilmiş uyukluyor hâmûş
Nigâhtan mütehâşî peri-i kevkeb-i nur;
Küşâdesine koşar bir sehâb-ı dîr-a-dîr...

Yakınlaşır, açar âğûş-ı nermîni bî-huş

Şıtab-ı berk ile müşcer-karîn bir tâir

Heva-şıkaf kanatlar içinde pür-heyecan;

Öter ferahlı ferahlı vürûduna dair,

Olur terâne-i avdetle yavrular şâdân.

O dem bu manzar-ı mes'ud-ı hande-mu'tadın

Tazallum eylediniz karşısında yapıyınız...

Uzak yakın bütün eşya' diyordu –hep dargın-

“Şu kimsesizlik içinde ile'l-ebed kalınız!..”

Sıkardı kalbinizi bir yed-i mechul,

Uyandı sine-i hâbîdenizde bir halecan;

Yakıştı vech-i yetimiyyete melal-i hazân

Bir ısfırar ile olmuştu çehreniz ma'lûl

Zavallı İhtiyar

İsmail Safa hassas bir şairdir; ne rûh-nevâz şiirler söyler. Şiiriyle neler ihsâs eyler; gönüllerde ne hisler tevlîd eder. Onun şiirinden aldığım lezzeti, lezâiz-i rûh-nüvâzâneyi bu devre-i nevîn-i edebte hiçbir şâir-i nev-resîdenin, nev-resîde-i irfan ve edebten birinin âsârında bulamam.

O, hiçbir neşîdesinde infialât-ı vicdâniyyeden başka bir hisse, hele fikr-i san'ata tâbî' olmaz. O, sanihatında tertibe, intizama riâyet; bediîn, beyânın

kavâninine, ve tâbir-i âherle tercüman-ı irfân ve vicdan olan lisan ve kaleme bedi' ve beyân namıyla musallat olmuş iki hakim-i belagat-fermânın zavâbıt ve kavâidine itaat etmez. Çünkü şair-i mâder-zâddır; çünkü mutlaku'l-vicdandır. Onun sükutu bile bir şiir-i pür-manadır. Güftârı ise o şiir-i pür-mananın sadasıdır.

O size bir tesadüfünü, ya istima' ettiği bir vak'ayı, veya mazbûtu olan bir fikrayı veyahud bir zâde-i tefekkürü, o kendine mahsus olan şîve-i celi telattuf, o mahsûsatından olan uslûb-ı tehi tekellûf ile nazm eyler. Siz o nazmı okurken o tesadüfün, o vak'anın, o fikranın, o zâde-i tefekkürün güya öteden beri habiri, âgâhı, vâkıfı, âşinâsı kesilirsiniz. Hadise neden ibaret ise pîş-i nazarınızda suret-i cereyân veya cism ü cân bulur. Siz onu okumaz belki görürsünüz.

Benim bildiğime kalırsa belagat budur. Tebliğ ve tasvir böyle olur. Manzum olsun, mensur olsun söz böyle söylenir, yazı böyle yazılır.

Bürhâna ihtiyaç görenlere Safa'nın (Zavallı İhtiyar)ı en celi şahittir ki onu gördükten sonra başka bürhan aramak zaidir.

İşte onu burada ashâb-ı irfan ve iz'ana irâe ediyorum. Okurlarsa onda benim idrâkinden âciz olduğum daha nice mezâyâ-yı ulviye bulup çıkaracaklarından eminim.

Ebuzziya

Zavallı İhtiyar

Bel bükülmüş, el ayak titrer, sararmış bet beniz,

Her adımda sendeler

Fâciât-ı ömrünü eyler işaret müşmeiz

Çehresinde çizikler

Şöyle dikkatle bakılsa gözlerin imasına,

Lihye-i beyzasına, sâfiyet-i simâsına,
 Belli halinden ki gezmiştir nice derya vü deşt
 Levh-i tâbân-ı cebîni bir kitâb-ı ser-gûzeşt,
 Belli halinden ki, varlıktan bugün bîzârdır;
 Pîş-i nefrîninde alem bir heyûlâ-zârdır.
 Belli halinden ki, hep meyhânelerde derbeder;
 Daima bir mayî'-i muhlikten istimdâd eder.
 İlk tesâdüf ettiğim gün “kim bilir kimdir!” dedim;
 Sonra gittikçe nedense pek merak etmiş idim.
 Hânenin ekser önünden geçtiği için mutlaka
 Hem-civârımdı, fakat kimdi bu pîr-i hoş-likâ?
 Serseri, üftân ü hizân koltuğunda şişesi!
 Kim bilir kimdir, nedir, derdim bunun endişesi?
 Bir gün Eyyub’un o servistân-ı seng-â-sengine
 Uğramış bir fikr-i bî-encâma dalmıştım yine.

Ruzname-i Hayatımdan Bazı Sahaif

14 Nisan Cumartesi

Türbe-i Celaleddin-i Rumi'yi ve konağında molla oğlunu ziyaret: ¹

Misafir olduğumuz mahalde öğle yemeğini yedikten sonra hükümet konağına giderek komiser Hasan Efendi'ye iade-i ziyaret etmek istedim.

Hükûmet konağı 40 ile 50 metre arz ve tûlunda bir meydana nazır. Hâricen görünüşü oldukça muntazam ve muhteşem bir bina. Bunu İngiliz Said Paşa merhum valiliğinde yaptırmış, planını, resmini bizzat çizmiş. Hatta mimarlığını, inşaat nazırlığını bile kendi etmiş. Fakat itmâmı kuvve-i karîbeye geldiği bir zamanda infisâl eylemiş, nevâkısı halefî tarafından ikmâl olunmuş. Bu sebeple birinci katın tavanları, duvarları boyasız kalmış. Ondan sonra gelen valiler de hiç bakmamış. Bugün muhtaç olduğu meremmet lâyıkiyle ifa edilmek ve tarsîn u tahkîmine himmet olunmak lazım gelse la-akall üç dört bin lira sarf edilmelidir. Böyle bir masrafla konak hiç olmazsa 30-40 sene tezyîd-i hayât etmiş olur. Ve illâ on sene sonra indirâsı muhakkaktır.

Meydanın ortasına da hiç lüzumu yok iken Akif Paşa bir şadırvan ikâme etmiş, meydan bu sebeple letâfetini kaybeylemiş.

Konağın zeminine beş altı basamaklı bir taş merdivenle çıkılır, ki meclis-i velayet odasını tutan dört muazzam sütun bu merdivenin nihayet bulunduğu satıh üzerinde kâimdir. Bu satıh iki buçuk metre arzında ve altı yedi metre tûlunda ki vasatında bab-ı hükümet bulunuyor. Bu kapıdan atılacak hatve ile terbîan yedi metre aralığa duhûl edilir. Tekrar bir kapı gelir. Ve cânibindeki ahşap merdivenlerle birinci kata çıkılır. Bu kapının karşısında diğer bir kapı daha vardır ki iç havluya girilir. Bu havlu binanın cihât-ı erbaasıyla mütesâviyen müteşekkildir; ve üzeri açıktır. Said Paşa merhûm bu açıklığı demirden müteşekkil camlı bir çatı ile setredecek ve zeminine taş döşetecek imiş.

¹ Çelebilerden bizzat hâiz-i makam olana Konya'da molla oğlu derler.

Komiserin odası havluya duhûl itibariyle sağdaki merdivenin müntehâsında olduğunu aşağıda haber verdiler. Merdiven ile birinci katın sathı o kadar berbâd, o kadar kirli bir renk almış ki insan ne rûtbe süfli mizaç yaratılmış olsa yine her hatve ve her nazarda istikrâhdan kendini alamaz.

Yırtık ve yamalı bir paçavradan ibaret olan kapı perdesinin üstüme sürünmemesi için şemsiyenin ucuyla alarga ederek kapıyı açtım. Komiser namazda idi. Bir polis de odanın içindeki bölümde deftere, akşamki trenden çıkmış yolcuların tezkerelerini kaydediyordu.

Pencerenin önünde, komiserin makamına müvâcih bulunan koltuklu sandalyeye oturdum. Kayıt işiyle meşgul olan polis tahminen elli yaşlarında, fakat sinninden ihtiyar görünür bir adam idi. Mustağrak olduğu fakr u hirmân adeta çehresine irtisâm etmiş bir halde idi. İşine o kadar vakf-ı nefis etmiş, yahud o kadar meskenet-meâb idi ki ne benim içeriye girdiğimi gördü, ne de geçip oturduğumu!

Oda oldukça berbad, lüzumundan fazla rûh-güzâr, mümkün olduğu kadar sefalet-nüma, hâsılı ne kadar mehâsin varsa cümlesinden ârî, ne kadar meâyib mütasavver ise cümlesini havidir.

Mükerrem zat namazın son sünnetini dar edâ etti. Galiba tahiyatta iken odanın cihât-ı sittini nazâreye vuruşumun farkına varmış olmalı ki ba'de's-selam duayı edip de secdeden kalkar kalkmaz: Odamızın haline ne kadar hayret etseniz azdır. Vali Paşa Hazretleri dört defadır nazarete iş'âr ve te'kid ettiği halde bin beş yüz kuruştan ibaret masârif-i tefrişiyeye cevab-ı muvafakat gelmedi. İşte yar u ağyara karşı böyle sefâlet içinde yüzmekteyiz.

Ben, hafif bir tebessümle iktifa ettim. Yalnız: Zabtiyye Nazaretindeki müteferrika komiserinin odasına nisbetle yine muntazam denilebilir, dedim.

Dede isminde bir kahveciye sade bir kahve ısmarladı. Kahve cidden güzel pişirilmişti. Biraz musâhabetten sonra: Bana delalet ederseniz türbeyi görmek, molla oğlu ile de görüşmek isterim, dedim. Ve müteâkiben: İsterseniz bir kerre validen istizân ediniz. Belki molla oğluyla mülâki olmakta her üç taraf için mahzur mülâhaza ederler; sözünü de ilaveten irad ettim. Cevaben: Hayır görüşmeniz için hiçbir mahzur

yoktur. Muârefe hâsıl olduktan sonra da ne vakit arzu ederseniz ziyaret edebilirsiniz. Sizin için nezaretin mektbunda serbestînizi takyid edecek surette bir emir yok.

Gülerek : - Hüsn-i muhâfazamız da tavsiye olunmuyor mu?- dedim. Kendisi de gülerek: -O!... O hususta şimdiden vâid ile tehdid olunuyoruz, dedi.

Hayvanlar!... dedim.

Bir landoya binerek türbeye gittik. Türbeye Sultan Selim camiinin haziyesi dahilinde bir kapıdan girilir. Sultan Selim'in, camii türbenin cidarına iki metre fasıla ile bina etmiş olmasına taaccüp ettim. O kadar vâsi bir yerde camii türbeye bitiştirircesine takrîp edişi, bu padişahın hassa-i dûr-endişideki kemâline bir şahid-i mütehaccir addolunsa şayestedir.

Kapıdan girilince sağ ve sol cihetleri dervişanın hücreleri teşkil ediyor. Sağ tarafta baştaki hücre aşçı dedenin, zira mutfak da o cihette. Sol tarafta baştaki hücre de türbedar dedeye mahsus. Biz sola saptık. Beş metre murabbaındaki cihât-ı selasesi parmaklıklı bir bahçeye nazır olan hücrenin camekânına girdik. Haylice müsinn olan Dede Efendi kıyâm etti. Biz de (reverans)ın mevlevilere mahsûs olan tarzını takliden bir (baş kesdik). Dede ümmi, fakat sevimli, ve hatır-nüvâzâne idâre-i lisana kâdir bir zât. Gayet nazif, gayet taharet-perver, her şeyi esas u mefrûşâtı bile sade ve temiz. Kim olduğumu komiser haber vermeden bana –Cenab-ı Pire olan muhabbetiniz sizi buraya sevk etti. Bunda büyük bir feyz-i ma'nevî muhakkaktır. İki sene mukaddem istînâf reisi Esad Efendi'ye olan mektub-ı mevzûnuzda Hazret-i Pir hakkındaki tahiyyâtınızı okumuştum. İşte temennîsiz sûret buldu. Sonu da inşallah hayırdır, dedi.

-Şüphe yok! Cenab-ı nazım-ı Mesnevi, hükümdar-ı kişver-i ma'nevidir. Bizleri havza-i hükümet-i manevilerinde her türlü gavâil-i şerr u şûrdan masûn bulunduracaklarından zaten mutmainim, dedim. Tam dervişçe olan bu sözlerimden Dede Efendi pek münbasit oldu.

Dede Efendinin : (Yemen) kahvesi sever misiniz? sualine –Hayır! Ekşimsi olduğu için hoşlanmam, cevabını verdim. Bunun üzerine: Derviş Hüseyin! Beye İzmirden kahveden pişir! emrini verdi. Hakikaten Dede Efendi kahvenin de en a'lasını içiyor. Kahve içilinceye kadar bazı afakî musahabette bulunuldu. Çelebi

efendinin dairelerinde bulunup bulunmadıklarını sordum. – Konaktalardır, teşrif edecekseniz adam gönderip sorduralım. Belki (vahdette) iseler oraya kadar zahmet edilmemiş olur, dedikten sonra, derviş Hüseyin’i gönderdi. Ve tekrar; haber gelinceye kadar Harzret-i Pîr’i ziyaret ediniz, demesiyle ayakkabılarım potinden ibarettir. İnşallah başka vakit geliriz dedim ise de – Türbede züvvâre mahsûs terlikler vardır. giyersiniz, dedi. ve kalkıp önümüze düştü.

Türbe-i Mevlana’nın kapıları gümüş levhalarla kaplıdır. Mermer döşeli ve mermer şömineli bir sahanlıkta birinci kapı bulunuyor. İç tarafta da ikinci kapı vardır. türbe tûlânî bir binadır ki sakfî revâktan müteşekkil ve vasatında hâricen kulle-i hazarâtın bulunduğu yerde bir kubbe görünüyor türbede doğrudan doğruya nesl-i Mevlana’dan gelen postnişin çelebiler ile evlad-ı zukûr ve inâs medfûndur. Sultanü’l-ülema’nın merkadi de sanduka-i Mevlana’nın arka tarafındadır. Bu tûânî türbe ile muvâzi ve bildiğimiz yolda fakat yekdiğerine mulâsık üç kubbeyi hâvi olan kısım, mesciddir ki Fatih vüzerasından meşhur Gedik Ahmed Paşa’nın bina-gerdesidir. Mescidi türbeden iki buçuk metre irtifâında bir bölme ayırmıştır. Kubbe-i hazarâtın mesnedleri makamındaki esâtîn bir buçuk metre katarında olarak gerek bunlar ve gerek revâk türbe Arap üslûbunda nukûş ile müzeyyen ve müzehhebtir. Sütundan sütuna rabt edilmiş ufkî demirlere muallak kandillerin bazıları fevkalade kıymettar ma’mulat-ı züccaciyye-i mülevvenedir. Hele birkaç tanesi (Sârâzen)ler zamanına ait ma’mulattan olmakla takdir-i kıymette âsâr-ı antika mütehassısları bile beyân-ı acz etmektedirler.

Meşâhirden İngiliz arkeolog mister Ramse : “Eğer satılacak olsa (Britiş Muzeum) hesâbına beherine üçer bin lira verirdim.” demiştir.

Türbenin sathı kıymettar kâliçeler, seccadelerle mefrûştur. Belh’ten hîn-i hicrette Sultanü’l-ulema’nın birlikte getirmiş olduğu kâr-ı kadim bir seccade dahi müzelerce mahsûd olan âsâr-ı nadiredendir.

Türbenin cidârlarında bazı kelimat-ı müteberirke menkûş ise de hat ve resim nokta-i nazarından hiçbir ehemmiyeti hâiz değildir. Merkad-ı Mevlânâ’nın kâin olduğu mahal, zeminden bir metre kadar mürtefi’ bir seddir. Buna üzerleri gümüş kaplanmış iki kadame ile çıkılıyor. Türbedar Dede bir huzû’-ı hâşîâne ile diz çökerek

bu kademeyi telsîm eyledi. Ve sonra gerisi geriye giderek hâşian ve kâimen teveccühte bulundu.

Dede Efendi o halde iken biz de etrafı ve şâyan-ı temaşa asarı seyrediyorduk. Türbedar duâsını itmâmdan sonra gerisi geriye kapıya kadar gitti ve baş keserek çıktı. Kapının sağ cihette meşhur (Peryor) fabrikasından çıkma bir kubur-ı saat mevzudur ki Selim-i Salis tarafından ihdâ edilmiştir.

Türbe kapısından çıkınca biraz evvel Çelebi Efendiye giden Derviş Hüseyin'i bize muntazır bulduk. –Aziz efendimiz hariciyede oturuyorlar¹ diyerek ve adet-i Mevlana üzere baş eğerek çekildi. Biz de Dede Efendiye veda ile Mollaoğlu konağına müteveccihen türbenin şimâl tarafındaki kapısından çıktık. Kapıdan çıkar çıkmakz sol tarafta tarz-ı tedris-i kadimi muhafaza etmiş bir sıbyân mektebi bulunuyor. Çocuklar avaz-ı bülend ile hecâ-yı ma'hûdu tekrarlıyorlardı.

Molla oğlunun konağı türbeden iki yüz hatve mesafede vaki ve İstanbul'un eski vüzerâ konakları tarzındadır. Büyük bir kapıdan vâsi bir havluya girilir. Konak bir katlıdır. Geniş bir merdiven ile büyücek bir divanhaneye çıkılır. Bizi külahlı bir zat istikbâl ederek divanhanenin sol tarafında bir kapıyı irâe etti. Zeytunî bir kaliçe ferş olunmuş büyücek bir odaya dahil olduk ki pencerelerin ön tarafı boydan boya bir minder havi idi. Çelebi efendi minderin sağında müttekâları mâun ağacından masnu' arîz bir serirde oturuyordu. Bizi görünce kıyâm-ı evç ile dört hatve mesafeden istikbâl etti.

Azimü'l-cüsse, bülend kâmet, simasında mehâbehet-i ulviyye muncelî ve gayet hafifiü'r-ruh ve latif-rû olan bu zat, bir câzibe-i harikulâde ile mütehallî idi ki vehle-i nazarda insana ilkâ-yı hürmet ediyordu. Musâfaha etmek üzere iki elini birden uzattı. Ve güya bir seyyâle-i hubb-ı vedad cereyân ettirmek istiyormuş gibi samimiyyete delalet eden bir şiddetle ellerimi sıktı. Ben de bilmukabele fart-ı hürmetle ellerini öptüm. Bu elller, muhafaza-i taravetine en ziyade hasr-i itina eden nisvân-ı ekabir elleri kadar güzel ve binaenaleyh sahibinin cidden haiz-i asalet ve necâbet olduğu tenâsüb-i enâmîlinden müstedil idi.

¹ Dervişan arasında postnişin zata aziz ıtlak olunur.

Minderin ön tarafına sandaliye oturur vaz'da iliştim. Ba'de't-terhîbât: müvâcihinde kâid olan sikkeli bir zatı irâe ile (Tarikatçı Efendi) dâîniz dedi. Beni de ismimle anabilirdi. Sonra bana teveccühle:

Hiç müteessir olmayın beyefendi! Hazret-i pir, pir-i üdebâdır. Bu cihetle ashab-ı edeb ve irfânı kurb-ı dânişine cezb ve cem' eder. Kat'a iştibah buyurmayın ki İstanbul'dan tebâüdünüz hakkınızda hayr-ı mahzûr. Cenab-ı pir Mesnevi'de:

“Tıfl-ı can ez şîr-i şeytan baz kon

Ba'd ez inş va melek-i inbaz kon”

buyuruyorlar. Sizin artık o şeyâtîn ile alakanız munkatı' oldu; bundan sonra hemdeminiz urefâ-yı kudsiyândır, dediler.

Çelebi Efendinin yalnız meslek ve sıfatına değil irfân ve fetanetine de tercüman olan şu teslit-amiz sözlerinden, bâhusus Mesnevi'den hale münasip bir beyit ile te'yid-i müddeâ etmelerinden fevkalgâye münşerih oldum. Müşârün ileyh, refikim olan komiser Hasan Efendi hakkında da hüsn-i şehâdetle bulundu. Yarım saat kadar musâhabetten sonra tekrar o güzel elleri seve seve öperek vedâ eyledim.

*

Çelebi Efendinin konağından çıkıp da misafir olduğumuz eve geldiğim dakikada idi ki Vali Paşa'nın çavuşlarından biri nâmıma muharrer bir zarf getirdi. Ve açınca mabeyn baş kâtibinin şu telgrafı zuhûr etti:

“Ebuzziya Tevfik Bey me'murîn-i devletten olduğu ve matbaacılıkla memûriyyet-i devletin te'lifi nez-i hümayunda münâsip görülmediği cihetle ehl-i vukûf tarafından takdir olunan 650 lira bedel ile matbaasının hazine-i hassa-i şahaneden iştirası matlub-ı ali olduğunun kendisine tebliğiyle muvafakatinin istihsal ve iş'arı.”

Cevabım

1 Nisan Rumî tarihli telgrafnâmeyi Vali Paşa aynen tebliğ eyledi. Matbaamın hâvi olduğu edevâtın kıymet-i hakîkiyyesi, matbaada mevcut faturalar nâtık olduğu üzere üç bin liraya karîbtir. Binaenaleyh ehl-i vukûf denilen eşhas kimler ise ya kasden ketm-i hakikat veyahud an-cehlin takdîr-i kıymet etmiş olmalarında iştibâh

yoktur. Cidden mübâyaası matlûb ise faturaların nazar-ı itibara alınması lazım gelir.

Ebuzziya

Tevfik

Bu cevabın ya aynen benim tarafımdan çekilmesini veyahud kendi telgrafnâmesine mezc eylemesini leffeylediğim pusula ile Ferid Paşa'dan rica eyledim.

Balzak İle Bir Kahvaltı

Balzak'ı ilk defa olmak üzere gördüğümüz zaman bulunduğu asrın bidâyetinden bir sene geçmiş, tahminen otuz altı yaşında, çehresi, levha-i hâfızadan hiçbir suretle zâil olamayan çehrelere müşâbih idi. Balzak'ın karşısında, Şekspir'in Sezar hakkında söylemiş olduğu şu cümle derhal hâtıranıza gelir: “Onun önünde tabiat kemâl-i cesaretle kıyâm ve kâinata şu vecih ile arz-ı merâm edebilirdi: İşte büyük adam!”

Kalbimiz şiddetle çarpıyordu; zira hiçbir zaman halecânlar içinde kalmadan bir üstad-ı fikretin hem-bezm-i iltifâtı olmadığımızdan yolda hazırladığımız sözler “Bugün hava pek latif!” cümlesinden başka şaşkınlıkla söylenen bir cümlenin sâdır olması için hep ağzımızda kalıyordu. (Heynrih Heyne) Göte'yi ziyarete gittiği zaman (Veymar)da (Yena) yolu üzerine dökülen eriklerin teskin-i atş için pek âlâ olduklarını söyleyerek ve başka bir söz bulamayarak bu Alman şiirinin (Jupiter)ini mecbûr-i hande etmiştir. Balzak, sıkıldığımızı görerek bizi kendi keyfimize bıraktı; Bu edib-i münîri kahvaltı zamanında güzelce tedkik husûsunda oldukça itidâl-i dem kesbettik.

O zamanlar Balzak gecelik libası yerine, kemer makamında bir zünnâr ile bağlı kaşmirden veya beyaz fanilâdan bir rahip cübbesi iktisâ ediyordu, ki birçok zaman sonraya gelinceye kadar Lui Bolanjire tarafından bu cübbe ile tasvir

edilmiştir. Acaba nasıl bir hayal Balzak'ı başka bir libâsa tercihen asla terk etmediği bu libası intihâba sevk etmişti? Orasını bilemeyiz; ihtimal ki bütün romanlarında tasvir ettiği hayât-ı râhibâneyi gözlerinin önünde tecessüm ettirerek böyle bir libas giyiyordu. Bu beyaz cübbe ona daima harikulâde bir surette yaraşıyordu. Balzak, el değmemiş gibi duran elbisenin kollarını bize göstererek temizliğini cüz'i bir mürekkep lekesiyle olsun telvis etmediğini müftehirâne söylüyor, zira hakikî bir edib işinde temiz olmalıdır, diyordu.

Arkasına atılmış kukuletası, pehlivanların veya boğalarınkine müşâbih, azalat-ı zâhiriyesi mefkud bir direk parçası gibi müdevver olup, çehresinin kanlı heyetiyle bir tezat teşkil eden boynunu meydana çıkarıyordu. Balzak bu zamanlarda sinninin bütün kuvâ-yı şedîdesi içinde, zamana mahsus bir şebâb-ı hayâlî ve beniz sarılıklarıyla cüzî peydâ-yı i'tilâf eden bir sıhhat alâmetini izhâr ediyordu. Saf olan kanı, bir erguvânî-i şedid ile mülevven yanaklarını, kalın, muavvic, çabuk tebessüme müstaid güzel dudaklarını şiddetle telvin ediyor, ince bıyıklarıyla bam telinden ibaret sakalı, rû'yetlerine mani olmadan onlara bir letâfet veriyor; gayet açık deliklerle iki kısma ayrılan burnu büsbütün garip, büsbütün husûsi bir hilkatî hâiz idi; hatta Balzak da nısf-ı heykelini yaptırmak vaz'ını aldığı zaman David Danjer'e:

- Burnuma dikkat ediniz; burnum âlâ modadır, demiştir.

Balzak'ın alnı gayet güzel, vasi' asilâne olarak, suret-i zâhirede burnunun kökünde mevcut olan amudî bir çizgiyi hâvi ve pek ziyâde beyaz idi; alnının üst kısmı ise kaşlarının hasıl ettiği i'vicâc üzerinde pek aşikâr bir çıkıntı teşkil ediyordu; çok uzun, sert ve siyah olan saçları bir arslan yelesi gibi arkasına dökülüyordu. Gözlere gelince: Bunların hiç emsali yoktu; onlarda bir şiddet, bir parlaklık, anlaşılmaz bir câzibe mevcut idi. Gözlerinin beyazını her gecenin uykusuzluğuna muhalif olarak bir bakirenin veyahud bir masumun gözleri kadar mavimsi, onlar kadar saf ve berrak olarak in'ikâs-ı kesir-i zerrînin arada sırada tenvir ettiği iki siyah elması ihâta ediyordu. Madam Emil Dö Jirarden (Mösyö Balzak'ın Bastonu) unvanlı eserinde bu parlak gözlerden şöyle bahsediyor:

“O zaman Tankrad, bir nevi çıkıntı teşkil eden bir elinde firuzeler ve altınlarla harikulade müzeyyenâtı, bunların hepsinin arkasında da mücevherâtın daha revnekdâr iri siyah gözleri gördü.”

Nazar, bu harikulâde gözlerin nazra-i melihine tesadüf eder etmez diğer nazarların gayr-i muntazam veya hâyide olarak arz edebileceği şeyleri tedkik eylemeği men’ ediyordu.

Vechin tesir-i mu’tadında bir nevi huzûziyet, bir rahibin veya (Rable)nin çehresinde bulunan bir neşe mevcut idi. Ki rahib Jandezan Tomnor’u en ulvi bir fikir ile büyütülmüş, i’zâm edilmiş bir surette hatıranıza getirirdi. Tabiidir ki, Balzak’ın rahibe benzemesi fikrini giymekte olduğu libas tevliid ediyordu.

Balzak mutadı veçhile nısfu’l-leylde kalkmış; muvâsalatımıza kadar çalışmıştı. Bununla beraber gözleriyle göz kapaklarının altında mevcut olan hafif bir siyah tabakadan maada hiçbir alâmet-i taab nümâyân olmuyordu. Balzak kahvaltı ederken pek şâtır idi. Mukâleme yavaş yavaş edebiyata intikal etti; Balzak Fransız lisanının müşkilât-ı azîmesinden şikayet ediyordu. Üslub onu pek meşgul ediyor, bunun kendisinde bulunmadığına kalben mutmain oluyordu. O zamanlar hakikaten Balzak’ı bu meziyetten kâmilan mahrum tutuyorlardı. On yedinci asır ile kurûn-ı vustanın bir mübtelâsı, makta’, vezin ve tarz-ı tertib-i kelâm cihetiyle âlim olup şiire pek ziyade alıştıkları cihetle nesirden kat’-ı ülfet etmiş ve bir çok kelimeler icadıyla kat’i bir hatt-ı hareket tutmuş olan bir üstadın takliden bedîa-perdâz olan Hugo mesleği, güzel yazılmış, yani ihtiyâr-ı külfetle iktidârın fevkine çıkmış şeyleri nazar-ı itibara alıyor, bî-faide ve köylülere müteallik sanihât-ı şiiriyeden mahrum olan zaman-ı hâzır tasvir-i âdâtını pek zâid buluyordu. Balzak, beyne’l-halk kesb etmeğe başladığı şöhrete muhalif olarak dehât-ı hayaliyûn meyânına idhal ediliyordu; bunu zaten kendi de biliyordu. Kitapları kemâl-i hâhişle mutalaa edildiği zaman hakiki cihetleri hakkında bir karar verilemiyordu; zaten Balzak meftunları nezdinde bile romancılarımızın en çok yazanı olmak üzere ibkâ-yı nâm etmiştir, fakat yalnız bu kadar. – Bu hal bugün pek garip görünüyor, fakat biz hakikat-ı mulâhazâtımızı beyan edebiliriz. Balzak üsluba mâlik olmak için şiddetli bir derde duçar oluyor, tashih-i kelâm hususundaki ihtiyacı cihetiyle kendisinden yüz defa dûn olanları tedkik

ediyordu. Rivayetine bakılırsa Balzak, (Huras Dumas Per, L. Duvilleragla ilh...) gibi muhtelif nâm-ı müsteârla elini açmak için yüzlerce cilt eser yazmıştır. Maamâfih müşarün ileyh, künhüne vâkıf olmadığı halde kendi kuvve-i zekâsı sâyesinde tarz-ı tahrîrini çoktan iktisâb etmişti.

Şimdi biz kahvaltımıza gelelim: Balzak hem lakırdı ediyor, hem bıçağı veya çatalı ile oynuyordu. İşte bu esnada Balzak'ın bir melâhat-i nâdireyi hâiz beyaz, nazik ve tombul parmaklı, pembe, parlak tırnaklı, tamamen bir reis-i ruhanî ile müşâbih olan ellerini temaşa ettik; ellerinin bu letâfetine kendisi de vâkıf olduğundan onlara bakıldığı zaman meserretinden tebessüm ederdi. Onlara bir asâlet, bir nesl-i pâk manası verirdi. Lord Bayron muharrerâtından birinde, Tepedelenli Ali Paşanın bir memnuniyet-i zâhiriyesi ile kulaklarının küçüklüğünü medhettiğini ve bundan da asil olduğunu istintâc eylediğini beyan ediyor. Elleri hakkında böyle bir mülâhaza da, Balzak'ı kitaplarından birinin medhinden ziyade mağrur ediyordu. Balzak'ta fakr u zarureti nezâfetten âri olanlar hakkında bir sû-i zan mevcut idi. Taam oldukça iyi idi. Sofrada yağlı, ciğerli bir yürek var idi; fakat bu, Balzak'ın da itiraf ettiği vechile kendisinin her zamanki kanaat-ı mu'tadesine muhalif olup, Balzak bu “debdebe-i uzmâ” için kitapçısından âriyeten bir gümüş sofrta takımı almıştı.

Muharriri: Teofil Gotye

Mütercimi: Ahmed Refik

Cenab Şehabeddin Beyin “Yalan”ı

Nezâhet-i fikriye ve kalemiyesi müsellemler olan Cenab Şehabeddin Beyin “Yalan” namındaki bir milli piyesi yazdığı ve bu piyesin mevki-i temaşa'ya vaz' edildiğini istihbâr eyledim. Böyle muktedit bir kalemden çıkan yeni bir eserin teceddüd ve temeddünümüze büyük tesiri olacağına kâni olduğum cihetle hemen piyesin sujesini (mevzuunu) tedkik ettim. Yine bildiğimiz fedakârlık ve müteheyyicâne cinayet esaslarının takip edildiğini gördüm. Maatteessüf beyâna mecburum ki bu gibi modası geçmiş (melodram) mevzu'ları zamanımızda müfid olmak şöyle dursun, mûcib-i mazarrat olabilirler. Terbiye-i medeniyesini düşündüğümüz milletin zamanımız hayatına elzem olan hissiyât-ı nâzikeyi ilkâ edecek, saf bir aşkın insanı ne kadar a'la edeceğini gösterecek, kadınların himayesi hakîkî merdlik şânından olduğunu anlatacak piyesleri temâşâ etmesi lazımdır. Yoksa cinaî romanları değil tiyatrodaki, maatteessüf her gün ortalıkta görüp işitmekteyiz.

Hem de Cenab Şehabeddin Beyin aklarına istinâden bu piyesin hayat-ı hakikiyeye dahi mutabakâtını teslim edemem.

Şimdi piyesi tahlil edelim: Köyde yaşayan bir ihtiyar peder oğlunun 31 Mart vakasına iştirak eylemesinden dolayı salben idam olunduğunu haber alıyor; kederine hadd ü pâyan olmuyor. Bir türlü teselli kabul etmiyor. Bîçare ihtiyarın yeisten öleceğini hisseden zevcesi, güya kocasını kurtarmak için büyük bir fedakârlık göze alıyor; idam edilen çocuğun başka birinin sulbünden hâsıl olduğu (yalanını) tertip edip kocasını ikna ediyor.

Şimdi böyle bir yalan, kederin tahfifine mi yoksa teşdidine mi hizmet eder? Erbâb-ı insâfın takdirine havale ederim. Ondaki maada köyde yaşamış ihtiyar bir kadın böyle bir yalanı tertip değil hatırına bile getiremez. Zira bir kadında namus ya vardır; ya yoktur. Eğer o kadın namuslu ise o yaşa kadar iffet ve namusundan şüphe etmediği zevcinin böyle bir yalana inanacağını tasavvur edemez. Şayet tasavvur ettiği farz olunur ise kadının vicdanı bihakkın şüpheyi dâî harekâtta bulunduğunu itiraf ediyor demektir. O halde müellifin arzu eylediği “iffet” kayboluyor. Yoksa kadın zaten namussuz ise kocasının o yaşa gelinceye kadar farkına varmaması

hamâkatini veya bilerek ses çıkarmaması denâetini kabul etmesi lazım gelir, ki her iki halde de piyes ehemmiyetini kaybeder.

Netice bütün bütün şayân-ı teessüf! İhtiyar bu yalana inanıyor amma müteselli olup rahat edecek yerde bütün hayatının aldanma ile geçmiş olduğunu düşünerek gurur-ı merdâne si fevkalâde rahne-dâr oluyor. Kendisini zabt edemiyor. Kırk yıllık fedakâr zevcesini boğuyor; oğlunun cinayeti kederinden halas olacak yerde o cinayet kadar leîm bir cinayet de kendisi işliyor. İşte bu fâcia hiçbir maksada hizmet etmeksizin hitâm buluyor. Bunun üzerine inşirâh-ı kalb ile tiyatrodan çıkılamadığı gibi, hiçbir sûretle ibret de alınmış olmuyor.

Üdebâmızdan, hiç olmaz ise tiyatrolarda olsun cinâyâta hitâm verilmesini rica ediyoruz, (melodram) fâciadan artık gınâ geldi. Ciddi piyes yazmak isteyenler Avrupa'da son zamanlarda mevki-i temaşâyâ konulan piyesleri okusun, bunları mehmâ-emken ahvâl-i milliyemize tatbik ederek ve isterlerse seviye-i irfânımıza göre sadeleştirerek piyes yazsınlar. Ve emin olsunlar ki halkımızın terbiyesine ve hissiyâtının incelmesine ancak bu vecihle hizmet edebilirler. Rağbet dahi kazanacaklarından şüphe yoktur. Zira “hırsız” “derifos” piyesleri gibi sırf Fransız hayatını musavver olanları bile rağbet bulur ise artık zevk ve hayât-ı milliyemize tatbik olunanların fevkalâde mazhar-ı teveccüh olması tabiidir.

Rami

Kahvehaneler

(Mâ ba'd ve hitâm)

Bu efkâra mu'teriz olanların cevâbı ise zîrdeki ifâdât imiş: “İnsanın inkırâzını istemeğe sebep nev-i beşeri meşâkk-ı hayâttan kurtarmak ise bu zehâbda bulunanlar evvelâ kendini idam eylemelidir. Bunlar katl-i nefse kalkışmıyor. Bundan anlaşılan indlerinde hayat memâta müreccahtır. Kendisinde icrâ edemediği bir fiilin ahlâf

hakkında vukûunda vasıta olmakta bir adam nasıl haklı olabilir? Derlerse ki hayatı tercihe sebep alışıklıktır. Ahlâf ise henüz hayata alışmadığı için dünyaya gelmelerine mâni olmak itlâf-ı nefse kıyâs olunamaz. Şöyle cevap veririz ki: Alışıklık insanı muhâfaza-i hayata sevk ettiği gibi, bekâ-yı nev'e dahi sevk eder. Nefse âid olan bir işte mu'tadî iltizâm ile, gayra müteallik olan yerlerde terk etmeğe nasıl muktezâ-yı hikmet denilebilir?

“İnsanın mahlukât-ı sâireye mazarratı bahsine gelince; bunun birtakımı ihtiyarî olduğundan, vukûunu istemeyen onun def'ine çalışmalıdır. Birtakım ise ıztırar tahtında bulunmasına nazaran sebebi olan insanı hiçbir halde mes'ûl bırakamaz. Netice-i kelâm; nev-i beşer, bir sâni-i hakîmin eseri olduğunu hangi haline bakılsa isbat eder. Bu halde elbette alem-i hayata abes gelmemiştir. Madem ki insanın vücudu abes olmaya, fenasını tasavvur bi'z-zarûre abes olur.”

İşte bu uzun kahvehane, bilhassa Ramazan geceleri zamanın zürefâ ve şuarâ-yı erbâb-ı şebâbını cem' eden yegâne encümen-i ülfet idi, ki bâlâdaki makale orada cereyân eden enva'-ı mebâhisten bir nümûnedir.

Eyyâm-ı sâirede ise gündüzleri ashâb-ı haysiyeti celb edebilecek esbâb câmi olduğundan ehad-ı nâstan kimse girmezdi. Evvela bir fincan kahveden 40 para alınıyordu. Bu ise zarurî idi. Çünkü pek çok olmayan müdâvimleri saatlerce oturur; evrâk-ı havâdis mütalâasıyla vakit geçirir idiler.

Muahharen Tuna, ve Bosna ve Fırat ve Envâr-ı Şarkîye ve Suriye gazeteleri bu kıraathaneyi merkez-i tevzi' edindiklerinden vilayât havadisine teşne olanlar dahi buraya toplanırdı. Giderek taşralarda bulunanlara İstanbul gazeteleri ve matbuât-ı ceyyide sipariş ve irsâline vesâtet eylemesiyle kıraathane cidden mühim bir şekil almış ve Abdülhamid'in mebd-i istibdâdına kadar devam eylemiştir.

&

Karakulak hanı:

Okçular başından kırk elli hatve ileride kâin olan bu hanın avusunda bir gazino vardı ki Ramazanları her gece ve eyyâm-ı sâirede Cuma ve Pazar geceleri İstanbul'un en meşhur sâzendelerinden ibaret bir saz takımı bulunurdu. Ezcümle bu takımın (Şef Dorksteri – Sazende Başı) olan meşhur kemanî Kör Sabûhun kendisine has bir tarz-ı hâlet-efzâ ile nağme-sâz oluşu bu kahvehaneye bedâyi-i mûsikiye meftûnlarını celb eyliyor idi.

Gazinin sahibi olan Ciyonâki, ekseri kibârdan olan müşterilerine nuhuvvetini tatyîb edecek halâta i'tinâ eder bir sâhib-i dirâyet idi. Kendisi Kefalonyalı ve başı sabıkalı bir adam olduğu halde müşterileri umûmen müslûman ve ekseriyet üzere erbâb-ı fazl u irfân idi. Ramazan geceleri iftarı müteâkip pek çok zevât oraya gider. Ve terâvihten sonra başlayan saza kadar birkaç fincan kahve ile keyfini yetiştirirdi.

Bu gibi meraklı ve ehl-i keyf olan zevât için ihzâr ettiği kahve hakûkaten pek latif idi. Müdevvir bir beyaz tepsi derûnunda zarflı bir fincan, bir ufak şişe çiçek suyu bir de altın gibi parlak cezvede pişmiş kahve getirilir; bir sehpa üzerine bırakılırdı.

Bu kahve ile sahur vaktine kadar gazinoda oturmak ve saz dinlemek hakkı, fakat iki kuruş mukâbilinde idi. Ondan sonra içilecek kahve ve şurup ve limonatanın beher fincan ve kadehi için bir kuruş alırdı. Bu cihetle karakulak hanına evâsıt-ı nâs bile devam edemezdi. Fakat sathı, bir müselles-i kâimü'z-zâviye teşkil eden bu gazino epeyce müttesî' olduğundan, geceleri iki yüz kişiden ziyâde müşteri bulunurdu. Bazı gece oturacak yer bile bulunmazdı.

&

Ben Sadullah Paşa merhûm ile Hersekli Arif Hikmet Bey merhûmu Kemal'in delâletiyle burada tanıdım. Yine burada idi ki Midhat Paşa delâletiyle Tuna tahrirât müdürlüğünden Halep mektupçuluğuna terfian me'mur olan ve:

“Kalıp Nef'i-i mu'ciz-gûdan oranın suhan-ı mahlûl

Hüner-mendân-ı dehr olmuştu her bir asırda tâlib

Edince şimdi dava tab'ım ol câh-ı muallâyı

Dedi: Hükkâm-ı divân-ı kazâ, el-hükmü lilgâlib”

Kıt'a-i garrâsının kâili bulunan Leskofçalı İsmail Paşa-zâde Galib Bey merhûmu tanımış ve hal ve tavrına ve vicâhet-i simasıyla talakat-ı hârikulâdesine ve husûsan Hersekli gibi, Kemal ve Kazım Beyler gibi etvâr-ı lâubaliyâne güftâr-ı bî-bakâneleriyle meşhûr olanların onun huzurunda şakk-ı şefe etmeksizin mebhûtane onu dinlediklerine hayrette kalmıştım.

Pos bıyıklı, kumral ve gür sakallı, haddekaları şiddet-i nazar infâz eden çeşmânındaki ulviyet-i muhibe ile beraber gayet mültefit olan bu zât, bazan evzâyıyla öyle bir hâlet-i şakime izhar ediyordu ki insan o azametın karşısında bayağı lerze-dâr-ı hirâs oluyordu. Piş-i nazarda güya ki Nef'î canlanmış da Sihâm-ı Kaza'sından bir beyit okuyormuş gibi bir hâlet-i haşyet tecelli ediyordu.

Galib Beyin vechen Midhat Paşa merhûma garip bir şebâhati vardı.

&

İşte bir vakitler İstanbul'un erbâb-ı haysiyet ve irfânına ictima-gâh olan bu üç kahvehanenin son zamanlarını idrak edebildik.

Direkler arasının çayhaneleri sadedden hariçtir. Çünkü mülkümüzde çay hiçbir vakit kahvenin yerini tutamamıştır. Şarkın, bu havâli-i garîbesinde ve memâlik-i cenûbiyesinde kahveye fevkalâde bir inhimâk vardır. ve zannederiz ki kahve, tenbih-i a'sab nokta-i nazarından çaydan daha hafif ve ehvendir. Çay havâli-i şimâliye ahâlisi indinde medâr-ı tesahhun olan meşrubâtta ma'duddur. Kahve iseistirâhat-i a'sab ve dimağa hizmet eder, yahut hâlet-i rûhiyemiz o sûretle telakki ediyor.

- Buyurun şurada bir kahve içelim!

İşte ba'de't-terhîb dostların birbirine vâki olan teklifi budur. Ve ekseriye de reddolunmaz. Çünkü mûcib-i külfet ve bâis-i minnet bir keyfiyet değildir. Bilakis pek çok ahvâlde teşyîd-i ülfet ve muhabbete sebep olur.

&

Beyoğlu harîk-ı kebîrine kadar o semtte dahi Fransız usûlünde tesîs edilmiş bir iki kahvehane vardı. Bunların birincisi Kafe dö Lüksemburg ikincisi Kafe dö Jarden Düflör ve diğerleri de Kafe dö Kırstal Kafe dö Bizans idi. Bunlar bir zamanlar yerli ve ecnebi ashâb-ı haysiyeti celb edecek evsâfî hâiz idiler. Sonraları her şeyde olduğu gibi Alamud kahvehanelerin hudûsu ile bunlar eski rağbetini kaybettiler. Hele Lüksemburg, şimdiki Kanzoh eczahanesinin bulunduğu mahalde kâin ve arz ve tûlu gâyet vâsi', duvarları dairen mâdâr âyinelerle ârâste, peykeleri kadife kaplı, sakfî nukûş-ı müzehhebe ile müzeyyen bir cây-ı mükellef idi.

Bugün İstanbul'un hiçbir semtinde bâlâda evsâfından haber verdiğimiz kahvehanelere mümâsil bir kahvehane yoktur ki ledü'l-hâce insan oturabilsin.

Kıraathane namına mevcûd olan yerlere, insan bu nâmı nasıl lâyük görür?

Dostlarımızdan İngiltere'de terbiye olmuş Mısırlı bir zât, geçenlerde diyordu ki:

-Beni köprü başında kıraathane diye bir yere götürdüler. İçine kokudan girilmiyordu. Dışarısında oturduk. Oradan da gelen geçenin savurduğu toz, toprak insanı bîzâr ediyordu. Kıraathane unvânına kesb-i istihkâk edişi sabahları neşr olunan iki üç gazeteyi bulundurmasından ve sizce kıraathaneden maksûd olan fayda bundan ibâret ise diyecek yok. Bari Fransızların Sal veya Kabine Dö Lektor darü'l-kırâe tabirlerini maskara etmeseniz. Bununla yabancılara medâr-ı istihzâ oluyorsunuz.

İstanbul'un kadîm kahvehanelerinden birtakımı da Süleymaniye'de Tiryaki Çarşısı denilen sıra kahvehaneleri idi. Fakat bunlar afyon istimâl edenlere mahsûs mahaller olduğundan, müdâvimleri mahdûd idi. Nitekim İskender Boğazında ve çifte

fırınlarda esrârkeşlere mahsus olan kahvehaneler on beş sene evveline kadar küşâde idi.

Zannederiz ki bugün İstanbul'un muteber bir semtinde Paris'teki emsâli gibi mükemmel bir kahvehane tesis edilse ve çay, çikolata, sütlü kahve dahi ihzâr eylese ve matbuât-ı yevmiye ve mevkûte ile Avrupa neşriyât-ı musavveresini de celb eyleyecek olsa ashâb-ı haysiyetten pek çok müşteri kazanabilir. Halbuki bugün İstanbul'da bir semt-i mu'teber irâesi de müşkildür.

Ebuzziya

Makâme-i Tevkifiye

(mâ-ba'd an-cüz 110)

Saat onda tren geldi. Memur efendiler de sıfât-ı resmîyelerini ihbâr ile trene kabul olunmak teklifinde bulundular. Bu katarda Forgondan başka insan barınabilecek vagon olmadığından, gerek biz gerek müstahbimiz bulunan eşya oraya kabul olunduk. Fakat oturacak yer de yok idi. İstasyondaki kahvehânededen bir sandalı getirttim.

Efendiler vâkıâ ceplerindeki paso ile sellemehusselâm bindiler ise de ben velev taht-ı mecbûriyette bulunayım;-kendimi onlarla hem-hâl yani mahlûkût-ı zâbıta ile hem-ayâr göstermek kabilinden olacağı için biletsiz binmeğe muvafakat etmedim. Ve istasyon memuru her ne kadar "Biz vukuâtı jurnallerimize yazıp idareye bildiririz bininiz!" dediyse de yine kabul etmedim. Bir tane üçüncü mevki bileti aldım ki şu vâkıanın muhtıra-i elîmesi olmak üzere elân onu hıfzetmekteyim.

Tren dö Marşandiz evvela gece olduğu, sâniyen pek ziyâde yüklü bulunduğu için gayet ağır gider. Sâlisen Makriköy, Yedikule, Yenikapı, Kumkapı istasyonlarında vagon bırakmak veya rabt etmek gibi manevralar icrâsına mecbur

olduğundan bir saatlik mesafeyi iki saatte kateder. O gece ise Kumkapı istasyonunda biraz ziyâdece tevakkuf iktizâ etmiş idi. Müdür efendi bu fırsatı ganimet bilerek Kumkapı istasyon memuru olan polis komiserini arattı. Fakat komiser bedel âdi bir nefer geldiğinden müdür efendi azmet-güsterâne bir tavır ile komiserin bu zamanda nereye gitmiş olduğunu suâl eyledi. O da: -iki saat evvel son katar postasını icrâ ettiği için kulübede yatmakta olduğu- cevabını verdi. Müdür ise: “Gerek komiser gerek senin vazifen trenlerin vürûdunda burada bulunmaktır. Demek siz memûriyetinizi böyle ifa ediyorsunuz!” hitâb-ı itâb-âmîzinde bulunması üzerine nefer: “-Vazifemiz posta ile hitâm bulur. Hamal treni hiçbir vakit yolcu kabul etmediğinden istasyonlara adam çıkmak ihtimali yoktur. Şimdi hangi istasyona gidilse polisleri uykuda bulursunuz.” cevabını verdi. Fakat müdür efendi bir kere sâika-i azametle girişmiş olduğu şu suâle bu yolda doğru bir cevap alınca münfail olduklarından –İşte gördün ya, bazı defa da böyle yolcu iniveriyor! kavliyle zu’munca neferi mahcûb etmek istedi ise de nefer, me’ûl etmediğim bir cür’et-i vakûrâne ile –Hayır efendim! Zâbıta memurları yolcudan ma’dûd değildir. Eğer akşamdan emrolunmuş olsa idi, bittabi’ sabaha kadar beklerdik.- sözüyle mukâbele eyledi.

Âmirle memur arasında vazife nâmına olan bu mücadele henüz hitâm bulmuş idi ki katar memuru bizleri yerimize davet eyledi. Forgona girdikten sonra müdür efendiyi ığzâb kasdıyla dedim ki: Nefer hakîkaten erbâb-ı dirâyetten imiş. Hatta vazifesini tamamıyla îfâ etmiş olduğuna o kadar mağrur ki sizi bile vazife nâmına techîle cesaret etmekten çekinmedi. Hiçbir itirazınızı cevapsız bırakmadı. Ben sizin yerinizde olsam böyle vazifesini bilir memurları hem taltif, hem de daha mühim işlerle tavgiz eylerdim. “Müdür efendi de lütfen bu istihzâmı ve gerek neferin Onlarca serkeşâne olan tavrını hazmederek- “Evet hakkı var. Fakat bize bu yolda muâmele düşer.”buyurdular.

Biraz sonra tam nısfu’l-leylde Sirkeci’ye vâsıl olduk. Fakat ber-mu’tâd yolcu katarlarının tevakkuf ettiği mahale değil, diğer cihete eski istasyonun arka tarafındaki gümrük anbarları önünde durduk. Orada ise gecenin bu saatinde ne hamal bulunur, ne de araba. Saadetlü Hüsnü Efendi Hazretleriyle izzetlü Hüseyin Dâim Bey birer bohça yüklenerek ta yeni istasyon havalisindeki polis koğuşuna kadar

götürdüler. Ben ise ikide birde efendileri tazip ve azap kasdıyla fakat bir lisân-ı ca'lı nezâket ile “–Rica ederim. İçindeki kâğıtlar örselenmesin biraz yukarı kaldırmınız!” demektedir idim.

İstasyon komiseri kendi tabirlerince devriyeden gelmiş, yatmak üzere imiş. Âmirlerini böyle dûş-ı tahammüllerindeki bâr-ı sakîlin altında ezilir bir hâlde görünce yerinden fırlayarak ellerinden bohçaları aldı. Ve onu müteâkip verilen bir emir üzerine köprü başında bir de açık araba getirdi. Ben arabaya girdim. Kâğıt bohçalarını da birbiri üzerine yanıma koydum. Hüseyin Hüsnü Efendi karşı tarafa Hüseyin Bey arabacının yanına oturdular. Ve arabacıya: Hoca Hanında zabtiye nazırının konağına! Emrini verdiler.

Sirkeci'den Nazır Paşanın konağına kadar olan sokaklarda kimselere tesâdüf etmedik. Câ-be-câ gazlar yanıyor, ve vaktiyle olduğu gibi köpekler dahi araba sesinden ürküp de avâve-i sâmia-hıraşa âğaz etmiyordu. Bu hâl ya eski köpeklerin ırkı tükenmiş olduğuna yahut yavaş yavaş âsâr-ı medeniyeye alışmış olduklarına delil olabilir. Sema ne kadar berrak! Hava ne kadar sakın idi. İstanbul'un reşk-endâz-ı bahâr olan mevsim-i harîfin en latif gecelerinden ma'dud olan bu geceye, altı sene evvel Paris'te, yine bu mevsimde fakat sabaha karşı ikâmetgâhıma gittiğim bir geceyi tahattur ettirdi. Gözümün önüne Palas dö La Konkurdan Ark dö Teriyumf'a kadar olan Avenü dö Şanzelize'yi getirdim. Ben o zaman Avenu Viktor Hugo da Ro dö Dum'da ikâmet ediyordum. Mev'id-i mülâkatımızda oğlum Ziya'yı nısfu'l-leylden iki saat sonraya kadar beklemiş ve gelmemesi üzerine münferiden ve Pasi Bors ominibüsünü kaçırdığım cihetle meşiiyyen gitmeye mecbur olmuş idim. Ben cesurum demek istemem. Fakat Paris gibi kalb-gâh-ı medeniyette hiç kimsenin dûçâr-ı havf ve ihtirâz olmaması lazım gelirken vâ-hayfâ ki en tehlikeli yerler bile bazı kere Paris sokaklarına nisbetle mahall-i emn u âsâyiş addolunabilir. Binâen aleyh şimdi önüme biri çıkar da beni soymağa kalkışır mülâhazasıyla bî-huzûr olmasa idim o gece, o koca kişver-i medeniyetin, o her türlü meâliyi, -Avârız-ı zarûriyesinden imiş gibi- birçok da deniyyâtıyla câmi olan ve bununla beraber hevâ-yı latif hürriyeti cihânın her tarafına sevk eden bu şehir-i dil-ârâyı, kâmilten taht-ı temlikimden imiş gibi âsûde âsûde doya doya seyredecek ve âdeta hâb-ı huzura dâhil olmuş bir vücûd-ı muhteremin rahatını ihlâl etmek korkusuyla iltizâm edilen meşiiyy-

i ihtiyatkârâne gibi usul usul yürüyerek safâ-yâb olacak idim. Ne çare ki bir bedbahta tesadüf ederim veya daha doğrusu bedbahtâne bir belaya uğrarım korkusuyla o sükûn-ı ulviyeyi âdetâ ihlâl edercesine hızlı hızlı yürümekte idim.

Uzaktan hayal meyâl seçilen tâk-ı zafer, kendine takarrub edildikçe ulviyeti idrâk olunan uzmâ gibi yavaş yavaş teâli ediyordu. Nihayet her türlü havf ve helecâna galebe ederek mevzu kanepelerden birine oturup mevkiin sükûn ve letâfetinden istifâde ile bir sigara içmeğe karar verdim. Tesâdüfen ve kâffe-i teveccühüm şark idi. Ne garip tezat! İnsan medeniyet-i garbiye dediğimiz medeniyet-i sahîhada ma'rufattan nice mehâsinin medeniyet-i şarkiyeye münkerâtan, ve medeniyet-i garbiyeye meçhulâtan olmayan bir çok hasenâtın medeniyet-i şarkiyeye mevhumâtan sayıldığını teslim etmekte muhtar kalıyor. Kendi kendime dedim ki: Ben şimdi Polver dö Kapossin'den kalkmış idim. Buraya meşîyy-i âdî ile bir çeyrekte geldim. Oranın haşr-edner-haşr halinde bıraktığım velvesiyle buranın sükun-ender-sükûn halinde bulduğum samt-ı hâb-alûdegânesi insanı bayağı tayy-ı mekânın imkânına kâil edecek kadar gariptir. Güya bir çeyrek evvel garpta imiş de şimdi bilâd-ı şarka düşmüşüm. Herkes, her yer, her şey uyuyor. Hemen benden başka bir bidâr yok. Asâyiş memurları bile bu havâlinin emniyetinden mesûl değillermiş veya emniyetine kuvâ-yı itimat imişler gibi meydandan kalkmış. Burası âdetâ İstanbul, yani akşam karanlığıyla kümeslerine çekilen hayvanât-ı ehliye benzeyen şarklılara dönmüşler. Ne sokaklarında bir şamatât, ne de evlerinde hâlet-i bidâriyeye mahsus bir alâmet var. Eğer sokaklarındaki intizâm-ı vüs'at ve taharet ve münevveriyet olmasa mutlaka buraya İstanbuldur; der idim.

Zavallı şarklılar ne bilsinler ki Paris denilen ve Tercümân-ı Hakikat kabilinden ısmarlama yazı yazan gazetelerin lisân-ı medeniyetinde mahall-i fîsk u fücûr olmak üzere yâd ve tarif edilen bu belde-i câmiü'l-garâibte sabaha kadar küşâde emâkin-i zevk u huzûr ile beraber, dağdağa-i medeniyet içinde sahrâ-yı bedeviye'nin en ziyâde vicdan-rübâ olan tarz-ı tabiisini, fakat bir suret-i muhteşemde taklid edip de etrafını âlî binalar, ruh-efzâ hadîkalarla tezyin ederek koca bir kasaba kadar bir mahalle-i istirâhat bulundurmağa muvaffak olmuşlardır.

Zavallı adamlar nereden idrâk etsinler ki medeniyet-i garbiye aleyhine söz söylemek isteyenler hakikatte halkı kurâne bir gayret u cehâletle imtisâk etmiş

oldukları taassubda idâme ederek ecelsiz öldürmeğe çalışmak gibi, bir şenâet-i mel'ûnâneye tâbi olmaktadırlar.

Paris! Bu lafız ister bî-manâ addolunsun, ister esâtir-i Yunâniyeden melâhat mâlikesi Venüs'e güzellik mükâfatı veren Priâm'ın oğlu Paris'in nâmından alınmış olsun, her halde bugün dünyada bir gazetede okuduğu şeyin manasını anlayacak kadar behre-dâr-ı maârif olan her şahsın bildiği bir kelimedir. Fakat Paris görülmeyince bilinemez. Hatta görülüp içinde oturmakla bilmek herkese müyesser olmaz. Paris'te doğmuş, Paris'te büyümüş, Paris'te terbiye olmuş, Paris'te ölüp Paris'te gömülmüş adamlar vardır. Paris'i bilmeyerek yaşamışlardır. Paris her şahsın kendi mîzaç ve hevâsına ve kendi heves ve isti'dâdına muvâfık hâlâta cîlve-gâh-ı zuhûrdur. Hâsılı her tavr-ı mahsûs sahibi o memleketi kendi tahayyülât ve temayülâtı için yapılmış bir şehir olmak üzere telâkki eder. Ve bu telâkkisinden dolayı da haklı görülür.

Evet! Bu geceyi, Şanzeliz'deki geceye benzettim. Paris'te memleketimi tasavvur ettiğim gibi Bâb-ı âli caddesinden yukarı doğru çıkarken de pîş-i hayalimde görmekte idim. Faka o dört kilometre hatt-ı müstakime bedel Bâb-ı âlide nihâyet bulan tarîk-ı nâ-müstakîm tâk-ı zafere mukâbil de duyûn-ı umûmiyenin çifte saraylar arasına inşâ ettiği binâ meşhûd idi. Ne tezat! Biri içinde yaşayan milletin vüs'at ve intizâm-ı efkârına mutâbık ve hakikaten Şanzelize unvanı gibi yeryüzünde bir hadîka-i behiştî addolunmağa lâayık, diğeri ise yine derûnunda müteayyiş-i halkın şâhid-i mâhiyeti itibar olunmağa muvâfık idi. Duyûn-ı umûmiye binasını tâk-ı zaferle kıyas, velev hayâl- i bülend olsun, kıyâs-ı maalfârik idi. Çünkü tâk-ı zafer o koca düvel-i müttetika, yani Rusya, Avusturya, Prusya ordularını ric'at-i kahriyeye uğratan Fransız dilâverlerinin bu âlem-i fenâda ibkâ-yı şân-ı muzafferiyeti için tesis edilmiş bir tâk-ı muallâdır. Duyûn-ı umûmiye binası ise acz-i idâremizin mütehaccir bir şâhid-i hâilidir ki mevkien nasıl bir nokta-i hakîmiyeye kurulmuş ise hakikatte dahi Bâb-ı âlinin ve belki varidâtımızın kısm-ı ehemm ve ekseri yed-i gâlibesinde bulunduğu haysiyetle saltanat-ı muazzama-i Osmâniyenin başına çökmüş mübrim bir belâdır.

Hâsılı başımdaki belâ-yı nâgeh-zuhûr elvermiyormuş gibi gece yarısı şu tasavvurât ve meşhudâtım dahi bir kat daha dağ-ı ber-dil olmağımı mûcib oldu.

Arakel kütüphanesini geçerken Tarık matbaasının mürettip odasında kaç gaz yandığı görülyordu. Duvara akseden bir zıll-ı müteharrikte bir mürettibin tertip ile iştigâlini ilân eyliyordu. İhtimâl ki sansür memûrunun müessir-i sadakat ve mahâretiyle telvîs edilmiş bir makâlenin tashîhâtıyla meşgul idi. Matbaanın hâli fikrimi birden bire mâziye intikal ettirdi. Çünkü yirmi bir sene mukaddem Tarık matbaası yerinde benim matbaam taht-ı idâremde ise Sirac gazetesi bulunmakta idi. Bir nisan ayının Pazar günü akşam üzeri Akif isminde bir teftiş memuru beni hapishane-i umûmiyeye götürmek için gelmiş idi. Üç gün sonra ise üç buçuk sene imtidâd etmiş olan iğtirâba memuren İstanbul’a vedâ eylemiş idik. O zaman bir zanna kurban olmuş idik. Acaba şimdi de hangi keşînin hedef-i buhtânı olduk. Hesapça ben bu saatte evimde âilemin nezdinde, hatta böyle bir arızayı rüyamda bile görmeksizin fart-ı âsûdegî ile câme-hâb-ı istirâhatte uyur bulunacak idim.

İstitrad

Vak’adan birkaç gün evvel Tarabya’da Sommer Palas’ta dostum tarafından saltanat-ı seniyyenin hayr-hâhı olan bir devlet-i muazzama sefirine takdîm olunmuş idim. Bu zât sâir rufekâ-yı mesleki gibi bittabi ahvâl-i dâhiliyemize müteallik birçok menâbi’den birçok havâdis aldığı ve fakat muttali’ olduğu şeylerin kâffesine sahîh nazarıyla bakmayarak zuyûfunu hâlisinden tefrik ile hakikatı öğrenmeyi vazife-i sefâretten ziyâde vazîfe-i insâniyeye muvâfık bulmakla kendisine tanıttırılan zevâtta daima tashîh-i malumâtı itiyâd edindiği için esnâ-yı musâhebette memleketimizde Sekurite Publik’in biraz zamandan beri uğradığı hasara dair işittiği vakaların vukûuna ihtimâl verilmeyecek mertebelerde olduğunu söylemiş ve misâl olmak üzere de –bir casusun beş on kuruş kapmak veya nişân ve rütbe almak veyahut hizmetinde terakki etmek maksadıyla nazar-ı hükûmette menfûr olan ashâb-ı hamiiyetten birine bir sakîme isnâdiyle irâs-ı belâ eylegeldiğini ve bîçâreyi usûl-ı ma’rûfe-i adliyeden hiçbirine ve hatta Rusya gibi esas idaresi usûl-i istibdât üzere müesses bir devlette câri olan ve fakat yine kaide tahtında bulunan muamelât-ı zulmiyeye dahi kıyas edilemeyecek surette yakasından tutup mülkün en ücrâ bir yerine iclâ ve hânumânından ve belki canından bile cüdâ eylediklerini irâd eylemiş idi.

Kendisine, ufacak bir mukaddime ile istidâ-yı afv ettikten sonra dedim ki: Memleketimizde süferânın düşmekten hâli olmadıkları varta-i hatîatın iki sebebi vardır ki bunun biri süferâyâ, diğeri bize âit kabahatlardendir. Süferânın burada aldıkları havâdisin râvileri ne kadar müteaddid olursa olsun menba'ları birdir. Yani herhangi sefir olursa olsun ya tercümânlarından veya tercümânlarının bizzat veya dolayısıyla tanıttıkları laventenlerden yani şarklılaşmış frenklerden istihsâl-i malumât ederler ki bunlar başka başka şahıslara inkısâm etmiş bir vücut demektir. Binâenaleyh her ne üzerine bir havâdis öğrenmek isterlerse onu esâsı tahavvül etmeksizin telâkki ettiği yolda hükûmet matbûasına bildirir. İşte bu kabahat süferâyâ aittir. İkinci bizim lisân-âşinâ olanlarımızdadır ki her gün bu gibi rivâyât-ı elîmeyi

(Mâ-ba'di gelecek nüshada)

Ebuzziya

Defter-i Hatıratımdan

Bazı Durûb-ı Emsâlin

Şerhi

(Ma-bad-i an-cüz' 124)

(2)

Ey abdal ey derviş akçayla biter her iş

Bu mesel cemiyet-i beşeriyede her işin revâc ve husûlu paraya mütevakkıf ve çünkü para, mıknaatıs-i dil-i insanî olmak haysiyetiyle ekser ahvâlde vicdân-ı beşeri câzib iken bazı sâde-dilânın husûl-ı matlabı himmet-i dervişândan beklemelerine ve:

Aldatıp halkı vilâyetler satar

Gaybtan mansıp verir tâliplere

Şeyhimin maksûdu cerr-i nakd iken

Halt edip tariz eder kâsiblere

kıt'asının mâruf olduğu üzere kisve-i dervişânda birtakım ebleh-firiblerin şuna buna bol keseden dua ve teveccühle himmet savurmalarına târizen irâd olunur.

Şinasi'nin:

Dâim akçayla biterken her iş

Akça eyler mi duâ-yı derviş

beyti dahi bu meselin hükmünü nâtıktır.

Bir müsâmerede Napolyon Ponapart'tan ricâl-i asrıdan biri: -Herkesin bu âlemde bir arzusu ve husûlünü cân u dil ile temenni eylediği bir matlabı vardır. Aya zât-ı haşmet-meâblarının ne gibi bir dil-hâhları vardır?- diye arzusundan suâl etmesi üzerine Napolyon:

- Evvela para, sâniyen para, sâlisen yine paradır. cevabını vermiş. Ve sâil: - Efendimiz para malum bir mesele! Fakat insan mesela bir mahbûbe-i bî-hem-tâya veyahud dünyada emsâli nâdir bir semend-i sabâ-reftâra mâlik olmak için her şeyi fedâ edebilir. Efendimizin de bu kabilden arzuları yok mudur?- deyince Napolyon: Behey ahmak para olduktan sonra râm olmayacak bir mahbûbe-i dil-ârâm ve alınamayacak bir semend-i hoş-hırâm mutasavver midir? kavliyle herifi iskât ve ilzam eylemiştir.

Arap'ın:

“En-nukudu tahallu'l-ukud”

kavli ve atalarımızın:

“Altın anahtar kale kapılarını açar” meseli paranın hâsıl edemeyeceği bir iş mutasavver olmadığını gösterir hakâyık-ı tecrübiyedir.

Meşhur hakim-i Fürs Büzürcmihr –Alemde hayattan eazz olunan nedir?- diye vâki olan bir suâle: “Abid için imân ve amme-i enâm için sâ mân” kavliyle icâbet etmiştir.

Meşhur Volter, Rusya İmparatoriçesi ikinci Katerina ile bir musâhabeti esnasında bahis, paranın duşvâr olan her kârı teshil edeceğini ve paraya hiçbir şeyin mukavemet etmesi kâbil olmayıp, en afif bir kadını bile para ile itma’ ve meyve-i hoş-güvâr-ı vashıyla intifâ mümkün olduğunu iddiâ etmesi üzerine Katerina: -Evet para pekçok şeylerde kudret-i kâhirânesini ibraz ederse de bazı halât-ı istisnâiye de vardır. Ezcümle gayet zengin bir kadını para ile itma’ ve ikna nasıl kâbil olur. Mesela ben elli milyon bir halkın hükümdarıyım. Bütün Rusya’nın servet-i sâ mânı benim dest-i iradâtıma müfêvvez gibidir. Teb’amın ashâb-ı yesârından, hem de tav’an istediğim kadar para alabilirim. Bu halde beni de para ile itma’ mümkün olabilir mi?- der.

Volter –Şüphe mi var!

Katerina –Nasıl?

Volter –Size teb’anızın adedi kadar altın vererek.

Katerina –Ben istersem yüz milyon altın alabilirim.

Volter –Ben, teb’anızdan alamayacağınız miktar, bir milyar altın veririm.

Katerina –O kadar parayı nerede bulabileceksin! deyince

Volter –Mesele ruspuyu bulmak değil mi idi madam? Onu bulduk. Şimdi iş paraya kaldı. demiş ve Katerina’yı iskât etmiştir.

(3)

İle verir telkini kendi yutar salkımı

Bu mesel iğfal kasdıyla halka istikamet ve iffet üzerine mevaızda bulunup da kendisi aksiyle amil olan zamâne sulehâsına ve fazl u hamiyetten dem vurduğu halde ef'âl-i seyyie irtikabiyle me'luf bulunan eşhasa tarizen îrâd edilir, ki Arap'ın

(Tabîbün yüdavi'n-nâse ve hüve marîz)

meseline muvâfıktır.

Bî-dil mahlasıyla meşhur olan şair (Abdulkadir Dehlevi)nin: “-Biz âlem-i manâ olduk amma, dâğ-ı cehli ber-taraf edemedik. Ey bî-dil! Amelsiz ilimler bizi harap etti.- mealinde olan:

“Alem-i mânâ şodem ve dâğ-ı cehl ez-ma-nereft

Gird-i bî-dil ilmihâ-yı bî-amel ma-ra harâb”

beyti dahi nefse hitap yolunda bu meselin taarruz ettiği eşhâsa işaret-i ma'rızinde inşâd olunmuştur.

(4)

Asılırsan Frengî sicimle asıl

Bu mesel insana meyl-i meâli ihsâs ve süfliyâta temâyülden tâlim-i içtinâb ma'rızinde darb edilir.

Enderuni Fazıl Bey merhûm bu meseli Zenânnâmesi'nde şöyle nazmetmiştir:

“Sevdiğin Rum ola ya Efrenci

Sâirin zevkine değmez renci

Basılırsan o güzellerle basıl

Asılırsan da Frengiyle asıl”

Arap’ın: “Zina edersen hurre ile et, sirkât edersen dürre et” meâlinde olan:

“İzâ zeniyet fe-izen bi’l-hurre ve izâ serakat fe’srik bi’d-durre” meseli bu makamdadır.

Surette lisân-ı edebe yakışmaz gibi görünen bu meselden büleğâ-yı Arab’ın maksudu dûn-himmet olmaktan, süfliyâta temâyülden tahzir ile uluvv-i himmet ve meyl-i meâliye teşvikten ibarettir. İnsan bir günâh işlerse bari mukabilinde uğrayacağı hacâlet ve ikâba değer surette olsun demektir.

(Mâ-badi var)

Ebuzziya

Namık Kemal’e Ait

Yâr-ı kadîm Süleyman Nazif’in (Namık Kemal Bey Merhuma Ait) ser-nâmeli fıkрасını okudum. Bu fıkırada iki nokta var, ki bence cây-ı müdafaadır.

(Bodler)in kıt’asıyla Kemal’in beyti arasında “bir mukâyese-i tercihiye tesis etmek imkanı olmadığına” değil, ben bu münasebeti tesis etmenin gayr-i mümkün olduğuna kaniim. Kemal’in beytinde de, (Bodler)in kıt’asında da bir “kalp koparılıp yere atılmak” fikr-i âteşîn ve hûnîni var. Demek ki tesis-i mukâyese için lüzûmundan ziyâde vecih ve münasebet var. Mukayesenin, mukâyese-i tercihiye olması cihetine gelince: onun tayini bir küçük izah ile mümkün olcaktır:

“Pâyını sûzân eder dikkatle bas ki râhına

Kalbini atmış ölürken âşinalardan biri”

beytinde Kemal, âşınalarının sinelerinde hep kendi kalbi gibi pür-harâret kalblerin çarptığını söylemiş oluyor. Ve bu âteş-nâk-ı kalbiyye, tahkir-âmiz değil, belki tahlis-i fıkır gayr-i mefkûriyle yapılmış tazimkâr bir muameleyi tasvir ediyor. Bodler:

“je le lui jetterai par terre avec dedain.”

mısrarıyla kalbine dürüş bir muâmele reva göreceğini söylüyor.

(Kemal)in beytiyle (Bodler)in kıt’ası arasından demek ki pekala bir mukayese tesis edilebilir ve Kemal’in menfaatine olarak bu mukayese yine pek kolay ve pekala bir mukâyese-i tercihiyye olabilir.

Pâyını suzan eder ilh...

.....

beyti “tab-ı Kemal’in mahsul-i sâfı değil” demek bence güçtür: Eğer bu müşâbeheler (müşâbih)lerden birinin adem-i asliyetine delil addolunursa, eş’arındaki hayallerin suret-i mutlaka ve kâmilede hâlikı olan bir şairi parmakla göstermek mümkün olamaz. Abdulhak Hamid’in:

Dinler yeri kalkarım havaya

Her sûda alelumum:bilmem!

beyti, (Sitefân Malarme)nin (Toast funebre) unvanlı manzumesindeki

Hurle ce songe; et, voix dans la clarte s’altere

L’ espace a pour jounet le cri: je ne sais pas.

beytinden alınmış veya çalınmış mıdır? Cihân-ı enfes ve cihan-ı âfak tabir-i diğerle enfüsiyyat ve âfakiyyât, hakiki şairler için müşterek iki vatan, müşterek iki ilham-ı zârdır. Bunlar mahdud ve muayyen bir memleket halkını ilk nazarda tanıttıran şemâil-i sabite ve mukarrere gibi bazı şemâil-i müştereke arz ederler. Ben geçen gün Viktor Hugo’nun (Şan Dokraposkul) unvanlı mecmûa-i eş’arında (Anter)in adeta bir şiirinin tercüme-i manzumesi addolunabilecek, bir kıt’aya tesadüf ettim. Bu müşâbih simaları başka bir gün yan yana dizmek isterim. Bugün bu noktada çok tevakkuf etmeyeceğim. Bugünlerde üstâdlara karşı gençlerin alınlarında

gayr-i medruk bir çîn-i cebîn mahsustur. Bu hâlet-i rûhiyenin sirâyetinden, görünüyor ki pek az kimseler masun kalabilir.

“Civan-merdân-ı milletle hazer kavgadan ey bî-dâd

Erir şemşîr-i zulmün âteş-i hûn-ı hamîyyetten”

beyt-i ra'd-âhengiyle (Promete)nin ruhuna layık görülen ve fî'l-hakîka layık olan

Ecraser n'est pas vaincre, et ta foudre inutile

S'eteindra dans mon sang.

beyti arasında da bir mukayese-i tercihiyye yapsam acaba aynı mutalaa vârid olacak mı?

Kemal, yüksekliğine daha çok zaman yetişemeyeceğimiz derecede yüksektir, asliyyet-perver Original'dir. Bizler mütereddi Fransız şairlerini taklit ettik. Ve fena taklit ettik ve etmekteyiz. Ve bu fena mukallidlikle özü kabahatinden büyük olan ma'siyyet-kârların halindeyiz. Biz Kemal asrında yaşıyoruz. Kemal bir asır sahibidir. Biz ise bir gün sahibi de olamıyoruz.

Zamanımızın en sehâr ve en sahhâr kalem-i nâsiri, her zaman kemâl-i fahr ve meserretle ilan ettiğim vechile, yâr-ı kadîm-i cân Süleyman Nazîf'in elindedir. Fakat o kalemden sâdır olan her hüküm ve mutâlaayı bilâ-kayd u şart tasdik etmek benim elimde değildir.

20 Haziran 1911

Doktor

Abdullah Cevdet

Namık Kemal Bey Merhuma Aid

Refik muazzez Abdullah Cevdet'in bir azm-i inkılab-sâzâne ile tesis etmiş olduğu (kütüphane-i ictihad) meyanında münteşir (Rü'ya)-yı meşhûr-ı Kemal'e yazdığı mukaddeme-i âteşînin şu satırları nazar-ı dikkatimi celb etti:

(Kahriyat) sahibi diyor ki:

“Kemal’in”

“Pâyını sûzân eder; dikkatle bas kim râhına

“Kalbini atmış olurken âşinalardan biri

“beytindeki şiddet-i hayal her lisanda, edebiyatı, şiiri en ziyade müteâli olan milletlerin hangisinin olursa olsun, âsâr-ı edebiyyesinde ender görülür. Şimdiye kadar manzumumuz olan üç dört lisanın eş’arında, bu vadi-i hayalde Kemal’in bu beytine, rikkat-i vahdetçe yaklaşacak yalnız bir kıt’a tahattur ediyoruz ki Fransız şairlerinden (Şarl Bodler)indir. Les Fleurs du Mal unvanlı mecmua-i eş’arında münderictir. İşte o kıt’a şudur:

Comme un tout jeune oiseau qui tremble et qui palpite,

J’arracherai ce coeur tout rouge de son sein,

Et pour rassasier ma bete favorite,

Je le lui jeterai par terre avec dedain.

“Fakat Kemal’in şiirindeki nairlik, ateş-mizacılık nerede bunda!”

Arkadaşımın affını rica ile fikrine iştirak edemeyeceğimi söyleyeceğim.

Evvela, Bodler’in kıt’asıyla Kemal’in malı olduğu beyan olunan beyit arasında mümâselet-i mana yoktur ki her ikisi meyanında bir mukâyese-i tercihiye tesis etmeğe imkan olsun. Bodler kalb-i her-dem muzdaribinin evcânını bir infial-i me’yusane ile inliyor. Namık Kemal Beye isnad edilen beyitte ise yalnız bir tahzir-i garam-perverâne mevcuddur.

Saniyen, (pâyını sûzân eder ilh...) beyti tab’-ı Kemal’in mahsul-i sâfı değil, kendisinden birkaç asır evvel dünyaya gelmiş olan bir şairin âsârından –hâşâ, müntehil değil- muktebes veya mütercemdir. Şuarâ-yı acemden Lari’nin beytini de işte aynen yazıyorum:

beytin asl-ı âteşinle tercüme-i nâkısı karşılaştırılırsa Kemal'in bu beyitte muktedâsından pek geri kaldığı görülür. Şark ve garbın enâfis-i âsârını bir ıtıla-i vesî' ve amîk ile tanıyan Abdullah Cevdet, bu hakikatı, zannetmem ki, tasdikte tereddüt etsin!..

Süleyman Nazif

Şair Arzusu

Naci merhum Üsküdarlı Sâfi Beyin:

“Cidal-i Sa'di ba-müddei” unvanlı tercüme-i manzumesine dair yazdığı takrizde Sa'di hakkında “Her millet için, keşke bizden olsaydı” dedirtecek kadar sahib-i hüner ve fazilet olduğu zemininde mediha-perdazlıkta bulunmuş idi. Hakikat-i halde şu küçük cümle, Sa'di hakkında söylenebilecek sözlerin en parlağıdır. İhtimal ki berâ-yı medh ve takdir yazılacak kocaman bir cild bunun kadar rûhlu, bunun kadar mânidâr olamaz.

Bazı meşâhir-i şuarâ dahi herhangi bir milletin devr-i maarif ve iclâl ve satvetini, mefâhir-i milliye-i tarihiyesini nazar-ı mutalaaya alarak o milletin efrâdından bulunmağa meyyâl ve hâhişger olmuştur.

Maamafih şahs-ı vâhidi kendisine mensûb addetmek isteyen millet sözü ile, bir milletin dastân-ı mefâhirine nazaran o millete mensup olmak sözü arasında Himalaya Dağı kadar fark vardır; çünkü ötede kocaman bir millet yegane bir şâir arz-i iştiyâk eyliyor; beride bir şâir-i mümtâz büyük bir millete meclûb ve müştâk bulunuyor. Her halde Naci merhûmun bâlâdaki ifadesi kadar latif, ruhlu, manidar söz pek az bulunur. Zahiren pek sade görünmekte ise de hakikat-i halde ulviyyet-i mekâlin nümûne-i bî-adîlidir.

Alman milletin en büyük şairi olan Göte Yunan-ı kadîme mensup olmak arzusunda bulunmuştur.

Fransız şair-i meşhuru Lamartin ise Arapların devr-i iclâl ve ikbâline meftun olduğu cihetle bir şeyhü'l-Arab olmak sevdasına düşmüştür.

Viktor Hugo ise kurûn-ı vustaya mensub (Baron) olmağı bediü'l-âmâl addeylemiştir.(!)

Düşünülecek olursa şu üç büyük şairin arzuları meyânında Viktor Hugo'nunki pek âdî kalır.

Rami Ömer

Şinasi'nin Vefatı

1871 eylülünün on üçüncü Çarşamba günü idi. Kemal ile beraber Beyoğlu'nda o gece misafir olduğumuz Mösyö Fanton'un evinde sabah kahvesi içiyorduk. Ben Diyojen için yazdığım makaleyi okudum. Kemal de bazı cümlelerini daha manidar ibarelerle ve imla tarikiyle islâh ve tezyîn ediyordu. Bu sırada sâhib-i hânenin hizmetkârlarından biri içeriye girdi: “Bir adam geldi. Kemal Bey'i görmek istiyorum diyor.” dedi. ikimiz de gecelik ile oturmakta idik. Ben derhal muhtelit olan yatak odasına çıktım. Uşak da gelen adamı içeriye getirdi. Kapı aralık idi. Gelen adamı görmedim. Lakin kâğıt yırtılmasını andıran bir ses işittiğimden herifin bir tezkire getirmiş olduğunu anladım. Bir dakika sonra Kemal kapıyı iterek elindeki kâğıtla içeriye girdi. Sîmâsı bir vaka-i keder-nâk üzerine herkesin hasıl edebileceği bir reng-i te'sîri ihsâs ediyordu.

- Büyük bir felaket! – diyerek kağıdı uzattı.

Tezkire: “Şinasi Efendi bu gece vefat etmiş...” sözüyle başlıyor ve cenazenin kaldırılması Kemal'den iltimâs olunuyordu. Zîrindeki Mehmet Hamdi imzasından Mustafa Fazıl Paşa kethudasından olduğunu anladım.

- Bu müntezir idi! dedim.

- Evet, müntezir idi! Keşke daha geç idrak etse idik, dedi.

Ve tekrar bana: Bu işi sen göreceksin. Ben mümkün değil Şinasi'nin cenazesinde bulunamam, dedi.

Anı bir tereddütten sonra peki dedim.

Gelen adam yüz lira da para getirmiş idi. Bir çar-yek giyinip sokağa çıktım. Ve köşeyi dolaşırken füzela-yı ehıbbâmızdan Kavalalı Hoca Kâmil ile karşıya geldik. O bir gün evvel karşılaştığı üzere bize geliyordu.

-Geri dön de bana refâkat et. Mûcib-i kasvet bir hizmet ifa edeceğiz. Şinasi vefat etmiş, dedim.

Hoca Kâmil Şinasi'yi ömründe görmemiş idi. Fakat mensûb olduğumuz mekteb-i edeb ve siyasetin müessis ve reisi Şinasi olduğunu biliyor ve onu görmeden, tanımadan edeb ve irebin timsâl-i zî-hayâtı gibi telakki ve hayalindeki heyûlâyı Şinasi'ye ta'zîm ediyordu.

Kendisi mütehassis ve seriü'l-infiâl olmakla vehleten işittiği bu haber-i musîbetten mebhût olmuştu. Bir kelime tefevvüh etmeksizin birlikte yürümeğe başladı. biz Bursa sokağından büyük caddeye çıktık. Taksim'e doğru gidiyorduk. Şinasi'nin evi Firuz Ağa'da Surmagırlı de olduğunu biliyordum. Lakin hangi sokaktadır onu bilmezdim. Zihnim pek karışmış idi. Hem gidiyordum hem de gözümün önünde o şahs-ı sahib-i mekâneti görüyordum. Ber-hayat iken huzuruna maneviyâtım lerze-dâr olarak dâhil olduğum o muazzamiyet timsâlinin şimdi pîş-i nâşında bulunacağım. Düşündükçe ayaklarım ileri gitmekten ziyade geri gitmeyi istiyordu.

Taksim'de sağa saparak Kazgancı mahallesine doğru yürüdük. Sağ kolda gözüme yorgancı dükkanı ilişti. Otuz otuz beş yaşlarında bir adam elinde büyük bir çuvaldız ile bir minder göklüyordu. Dükkanın önünde durarak:

-Baksana ağabey! Surmagır'e nereden gidilir, dedim.

-Şu karşıkı sokağa sapınız. İki sokak sonra sağa dönünce Sırma-gir kahvehanesinin önüne çıkarsınız, dedi.

Ben teşekkür etmek üzere iken yorgancı:

-Galiba Şinasi Efendinin evine gideceksiniz?

-Sözünü rikkat u merak ile memzûc bir nazar ile gözlerimin içlerine bakarak söyledi. Evet oraya gideceğiz dedim.

-Öyleyse beraber gidelim. Bu musibet minder de bugün kalıversin diyerek çuvaldızı sapladı. Zaten bir kanadı kapalı olan dükkanın diğer kepengini de indirerek omuzuna attığı saltasının kollarını geçirdikten sonra yanımızda gitmeye başladı.

-Merhumu tanır mıydınız?

-Onu mahallemizde kim tanımaz, Koca Şinasi Efendi!

-Ne vakit vefat etti?

-Bu gece sabaha karşı...Ben Bekir Efendi ile birlikte yanında idim. Bekir Efendiyi tanır mısınız? Tophane müftüsü.

-Hayır! Kendisini tanımam. İsmi işitmiştim.

-Merhumun çok dostu, eski dostu idi. Rahat döşeğine birlikte yatırdık.

-Cenaze hazırlandı mı?

-Hayır, müftü efendi öğleden sonra kaldırmak istiyor. Mısırlı Paşa ile yavaşça kulağıma söyleyerek Murat Efendiye haber gönderdi.

-Nereye gömecekler?

-Taksim mezarlığına, validesinin yanına. Müftü efendi öyle söyledi.

-Vefatında kendini biliyor muydu?

-Beni yatsıdan sonra Şakir çağırdı,Şakir'i Bilir misiniz teyzesinin damadı.

-Evet bilirim.

-Kahveden kalkıp gittim müftü efendiye. Yanında idi. Ben içeri girince merhum gülümseyerek yüzüme baktı. Ayak ucundaki küçük mindere oturdum. Müftü efendi de merhuma:

-İzin verirseniz azıcık dışarı çıkayım. Bir sigara içeyim deyip çıkmıştı. Beş dakika kadar hiç ses çıkarmadı. Yalnız yüzüme bakıyordu. Efendi rahatsız mısınız? dedim. Vücudum rahat ama başım pek rahatsız Raşit, kafam kırılıyor, beynim oyuluyor gibi geliyor, dedi. ben de merak etme efendi tıpkı validem de böyle

olmuştu. Ensesinden iki boynuz çektiler, bir şeyi kalmadı. Ah siz razı olsanız şimdi berber Hacı'yı iki boynuz çektirirdik dedim.yine gülümseyerek:-Yok çocuğum! Bu başka hastalıktır. Buna boynuz kâr etmez,dedi. Bu sözleri teâtî ederek evin bulunduğu sokağa dahil olmuş olduğumuzu anladım. Çünkü bekçi serîr-i guslû yüklenmiş kapıdan içeriye giriyor idi. Demek ki efendi henüz firaşı mevtindedir. Onu orada görmek istiyordum. Bir daha yüzünü görmek indimde her arzunun fevkinde idi. Nokta-i nâtika-i milleti ebkemiyet-i mutlakadan kurtaran bize bir sevdâ-yı edeb, bir fikr-i siyaset veren,zulümden nefret ettiren, zalemeyi yılandan müdhiş, akrepten müstekreh, cellattan bi-rahm tanıtan o idi. Onu o timsal-i dehâyı, hufre-i memata tevdi' olunmadan bir kerre daha görmek benim için lâzime-i bünüvvet idi. O hepimizin, butûn-ı âtîde yetiyecek evlad-i vatanının peder-i irfanı pir-i edeb ve siyaseti idi. Bizi düşünmeye, düşündüğümüz gibi söylemeye o alıştırmış idi. Ona hüviyet-i ademiyetimiz bile medyûn-ı şükrân idi.

Hoca Kâmil ile kapıdan içeri girdik. Avlunun sol cihetinde on iki kademedden ibaret bir merdivenden yukarı çıkınca sekiz on arşın murabbaında bir sofaya dahil olduk. Solda ve sofanın mebdeinde nim-küşade bir kapı vardı. Önünde şerâbî bir ferace giyinmiş solgun benizli bir fikret-i mağmûmâneye mustağrak baygın gözleriyle bizim ikimize nigeran, uzunca boylu genç bir kadın duruyordu. Etrafımıza bakarak girmek istediğimiz odayı aradığımızı lisan-ı halimizden anlayan kadın bulunduğu yeri terk ile sofanın müntehâsına pencerelere doğru çekildi. Ben gayet hafif bir sûretle kapıyı itip içeri girdim. Odanın pencereleri şimâle, kapısı cenûba müteveccih idi. Firâş-ı mevdi de naşın sağ cenûba müvâzi ve yüzü kıbleye gelmek için baş tarafı garba, ayak ciheti şarka doğru sermişler.

Üzerinde göğüz bir yazma yorgan örtülü olan naş-ı üstâdın yüzü de beyaz bir tûlbent ile mestûr idi. Müftü Bekir Efendi baş ucunda Ku'rân tilavet ediyordu. Beni görünce işaret ederek yanına oturttu. Bir iki dakika sonra tilâveti hitam bulduğunda hafif bir sesle:

-Sizi tanıyamadım, oğlum, dedi. Ben de bir iki kelime ile kendimi tarif ederek bana mevdû ve kethudanın mührüyle mahtûm keseyi çıkarıp verdim. Ve Fazıl Paşadan olduğunu söyledim. Derhal elimden tuttu. Birlikte sofaya çıkardı. Kadın henüz pencereye dayanmış duruyordu. Bekir Efendi takarrubla: -Nâvekter kızım!

Mısırlı Mustafa Paşa bu beyi cenazeyi kaldırmaya memur etmiş, bu parayı da cenaze için göndermiş, dedi. Kadın cevaben: -Pekala ne lazımsa yapınız, dedi. onun üzerine keseyi açtı. Yirmi beş lirasını tefrik ederek yetmiş beş lirayı kesesiyle hanıma tevdi' etti ve bu yirmi beş lira ıskâta techize maaziyade kifâyet eder. Artanını da fukaraya sadaka ederiz, dedi. Yusuf'u çağırarak hemen ufaklığa tahvili için Tophane'ye gönderdi. Bana da "Siz kalacak mısınız?" dediğinden,"şüphesiz defnine kadar bulunacağım!" cevabını verdim. Tekrar odaya girdik. Bekir Efendinin nam u şanından çoktan haberdar idim. Fakat şahsını tanımazdım. Yorgancının biraz evvel müftüden bahsetmiş olması onun Bekir Efendi olduğuna hükmettirmiş idi. Kendisine:

-Yüzünü açıp görmeme bir mani var mı? dedim. Tebessüm ederek:

-Hayır, ne mani olacak. Memleketin adetine tebean örttük diyerek tülbendi kaldırdı. Hala o manzara pîş-i nazarımdadır. Vechinde kat'a eser-i tagayyür yok idi. Sağ gözü sol gözünden ziyade aralık kalmıştı. Sîmâda belli belirsiz bir hâlet-i tebessüm fark olunuyordu. Alt dudağı bir tebessümün şahid-i ebediyesi olarak hafif surette kıvrılmıştı. Çehre hal-i sıhhatindeki reng-i zindegîyi henüz muhâfaza etmekte idi. Eğilip dudaklarına kemal-i teessürle bir bûse-i vedâyı tevdi' ettim. Bu hâli gören Bekir Efendi bi-ihhtiyar: (Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh!) diyerek gözlerinden sirişk-i teessür dökmeğe başladı. tülbenti örteceğim sırada -Dur evlat! .Bari sebeb-i mevt olan marazı da gör! Diyip, baş yastığının altına elini soktu. Sağ eliyle mevtin başını çevirerek kahf ile ense arasında büyücek bir yumruk kadar fırlamış olan keseyi irâe etti. Mosmor bir deri idi. Parmağımı dokundurdum. Lastik toplar gibi salâbet ve melâmeti ihsâs ettiği halde bir madde-i mâyiâyı hâvi hiss olunmayacak kadar sert idi.

Pek ıztırap veriyor mu idi, dedim. -Evet bazen fevkalade bir vec' hâsıl oluyor. "Aman başımı eziyorlar!" diyordu. Yarım dakika kadar devam eden bu ıztırabından sonra sükûnet avdet edliyordu. Dün öğleye kadar bir yumurta cesametinde olan bu şiş akşamüzeri gördüğünüz kadar büyümüşü. Bana diyordu ki: "Galiba beynim artık kabına sığmak istemiyor. Dışarı fırlamak istiyor. Mümkün olsa da şunu çıkarıp dışarı atsam ne iyi olurdu." Bu sözü söylemekle beraber gülüyordu. Gece saat beşte pek şedîd bir vecd ile sıçradı. "Aman başımı tut, sık" dedi. ardına geçtim. Avuçlarımı şakaklarına yapıştırıp var kuvvetimle tazyike başladım. "Oh oh!

Bırakma hocam, rica ederim bırakma.” Diyordu. Beş dakika kadar bu halde kaldı. Artık bırak, ızdırıp geçti. Yavaşça yatır, dedi.

-Bir saatten ziyade rahat rahat nefes alarak uyudu. Saat altıyı çalıyordu. Birden bire doğruldu. Gözlerinden ekseriye mecnûnlarda meşhûd olan bir bulanık nazarla bakış vardı. Etrafına bakındı. Hokkayı kalemi buldu. Saatinin kapağında yarım mecidiye kıt’asından açık yeşil bir kağıt parçası çıkararak işte şu kağıda bu manasız kelimeyi yazdı. Müteâkiben suratı üzerine düştü. Bir daha uyanmadı, dedi. Kağıtta şu anda gözümün önünde imiş gibi şöyle bir lafz-ı bi-nukat muharrerdi:
¹ Bu aralık altınları nokta-i tahvile gönderilen Yusuf Ağa avdet eylediğinden imam ile âvânesi emr-i iskâta mübâşeret eylediler. Nâşı da gusûl için aşağıya indirdiler.

Biz Hoca Kemal ile diğer odaya çekilerek techîz ü tedfîn işlerinin itmâmını bekliyorduk. Sokak kapısının karşısına bazı kimseler birikmişti. Bunlar cenâzede bulunmağı medar-ı maişet etmiş zelilü’l halk eşhâs idi. Hele hizmet gusûlde bulunan şetaretleri bize hayret veriyordu. Hoca Kemâl “Bu herifler bilmem nasıl his ile, daha doğrusu nasıl bir hissizlikle sırf bir menfaat-ı maddiye mukabilinde o bârid u mukassî hizmeti ifâya çalışıyorlar!” diyordu. Ziya Paşa’nın : “kerges- misâl vâris u gassal-i na-şekip!” kavli kısmen bu temaşanın ma-sadakı idi.

Bir kabilenin bir cenini meşîme-i maderden alem-i vücuda nakle vesateti, bir hizmet-i mes’adetskârânedir ki ondan duyduğu zevk u meserret şâyân-ı takdîs u tebriktir. Çünkü o cemiyet-i beşeriyeye bir nefis-i zi-hayat ilave ediyor. Bu berikiler ebna-yı nev’ilerinden bir ferdin fenâ-yâb olmasına hasr-ı ümid etmiş birtakım zelilü’n-nefs mahlukattan ki ancak o sayede taayyuş etmektedirler.

Ne elim u zemim-kârdır o ki hem-nev’inden birinin fenâsından tahassul ede! Hele ne kasiyyül’l-kalb-i kesân veya na-kesândır onlar ki ebnâ-yı nev’inin üzerine toprak çekmekle cerr-i menfaat kaydında bulunalar.

Bir taraftan devr u iskât icra olunduğu gibi aşağıda emr-i guslün ifa ve itmâmıyla iştilal olunuyordu. Nihayet bu iş de bitmiş. Tabut o vücud-ı muhteremi

¹ Gerek bu kâğıt gerek hokka ile kalemi ben almıştım. Ne faide ki Rodos’a ibâd olduğumuz zaman zâyi olmuştu. Hokka Kütahya mamûlâtından yeşil serlı, kalem (kût) açılmış on santimetre tûlunda idi. Yazık ki dest-i tebâhkâr-ı rüzgârdan bu üç yadigar kurtulamadı.

istiâb eylemiş. Müftü efendi bizi de mevki-i tezkiyeye sevk eyledi. Biraz evvel kapının önünde tecemmû etmiş olan gürûh tabutun etrafını almıştı. Eve girdiğimiz zaman kapısında gördüğümüz kadın da orada bulunuyordu.

İmam efendi tezkiyeye nâtık olan cümle-i istifhâmiyeyi irâd edince cemaat hüsn-i şهادeti ifa eyledi. Derhal mahfuz naşı kaldırıp omuzlarına aldılar. Bu aralık gözüm mahzânâne tabuta hasr-ı nigah etmiş olan kadına ilişti. Yaşmağının setredemediği reng-i kudûret simasına öyle bir hâlat-i halâvet ifaza etmiş idi ki levn-i matemîn hiçbir simaya bu kadar yakıştığı görülmemiştir. Bu kadın mutlaka-i Şinasi idi. Cenazeyi hammal olan cemaat bir iki sokak sapıldıktan sonra Taksim'e isal eden Kazgancılar caddesini kat' ediyordu.

Bu büyük adamın cenazesinde bulunanlar kimlerden ibaret idi? Emvât ile alakadar-ı menfaat olanları istisnâedersek altıncı daireye mensup dört belediye çavuşu ile mahalleden yorgancı Raşid Ağa, teyzesinin damadı Şakir, Tasvir-i Efkar ser-mürettibi Rıza ile biraderi ve müftü efendi ile Hoca Kemal ve ben.

Bir hafta evvel yine bir Çarşamba günü Ali Paşanın nâşı Sirkeci tarikîyla Süleymaniye mezaristanına naklonurken iki tarafında asker ve zabtiye polis belediye efrâdı saf-beste-i ihtiram bulunuyor. Rical-i hükümet beyrinde sâkitâne ve âheste-revane ediyordu. Bu iki büyük adam bir hafta fasıla ile yek-diğerini müteâkip terk-i alem-i fena etmişlerdi.

Hakikaten ikisi de büyük idi. Fakat bu azamet birinin hüviyyet-i resmiyesinde, diğerinin mahiyyet-i fitriyyesinde münceli idi.

Ben cenazeyi takip ederken bu iki büyük adamı, evvelkisinin ef'âlini, ikincisinin içtihadını hedef-ı mukâyese ederek piş-i tefekküre alıyordum. Birini mevki-i iktidâr ve mesned-i ikbâlin halka ilka ettiği tesir-i itibar ile muazzamiyet-i resmiyye heykeli gibi buluyordum. Diğerini efkar-ı en'âmı mecra-yı idrak ve istikamete inhâc eden bir kuvve-i fevkaladenin vasıta-i infâzı gibi telakki ederek herhalde büyüklüğü Şinasi'de görüyordum. Ali Paşa hasbel meslek âdemiyyeti hassa-i idrakten tecerrüd etmiş behîme halinde görmek Şinasi'yi hassa-i idrâki hâl-i atâlette bulunan kuvve-i fâkire-i milleti ikaz etmek ile zevk-yab olurdu. İşte bu iki büyük adamın arasındaki fark.

Cenâzenin hamalları o kadar seri hatvellerle ilerliyorlardı ki biz onlara yetişebilmek için adeta koşuyorduk. Bu süratin sâiki ise bir an evvel itmâm-ı vazife ile hak ettiklerinde ıstıbah etmedikleri avâid ve kavuşmak hırsı ve emeli idi.

Caddenin köşesini sağ döndük ve yüz hatve ileride cepheye tesadüf eden mezarlık kapısından içeriye girdik. Sağ ciheti takip ederek şimdi hariciye nâzırlarına tahsîs edilmiş konağın tam karşısında cenazeyi bir yere indirdiler. Ve üzerindeki şalı çıkarıp aldıkları gibi tabutun kapağını da kaldırdılar. Bekçi ile mezarcı hurfrede bulunuyorlar idi. İmam ve müezzin naşı tabuttan çıkarmak üzere ellerini uzatmış idiler ki bir sürat-i berkiye ile isabât-ı vücud ettim ve :

-Ne yapıyorsunuz? dedim.

İmam:

-Çıkarıp defnedeceğiz dedi.

Ben:

-Hayır! Tabutla defnedilecek dedim.

İmam:

-Tabutsuz olarak kefenle defninde ecir vardır. cevabını verdi.

Ben:

-Ecir değil a, zecir dahi olsa tabutla defnedilecek! dediğimden imam, münfailâne:

-Pekala! deyip çekildi. Derhal tabutun kollarını kestirdim. Dört belediye çavuşuyla biz de iki arkadaş tabutu tutarak kabre ilkâ eyledik.

Bana öyle geliyordu ki ruh-ı Şinasi benim bu son hizmetimi âlem-i ulviyeden temaşa ve takdîr eyliyordu.

Ebuzziya

Kalender ve Kalenderlik

İstılâhımızda rind-i lâübâli, mücerred-i alâyık, azade-i kayd u merasim olanlara ıtlâk olunur ki –yansa cihân içinde hasırı bulunmaya- kavlinin masadak-ı muşahhası olan derviş-i bî-nevadır.

Kalender bir adamdır; tabîri hiçbir şeye malik değildir. Mefhumunu ifade eder.

Kalender meşrebân rind-i âlem

Şevendâ-ı bî-alayık şad u hurrem

&

Kalenderlik bir tarik-i mahsûstur, ki esasî zahiren tahrib-i âdât u ibadât ile celb-i ta'n u düşnâm ve bâtinen a'mal-i haseneye hasr-ı nefis ve ihtimam etmekten ve bu sûretle tâlib-i cemâl-i Hak olmaktan ibarettir. Bu cihetle dünya ve mâ-fihâ nazarlarında hiç olduğu gibi, neş'e-i uhrâdaki hâlet-i safâ ve zevk dahi indlerinde mültezim olmadığından, kevneyn ve ehl-i kevneyn cânibine meyl-i derûndan külliyyen âzade bulunmaktır. Zerre kadar hubb-ı dünya ve ma-fihâ veya arzû-yı menzilet-i ukba cây-gîr-i zamirleri olacak olsa ashab-ı gurur ve talebten madud ve silsile-i kalenderândan münfekk ve matrûd olurlar.

Hasılı âbid ve zâhiddirler; lakin zühd ve taatte kasr-ı a'mâl izhâr ederler. Ve tecrid ve tefrid ile tahrib-i rusum u âdât ederler.

Bunlar iki sınıftır. Biri hedef-i melâmet-i enâm olmayı maksad edinmiş takımdır ki ağıyârdan ketm-i a'mâl-i hasene ettikleri halde sûret-i seyyiede sâdır olan fiillerini setr ve ihfâyâ lüzûm görmezler. Bunlara beyne'n-nâs (melâmi) nâmı verilmektedir. Levmi-i leîmi câlib ef'âli iltizam etmeleri vechi-i tesmiyedir.

Diğeri sûfi sınıftır, ki ne halk ile muştâğil, ne de onların kabul ve reddinden memnun ve münfail olurlar. Elhâsıl gâye-i sülûkleri tefrid ve tecridde ahrâz-ı mertebe-i kemâl ile vâsıl-ı ilellâh olmaktır.

&

Kalenderliğin vâzı' sâdât-ı Nakşibendiden Seyyid Celal Buharidir. Bu meslek erbâbının beytûtet-gâhlarına (Kalenderhane) ıtlâk edilir ki Buhara'da vâzi-i mezheb-i kalenderi, Seyyid Celal'e nisbet olunan kapı civarında bir hankâh-ı azîmdir.

Bu tarika sülûk edenler topuklarına kadar uzun, fakat kolsuz bir hırka iktisasına mecburdur, ki bu da kefene alâmet ve fevt-i kable'l-fevtten kinâyedir.

Ve bellerine deve yününden bükülmüş (çaltar) namında kırk iplikten mensûc bir kemer bağlarlar, ki ricâl-i erbaîne işarettir.

Kâffesi mücerred ve münferid ve nâs ile velev peder ve birâderi olsun muhalatât ve musâhabetten müctenibtir.

İkrâr verdikleri gün külâhlarının tepesini bir iple bağlarlar, ki bu da yine kefene alâmettir. Ve bu bağa (şeydayî) derler, ki akıl ve şuur ile alakaları olmadığını i'lâm eder.

İkmâl-i çileye kadar bu kıyafetle gezerler. Çilelerinin haddi muayyen değildir; istidâd-ı şahsiyeye göre tehallûf eder.

Her gün içlerinden bir gürûh kalender-hânedan çıkarak, ucb, riya, kibir, tefâhür, izzet-i nefis gibi, halât-ı nefsâniyeyi tahkîr ve nefislerini tezlil maksadıyla tese'ül ederler. Bu sual, haftada bir kerre nöbetle her şahsa isabet eder. Her gün topladıkları erzak ve nakudun mecmuunu o günkü nafakalarına sarf ve harc ile mahsûl-i suâlden ferdâya habbe-i vâhide bırakmazlar.

Gınâ-yı kalb kadar nimet olmaz ehl-i dile

Bu tekyenin fukarâsı sımat bilmezler

kavli, maişet-i kalenderânı muarrestir.

Kalender-hânedâ dahi yek-diğeriyle musâhabette bulunmazlar. Belki ısrakiyûn gibi bilâ-savt ve bilâ-harf mefâhime-i merâm ederler.

Bazan bir odada birkaç kalender bulunur. Her biri bir köşeye çekilerek kendi hâl u bâliyle meşgul olur. Bir ferd, bir ferde ne oldun, ne işliyorsun? demez. Bununla beraber her ferd yek-diğerinin vâkıf-ı âmâlidir.

Tesettür Meselesi

Geçen Cuma günü neşrolunan 8 Ramazan tarihli **Yeni Gazete**'de **mühîm bir mesele-i dîniyye ve ictimâiyye** unvânıyla derc edilen makale, bittabi nazar-ı dikkati celb eylemişti. Şöyle bir göz gezdirince makalenin, izahât-ı lâzimesiyle beraber tam bir sene mukaddem **Tasvir-i Efkar**'da bazı fıkrası nakledilen makale olduğu anlaşıldı. Bunu Kırım tercümanı her sene Ramazan münasebetiyle galiba tekrar etmek istiyor ki bu sene de **Âlem-i Nisvân** isimindeki mecmua-i şehriyyesine derc eylemiş.

Şâyân-ı taaccüb olan cihet **Barones Fon Ruzen** nâmındaki madamın dîn-i İslam'ı kabul azminde bulunmasıyla beraber tesettür meselesini halledememesinden dolayı hâlâ nâil-i maksad olamamış olmasıdır.

Mesele ahkâm-ı İslâmiyye gibi asla ve örf ve âdât-ı bilâd gibi fer'e taaluk eden hususâtta olduğu halde, ulemâsı meşhûr olan Kırım ve Kazan'da bunun elyevm halledilmemiş bir ukde halinde kalması câ-yı nazardır.

Bu vesile ile biz de geçen sene Madam Fon Ruzen'in mektubu üzerine verdiğimiz îzâhâtı buraya aynen nakleyedik:

Tesettür Meselesini Öğrenmek İsteyen Bir Madam

Tasvir-i Efkar'ın esnâ-yı tatilinde Kırım'da neşrolunan Tercüman Gazetesi, **Barones Fon Ruzen**'in mektubu unvânıyla, Rusça'dan mütercem bir mektubu derc etmişti. Bu mektubu ve Tercüman Gazetesi tarafından zeylen ilâve olunan mülâhazâtı geçen nüshalarından birinde İkdâm Gazetesi aynen nakl ve neşretmiş ise de Madam Fon Ruzen'in istediği izâhâtta ihtiyâr-ı sükût eylemiştir.

Tesettür meselesi, mesâil-i ictimâiyyemizden bir emr-i şer'i olduğu cihetle Madam Ruzen gibi, hakikatini öğrenmek isteyen mütemâyilân-ı İslam'a bildirmek, mesele-i tesettürü bilmesi lâzım gelen her müslime vazifedir.

Bu madam mektubunda birkaç lisâna ve edebiyâtına âşına ve oldukça tahsil görmüş ve dünyayı gezip dolaşmış Almanyalı bir kadın olduğu ve mesâil-i

dîniyye ve felsefiyyeyi tettebbu ettiği gibi dîn-i İslam'ın şerâit ve ahkâmına da bir dereceye kadar kesb-i vukûf eylediğini ve bu vukûfunun semeresi olmak üzere İslamiyyete meyil ve muhabbet ve dîn-i İslamla teşerrüfe azim ve niyyet ettiği halde **tesettür** maddesinin bâis-i tereddüd olduğu ve çünkü müracaat ettiği adamlar ilân-ı İslâm ettiği gün yüzünü perdeleyip dünyadan çekilmesi lâzım geleceğini beyan ettiklerini ifadeden sonra:

“Mülkümü, ve büyük bir fabrikada hissemi bizzat idâre edegeldiğim halde, şimdi yüzüme yaşmak veya perde çekmek ve işlerimi başka ellere teslim etmek bana güç gelecek. Resmen İslâmiyyeti kabulden beni durduran bu maddedir. Bu hali rûhum ve ahvâl-i iktisadiyyem kabul edemiyor.”

Ve “Kalben kabul ettiğim dîn-i mübîn, fitrî, âdil, ve en mantıkî bir din olduğu halde bu derdime dermân vardır ümidindeyim. Çünkü Hristiyanlığımı resmen muhafaza ettiğim halde hürriyetim, iffetim kendi elimde, İslam'ı resmen kabul ettiğim halde hukûk-ı hürriyetim tenâkus edeceğine aklım kâil, vicdânım razı olamıyor.”

fıkralarıyla izhâr-ı hayret ve taleb-i hakikat etmiştir.

Malumdur ki birinin hizmetine girmek isteyen adam, hizmetini îfâ edeceği adamın emir ve irâdesine ve tayin edeceği şartlara muvâfakata mecburdur. Kendisinde bu mecbûriyeti görmeyen ve kendi keyf ve irâdesiyle hareket edecek olan kimse bittabi âhara arz-ı hizmet edemez, ve etmemek lazım gelir. Çünkü kâr-ı evvelde şurût-ı mukâvelenin hilafı zâhir olunca memuru muâhaze emîrin hakkıdır.

Bu zarûret, umûr-ı ictimâiyyede câri ve mütehattimü'l-ittiba' olunca umûr-ı dîniyye de dahi bittabi câridir. Çünkü emr-i dinde emîr şâri'dir; onun tayin etmiş olduğu şerâit ve tekâlîfe şeriat denir.

Şeriat-ı İslâmiyye, nisvâna, mahremi olmayan erkeklerden ictinâbı, yani mahreminden sakınmadığı azasının setrini emrediyor.

Bunu ise Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde ta'dâd ve tayin buyurmuştur ki her müslime ve İslam'ı kabul edecek olan her ecnebiyye-i dîn bu emre ittiba ile mükelleftir. Onlar da şudur:

Kendine helâl olmayan şeyden nazarlarını men' etmek, görünmesi mahall-i edeb olan uzvunu setr ve hıfz eylemek, ziynetlerini yabancıya izhâr etmemek, bilezik ve gerdânlık ve Arabistan'da ayak bileklerine takılan ve enva'-ı ziynetten olan halhaların mevzilerini saklamak, ve peder ve kâim-peder ve evlad ve üvey evlad ve birâder ve birâderle hemşirelerinin oğulları ve ammisi ve dayısı gibi mahremlerinden maâdasına baş örtüsünü omuzları üzerine çekerek saçlarıyla kulağı arkasını ve ensesini ve göğsünü göstermemek.

İşte emr-i tesettür bundan ibârettir ki sûre-i Nûr'da (Ve kul li'l-mü'minât...) ile başlayan bir âyet-i tavîlede mezkûr ve muayyendir.

Şimdi tesettürün muhtelif bilâd-ı İslâmiyyede elyevm câri ve meşhûd olan suver-i tatbîkiyyesini nazar-ı mutâlaaya alalım: İstanbul ahâlisinden bugün kırk yaşında bulunan bir adam, nisvân-ı memleketin otuz sene zarfında emr-i tesettürce terk ve ittihâz ettiği usûlu pekala idrâk etmiştir. Bundan otuz sene mukaddem nisvân-ı İslâm umûmen yaşmak tutunur, ferâce giyinirdi. Bundan yirmi sene mukaddemine kadar bu vâsita-i tesettür yarı yarıya çarşaf ve feraceye inhisâr etmişti. Şimdi ise umûm nisvân-ı İslâm çarşaf giymekte ve peçe tutunmaktadır. Terk edilen ferâcelerle yaşmak cidden bir setre-i meşrûa mı, yoksa bir vasıta-i tezyîn mi idi, değil miydi, erbâb-ı iz'an elbette takdir eder. Filhakika şer'in emrettiği bir setre olmak üzere ittihâz edilmiş idi. Fakat yaşmakların nescinde iltizam olunan rikkat ve tutunanların simasına bahş ettiği tarâvet ve letâfet onu setre-i şer'iyyeden çıkarmış, bir lâzime-i ziynet haline koymuştu. O kadar letâfet-fezâ idi ki bir gaze ile sîmada setredilemeyen bazı uyûb ve avârız yaşmakla gözden nihân ve nevcivânlara mahsus olan bir tarâvet ve halâvet nümâyân olurdu.

Bugün ise cârlarla peçeler lâzime-i tesettürü mükemmel surette îfâ ediyor. Carlar şeklen hemen hemen Avrupa nisvânının **mantolarına** takarrup etti. Çünkü omuzlarına **pelerin** denilen parçaların izâfesi o şekli verdi. Peçeler ise alelumûm siyah ve kalın ve tamamıyla saç, omuzları ve boynunu kapıyor. Fakat pelerinler gerdeni setredemiyor. Yani istediği vakit setredemez bir vaz'a ifrâğ olunuyor.

Saniyen peçeler istendiği vakit tamamıyla başa ref' olunuyor. Yüz açılıyor. Fakat saçlar eğer istenirse –ki ekseriyet istemektedir- tamamıyla setroluyor.

Zaten şer'-i Ahmedî yüzü haram kılmamış. Çünkü ona dair bir emr-i sarîhi yoktur. Bunlar birtakım âdet ve örfiyât-ı beldeye tâbidir.

Memâlik-i Osmâniyye'den dört beş yer gördüm. Saraybosna'da nisvân ahd-i bekâretinde umumen açık gezerler, süslenirler, düzgünlenirler küpelerini takınırlar, hatta cumaları **hoçaşlımeni** denilen muâşakada bulunmak üzere **Milaska** suyunun iki tarafında tecemmü' ederler, bu muâşaka umumen izdivâc ile neticelenir. Ondan sonra o kızı âhir ömrüne kadar zevcinden ve muhariminden maada bir erkek göremez. Çünkü sokakta kalın bir yaşmak, gözleri görebilecek kadar bir aralık ile vechini setretmiştir.

Konya'da ise kadınlar **burkâ** yahut **şelleme** denilen yünden mamul bir başörtüsü tutarlar, sokakta öyle gezerler. Bir erkeğe tesadüflerinde şellemenin ucu ile gerdenlerini kaparlar, ve car yerine de **yek tene** dedikleri siyah kamıştan mamul fistan gibi dolama iktisâ ederler.

Meşhûdum olan şu hâllere nazaran tesettür bir asıl olup fakat her memlekette tarzını değiştirmiştir.

Binaenaleyh **Barones Fon Ruzen**'in bilmesi lazım olan şey, emr-i tesettürün **Kur'an-ı Kerim'de** mübeyyen olan suverine iman etmesi ve cihet-i tatbîkiyyesinde ise bugün mesela dâru'l-hilâfe olan İstanbul'da nisvân-ı müsliminenin bulunduğu hali taklit ve iktibas eylesidir. Madam, ba'de'l-İslam izdivac eder ise saçlarını başkalarına göstermemeli; zevcinin manzarasını tezyin eden müzeyyenâtı yabancıların nazarlarından ihfâ etmeli.

Kadınların avuç içini ve topuklarını nâmahremlerden saklamaları emr-i şer'î tahtındadır. Bugün eldiven ve çorapla potin bu lâzime-i tesettürü maa-ziyâdeten îfâ ediyor.

Madam diyordu ki: Ben şimdiye kadar açık gezerek muhafaza eylediğim iffet ve namusumu bundan sonra yarım arşın bez parçasına mı müftekir göreceğim?

Evet! İffet ve namus yarım arşın bez parçasıyla değil, demirden kafes içine girmekle de muhafaza olunamaz. Şeriat onu muhâfız-i iffet addetmiyor, hakkı olmayan ricâlin enzâr-ı ta'rizinden masûn kalmak için muhassanât-ı nisvânın bir lâzime-i setriyyesi olmak üzere tayin eyliyor.

Alış verişte bulunmak, kâr-gâh-ı sînâat ve ticaret idâre etmek gibi hâlâtta ve erkeklerle alış verişte, musâhabette bulunmak mecburiyyetinde olanlar, saçlarını ve gerdenlerini setretmekle iktifâ edebiliyorlar.

Bugün Arabistan'ın ekser bilâdında nisvân alış veriş etmektedir. Hatta Konya'da umûmu nisvândan ibaret **karı pazarı** namıyla sabahları kurulur bir çarşı vardır. ve nisvândan ziyâde ricâl ile ahz u i'tâ ederler.

Tercüman gazetesi himmet eder de Barones'e bu makalenin hükmünü ifhâm eylerse mumâ-ileyhâyı bir ukde-i nâ-revâdan kurtarmış olur. Eğer bunun hâricinde bilmediğimiz bir şey varsa ulemâ-i din daha vâzıh surette tebyîn ve tebliğ eylesinler.

Ebuzziya

İtalyan Farmason Locaları ve Siyonizm

Mecmua-i Ebuzziya'nın yüzüncü nüshasında (Farmasonluk) unvanıyla bir makale neşretmiş idik, bu makaleyi yazmaktan maksadımız o günlerde farmason tarîk ve cemiyeti hakkında bazı efkâr-ı mahsûsa ashabı tarafından li-garazin vaki olan neşriyattan efkâr-ı âmmenin hasıl ettiği zehâb-ı sakîmi tashîh idi. Hatta Taymıs gazetesi Kahire muhabirinin farmasonluk vesilesiyle (İttihad ve Terakki) cemiyeti hakkında reva gördüğü ta'n ve isnadı aynen ilan ile beraber, lâzım addeylediğimiz izâhâtı vermiştik. Çünkü o sırada Fransız erbab-ı kaleminden televvün-i fikr ve meslekle müştehir Leo Taksilk –ki bir gün bibâkâne ilan-ı rafz ile müftehir olursa ertesi günü münâfıkâne tâib ve müstağfir olmak âdetidir.- farmasonluk hakkında vehm ü hayalden mürekkeb bir eseri tercüme ve neşredilmekte idi.

Bu kitap, yazdığı her satır ve belki her kelime fikr-i menfaate hâdim olan bir kalemin mahsûlü olmasından dolayı bizce muzırr idi. O sebeple sahibinin mahiyetini

ta'yin ile beraber farmasonluğun esas-ı teşekkülüyle, maksad ve gayesi hakkında bî- taraf ashab-ı neşriyatın âsarıyla istişhâd etmiştik.

O makalemizin hâtimesinde şöyle bir fıkramız vardı:

“Şüphe yoktur ki akvâl ve ilkaat-ı batıla pek az zamanda kendini gösterir. Güneş balçıkla sıvanamayacağı gibi, nûr-ı irfana karşı hiçbir vakit zalâm-ı cehl ve udvân pâydâr olamaz. Fakat batılın butlânını bildiği halde halka hak sûretinde telkinde bulunanlar olur; ve nur-ı irfanda henüz mağrib ihticâbından maşrik infilâkına intikal etmemiş bulunursa avamın cehlinden istifade edenler daima fırsattan ittihaz edeceklerdir. Ve bu hallerden de memleket için bî-iştibah pek vahim neticeler hasıl olacaktır.”

Bu fıkradan sonra farmasonluk hakkında Tayms'ın Kahire muhabiri tarafından yazılan mektubu reddet (Osmanîşir Luid)'in neşrettiği makaleyi derc eylemiştik ki onun bazı fıkralarını burada tekrar edeceğiz. Çünkü bize bazı vekâyî-i ahîre farmasonluğun bizim memleketimizde oynamak istediği vehamet-i encâm oyunları bize ilân ve ifhâm eylemiştir. Biz ise farmasonluğun esasını fikr-i taavüne müstenid ve her türlü avâmil-i mezhebiyeden vareste bildiğimizden o nokta-i nazardan müdafaatta bulunmuştuk. Çünkü her ne üzerine olursa olsun bir bahiste mutammih-ı nazar-ı hakikat olmak lazım gelir. Farmasonluk ise mukaddemâ dahi denildiği vecihle muahharen hükumât-ı mutlakaya karşı ahali-i mazlûmeyi himaye mesleğini iltizam eylemişti, zira Avrupa'da ruhbanıyat hükumât-ı mutlakaya medar-ı kuvvet ve istinad olduğundan farmason locaları da bu kuvvete karşı sûret-i teşekküllerinden istifade etmek ve binaenaleyh efkâr-ı inkılabiyeyi tervice vesâtet eylemek istemişlerdir, ki en büyük eser-i muvaffakiyeti olan İtalya hükümetinin suret-i teşekkülü bunun bürhanıdır.

Osmanîşir Luid reddiyesinin bir fıkrasında şöyle söylüyordu:

“Muhâlifîn takımı, kabinenin Suriye'yi Yahudilere satacağı şâyiasını neşrettikleri vakit farmasonluğa dinsizlik isnâdından mâadâ bir de bu cemiyetin nüfuz ve te'sirini bütün cihana teşmil edebilmek maksadıyla Yahudiler tarafından te'sis edildiği sanîasını da ihtira' eylemişlerdi.

Osmanîşir Luid'in bu fıkrasıyla farmasonluktan ziyade Yahudileri iltizâm etmiş olduğunu biz şimdi anlıyoruz. İtiraf ederiz ki umumî bir maksadla yazıldığına kail olduğumuz o makalede biz de maksad-ı mahsus bulunduğuna ihtimal vermemiş, Türkçesi safderunluk eylemiş idik, insan daima hatasını idrak ve tashih ede ede kesb-i kemâl eder.

Evet! Farmason cemiyetini Yahudiler teşkil etmemiştir. Bu pek doğrudur. Fakat şimdi anlıyoruz ki şu beş on sene zarfında Selanik'te açılan farmason localarını hem Yahudiler tesis etmiş, hem de müessisi olan bu Yahudiler İtalya tâbiyetinde bulunmuştur. Maksad-ı tesisi ise (Siyonist) âmal ve teşebbüsâtını tervîcten ibarettir.

(İttihad ve Terakki) erbabı ise bu cemiyetin suret-i teşekkülüyle politikaya olan hizmetinden istifade etmiş ve mensubîni arasında hüküm-ferma olan ketm-i esrarı makâsıd-ı inkılâbiyesine muvafık bulduğu için bir zaman onun himayesine dahil olmuş. Bir cemiyet-i inkılâbiye için bu hal hiçbir vakit mûcib-i intikâd olamaz. Bir cemiyet-i hafiye-i siyasiye, maksadına vasıl oluncaya kadar her vasıtaya müracaat eder, her vasıtayı âlet-i merâm edinir. Her vasıttadan istifade eder. Farmason locaları ise “saadet-i umumiye-i beşeriyeyi tezyîde sa'y etmek vazife-i muhsinesiyile” müteşekkil ve (ketm-i esrar) ile mükellef oldukları cihetle bir cemiyet-i inkılâbiyeye pek büyük hizmet ifa edebilirler.

İşte Selanik farmason locaları dahi İttihad ve Terakki cemiyet-i inkılâbiyesine bu maksadda muîn olmuştur.

&

Zeki Bey muhakemesi sırasında bazı ifşaat tecelli eylemiştir ki bizce cidden bâis-i intibâh hususattandır.

Mülazım Şaban Efendinin kıraat ettiği lahikanın bazı mevaddını şerh ve îzâha münhasır olan ifâdâtı şayan-ı tezekkürdür. Bu zât, muddei-i şahsî vekilinin suallerinden birine verdiği cevapta:

“Merkez-i umumiyyede dört veyahud beş mesele üzerine mübâhase cereyan etti. Evvela Türkiye'de masonluk, siyonistlik.....”

&

“..... hep halden ve su-i idareden efkar-ı umumiyede emniyet kalmadığından ve sonra da Türkiye’de masonluk perdesi altında siyonistlik cereyanından ve bu cereyanda Tal’at¹ ve Cavid Beylerin siyonistliğe rağbet etmelerinden bahsolundu.....”

&

“..... masonluğun tedrici tedrici orduya girecek dereceye geldiğini söylediler. Biz ordunun bundan münezzeh olmasını isteriz. Cavid Beyin maliye nezaretinde siyonistlik ile iştiğali söylendi.....”

Şu ifadattan istidlâl olunur ki Selanik’teki farmason locaları, farmasonluğun esasını, münevviyat-ı mahsusalarına alet etmek isteyen Yahudiler tarafından tesis ve küşad edilmiş ve 10 temmuz inkılabından sonra amal-i kavmiyelerini tervice isti’dad-ı fitrisi olan bazı mensubinini mevki-i iktidara sevk ile istifade etmek istemiştir.

Sûret-i husûsiyede bir kavmin bazı amali ile iştiğale hasr-ı mesâi eder bir farmason locası tasavvur olunamaz. Dünyanın her tarafında farmason locaları vardır. onlarda husûsât-ı ictimaiye ve medeniye ve bazı hâlâtta makâsıd-ı siyasiye ve umumi surette mevâdd-ı iktisadiye müzâkere olunabilir. Fakat mesela suret-i hususiyede bir sınıf halkın menafi-i sarfiye ve ticariyesi mevzû-ı bahs olamaz.

Bu olamadığı gibi, bulunduğu memleketin siyaseten ve ictimaiyeten menafiini muhıll ve mazarratını müntebih mesâil ve makâsıda dahi localar alet edilemez. Edilir ise esâs-ı teşekkülleri itibariyle farmasonluktan çıkılmış ve sırf memlekete karşı iltizâm-ı ihanet edilmiş olur.

Siyonistlik ise arz-ı mev’udda bir hükümet-i İsrailiye teşkilinden ibarettir ki o da Osmanlı İmparatorluğu’ndan koca bir parçayı, yani Filistin kıt’asını koparıp almak ve orada yeniden bir Yehuda Krallığı tesis eylemektir.

Bugün bir devlet-i ecnebiyenin Afrika’daki bir vilayet-i cismiyemizi istilaya kıyamı, mülkümüzde krallık teşkili ile iştiğal eder bir cemaat ile mukayese edilecek olursa İtalyanları tâbi-i ihtirasat ve fakat ecnebî bir düşman olduklarından dolayı

¹ Tal’at isminin siyonist kelimesiyle kat’iyen münasebeti yoktur.

mazûr görebiliriz. Halbuki Selanik'te müessisleri İtalyan Yahudisi ve mensubîni Osmanlı Musevisi olarak teşekkül etmiş olan farmason localarını ağıuş-ı vefamızda beslemek, himaye etmek, husûsât-ı ictimaiye ve siyasiyemize teşrik eylemek, bâhusus içlerine girip de onlarla hem-şiar bulunmak gibi gafletlere düşersek, hususan ve hususan tasavvurat-ı ma'lûmelerini tervîce yardım edersek düşman-ı harici ile beynimizdeki fark pek azim, yani bizim hissemize isabet eden kısım fevkalgaye sakîm olur.

İtalya tecâvüzâtı başladığı bir sırada Paris'in (Grand Otel)inde toplanmış olan siyonist erkan ve ekabirinin Trablus'a ıvaz olmak üzere üç milyon Fransız lirası teklifini müzakere ettikleri şayi olmuştu.

Bu erkan ve ekabirin cümlesi an-asıl Selanik ahali-i museviyesinden olduğu halde muahharan İtalya tabiyetine girmiş ve farmasonlardan ibaret bulunmuştur. Daha garibi onlardan biri bu mecliste isbât-ı vücûd ettikten sonra Dersaadet'e gelmiştir ki buradaki İtalyanlar'ı def'e muvaffak olamadığımız bir zamanda böyle mühim bir İtalyan'ın sellemetü's-selam İstanbul'a gelişi adeta tergîm-anûf-ı Osmâniyân yolunda bir cesarettir. Halbuki sadrazam hazretleri meclîs-i mebûsânda: "Hariçten gelen İtalyanları da kabul etmiyoruz. Onların pasaportlarını vize etmemek için süferâmıza, şehbenderlerimize emir verdik" demişler idi. Garibtir, ki bu emri verdik dedikleri gün anifen söylediğimiz şahsı Sirkeci garında şimendiferden çıkarken görmüş idik. Hala da bî-perva Galata ve Beyoğlu'nda kâr u girdârıyla iştilal etmektedir.

Ma-hasal-ı hükûmet, aczine hamlolunabilecek her halinde teyakkuz ve intibah üzere bulunmakla mükelleftir. Binaenaleyh Selanik farmason localarına şu sırada nasb-ı enzâr-ı dikkat ve ona muktedir olamadığı halde hariçte bulunan ve İtalyan olan mensûbininin mülke girmemesi esbâbını istikmâle sarf-ı kudret etmesini hükûmete ihtâr ederiz. Çünkü farmasonluk maskesi altında gizlenen (Siyonist) çehrelerini görmeğe daha ziyade tahammül edilemez. Zira bunlar, memleketin hal-i buhrânından dahi te'min-i maksada medar olabilecek hisseler çıkarabilirler.

Ve hususan burada bulundukça şeytan-ı dalîl gibi bazı zâta hulûl ederek serair-i siyasiye-i hükümeti istirak ve mensub u müntemi bulundukları tarafa, ki düşmanımızdır; ihbâr ve iblâğa sa'y ve muvaffak olmalarından korkulur.

Ebuzziya

Tanassur Etmiş Bir Müslüman

Devâir-i resmiyyeden bir ikisi, şu günlerde bir mesele-i mühimme karşısında bulunmaktadır.

Herifin biri her ne maksat ve menfaate mebnî ise vilâdeten tâbi olduğu dinini terk ile hristiyan olmuş. İşin mühim ciheti de, herifin terk-i dîn ettiği halde terk-i tabiiyet etmek istmemesi maddesidir.

Merkûm Paris'te imiş. Osmanlı şebenderhânesine müracaatla hüviyet-i cedîdesini nâtık, yani Hristiyan sıfatıyla bir pasaport istemiş. Şebender de bittabi böyle bir pasaport vermek istememiş. Vakayı sefarete, sefâret de hariciye nezaretine bildirmiş. Gerek nüfus tezkereleri, gerek pasaportla sicill-i nüfus idaresine ait ve sicill-i nüfus ise dahiliye nezaretine tabi olduğu cihetle galiba hâriciye nezareti vakayı nâtık olan evrâkı dahiliye nezaretine göndermiş, ihtimal ki nezâret de sadârete ve ve melhûzdur ki sadaret dahi mezâhib müdürîyetine iş'âr-ı keyfiyet etmiş olsun. Çünkü hadd-i zatında bir şahsın terk-i dîn etmesinden ibaret olan bir hal yine o şahsın terk-i tabiiyet etmek istememesiyle mûcib-i işkâl olmaktadır.

Bizde devâirin hâli öteden beri malumdur. Mutlakiyet devrinde kendi rey ve icthadiyle bir nâzır nasıl bir iş görmeğe kadir olamaz idiyse meşrutiyet devrinde dahi ondan fazla bir iktidar gösteremiyor.

Mesela bu iş makâm-ı meşihâta arz edilecek olsa daire-i celfle-i fetvadan sâdır olacak cevap, şahs-ı merkûmun idamına dair olmak lazım gelir. O makam-ı âli muktezâ-yı şeriat ne ise onu beyânda ne tereddüt eder ne de tel'asüm. Vech-i şer'îsi ne ise bila-tereddüt ve lâ tel'asüm bildirir. Fakat meselâ sicill-i nüfustan dolayı

dahiliye ve umûr-ı mezhebiyeden dolayı adliye nezareti hâriciye nezaretine –bu herifin terk-i din etmesi kendi ihtiyarına ait hûsûsattan olduğu gibi, tanassur etmiş bir şahsı, hüviyet-i islâmiyesi zail olduktan sonra tabiiyet-i asliyesi üzere kabul etmemek de hukuk-ı hükümetindir. Çünkü kanun-ı esasının 11 nci maddesinde: “Devlet-i Osmaniye’yi ihlâl etmemek şartıyla edyânın serbestî-i cereyanı devletin taht-ı himayetinde bulunduğu...” musarrah olarak bu esâsa nazaran din-i mâder-zâdı olan müslümanlığı reddeden bir adamın din-i islam üzere müesses bir hükümetin tabiiyetinden bittabi mahrum olması lazım gelir. Ve çünkü bu mutanassırın tabiiyet-i kadîmesiyle memletkine avdeti efkar-ı taassubiyeyi, yani asabiyet-i islamiye’yi teheyhüc ve bunun da âsâyiş-i halkı ihlal etmesi müstaid olmadığından, şahs-ı merkûmu hilafet-i islamiye sıfat-ı celilesini haiz olan saltanat-ı Osmaniye teb’asından bir ferd sıfatıyla tanıyamaz- diye kestirip atıvermiyor.

Rusya’da bir Hristiyan Müslüman olamaz. Olunca soluğu Sibiry’a da alır. Hatta bir Rus karısının bir müslümana tenkiline bile hükümet müsaade etmemektedir. Bu gibi haller hükümetlerin birçok esbâb dolayısıyla muhafazasında muztarr kaldıkları (prensip-esas)lara mübtenidir.

Bizde İranlılarla mezhepçe olan sünniyet ve şiiyet ihtilafı, ehl-i sünnetten bir kadının erbâb-ı şîâdan bir erkekle izdivacına mani olduğundan, muamelât-ı tenkihiyeyi icrâdan eimme-i muhâlât resmen memnu’durlar. Hilafî harekette bulunanlar mücâzat olunur.

Bu cihetle sırf bir mesele-i şer’iye olan bu maddede hükûmete taalluk eden vazîfe tanassur eden şahsı hiçbir sıfat ve sûretle tanımamaktır.

Vaktiyle böyle tanassur edenler olmuştur. Sultan Abdülmecid’in evâhir-i saltanatında Bebek’te Selim Efendi isminde biri, Protestan olmuş idi. Vak’a şâyi’ olur olmaz hükümet Selim Efendi’yi celb ve tevkîf eyledi. Vak’ayı Amerika konsolatosuyla İngiltere sefareti haber alır almaz müştereken müdahale ettiler. Fakat Selim Efendi, Protestanlığı inkar eyledi. Ve bunun Bebek’te kâin Amerika mektebi müdürlüğünü kabul etmesinden münbais olduğunu iddiada musırr oldu.

O zamanın makâmât-ı resmiyesince ne gibi hâlât ve muhaberât cereyan ettiğini bilemez isem de Selim Efendinin ölünceye kadar Bebek mektebinin müdürü sıfatıyla ve Protestan Selim namıyla sellemetü's-salam gezip yürüdüğünü bilirim.

&

Tanzimat'ın ilanını mütakip düvel-i muazzama süferâsı Bab-ı âli'ye müttehidü'l-meâl birer takrîr i'tâ etmişler ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun emniyet-i can fıkрасına istinâden ahvâl-i vicdaniyeden olan i'tikadiyatından dolayı tanassur eden bir müslümanın serbestane muhafaza-i i'tikad etmesini talep eylemişler idi.

Hariciye nazırı olan Reşit Paşa bu takriri alır almaz Paris'te ulum-ı hukukiyede kemalleriyle meşhur olan ve kendileriyle muarefesi bulunan zevata suret-ı hususiyede müracaat eder.

Çünkü bu talep, devletin bir şartname-i siyasisi hükmünde olup her türlü ıslahât-ı idareye ve adliyesine mâ bi-hi'l-istinâd olacak olan Tanzimât'ı, bir gaîle ihdâsıyla akim bırakmak ehass-ı âmâli olan müterennihin eser-i tesvilâtı olduğunu ve sefaretin de dersaadet Avusturya sefirinin ilkaâtına kapıldıklarını idrak eylemiştir.

Paris'te müracaat ettiği dostları ise hususi bir meclis-i meşveret akdederek, düvel-i meşrutadan olan İngiltere ve Fransa hükûmetleri dahi dahil olduğu halde her memlekette dîn-i gayre sâlik olan teb'anın gerek an'anat ve âdat gerek hususat-ı mezhebiye nukât-ı nazarından sâkit oldukları hukuk-ı ictimâiye ve siyâsiyeleri hakkında tedkikâtta bulunmuş. Ve meselâ o tarihte İngiltere parlamentosuna Musevi kabul olunmamak ve Avusturya'da Ortodoks ve Protestan mezhepleri salikânına nisbetle Katolikler daha mümtaz bulunmak gibi medeniyet-i asriye ile kabil-i te'lif ve te'vil olmayan ve cümlesi mahsûl-ı cehl ve taassup bulunan hâlât yegan yegan gösterilmiş. Reşit Paşa da bu izâhât ve irşâdâtı esas ittihaz ederek bahs olunan takrire mükemmel bir cevap verdiğinden süfera taleb-i vâkîlerinden rücu' eylemiştir.

Maamâfih Reşit Paşa müstakbeli dahi nazar-ı mülâhazadan dûr bulundurmamış. Şayet ahlafına da bu yolda bir derd-i ser îkâ ihtimâliyle bir beyanname kaleme alarak sened-i resmî suretinde Avrupa hükümetlerine i'ta eylemiştir ki onda cümle-i âtiye bi-ibarâtiha münderiçtir: "... Memalik-i Osmaniyede her din ve mezhep erbabı müsavi tutulduğundan ve bundan sonra da öyle olmak lazım geleceğinden hiçbir kimse dinden dolayı tazyik görmeyecek ve tebdil-i dine icbar olunamayacaktır." İşte bu ibare-i tevriyekârânesiyle Avrupalıları te'min ettiği halde erbâb-ı taassuba ser-rişte-i itiraz vermemiştir.

&

Biraz da kalemi Ziya Paşa merhuma verelim. Bakınız Hürriyet gazetesinde müşarûn ileyh ne yazıyor:

Müslümanlardan da Protestan olmağa başladılar (1)

Hürriyet, Numara: 15-65 Cemadiyelaher 1276.

"Bu kerre İstanbul'da millet-i islamiyeden bir adam zevcesi ile beraber tanassur edip Protestan dinine girdikleri ve zevcesi biraz tereddüt etmiş ise de cânib-i hükumetten kat'iyen bir tarafı ihtiyar etmesi teklif olunması üzerine zevcinin kabul ettiği dine kendi dahi gireceğini söylediği ve nice senelerden beri gerek Katolik ve gerek Protestan papazları bunca mesai ve ikdâmât sarf ettikleri halde bugüne kadar islam milletinden ferd-i vahid böyle alenen tebdîl-i din etmemiş iken bu defa şu zevc ve zevcenin bu vecihle ilan-ı nasrâniyet etmeleri üzerine hükûmet tarafından asla rencide olunmadıkları İstanbul'da basılan Korye Döryân gazetesinde hame-güzar-ı beyan ve takdir olduğu görüldü.

"Vakıa bundan on beş yirmiş sene mukaddeme gelinceye kadar aba ve ecdadı müslüman olan bir şahsın tebdil-i din etmesi şöyle dursun, hatta Hristiyandan biri kabul-i islamiyet ettikten sonra irtidât etmiş olsa şer'an katline fetva verilerek balık pazarında boynu vurulurken şimdi bu vecihle ilan-ı nasraniyet edenlerin hükûmet tarafından rencide edilmemeleri idare-i hazıra başında bulunan zevat-ı

terbiyet simâtın adem-i taasup ve hürriyet-i efkar ve mezheb hususlarında ittihaz eyledikleri meslek-i adl ve nısfet icabından ve hâdimü'l-haremeyn unvânını haiz olan halife-i peygameber ve padişah-ı adalet-perver hazretlerinin mağbut-ı eslâf ve ahlâf olan asr-ı ma'delet hasr-ı şahanelerinde cilveger-i meydan-ı zuhûr olan âsar-ı terakkiyat-ı medeniye ve ıslahât-ı fâize-i mülkiye cümlesinden olmakla asla taaccüp ve istiğrâba mahal yoktur. Ve şöyle bir vaka Mekki-zade ve Hikmet Bey ve Saadeddin Efendi ve Refik Efendi gibi taasup ve efkar-ı âtika ashabının zamân-ı meşihatlarında zuhûra gelmiş olsa hukuk-i şer'iyye ve vazife-i diniyeyi muhafaza kaydıyla şu asr-ı medeniyete muvafık olmayacak nice iddialara kıyam edip bab-ı ali ile düvel-i mütehâbbe beyninde hüsn-i cereyânı mâ-bi-hi'l-kıyam devlet olan musâfât ve müsâlemete şayet bir şâibe-i hâlel vermeleri me'mul olduğu halde hamd olsun ki mesele Hasan Fehmi Efendi gibi ahval-i asra ve efkâr-ı ledünniye-i vükelâya vâkıf bir zatın şeyhülislam bulunduğu zamanda vuku bulmakla böyle çatsız patsız bitmesi cümle-i âsâr-ı muvaffakyetten olduğu derkârdır.

“Ancak din değiştirmek, setri değiştirmek gibi kolay bir şey olmayıp bir adamın tebdil-i itikâd etmesi için birtakım esbab-ı mücebbire bulunmak lazım geleceğinden, şu adam sahihan ve vicdanen mi terk-i din etmiş yoksa bir sebep tahtında mıdır? Burası mevki-i bahse konulmak iktiza eder. Çünkü edyân, umûr-ı uhreviye ve saâd ve şekavet-i ebediyeye taalluk eden akâidden ibaret olup bir insan aba ve ecdadının itikat edegeldikleri mezhep içinde doğar, büyür, terbiye olur da sonra o mezhepten nukûl ile bir diğerini ittihaz ederse şu şeylerden birine müstenit olması icap eder: Mesela bir kimse akıllı ve ilmi olmakla kütüb-i diniyeyi mutalaa eder her dinin akâidini nazar-ı tahkîkden geçirirken kendinin perverde olduğu dinden daha makûlunu bulup hak ve savapı onda görmekle tebdil-i itikat eder. Yahut men' ve definde aciz olduğu bir kuvve-i kâhirenin icbârından nâşî def-i mazarrat zımında dinini sureta terk eder. Yahut aşk ve muhabbet vesaire bir menfaat zımında kendini bir din-i âhere girmeye mecbur bulur.

“Din-i islâmın akâidi ile edyân-ı saire nazar-ı im'ândan geçirildikte hiçbir âkil ve âlim için sairlerde sebep-i rüchan bulmak mümkün olamayacağından azıcık akıllı ve biraz akaid-i diniyesine malûmâtı olan bir müslüman için din-i âher ihtiyarı imkan ve tasavvurun haricindedir. Zira akâid-i İslâmiyeden a'del ve evsa' ve

dünyevi ve uhrevi ondan daha makûl ve enfa' bir şey bulunamaz ki kendine medar-ı tama' olsun. Cenab-ı vacibülvücûdun vahdaniyetini tasdik elbette üç demekten daha makûldur. Papaza günah çıkarmak için para vermekten seccade-i istiğfarda tövbe etmek elbette daha akla karîbdir. Velhâsıl Hazret-i Bâriye küfüv ve şerîk isbâtına çalışmaktan vücudunu inkar daha makûl olmakla bir müslüman eğer tettebbuât-ı akliyesi eseri olarak usûl-i İslamiyeyi beğenmeyip de mutlaka tebdil-i mezhep edecek olursa elbette ekânim-i selaseyi "kul huvallahu ehada" tercîh edemez. Yani bir müslüman, feylesof-ı dehri olabilir, lakin Hristiyan olmak haric-i ez-imbâdır. Binaberin Protestanlık'a girdiği rivayet olunan şahıs ebeden an ced müslüman ise mutlaka böyle bir muvâzene ve mukâyese üzerine tebdil-i vicdan etmeyip belki zikrolunan şıklardan def-i mazarrat veya celb-i menfaât gibi bir sebebe müstenid olması lazım gelir. Bu suretçe ise islamlardan Protestanlık'a dehalet edenler bundan mukaddem dahi bulundu. Onlardan malumumuz olan bir fıkrayı irad edelim...

Ziya Paşa merhûm tahlis-i nefis maksadıyla terk-i dine mecbur olmuş iki mazlûm-ı bedbahtın hikaye-i tavilesini irad ile te'yid-i müddea ediyor ki burada zikrine lüzum görmedik.

Bugün tanassurundan bahsolunan şahsın ise zannetmeyiz ki neticesi terk-i din olacak bir kuvve-i kahirenin zebun-ı mezâlimi olmuş olsun ve yine zannetmeyiz ki birçok tettebbûat ve tedkikâtın vicdanınca mûcib olduğu kanaat üzerine ihtiyar-ı tanassur eylesin. Zira bir âkıl sahib-muhakeme tasavvur olunmaz ki birin üç ve üçün bir olması gibi makûlat ile alakası olmayan bir şeyi havsala-i idrâkine sığıştırabilsin. Şimdi kala kala aşk ve muhabbet veya celb-i menfaat maddeleri kalıyor. Şahs-ı mutanassırı tanımadığımız için o hususta beyan-ı mülâhaza edemeyiz.

Her ne olursa olsun hükûmetçe bu meselede ittihâzı mütehattim olan muâmele herifin müracaat-ı vâkıâsını reddetmek ibaret olmak lazım gelir.

Selanik Nüfusunda Bir Hata

Selanik'te münteşir (İndependan) gazetesi Selanik nüfus-ı umumiyyesini kaydettiği sırada İsraililerin miktarını elli bin nüfus olarak göstermiş. Bunu tercüme ve nakleden diğer bir Selanik gazetesi ise mülâhazasında Mûsevilerin yetmiş bin olması lazım geleceğini söylüyor.

Bize kalırsa iki tarafın da menşe-i hatası birdir. Bu 20 bin noksan, diğer bir unsura sehven 20 bin nüfusun inzımamından neş'et eylemiş olmak melhûzdur. Mesela nüfus-ı müslimeyi eser-i zühûl olarak mal edilmiş bulunan 20 bin nüfus bu yekûndan tarh ve Musevilere zammedilecek olursa hata tashih edilmiş ve iki taraf da hiçbir şey kaybetmemiş olur.

Fransa'da Mesai-i Nisvan

Maten gazetesi, 20 Mayıs 1911 târihli nüshasında bâlâdaki unvân ile iki istatistik cedveli neşrediyor ki derece-i ehemmiyeti ashâb-ı mütâlaanın iz'ânına göre bir fikir uyandıracığından ben, ehemmiyetine dair birşey ilâve etmeğe lüzum görmedim.

Ücretle çalışan nisvânın adedi:

1906 tarihinde icrâ olunan tahrîr-i nüfûs netâyic-i muhakkakasına nazaran Fransa'da ücretle temîn-i maîşet eden nisvânın miktarı 7 milyon 693 bin 412'dir.

Erkek ve kadın faaliyetlerinin cedvel-i kıyasîsi:

Zirâatte:	5,525,042 erkek,	3,330,011 kadın,
Sanâyide :	4,706,472 erkek,	2,518,402 kadın,
Ticârette:	1,289,456 erkek,	779,164 kadın,

Ahrârâne mesâlikte	1,332,940 erkek,	293,100 kadın,
Hizmetçilikte	173,558 erkek,	772,735 kadın,
Yekûn	13,027,468	8,293,412

40 sene zarfında çalışan nisvânın miktar-ı tezâyidini müş'ir cedvel:

1866 sene-i mîlâdiyesinde	1906 senesinde
Zirâatte:	1,874,910 - - - - - 3,330,011
Sanâyide:	1,304,254 - - - - - 2,518,402
Ticârette	241,680 - - - - - 779,164
Mesâlik-i ahrârânede	164,572 - - - - - 293,100
Hizmetçilikte	1.047,176 - - - - - 772,735

Bu cetvelde hizmetçilikle geçinen nisvânın tenâkuz-ı mühimmi nazar-ı dikkati celb etse sezâdır.

*

Fransa, faaliyet-i nisvân nokta-i nazarından Almanya ve Amerika'ya kıyâsen pek geridedir. Böyle olduğu halde Fransa'da yedi milyon kadın pazusu ve dimağı çalışmaktadır.

Demek ki milletin yarısı meflûç, atıl ve metrûk değildir.

Bugün cihâd-ı ekber, kavga-yı maîşettir. Bu bir hakikattir ki kabul ve tasdîki câ-yı tereddüd olamaz.

Bir gazveden avdet ile kavga-yı maîşete, meydân-ı sa'y ve amele dâhil olan seyyid-i ehl-i himem (s.a):

“Küçük cihattan, büyük cihâda avdet ettik”

âlîsiyle mesâi-i maîşetin azamet ve ehemmiyetini ifhâm eylemiştir.

“Ey kavm-i bi-hac refte gücayid, gücayid.

Ma'suka der-in cast-ı beyayid, beyayid!”

Doktor

Abdullah Cevdet

KAYNAKÇA

AKGÜN, Adnan 1987, *Ebüzziya Tefik'in Mecmua-i Ebüzziya'daki Hatıraları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi.

AKYÜZ, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, (1860-1923)*, 4. bsk. Mas Matbaacılık, (yer ve tarih yok).

AKYÜZ, Kenan 1985, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılap Yayınevi, İst.

BANARLI, Nihad Sami 1978, *Resimli Türk Edebiyatı*, MEB, İst.

Büyük Türk Klasikleri, c. 8-10, Ötüken Yayınları, İst., 1990.

DOĞAN, D. Mehmet 2001, *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

GÜR, Alim 1998, *Ebüzziya Tefik Hayatı; Dil, Edebiyat, Basın, Yayın ve Matbaacılığa Katkıları*, Kültür Bakanlığı, Ankara.

GÖVSA, İbrahim Alaaddin, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyat, İst.

DEVELLIOĞLU, Ferid 1993, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitapları, Ankara.

IŞIK, İhsan 2002, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal 1988, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergah Yayınları, İst.

KABAKLI, Ahmet 1994, *Türk Edebiyatı*, TEV Yayınları, İst.

TANPINAR, Ahmet Hamdi 1941, *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Maarif Matb., İst.

TANPINAR, Ahmet Hamdi 1992, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yayınları, İst.

TANSEL, Fevziye Abdullah, "Ebüzziya Tefik", *İslam Ansiklopedisi*, c.4, s.100-103.

Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, YKY, İst. 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, İst.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İst.

Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2001.

ORDU, Fatih 2004, *Mecmua-i Ebuzziya 1-71. Sayılar İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçilmiş Yazılar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İst.:Fatih Üniversitesi.

UNAT, Faik Reşit 1984, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, TTK, Ankara.

YETİŞ, Kazım 1996, *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, Alfa Yayınları, İst.

YÜKSEL, Turan 1998, *Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Cemre Yayınları, İst.

ZİYAD, Ebuzziya 1973, *Yeni Osmanlı Tarihi*, İst.

ZİYAD Ebuzziya, "Ebuzziya Mehmet Tefik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.10, s.418-420.